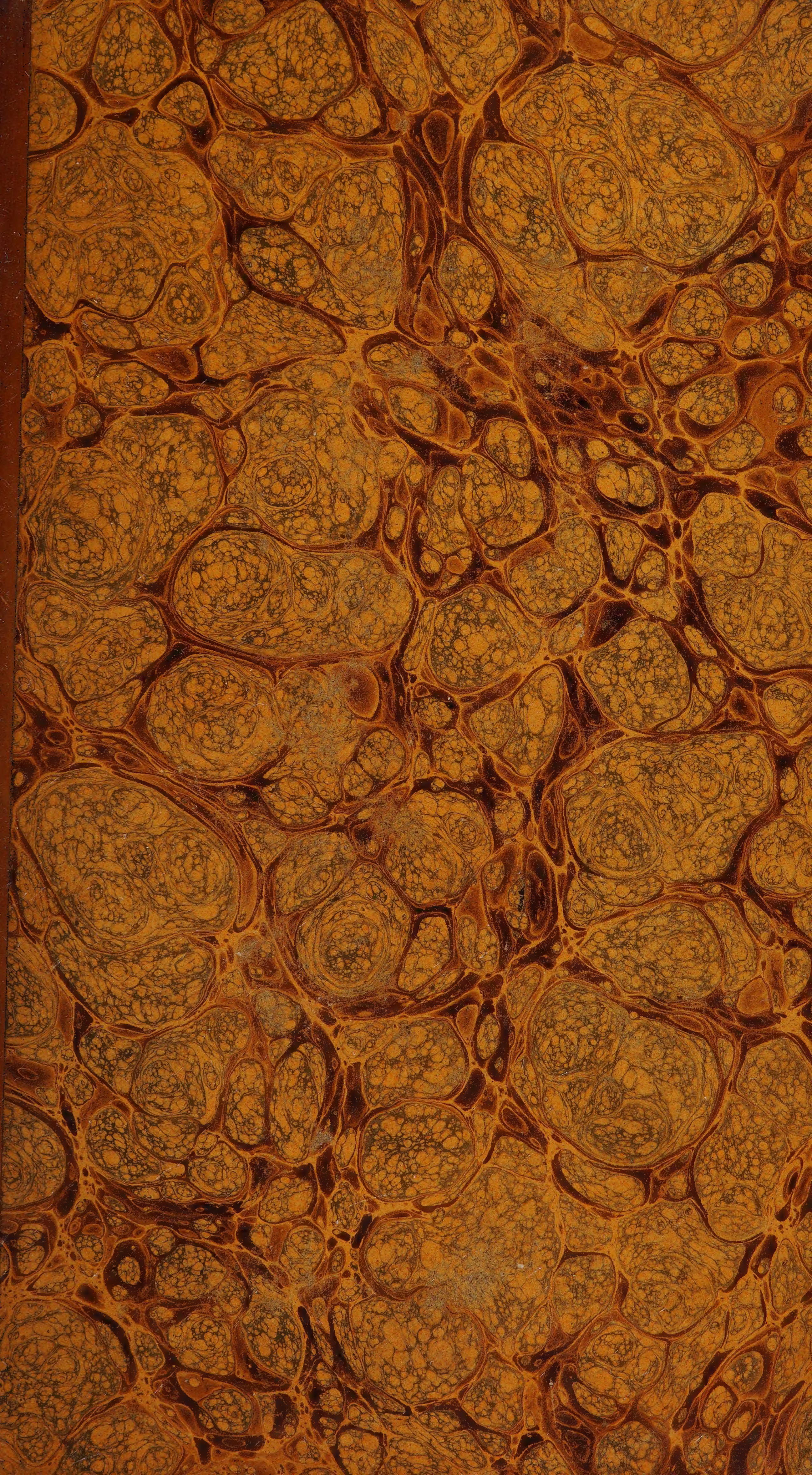
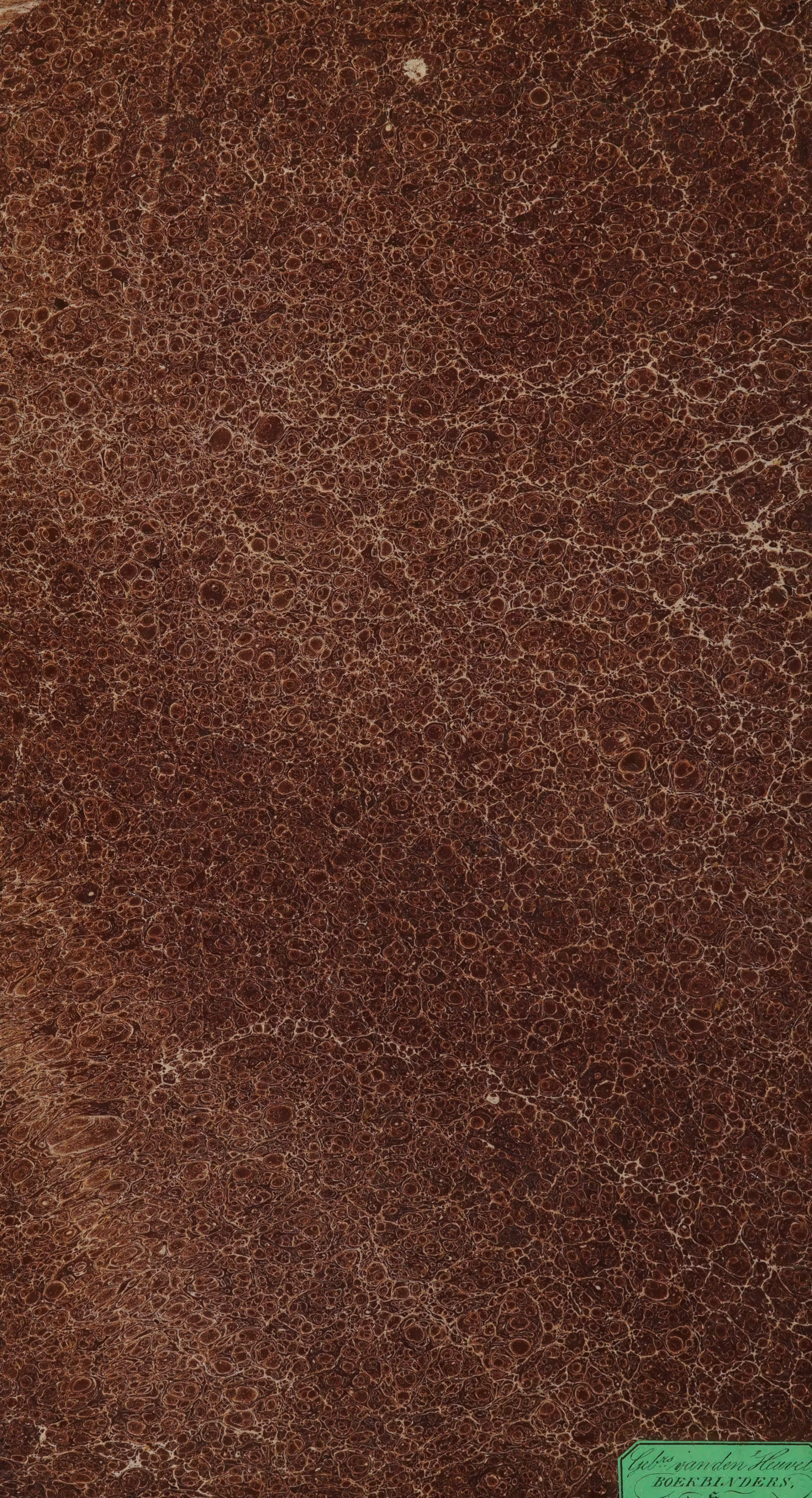
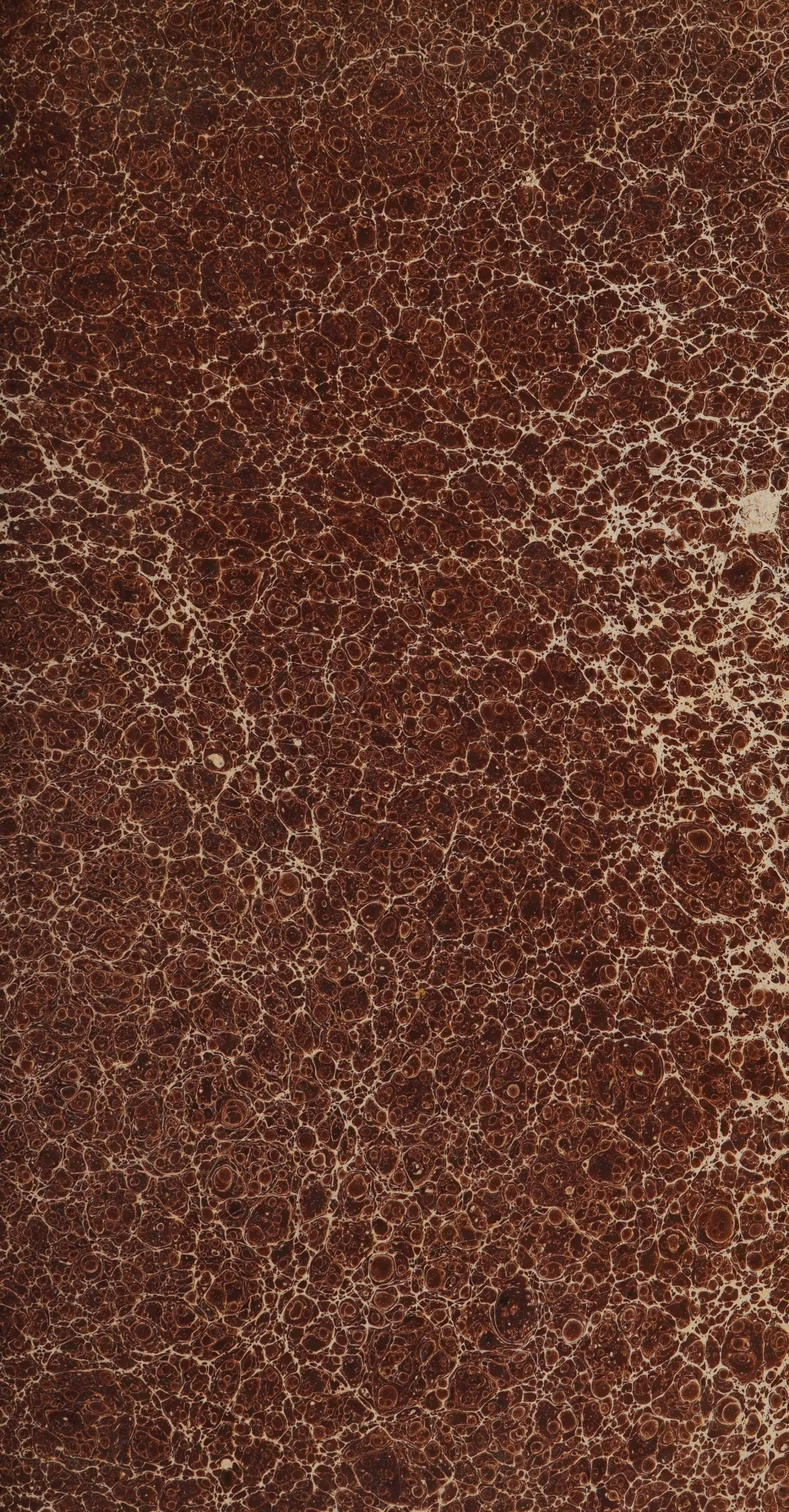

Gebrs van den Heuvel
BOEKBINDERS,

DE

ZIEKELIJKE VERANDERINGEN

DER

HUID, DER HAREN EN DER NAGELS.

DE ZIEKELIJKE VERANDERINGEN DER HUID, DER HAREN EN DER NAGELS,

NOSOLOGISCH EN THERAPEUTISCH BESCHOUWD

DOOR

C. H. FUCHS,

HOOGLEERAAR TE GÖTTINGEN.

UIT HET HOOGDUITSCH VERTAALD

DOOR

W. D. T. VAN WERKHOVEN,

HEELMEESTER TE AMSTERDAM.

ONDER MEDEWERKING VAN, EN MET EENEN ATLAS VERMEERDERD

DOOR

Dr. F. W. NOLTE.

Citius emergit veritas ex errore, quam ex confusione.

Baco, *De form. calid.* Aphorism. X.

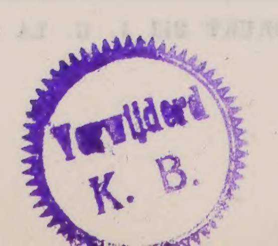
Eerste Deel.

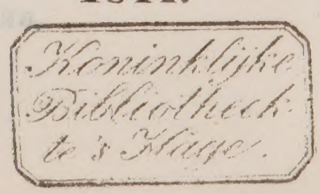

LEYDEN,

H. W. HAZENBERG EN COMP.

1844.

GEDRUKT BIJ J. G. LA LAU.

EERSTE KLASSE.

DERMATONOSES.

VOORREDE

VAN

DEN SCHRIJVER.

Van de ziekelijke veranderingen der huid is in den laatsten tijd zooveel werk gemaakt en voornamelijk zijn zoo vele en gedeeltelijk verdienstelijke buitenlandsche geschriften over dezelve op Duitschen bodem overgeplant, dat ik deze nieuwe behandeling van derzelver Nosologie en Therapie gevoegelijk door eene verontschuldiging zoude kunnen doen vooraf-gaan; doch, wanneer een boek niet door deszelfs inhoud het verwijt afkeert van overbodig te zijn, zoo kan datgene, wat door deszelfs schrijver ter regt-vaardiging gezegd wordt, weinig baten.

Ik heb mijn werk niet getiteld: handboek der huidziekten; dewijl ik de aandoeningen der uitwendige bekleedselen niet, zooals de meeste mijner voorgangers, voor eene tot zich zelve beperkte verzameling van ziekten houde, maar dezelve in haren zamenhang met de verschillende tegennatuurlijke levensvormen, welke zich in het menschelijke organismus ontwikkelen kunnen, beschouw, en dewijl, uit dit oogpunt, vele harer, geene ware ziekten

der huid, dat is, geene oorspronkelijk in dit deel wortelende ziekten, maar secundaire, deuteropathische veranderingen van hetzelve zijn, welke door ziekten veroorzaakt worden, wier vormings- en eigenlijke zitplaats in geheel andere organen dan de huid moeten gezocht worden.

Ik heb achting voor de pogingen van nieuwere Geneeskundigen, om de huidaandoeningen, door middel van derzelver uitwendige verschijnselen, zoo naauwkeurig mogelijk te leeren kennen; met hen, ben ik van de noodzakelijkheid overtuigd, om op alle verscheidenheden in dit opzigt acht te geven; doch ik geloof niet, dat, zelfs door de naauwkeurigste kennis van alle vormen, met betrekking tot gedaante, ontleedkundige zamenstelling, scheikundige verhouding enz., hoe wenschelijk die kennis ook zij, het vraagstuk van de Nosologie der huid geheel opgelost wordt; ik houd deze omstandigheden niet voor voldoende, om op dezelve alleen eene natuurlijke rangschikking te kunnen gronden en twijfel zeer of, door middel van dezelve, vaste hechtpunten voor eene rationele therapie verkregen kunnen worden.

Ik heb daarom naar vermogen getracht, benevens het uitwendige wezen der verschillende huidaandoeningen, ook, voor zoo verre zulks mogelijk is, hare inwendige natuur te doorgronden, en ik heb mij ter taak gesteld, haar niet alleen als gegevene producten te beschouwen, maar ook als levendige processen aan te merken. Ik heb, meer dan zulks in den laatsten tijd heeft plaats gehad, op de oorzaken van haar ontstaan, bloei en verdwijning, op de verhouding, in welke zij tot het geheele

organismus en deszelfs enkele werkingen staan en op haren zamenhang met andere ziekten acht gegeven; ik heb dezelve met de ziekelijke voorteekens in andere organen vergeleken en beproefd, zoowel uit hare overeenkomst en verschil, als uit hare verschijnselen, oorzaken, beloop, uiteinde enz., tot hare inwendige strekking te besluiten. Niet enkele uitwendige omstandigheden, zoo als de gedaante der huidaandoeningen, derzelver zitplaats in een of ander lijdend deel der huid enz., dienen tot grondslag mijner rangschikkingsproeve, maar ik vermeen, bij alle achtgeving op uitwendige verscheidenheid en het ten nutte maken derzelve, ter daarstelling van soorten en Geslachten, slechts zulke vormen en Familiën zamengesteld te hebben, welke niet in enkele en toevallige, maar in talrijke en wezentlijke punten overeenstemmen, die werkelijk door eenen gemeenschappelijken en natuurlijken band omvat worden en wier uitwendige overeenkomst slechts het kenmerk hunner inwendige verwantschap is. Ik heb getracht, datgene, wat BIETT voor de Syphilides gedaan heeft, op de ziekelijke aandoeningen der huid in het algemeen toe te passen, het uitwendige der verschillende ziekteprocessen in de algemeene bekleedselen des ligchaams te doorgronden en als zoodanig in het algemeen en in de enkele ziektevormen te kenschetsen.

Als eerste beginsel van verdeeling heb ik mij de verschillende gedaanten der huid in de onderscheidene ziekteprocessen der huidziekten, nu eens als idiopathisch lijdend orgaan, dan weder als een secundair veranderd deel, ten nutte gemaakt, en die ziekteprocessen, welke oorspronkelijk in de huid huisvesten,

van die, bij welke de uitwendige bekleedselen slechts door secundaire nederzetting van ziekelijke stoffen, of door de terugkaatsing van inwendige ziekten veranderd worden, in Klassen gescheiden. Ik stel deze verscheidenheid, welke het niet aan uitwendig merkbare kenteekenen ontbreekt, daarom aan het hoofd mijner indeeling, dewijl ik dezelve vóór andere, belangrijk voor het behoorlijk nosologische begrip der zoogenaamde huidziekten en voor den grondslag houde, op welken eene rationele therapie van deze ziektevormen vóór alles moet berusten. In het algemeen gaf ik mij moeite, meer bepaalde aanwijzigingen voor de behandeling der verschillende ziekteprocessen en vormen in de huid daar te stellen, dan men tot nog toe heeft, en naar eigene en vreemde ondervinding, de middelen en wegen aan de hand te doen, tot derzelver vervulling. Ik vermeen ten minste getoond te hebben, dat mijne wijze van de huidaandoeningen te beschouwen, voor de praktijk vruchtbaarder kan worden, dan die, welke zich slechts tot de uitwendige gedaante bepaalt.

Schönlein, mijn geëerde leermeester, strekte mij, bij de behandeling der huidaandoeningen in dezen zin, tot voorbeeld en gids. Dankbaarheid, liefde en hoogachting zullen mij gedurende heel mijn leven aan dezen waardigen man verbinden. Ik heb beproefd, de natuur-historische methode, waarvan hij de ontwerper is, op mijn onderwerp toe te passen. De meeste der ziekteprocessen, welke ik in de huid aangewezen en beschreven heb, komen met de natuurlijke Familiën overeen, welke zijn scherpe blik in de ziektewereld in het algemeen onderscheidt en, indien

ik hem ook in alle bijzonderheden niet altijd gevolgd heb, zoo is toch veel en welligt alles, wat dit geschrift bevat, de vrucht van het door hem gestrooide zaad: want aan hem ben ik de geheele rigting van mijn pogen en werken verschuldigd. Mogt hij de kiem, door hem gelegd, niet ontaard vinden; mogten mijne bemoeijingen om, door de naauwkeurige beschouwing der ziekelijke aandoeningen van één deel, ter bevordering van de nosologie en therapie in het algemeen bij te dragen, niet zonder gevolg zijn.

Ik heb getracht, mijn werk de meest mogelijke volledigheid te geven en heb daarom niet alleen de exotische vormen, breedvoeriger dan gewoonlijk geschied is, beschreven, maar ook de aandoeningen van het onderhuidscelweefsel en de zweren van de oppervlakte des ligchaams tot het onderwerp mijns onderzoeks gemaakt. Het kwam mij niet wel doenlijk voor, deze ziekten van de aandoeningen der eigenlijke huid af te scheiden en ik vermeen in dezelve veel gevonden te hebben, wat bijdraagt tot het goede begrip der haar aanverwante ziektevormen der huid. Ik heb ruimschoots gelegenheid gehad, eigene beschouwingen te maken over de ziekten, over welke ik handel, en sedert 15 jaren heb ik, eerst als adsistent van SCHÖNLEIN, in het Julius-hospitaal, toen in Parijs, onder leiding van BIETT en ALIBERT, en op eene reis door Zuid-Frankrijk en boven-Italië; sedert 1832 echter, als klinisch onderwijzer te Würzburg en Göttingen, mijne bijzondere aandacht op dezelve gevestigd. Desniettegenstaande moest ik nog van eene vrij groote reeks van ziektevormen spreken, welke mij nimmer voorgekomen zijn. Deze heb ik door een * aangeduid.

Eerst in den laatsten tijd, voornamelijk sedert ik in Göttingen woon, heb ik mij op fijnere anatomische en microscopische onderzoekingen toegelegd, en met genoegen neem ik de gelegenheid te baat om opentlijk mijnen hartelijken dank te uiten voor de goedheid, met welke Doctor BERNHARD LANGENBECK mij, door zijn geoefend oog, zijne vaardige hand en zijnen onvermoeiden ijver voor de wetenschap, ondersteunde.

Ik heb datgene, wat de oudere en nieuwere tijd voor de huidziekten geleverd heeft, met elkander vergeleken en mij ten nutte gemaakt en voornamelijk heb ik getracht, uit de geschriften van LORRY, BATEMAN, ALIBERT, CAZENAVE, RAYER en anderen, de stukken mijner eigene beschouwing tot een geheel te vormen. Uitvoerige aanhalingen echter heb ik vermeden, daar ik die niet op hare plaats achtte in een werk, dat de ziekelijke aandoeningen der huid, in de eerste plaats van uit mijn oogpunt beschouwd en in derzelver inwendigen zamenhang moest voorstellen en geenszins de leer derzelve geschiedkundig ontwikkelen of alles, wat over haar geschreven is, verzamelen moest.

Om dezelfde reden en om het boek niet al te omslagtig te maken, heb ik noch in de inleiding een overzigt van de litteratuur gegeven, noch bij de enkele Familiën en Geslachten de titels der hiertoe behoorende geschriften gevoegd. Daarentegen kwam mij, bij de groote verscheidenheid en verwarring in de benaming der huidaandoeningen, de opgave der voornaamste Synonymen als noodzakelijk voor. Ik heb wel zoo veel mogelijk de oudere benamingen, voornamelijk die van WILLAN en RAYER behouden; doch,

van een ander punt uitgaande, moest ik vele ziektevormen verdeelen en andere vereenigen. Ik koesterde ook den wensch, elk mijner ziektegeslachten slechts met een enkel woord aan te duiden, beschreef menige ziekte, welke geene aangenomene benaming had en moest menige verkeerde opvatting, menige verwisseling vermijden, tot welke het behouden der vroegere benaming had kunnen aanleiding geven. Ik zag mij dus genoopt, een tamelijk aantal nieuwe namen te vormen, andere, nu eens in engeren, dan in ruimeren zin te gebruiken, dan tot nog toe geschied was, en moest, tot beter begrip, ook de vroegere benamingen behouden. Bovendien geloofde ik, op deze wijze en voornamelijk door middel van het bijgevoegde Synonymenregister, de bruikbaarheid van mijn werk voor diegenen te vermeerderen, welke zich met eenige der gangbare benamingen gemeenzaam gemaakt hebben.

De nieuwe namen zijn, naar ik vermeen, op eene genoegzaam duidelijke en, etymologisch, tamelijk goede wijze gevormd; slechts zelden heb ik, om al te veel lettergrepen te vermijden, aan de welluidendheid een klein offer gebragt. Ik hecht aan mijne benamingen geene bijzondere waarde en, wel verre van immer om dezelve te strijden, zal ik regt gaarne betere in de plaats van de door mij voorgeslagene zien gebruiken.

Eene volgreeks van nieuwe afbeeldingen konde ik niet leveren en kopijën zouden het boek slechts duurder en niet inhoudrijker gemaakt hebben. Daar intusschen verzinnelijking der uitwendige teekenen voor de studie der huidaandoeningen zeer bevorderlijk is, heb ik overal naar de meest bekende en beste plaat-

werken verwezen. Voornamelijk en doorloopend haalde ik aan:

BATEMAN, Delineations of cutaneous diseases. 72 pl. Lond. 4. 1817.

FRORIEP, Atlas der Hautkrankheiten. 64 Taf. Weimar. 4. 1830—39.

ALIBERT, clinique de l'hôpital Saint-Louis. 62 pl. Par. fol. 1833.

RAYER, Traité des maladies de la peau. 2de edit. Atlas. 22. (26) pl. Par. 4. 1835.

BEHREND und TRÜSTEDT, Ikonographische Darstellung der nicht-syphilitischen Hautkrankheiten. 30 Taf. Leipzig. fol. 1839.

Daar wel in de meeste openbare bibliotheken ten minste enkele dezer werken zullen te vinden zijn, vermeen ik op die wijze mijn boek beter ten algemeenen nutte ingerigt te hebben, dan wanneer ik er eenen kostbaren atlas hij uitgegeven had.

Het trede dan de wereld in en vinde welwillende regters.

GÖTTINGEN,
den 1sten *September* 1840.

C. H. FUCHS.

VOORREDE BIJ DE VERTALING.

De onderneming, om onze Geneeskundige litteratuur met de vertaling van dit werk over de Huidziekten te verrijken, vond eenen krachtigen aandrang in de gedachte, dat tot dus verre, in de Nederduitsche taal, nog niets volledigs *en* goeds, *noch oorspronkelijk, noch als vertaling, het licht zag.*

Het was niet slechts onze onbeperkte hoogachting voor den geleerden schrijver, noch de regtmatige vooringenomenheid met zijne uitstekende kundigheden in dit vak der wetenschap, welke ons tot de keuze van zijn werk bepaalden, maar vooral de duidelijkheid en waarheid, zoowel in de verdeeling in het algemeen, als in de beschrijving der enkele ziektefamiliën, geslachten enz. in het bijzonder, welke allerwege zoo glansrijk in hetzelve doorstralen.

Eene nadere opheldering van de wijze van indeeling, zoowals de geleerde schrijver die tot grondslag van zijn stelsel nam, zoude hier overtollig zijn; vooreerst, dewijl zij in de Inleiding van het werk zelf voldoende is uiteengezet; ten andere, omdat ze gezegd kan worden, aan de natuur zelve ontleend te zijn: want, even als de ware natuuronderzoeker bij zijne studien, van den laagsten trap van ontwikkeling langzamerhand tot den hoogeren en hoogsten opstijgt; even als hij de eenvoudige *natuurligchamen het eerst aan zijne waarneming onderwerpt, ten einde zekere en vaste steunpunten voor de rigtige beschouwing der tezamengestelde te erlangen, zoo zien wij ook in het stelsel van* FUCHS *de* eenvoudigste *ziektevormen der Huid, de* Dermatonoses, *het eerst behandeld; daarop volgt eene andere reeks van ziekten, die reeds meer ontwikkeld (zamengestelde ziektevormen) zijn, als* Dermapostases *(de zoogenaamde dyscrasische huidziekten van andere Geneeskundigen), en eindelijk zien wij de acute Exanthemata, met den naam van Dermexantheses, huidbloesems* (Hautblüten) *bestempeld, en die, door de meeste schrijvers over Huidziekten, zoowel met betrekking tot hare natuur en haar wezen, als tot hare besmettelijkheid, niet genoegzaam erkend waren. De Hoogleeraar* FUCHS *heeft zich ook hierdoor meer, dan al zijne voorgangers, verdienstelijk gemaakt, en, wilden wij over het algemeen eene vergelijking maken met andere werken, dan zouden wij gereedelijk en, naar wij ons vleijen, met regt, aan het onderhavige, boven alle tot dus verre over dit onderwerp uitgekomene, onvoorwaardelijk de*

voorkeur durven geven. — En toch zoude het mogelijk kunnen zijn, dat hetzelve in een land, waar de studie der Huidziekten zich nog op den trap der kindschheid bevindt, ja, wij zouden haast mogen zeggen, nog geheel als een ongeploegd veld verlaten ligt, niet algemeen op dien prijs wierde geschat, als het verdiende: want gewoonlijk wordt men, als door een' stroom, met de groote menigte medegesleept, die aan het oppervlakkige en dagelijksche de voorkeur geeft boven elke hoogere streving, boven elke edelere strekking, dewijl het oppervlakkige het ligtst te begrijpen is.

Wat de vertaling zelve betreft, hebben wij getracht, des Schrijvers bondigen, doch meestal moeijelijk over te brengen stijl ook in onze taal zooveel mogelijk te bewaren, en zeker geene moeite gespaard om haar aan het oorspronkelijke waardig te maken. Zij is daarenboven van eenen Atlas met Platen voorzien (zie de voorrede bij denzelven), welke met de meeste zorg bewerkt, ten opzigte der juistheid en keurigheid van uitvoering zeker niets te wenschen overlaten, en, daar de Hoogduitsche uitgave zulk een' Atlas mist, zal het overtollig zijn, aan te wijzen en uit een te zetten, hoeveel onze vertaling daardoor in waarde gewonnen en boven het oorspronkelijke werk vooruit heeft. Des Schrijvers oordeel dienaangaande, schriftelijk door hem aan ons medegedeeld, is dan ook in de hoogste mate gunstig, en wij ontveinzen niet, dat wij in die goedkeuring reeds eene groote belooning voor onze, niet geringe moeite gevonden hebben. Hij roemt de naauwgezetheid en

trouw, met welke wij zijn boek op vreemden bodem hebben overgeplant; hij prijst onze volharding in de uitvoering en verheugt er zich over, dat wij niet ten halven wege zijn blijven stilstaan.

Eindelijk verdient hier nog te worden aangemerkt, dat wij, het voorbeeld van den schrijver volgende, genoodzaakt waren, vele nieuwe namen te maken, waarbij wij zoowel de zaak zelve, als het spraakgebruik hebben in aanmerking genomen; de aan de wetenschap en de maatschappij te vroeg ontrukte Med. Doctor C. H. LA LAU, *en niet minder de Heer* J. A. SUSANNA, *zijn ons steeds met onvermoeiden en belangloozen ijver behulpzaam geweest, en, indien de verdienste van naauwkeurigheid en trouw, welke de Hoogl.* FUCHS *zoo volledig aan onze vertaling toekent, waarlijk gegrond is, dan hebben die Heeren daaraan rijkelijk hun aandeel gehad.*

Leyden,
Februarij 1844.

F. W. NOLTE, W. D. T. VAN WERKHOVEN.

INLEIDING.

De huid met hare aanhangsels, nagels, haren en onderhuidscelweefsel, dient het ligchaam tot algemeen omhulsel, tot beschuttende overdekking; zij is tevens het werktuig van opslurping en assimilatie, is eene reeks van meer of minder gewigtige af- en uitscheidingen bevorderlijk en is de zitplaats van dat verfijnde zintuig, hetwelk wij het gevoel noemen.

Aan deze talrijke en verschillende verrigtingen beantwoordt ook haar zamengesteld anatomisch maaksel.

De eigenlijke huid bestaat slechts uit twee, duidelijk verschillende en van elkander scheibare lagen, de lederhuid en de opperhuid.

De lederhuid (cutis corium) is de inwendige, onderste en meer dikke laag. Zij is door een zeer medegevend, vetrijk celweefsel (het onderhuidscelweefsel, de vetheid, tela subcutanea, tunica adiposa, panniculus adiposus) aan de dieper liggende deelen gehecht, kan meer of min over dezelve bewogen worden, en is zeer veerkrachtig en voor uitrekking vatbaar. Hare dikte is aan de onderscheidene ligchaamsdeelen niet hetzelfde, doch bedraagt bijna overal 1—2‴; het dunste is zij

daar, waar zij zich naar binnen omslaat, en haren loop als slijmvlies vervolgt. Hare kleur is bij levenden, voornamelijk op de oppervlakte, roodachtig, bij lijken wit; aan hare inwendige zijde en in de nabijheid derzelve is zij weeker en minder digt, dan aan de uitwendige; op haar bespeurt men verhevene, uit eene losse huidszelfstandigheid gevormde uitpuilingen, die lijnvormig zijn, netvormig onder elkander zamenhangen en aldus grootere of kleinere groeven insluiten. Aan den romp, in de handpalmen en op de voetzolen zijn deze verdiepingen groot, kleiner in het aangezigt en het kleinste op de ruggevlakte der handen en voeten. De uitwendige, meer digte oppervlakte vertoont geene verhevene, maar fijne, ingedrukte lijnen, die elkander veelvuldig stervormig doorkruisen en aldus verhevenheden omvatten, welke door nog fijnere lijnen op nieuw zijn afgedeeld. De kleinste der, door deze lijnen omgevene, rondachtige verhevenheden (volgens Kranse 0,033 p. L. in diameter) heeten huidtepeltjes (papillae corii), en het bovenste, naar buiten gelegene gedeelte der lederhuid van dezelve, tepelvormige ligchamen der huid, gevoeltepeltjes. Dit moet men echter niet, zooals Gaultier geloofde, als eene bijzondere huidlaag aanmerken, dewijl het niet van de overige lederhuid kan worden afgescheiden. In de zelfstandigheid der lederhuid zelve kunnen geene, naar eene bepaalde rigting loopende vaten worden onderscheiden, maar deze doen zich voor als eene vaste ineenvloeijing van netvormig verbondene en door elkander gewerkte vaatbundels, welke, in hunne tusschenruimten, waarschijnlijk celstof bevatten. Deze vaatnetten zijn duidelijker in de onderste, dan in de bovenste lagen der lederhuid en schijnen in de tepelvormige ligchamen, die zich door een zeer gelijkvormig weefsel kenmerken, geheel te ontbreken. Gekookt zijnde, levert de lederhuid veel lijm op, en met looistof behandeld, wordt het leder; zooals de opspuitingen aantoonen en zooals zich dit

ook, door het rood worden van vele plaatsen, gedurende het leven, te kennen geeft, is de lederhuid zeer vaatrijk. In hare inwendige oppervlakte dringen, in onregelmatige tusschenruimten, vrij sterke stammen in, die zich in hare zelfstandigheid vertakken; het digtste en meest zamenhangende vaatnet echter vormen zij, doordien hunne takken de huid doorboren, op de buitenste oppervlakte, uit hetwelk de allerkleinste haarvaattakjes naar de huidtepeltjes opstijgen, deze omslingeren en dan weder tot het net terugkeeren. Ook deze uitbreiding der vaten in de bovenste laag der lederhuid hebben enkele Ontleedkundigen als eene bijzondere laag der huid aangenomen en Corpus reticulosum, membrana vasculosa, de vaathuid genoemd; anderen, b. v. Gaultier en Dutrochet, beschouwden haar als een gedeelte van het net van Malpighius. Zij is echter een integrerend gedeelte der lederhuid en kan niet van haar worden losgescheiden. Niet minder rijk, dan aan bloedvoerende vaten, is de lederhuid aan watervaten; zij ontspringen op de oppervlakte en vereenigen zich weldra tot enkele kleine en korte stammen. Hoe zenuwrijk de lederhuid echter is, laat zich minder door het ontleedkundige mes aantoonen, dan uit de groote gevoeligheid harer tepelvormige ligchamen besluiten. Waarschijnlijk eindigen vele der door de huid loopende zenuwen, welligt slangsgewijze in de huidtepeltjes. Bovendien bevinden zich echter in de zelfstandigheid der lederhuid nog verscheidene kliertjes en soortgelijke vormingen, met hunne op de oppervlakte der lederhuid uitmondende kanalen, namelijk:

1. De smeerklieren (folliculi sebacei, cryptae sebaceae). Zij liggen tamelijk oppervlakkig, zijn langwerpig eirond, menigmaal uit meerdere cellen zamengesteld, kuifvormig en openen zich met eene korte, eenvoudige uitvoeringsbuis. Wegens het zich in haar bevindende huidsmeer, zijn zij meestal geelachtig gekleurd. Zij komen aan alle ligchaamsdeelen, de hand-

palmen en voetzolen uitgezonderd, voor, doch zijn bij de vrucht duidelijker, dan bij volwassenen, en in deze hoofdzakelijk in de nabijheid der natuurlijke ligchaamsopeningen bemerkbaar.

2. De zweetklieren. Zij werden te gelijker tijd door Purking en Breschet ontdekt. Zij liggen diep en puilen menigmaal buiten de huid, in het onderhuidscelweefsel, uit, zijn, aan de verschillende ligchaamsdeelen, van onderscheidene grootte en bestaan hoofdzakelijk uit een veelvuldig omgewonden, kleurloos en doorschijnend kanaal. Hare uitloozingskanalen bestaan uit fijne, veerkrachtige buizen, die, in meer spiraalvormige windingen, van de klieren naar de trechtervormige groefjes op de buitenste oppervlakte der huid loopen.

3. De haarbollen of haarzakken, over welke bij eene andere gelegenheid zal gesproken worden.

Bovendien gelooven Breschet en Roussel de Vazème nog eigene, de opperhuid voortbrengende organen (appareil blennogène), kleurstofklieren (appareil chromatogène) en tot opzuiging bestemde organen (appareil d'inhaltation) ontdekt te hebben, welker bestaan in het menschelijke ligchaam overigens nog twijfelachtig is.

De tweede, uitwendige, bovenste laag, welke de lederhuid overal bedekt, is de opperhuid (epidermis, cuticula). Zij bestaat uit digt op elkander liggende, gelijkmatige hoornplaatjes, van welke de buitenste zich in eene voortdurende afbladering bevinden en heeft voorts aan de onderscheidene ligchaamsdeelen eene verschillende dikte; het aanmerkelijkst echter daar, waar zij drukking ondergaat, zooals aan de voetzolen en handpalmen; zij hangt overal vast met de lederhuid, als welker voortbrengsel men haar moet beschouwen, aaneen. De lederhuid scheidt de in de vorming der opperhuid overgaande hoornzelfstandigheid niet in eenen vasten vorm, maar in de gedaante eener slijmachtige kiemstof af, uit welker kiemkorrels zich de cellen van het zoogenaamde

Rete Malpighii en de platen der opperhuid ontwikkelen. Het Rete Malpighii, hetwelk lang als een bijzonder vlies werd aangemerkt, is de uit de gezamentlijke cellen gevormde, weeke, binnenste laag der opperhuid, welke de vaatrijke oppervlakte der lederhuid onmiddellijk overdekt en met dezelve vergroeid is. De cellen van dit slijmnet bevatten, aan de donker gekleurde huidplaatsen van het blanke menschenras, kleine gedeelten eener geelbruine kleurstof in gering aantal. Bij menschen met eene donkerkleurige huid, voornamelijk bij de Aethiopiërs, zijn zij rijker aan kleurstof en verhouden zich even als de kleurstofcellen der kleurstofvliezen. Doordien de cellen van het Rete Malpighii zich naar buiten wenden, zamengedrukt worden en hare cellenkern verdwijnt, vormen zij schubben, uit welker ineensmelting de vaste hoornlagen der opperhuid gevormd worden. Het oppervlakkigste gedeelte dezer hoornlaag is aan voortdurende afschilfering onderworpen en met een witachtig stof bedekt. Malpighi heeft echter gedwaald, zoo hij meende, dat zijn zoogenaamd slijmnet de uitsluitende zitplaats der huidkleur en de opperhuid (het verharde malpighische slijm) kleurloos was; de geheele opperhuid is, naar gelang der verschillende menschenrassen, onderscheiden gekleurd; alleen hare inwendige, weekere lagen zijn donkerder en worden naar die mate lichter en meer doorschijnend, als zij, door afschilfering der inwendige en vorming eener nieuwe laag op de lederhuid, naar buiten dringen en aan hardheid toenemen. Dewijl het Malpighische weefsel niet, zooals deszelfs ontdekker geloofde, zeefvormig, maar eene gelijkmatige overdekking der lederhuid is, zoo verdient het ook niet den naam van net. Noch de inwendige, noch de uitwendige lagen der opperhuid hebben vaten en zenuwen. Waar de opperhuid dik is, neemt zij de tepeltjes der lederhuid in verdiepingen op, en deze tepeltjes en voren der lederhuid zijn alzoo op de oppervlakte niet merkbaar; waar zij

daarentegen slechts dun is, neemt zij alle verdiepingen en verhevenheden der lederhuid op. Het scheikundig onderzoek harer zelfstandigheid levert, volgens John, 93 tot 95 deelen hoornstof, 5 eener geleiachtige, speekselstofachtige zelfstandigheid, 0,5 vet en 1 zouten, zuren en Oxyde op. Men heeft tot nog toe geene eigenlijke poriën en openingen in de opperhuid ontdekt; maar deze schijnt zich in de uitloozingsbuizen der vetklieren, zweetklieren en in de haarbollen naar binnen om te slaan en de inwendige oppervlakte dezer kleine afscheidingswerktuigen, in eene veranderde gedaante, als Epithelium, te bekleeden.

Als aanhangsels en sterkere ontwikkelingen der opperhuid, moet men de nagels en haren beschouwen, die zich, bij het scheikundig onderzoek, geheel als de opperhuid verhouden, bijna alleen uit hoornstof bestaan, en een soortgelijk zamenstel als de opperhuid aan den dag leggen.

De nagels zijn harde, hoornachtige platen, die met haar achterste gedeelte in eene plooi der lederhuid en op de ruggevlakte van het eerste lid der vingers en toonen gelegen zijn. Hun weefsel is digter en harder, dan dat der opperhuid, doch onder het Microscoop vertoont het zich ook, voornamelijk aan de weekere worteldeelen, uit veelzijdige cellen zamengesteld te zijn, die in talrijke lagen op elkander liggen en naarmate zij naar voren aangroeijen en harder worden, platter worden en in hoekige plaatjes veranderen, even als de cellen der opperhuid in hare bovenste lagen. Aan de toppen der vingers en toonen steekt de vrije rand des nagels uit; hierop volgt het vastgegroeide gedeelte van denzelven en eindelijk de onder de plooi der huid gedeeltelijk verborgen, achterste, halvemaansgewijze, witte rand, de Lunula, nagelwortel. De verschillende kleur des nagels hangt van de doorschijnende lederhuid af, die onder de lunula wit, in het voorste gedeelte roodachtig

gekleurd is. Dat gedeelte der lederhuid, hetwelk het achterste, weekere gedeelte van den nagel omvat en de door den nagel bedekte vlakte der Phalanx bekleedt, heet nagelbed, matrix unguis, en deszelfs tepeltjes zijn tot evenwijdig en naar den vingertop toeloopende, verhevene lijnen gerangschikt, met welke de strepen op de uitwendige vlakte van den nagel overeenkomen. Deze huidtepeltjes doen zich iets korter voor, dan die van andere plaatsen en gelijken, voornamelijk onder de Lunula, in hunne Textuur, zeer op de darmvlokken. Ook de opperhuid zet zich onder den nagel voort, doch is weeker, bevat bij den neger ook hier eene zwarte kleurstof en hangt met de inwendige, weekere lagen van den nagel aaneen; dat zij, zooals Gurlt opgeeft, ook de uitwendige oppervlakte van den nagel zoude bedekken, is niet bewezen.

De haren bestaan uit een, boven de huid uitpuilend, zeer dun gedeelte, de haarschacht, scapus pili, en uit den haarwortel, radix, bulbus pili, welke in de zelfstandigheid der lederhuid ligt en weeker en witter, dan het overige haar is. De wortel komt uit den haarzak (folliculus piliferus) te voorschijn, welke eene langwerpig eironde opzwelling daarstelt, en, zooals zulks vooral duidelijk bij dieren blijkt, een vaat- en zenuwrijke zak is, in welken de het haar vormende hoornzelfstandigheid wordt afgescheiden. Volgens Lauth slaat zich de opperhuid in dezen zak naar binnen om, tot aan den oorsprong van het haar, en gaat alsdan in de grondvlakte van hetzelve over, en Gurlt zag wortelvezelachtige voortzettingen van den haarwortel naar den eenigzins ingedrukten bodem van den haarbol, de eigenlijke ontwikkelingsplaats van het haar, voortloopen. De haarbollen liggen gedeeltelijk in de zelfstandigheid der lederhuid, gedeeltelijk in het onderhuidscelweefsel en steeds onder de vetklieren, met welke zij op die wijze in verbinding staan, dat gewoonlijk twee, zeldzamer eene van dezelve in den haar-

zak, namelijk in deszelfs hals, uitloopen. Vetklieren komen zonder folliculi piliferi, deze echter niet zonder vetklieren voor. De haren zelve zijn in den normalen toestand niet, zoo als men vroeger aangenomen heeft, holle buizen, maar niet doorboorde, uit eene zeer digte hoornzelfstandigheid bestaande uitwassen, die in doorsnede zelden rond, maar meestal eenigzins plat, eirond of niervormig zijn en eene bast- en mergachtige zelfstandigheid vertoonen. Gene is dun, doorschijnend en duidelijk vezelig; deze uit op elkander liggende cellen zamengesteld, welke bij donkere haren donker gekleurd zijn. Deze beide zelfstandigheden zijn echter niet in alle deelen van het haar in dezelfde verhouding voorhanden. In den top ontbreekt het merg, in de schacht is het aanwezig, doch tevens is aldaar de schors dik. In den wortel heeft het merg de overhand en wordt, even als de schors, week en zacht. De haren zijn volkomen vaat- en zenuwloos. De smart bij het uittrekken van dezelve, heeft haren oorsprong in den haarbol. Zij worden door wrijven electrisch, zijn zeer hygroscopisch en wederstaan lang aan de verrotting. Hunne kleur, welke gewoonlijk met die der huid en der oogen dusdanig overeenkomt, dat, wanneer tint en regenboog donker zijn, ook het haar eene donkere schakering heeft, hebben zij aan eene olieächtige kleurstof te danken.

Van deze verschillende, de huid daarstellende en in haar kiemende deelen schijnen slechts de opperhuid en de tot haar behoorende nagels en haren, als algemeen omhulsel en beschuttend bedeksel des ligchaams te dienen. Zij zijn als het ware niet anders dan verharde afscheidings-voortbrengselen der lederhuid; hunne levenskracht is zeer gering; zij wassen bijna als onbewerktuigde ligchamen, door de vorming van nieuwe hoornstof van uit de huid op, welke de reeds gevormde lagen voor zich uit naar bniten dringt, en hare oppervlakkige lagen stooten zich bijna werktuigelijk af. Zij

zijn zonder gevoel, zonder eigene bewegingskracht, zonder vaten. Maar niet slechts door dit hoornachtige overtreksel wordt de buitenste huid omhulsel en bedeksel des ligchaams. Dat overtreksel is slechts ter beschutting der vaat- en zenuwrijke oppervlakte der lederhuid bestemd; het vermindert hare gevoeligheid en opslorpingskracht, zonder dezelve geheel weg te nemen. Eene veel krachtigere bescherming tegen allen uitwendigen invloed hebben de dieper liggende, edelere deelen in de lederhuid zelve. Dit vezelachtige, tamelijk harde orgaan houdt niet slechts vochtigheid en warmtegraadverandering van het overige ligchaam af, maar het stelt zelfs door zijne digtheid, tegen allen werktuigelijken invloed, eenen niet onbeduidenden tegenstand over; zeer veerkrachtig en rekbaar zijnde, neemt het alle bewegingen der, door het onderhuidscelweefsel met hetzelve verbondene, daar onderliggende spieren aan en wordt op verschillende plaatsen, bijv. in het aangezigt, door eigene, tot hetzelve behoorende spieren in beweging gebragt. Het draagt, met het onder hetzelve gelegene vetrijke celweefsel, tot de ronding en verfraaijing der ligchaamsvormen bij en helpt door bepaalde voortzettingen en plooijen, bedeksels en omhulsels daarstellen voor gewigtige, naar buiten gelegene organen en openingen, zoo als de oogleden, de lippen, de voorhuid, de schaamlippen enz. — Dat dit hulsel zijne, bij de verscheidene rassen verschillende kleur aan eene kleurstof verschuldigd is, welke hare zitplaats voornamelijk in de binnenste lagen der opperhuid heeft, en dat de roode kleur van verschillende plaatsen der huid, bijvoorbeeld van de wangen, in het sterker ontwikkelde vaatnet haren oorsprong heeft; dat het blozen een plotselijk vermeerderde bloedtoevoer van de zoogenaamde membrana vasculosa, dat het verbleeken eene plotselijke terugwijking van het bloed uit dezelve is, dit alles is boven reeds aangewezen.

Dat de huid een opslorpings- en gelijkmakings-

orgaan is, is blijkbaar uit de werking der uitwendig aangebragte geneesmiddelen, uit die der zalven, der pleisters enz., uit de mogelijkheid om door middel van melkbaden, vleeschnat enz. tot de voeding bij te dragen en uit onmiddellijk aangewende proefnemingen. Seguin hield den arm in eene oplossing van twee scrupels Sublimaat in 10 pond water en, na verloop van een uur vond hij in die oplossing nog slechts 38—39 greinen Sublimaat. Hij bond een naauwkeurig afgemeten mengsel van Calomel, Guttegom, Scammonium, Sal Alembroth. en braakwijnsteen onder horologieglazen op de huid en, na verloop van $10\frac{1}{2}$ uur was van al deze stoffen, hoewel van de eene meer, van de andere minder, eene niet onaanmerkelijke hoeveelheid opgeslurpt. Abernethy vond, dat van zuurstofgas, wanneer hij er de hand acht uren ingehouden had, een derde, van stikstofgas $\frac{1}{20}$, van waterstofgas $\frac{1}{24}$, van koolzuurgas echter slechts zeer weinig ingezogen was. Hij besluit uit deze proefnemingen, dat de huid verschillende stoffen, ook met verschillend gemak opslurpt en voorzeker verandert hare opslurpingskracht, naar de verschillende plaatsen des ligchaams, naar de individualiteit, naar den uitwendigen warmtegraad en soortgelijke omstandigheden. Het kan aan geenen twijfel onderhevig zijn, dat het proces der opslurping op de oppervlakte der lederhuid plaats heeft; de geneesmiddelen werken krachtiger, wanneer zij, nadat de opperhuid verwijderd is, op eene endermatische wijze, op de huid aangebragt worden. Doch al slurpt de opperhuid zelve ook niet op, al verzwakt zij zelfs het vermogen der lederhuid daartoe, zoo kan zij hetzelve toch niet geheel wegnemen, zoo als de genoemde, bij eene onbeschadigde epidermis bewerkstelligde proefnemingen bewijzen. Op welke wijze echter het opgeslurpte door de epidermis heen dringt, en waardoor het op de oppervlakte der lederhuid in de eerste plaats opgenomen wordt, namelijk of door de aderen of watervaten of, zoo als Breschet wil,

door eigenaardige blindzakkige verlengingen, welke zich van uit de opslurpingsvaten der lederhuid tot in de epidermis verheffen (conduits inhalans), is nog niet bewezen. In gezonden toestand schijnt de huid haar opslurpingsvermogen voornamelijk naar den uitwendigen dampkring te wenden, even als de bladeren der planten eene soort van ademhaling uit te oefenen en door middel van dezelve met de longen eene wederkeerige physiologische werking uit te oefenen.

Van het hoogste gewigt voor het leven in het algemeen is de huid als afscheidingsorgaan. Zij bevordert echter niet eene enkele, maar vele afscheidingen. In de cryptae sebaceae zondert zij het huidsmeer af, hetwelk volgens Wöhler uit tweederlei soorten van vet, namelijk uit half vloeibaar en uit stijf stearienachtig vet bestaat; in de haarzakken doet zij hetzelfde ten aanzien der haren, in den nagelwortel ten aanzien der nagels, en het malpighische slijm, dat zich tot epidermis verhardt, is, even als de stof, die hetzelve kleurt, eene door haar afgezonderde zelfstandigheid. Deze afscheidingen zijn in de eerste plaats van gewigt voor de huid zelve; maar buiten dezelve wasemt de huid, in den gezonden toestand, voortdurend met Gassen en overige stoffen vermengde waterachtige stof uit, en zondert het druipvormige, vloeibare zweet af, wanneer hooge warmtegraad, ligchamelijke inspanning enz., den toevoer des bloeds benevens de afscheiding vermeerderen. De menigte van het, in 24 uren door onmerkbare uitwaseming afgezonderde, bedraagt in gemiddelde verhouding $4\frac{1}{2}$ pond, en deze afscheiding is, zoo als talrijke daadzaken bewijzen, voor het algemeen leven van het hoogste gewigt. Zij heeft hoofdzakelijk door middel van de zweetkliertjes plaats; ten minste uit deze breekt het zweet uit; of echter die waterachtige afzonderingszelfstandigheid niet door de geheele vaatrijke oppervlakte van de lederhuid uitgewasemd wordt, is nog niet zoo geheel zeker. Het voortbrengsel der onmerk-

bare uitwaseming bevat, behalve water, ook eene kleine hoeveelheid koolzuur en sporen van azijnzure ammoniak; in het zweet daarentegen bevinden zich ook vaste, niet vervliegende stoffen in geringe hoeveelheid. Hetzelve laat, bij verdamping van $\frac{1}{2}$ tot $1\frac{1}{2}$ ten honderd, vaste bestanddeelen achter, welke eene zure extractachtige massa vormen. Dezelve bevat vrije melkzuren, melkzure Soda en ammoniak, zwavelzure zouten, veel keukenzout, een weinig Sal ammoniak, sporen van phosphorzuren kalk en onbepaalde organische stof; bij het scheikundig onderzoek van het zweet echter komt, even als in de uitwasemingsstof, koolzure en azijnzure ammoniak voor. Voorzeker verandert de hoedanigheid dezer afzonderingsstoffen, naar de verschillende plaatsen der huid, waar zij afgezonderd worden, naar de in het organismus opgenomene stoffen en andere omstandigheden. Donné bevond, dat terwijl het zweet van gezonde voorwerpen aan alle andere ligchaamsdeelen zuur is, hetzelve zich daarentegen aan de okselholten, de geslachtsdeelen en de teenen kalisch verhoudt, terwijl het daarenboven aan de geslachtsdeelen boterzuren bevat. Dat verder door de huid, zoowel als door de nieren, met het organismus niet vermengbare, langs verschillende wegen ingevoerde stoffen afgescheiden worden, wordt bewezen door vele daadzaken, zoo als door het beslaan van blanke metalen op de huid van voorwerpen, die kwik innemen, door den eigenaardigen reuk, dien zekere deelen der uitwaseming van zich geven, door het ontstaan van vele huidziekten enz. Ook op de meerdere of mindere mate van afscheiding heeft de verscheidenheid der ligchaamsdeelen invloed, en het voorhoofd, de okselholten, de borst, de rug, de liezen, de handen en voeten zweeten veel ligter en sterker, dan andere deelen. Wij wasemen, in eene drooge lucht, bij eenen hoogen warmtegraad, meer uit, en zweeten meer in eene vochtige. Bij lagen stand des thermometers daarentegen, belet een vochtige dampkring de uitwaseming meer, dan

een drooge. De uitwaseming heeft in grootere mate plaats bij in beweging gebragte lucht en geringe luchtdrukking. Het is echter nog niet uitgemaakt, op welke wijze zij tot de electriciteit in betrekking staat, zoowel tot die des ligchaams, welke voorzeker ook niet zonder invloed op haar is, als tot die des dampkrings. Van hoeveel gewigt de huiduitwaseming en het zweet voor het geheele organismus zijn, blijkt deels uit de innige betrekking, in welke zij tot de meeste andere afscheidingen staan, deels uit de nadeelen, welke hunne onderdrukking, en uit de voordeelen, welke in vele ziekten hun terugkeer heeft. De afscheiding van alle slijmvliezen, die der nieren, de longuitwaseming, ja zelfs de afzondering der gal neemt toe, wanneer de uitwaseming belemmerd wordt, en vermindert daarentegen, zoo deze wordt opgewekt. Geen andere uitwendige invloed veroorzaakt zoo menigvuldige en zoo verschillende ziekten, voornamelijk der inwendige vliezen, als verkouding, en haar eerste uitwerksel is belemmering der huidafscheiding; geene andere afscheiding wordt bij zoo vele kwalen, wat hoeveelheid en hoedanigheid aangaat, veranderd, als de uitwaseming, en zoowel bij het ligtste als het zwaarste lijden der meest verschillende organen vertoont zich de krisis door de huid veel menigvuldiger, dan op elke andere wijze.

Een gevoel- en tastorgaan wordt de huid zonder twijfel door de, voor het anatomische mes ontoegankelijke, uitbreiding der fijnste zenuwdraden in de tepelvormige ligchamen. De opperhuid, de haren en de nagels zijn zenuw- en gevoelloos; in de oppervlakte der lederhuid echter verhoogt en verfijnt zich het gewaarwordingsvermogen omtrent uitwendige indrukken, hetwelk andere deelen zoowel als de huid bezitten, en dat wel in die mate, dat wij niet slechts de tegenwoordigheid van iets uitwendigs, maar ook deszelfs vorm en oppervlakte, deszelfs warmtegraad, vochtigheid en bestaan, en zelfs

de wijze, waarop het op ons werkt, kunnen onderscheiden. Dit zintuig is algemeener, dan de overigen, met welke wij slechts de kleuren, de toonen of de chemische hoedanigheden der ligchamen waarnemen, en door de groote uitgebreidheid en de uitwendige ligging der huid, komen wij door hetzelve menigvuldiger en op eene meer blijvende wijze in betrekking tot de ons omgevende zaken, dan door de overige zinnen. Hetzelve is overigens aan alle plaatsen der huid niet evenzeer ontwikkeld, en E. H. Weber heeft door zeer belangrijke proefnemingen aangetoond, dat de beide beenen van een' passer, wanneer zij bij geslotene oogen, gelijktijdig op de hand geplaatst worden, reeds op den afstand eener lijn in de vingertoppen het gevoel eener dubbele aanraking te weeg brengen, terwijl op den rug der hand eene verwijdering der beide beenen van 14‴, aan den voorarm van 18‴ en in het midden des rugs, aan den bovenarm en de dij zelfs van 30‴ vereischt wordt, om twee afzonderlijke aanrakingen te gevoelen. Daarom zijn ook de toppen der vingers, meer dan andere deelen der huid, voelorganen en zij worden in die werking nog door de beweegbaarheid der vingers ondersteund. Ofschoon echter het zintuig des gevoels aan sommige plaatsen der huid meer, aan andere minder sterk is, zoo behoort hij niettemin tot de geheele huid. Voor het overige hangt de duidelijkheid des gevoels niet regtstreeks van het aantal tepels aan eenige plaats der huid af; zij is zelfs aan de tepelrijke borstschijf, volgens Webers onderzoek, gering; het schijnt dus, dat het onderscheid door het aantal, den loop en het einde der zenuwdraden, welligt ook door de gemakkelijkere of moeijelijkere uitstraling aan de verschillende plaatsen der hersenen en van het ruggemerg daargesteld wordt.

De huid wordt dus door hare epidermis en door de harde, rekbare lederhuid, eene krachtige beschutting tegen allen nadeeligen uitwendigen invloed, door haren

rijkdom aan vaten en door de zich in hare zelfstandigheid bevindende klierachtige organen, een der gewigtigste afscheidingsorganen en een opslurpend werktuig, door hetwelk wij levensstoffen in ons opnemen en andere van ons geven: door hare zenuwrijkheid is zij het werktuig van eenen zin, door welken wij meer indrukken ontvangen, dan door elken anderen. Zij is niet slechts voor het plantaardige, maar ook voor het dierlijke leven van hoog gewigt, en het is in de eerste plaats door haar en door de slijmvliezen, dat wij met de buitenwereld in aanraking en betrekking komen. De slijmvliezen zelve nu zijn niet anders, dan eene voortzetting der buitenste huid en haar, uit een ontleedkundig en physiologisch oogpunt beschouwd, zeer gelijkvormig, en heeft men de eerste eene naar binnen gekeerde lederhuid genoemd, met hetzelfde regt kan men de laatste als een omgekeerd slijmvlies beschouwen. In de slijmvliezen echter behoudt de opslurping en gelijkmaking een overwigt boven de uitscheiding; bij de huid heeft het omgekeerde plaats. In hare altijddurende aanraking met de buitenwereld, maakt deze zich een steviger beschutsel in hare opperhuid, dan gene in deszelfs epithelium, en terwijl het gewaarwordingsvermogen zich in de lederhuid tot gevoelzin veredelt, wordt het op de slijmvliezen smaak en reuk. Beide echter, zoowel de buitenste als de binnenste huid, zijn in bestendigen polarischen tegenstand, in sterke physiologische spanning. Alle invloed, welke op de eerste werkt, heeft ook weerklank in de tweede, en brengt dikwijls veranderingen in dezelve te weeg, ja een of andere schadelijke invloed op de eerste, stoort niet zelden de werking der tweede en omgekeerd. Voor het overige is er reeds melding van gemaakt, dat de huid niet slechts met de slijmvliezen, maar ook met talrijke andere organen en wel voornamelijk met de afscheidingswerktuigen in levendige betrekking staat; als uitwendige, naar licht en lucht ge-

keerde ligchaamsoppervlakte is zij in tegenstelling van alle inwendige deelen, en er bestaat naauwelijks een ander orgaan, hetwelk zoo menigvuldige antagonistische en sympathische betrekkingen heeft.

Maken wij van deze anatomische en physiologische verhoudingen der huid melding, zoo kunnen wij reeds a priori zeggen, dat zij, in vergelijking met andere organen, veel ziekteaanleg hebben moet: want een orgaan wordt zoo veel te gemakkelijker en menigvuldiger ziekelijk aangedaan, naar mate het meer aan schadelijken uitwendigen invloed blootgesteld is, en dus naar mate deszelfs ligging uitwendig is en deszelfs werkingen talrijker en zamengestelder zijn, naar mate deszelfs anatomisch zamenstel meer ingewikkeld is, naar mate het uitgebreider in het ligchaam voorkomt, en naar mate eindelijk de andere organen, met welke het in physiologische betrekking staat, menigvuldiger zijn; al deze eigenschappen bezit de huid, zoo als uit het voorgaande blijkt, in den uitgebreidsten zin, en daardoor zijn dan ook huidziekten in den ruimeren zin des woords, belemmeringen in de werking en pathologisch-anatomische veranderingen van dit orgaan en dus, zoo als de ondervinding leert, menigvuldiger dan aandoeningen van de meeste andere organen van het menschelijke ligchaam.

Hoe groot echter de ziekteaanleg der huid ook in het algemeen zij, zoo wordt die aanleg toch, zoowel in hoedanigheid als hoeveelheid, door menigvuldige omstandigheden gewijzigd; niet alleen verschillende personen, maar ook de verschillende plaatsen en deelen hunner huid vertoonen eenen zeer ongelijken graad van voorbeschiktheid, en verscheidene voorwerpen en deelen der huid zijn tot bepaalde huidziekten meer dan andere geneigd.

Het onderscheid in ziekte-aanleg bij verschillende voorwerpen, de persoonlijke voorbeschiktheid schijnt hoofdzakelijk van de volgende omstandigheden af te hangen:

1. Van het verschil der rassen. De blanke, aan vaten rijke huid van den Caucasier, de geelachtige, drooge en harde huid van den Mongool, het zwarte, fluweelachtige, rijkelijk afscheidende bekleedsel van den Neger, de koperkleurige huid van den Amerikaan en de olijfkleurige of bruine van den Maleijer hebben elk tot verschillende ziekten eenen meer bijzonderen aanleg. Over het algemeen schijnen huidziekten menigvuldiger bij gekleurde, dan bij blanke menschen te zijn.

2. Van den ouderdom. In de jeugd is de huid werkzamer, gevoeliger en zondert zij rijkelijker af, dan in den ouderdom en is zij daardoor meer tot ziek worden geneigd. Kinderen en jonge lieden lijden menigvuldiger aan huidaandoeningen dan grijsaards; evenwel zijn ook deze laatste niet van dezelve vrij en gemelde aandoeningen hebben bij hen hunne eigenaardige, aan vroegeren leeftijd vreemde ziektevormen.

3. Van het geslacht. Dit punt veroorzaakt slechts eene geringe verscheidenheid. Echter is de huid der vrouwen teederder en voor uitwendigen ziekelijken invloed gevoeliger, dan die der mannen.

4. Van het temperament en de persoonlijke gesteldheid. Het bloedrijke temperament heeft de ligtst wondbare, het melancholisch de meest torpide huid. Er zijn voorwerpen met eene zeer aandoenlijke en gevoelige en andere met eene zeer ongevoelige huid. Bij de Europeërs hebben in het algemeen die met blond en rood haar en met eene fijne, blanke, aan vaten rijke huid, meer dan anderen, aanleg tot ziekten van het uitwendige bekleedsel.

5. Van de bezigheden en het beroep. Er zijn beroepen, door welke de huid zoodanig verhard wordt, dat bijna geen schadelijke invloed hare werkingen verstoren kan; andere beroepen daarentegen maken de huid zeer gevoelig; zoo worden landbouwers, tuiniers,

timmerlieden enz. veel minder door huidziekten bezocht, dan bakkers, kleedermakers enz.

6. Van de zorg, welke men voor de huid draagt, van de soort en de wijze van bekleeding enz. Nalatigheid in alle zorg voor de huid, onreinheid enz. bevorderen voorzeker in het algemeen de ontwikkeling van huidaandoeningen en veroorzaken, dat deze bij de geringere standen menigvuldiger zijn, dan bij de hoogere; doch ook door in het tegenovergestelde uiterste te vervallen, kan de ziekte-aanleg der huid buitengewoon vermeerderen en door te menigvuldig gebruik van warme baden, door te warme kleeding enz. wordt dit orgaan verteederd en verzwakt.

7. Van het jaargetijde en de epidemische gesteldheid. Even en als de normale werkdadigheid der huid, voornamelijk als afscheidingsorgaan, in de lente en den zomer sterker, dan in andere jaargetijden is, is zij in de warmere helft des jaars ook meer tot tegennatuurlijke verrigtingen, tot ziekten geschikt, dan in de koude, en bij sommige epidemische gesteldheden zijn huidaandoeningen menigvuldiger, dan bij andere. Voor het overige komen in alle jaargetijden en bij de meest verschillende gesteldheden, ziekten der uitwendige bekleedselen voor, hoezeer zij dan ook van verschillenden aard zijn.

8. Van de geographische ligging en de endemische gesteldheid. Op geringe breedte en bij eene lage ligging, in warme luchtstreken zijn ziekten der huid in het algemeen menigvuldiger, dan bij tegenovergestelde omstandigheden. Voor bepaalde ziektevormen schijnt echter de aanleg door nog meer bijzondere plaatselijke omstandigheden, door eigenaardige endemische verhoudingen daargesteld te worden en zij komen slechts in enge geographische grenzen voor.

9. Van de familie-verscheidenheid. Er zijn familiën, in welke de aanleg tot zekere, de huid veran-

derende aandoeningen door middel van overerving van de ouders op de kinderen, van de grootouders op de kleinkinderen overgaat en zich dikwijls door eene lange reeks van geslachten staande houdt.

10. Van de Idiosyncrasie. De huid van verscheidene voorwerpen werkt tegen eenen of anderen bepaalden uitwendigen invloed, uit ons onbekende oorzaken, op eene andere wijze terug, dan die van de meeste andere menschen en wordt ziekelijk aangedaan door oorzaken, welke bij andere personen geene verandering of ten minste geene huidaandoening daarstellen zouden. Zoo zijn er personen, welke, bij een naderend onweder, door het genot van zekere, voor anderen onschadelijke spijzen, door de aanraking van, anders geenszins gevaarlijke stoffen enz., door huidziekten aangetast worden.

Op de verscheidenheid van den ziekte-aanleg op verschillende plaatsen en aan onderscheidene deelen der uitwendige bekleedselen, op de plaatselijke voorbeschiktheid, oefenen, zoo als het schijnt, voornamelijk de volgende omstandigheden haren invloed uit:

1. De verschillende dikte en de ongelijke verhouding van de enkele lagen der huid aan onderscheidene ligchaamsdeelen. Over het algemeen worden die plaatsen der huid, aan welke de lederhuid dun en slechts met eene fijne opperhuid bedekt is, ligter ziekelijk veranderd; doch er zijn aandoeningen, welke voornamelijk aan zulke deelen voorkomen, die met eene dikke, harde lederhuid en eene sterke opperhuid bedekt zijn.

2. Het onderscheid in rijkdom aan vaten en zenuwen. Hoe grooter deze is, des te aanmerkelijker is ook de ziekte-aanleg, en de eigenlijke lederhuid, voornamelijk hare oppervlakte, de vetklieren en haarbollen, worden daardoor menigvuldiger ziekelijk veranderd, dan de opperhuid, het onderhuidscelweefsel enz. Plaatsen der huid, welke zich boven anderen, door rijkdom aan vaten en zenuwen onderscheiden, bijvoor-

beeld de huid des aangezigts, worden meer dan andere aangedaan.

3. De afscheidingswerkdadigheid is, zoo als reeds aangemerkt is geworden, onder de verschillende werkingen der huid, de meest in het oog loopende en de gewigtigste, en hare meeste ziekten hebben daarom op de huid betrekking, kiemen in de integrerende deelen der cutis, welke de afscheiding bevorderen en tasten bij voorkeur zulke plaatsen der huid aan, welke, zooals reeds gemeld is geworden, ook in den normalen toestand rijkelijker, dan andere afzonderen. Voor verscheidene ziektevormen zijn voornamelijk die deelen voorbeschikt, in welke zich talrijke en ontwikkelde folliculi sebacei bevinden; voor andere ziektevormen weder de deelen, in welke de vorming van kleurstof het sterkste is enz.

4. Het al of niet met haar bewassen zijn van enkele plaatsen der huid en de omstandigheid of zij gewoonlijk door de kleeding bedekt zijn, of niet. Er zijn ziektevormen, welke alleen aan digt met haar bewassene plaatsen des ligchaams, zoo als boven op het hoofd, in den baard enz. ontstaan en andere, welke nimmer aan zulke plaatsen voorkomen, en terwijl menige huidziekte slechts op die deelen des huid kiemt, welke aan het licht en de vrije lucht zijn blootgesteld, vertoonen andere zich steeds aan verborgene ligchaamsdeelen.

5. De ouderdom. De ondervinding leert, dat de meeste huidaandoeningen zich bij kinderen en jonge lieden, bij voorkeur aan de bovenste, bij grijsaards daarentegen aan de benedenste helft der ligchaams vertoonen.

6. De bijzondere verwondbaarheid, welke door zekere bezigheden, door ongepaste verzorging der huid, vroegere ziekten enz. aan zekere deelen der huid kan verdoor oorzaakt worden. Eene plaats der huid, welke zich in eenen geprikkelden of verweekten toestand bevindt, wordt door eenigen schadelijken invloed, ligter, dan andere aangedaan.

Niet zelden intusschen ziet men bepaalde ziektevormen bijna immer dezelfde deelen der huid aantasten, ontkiemings- en lievelingsplaatsen hebben, zonder dat deze voorkeur uit eene der aangevoerde punten kan verklaard worden.

Nog menigvuldiger dan de wijzigingen, in den ziekteaanleg der huid en de oorzaken, welke dezen aanleg kunnen daarstellen, zijn de schadelijke invloeden, welke op de huid werken en bij voorhanden zijnde voorbeschiktheid ziekte voortbrengen kunnen, de aanleidende oorzaken der huidaandoeningen. De huid is, reeds door hare talrijke betrekkingen tot de buitenwereld en tot het overige organismus, meer dan de meeste andere organen, aan nadeelige werkingen van den verschillendsten aard blootgesteld en, hoezeer ook niet elke schadelijke invloed, welke haar treft, dadelijk ziekte te weeg brengt, maar dikwijls bij eenen grooteren aanleg, in andere organen aandoeningen van deze veroorzaakt, zoodat, bij voorbeeld, verkouding der huid dikwijls catarrhale aandoeningen, Rheumatismi, ontsteking der longen enz. voortbrengt, zoo ontbreekt het toch niet aan geheime krachten, welke, op eene dadelijke wijze op de huid werkende, dezelve ziek doen worden en, even als de huid schadelijke stoffen opneemt, welke op de werking van andere deelen betrekking hebben, zoo dienen haar ook andere organen en stelsels, en wel voornamelijk de slijmvliezen, als ziektebewaarplaatsen en worden door invloeden getroffen, welke hunne nadeelige werking op de huid uitoefenen. Derhalve is dan niet elke aanleiding tot ziekelijke aandoening der huid een volstrekt uitwendige, op eene dadelijke wijze de huid betreffende invloed.

Men kan de verschillende gelegenheidgevende oorzaken der huidaandoeningen tot de volgende onderafdeelingen brengen:

1. Werktuigelijke invloeden. De digtheid der huid is voorzeker ten aanzien van andere deelen betrek-

kelijk, doch bij hare uitwendige ligging, als algemeen omhulsel des ligchaams, wordt haar zamenhang niet zelden door een' of anderen gewelddadigen invloed verbroken en bij geen ander orgaan komen zoo menigvuldige verwondingen voor. Buitendien kan aanhoudende werktuigelijke prikkeling, drukking enz. ontsteking, Hypertrophie, Atrophie enz. in de huid te weeg brengen.

2. De invloed des dampkrings. Het licht, de warmte en koude, de vochtigheid, de droogte, de electriciteit enz. werken, door middel van den dampkring, als middelstof in de eerste plaats op de uitwendige huid en hoezeer de schadelijke invloed, welken hunne uitersten uitoefenen, menigvuldiger ziekten bij andere deelen, dan aan de buitenste bekleedselen veroorzaakt, ziet men deze uitersten toch ook somwijlen belemmeringen in de werking der huid, voornamelijk als afscheidingsorgaan, benevens ontleedkundige veranderingen van dit orgaan daarstellen.

3. Scheikundig-dynamische invloeden. Niet slechts het vuur en de bijtmiddelen, welke de huid, even als alle organen chemisch aandoen, veroorzaken ziekelijke veranderingen der buitenste bekleedselen; maar er zijn eene menigte andere stoffen, welke, door het opslurpingsvermogen, door de huid in deze laatste opgenomen zijnde, voor haar eene oorzaak van ziekten worden. Bij den bakker ontstaan door het kneden des deegs, bij den varkensslagter door het behandelen der worstspijzen, bij de schoorsteenvegers door het roet, bij de waschvrouwen door de loog, eigenaardige huidaandoeningen; de meeste mineraalbronnen veroorzaken baduitslag, en Tarrarus stibiatus, Ol. crotonis, terpentijn, kwik, rottenkruid en vele andere zaken stellen, met de huid in aanraking gebragt zijnde, bepaalde ziektevormen derzelve daar. Ten einde dusdanige schadelijke zaken huidaandoeningen veroorzaken, is het intusschen niet

altijd noodzakelijk, dat de heterogene schadelijke stoffen onmiddellijk uitwendig op de huid aangebragt worden; ook langs andere wegen, door middel van het slijmvlies der spijsverteringswerktuigen, door de ademhaling, door de aderen enz. in het organismus binnen gevoerd en aan de huid, dat gewigtige af- en uitscheidingsorgaan, ter afscheiding medegedeeld, veroorzaken onderscheidene dezer stoffen, bij voorhanden zijnde voorbeschiktheid, ziekten der lederhuid, zoo als kwik, Lapis infernalis enz. Ja, zelfs veel minder schadelijke dingen, dan de genoemde giften en geneesmiddelen kunnen op genoemde wijze, huidaandoeningen te voorschijn roepen, voornamelijk wanneer zij in de maag komen, en niet zelden ontstaan ziekten der uitwendige bekleedselen door nadeeligen invloed van voedende deelen, na het gebruik van bepaalde spijzen, van zekere mosselen en schaaldieren, van scherpe kruiderijen, van sterk gezouten geregten enz., ja zelfs, bij bijzonder voorbeschikte personen, na het gebruik van aardbeijen en andere dergelijke, anders geheel onschadelijke voedingmiddelen.

4. Enkel dynamische invloeden. Wanneer wij zien, dat psychische aandoeningen huidziekten voortbrengen, blanken zwart en negers blank maken en het haar in eenen nacht doen verbleeken; wanneer wij aan het zoogenaamde vóórzien, aan de inbeeldingskracht en de gemoedsaandoeningen der moeder niet allen invloed op de voortbrenging der aangeborene misvormingen der huid kunnen ontzeggen; wanneer verscheidene ziektevormen, zonder andere merkbare oorzaken, te gelijk met normale ontwikkelingstijdperken of andere physiologische voorteekens bij het tanden krijgen, bij het intreden der huwbaarheid, gedurende de maandstonden, gedurende de zwangerschap, het kraambed enz. uitbreken, zoo kunnen wij het ontstaan dezer aandoeningen der huid slechts dan verklaren, wanneer wij aannemen, dat dit orgaan door den genoemden invloed en de genoemde voortee-

kens eene enkel dynamische vervorming ondergaat, welke, bij voorbeschikten, ziekte wordt.

5. Sympatische invloeden. Wanneer wij bedenken, dat de huid, zoo als reeds aangemerkt is geworden, met de meeste andere organen en stelsels des ligchaams in physiologisch verband en, voornamelijk in hare hoedanigheid van afscheidingsorgaan, in bestendige wederkeerige betrekking staat, zoo ontstaat reeds op theoretische gronden het vermoeden, dat belemmeringen en ziekten van andere deelen dikwerf van invloed op de huid moeten zijn, en de ondervinding bewijst in der daad, dat het lijden van andere, meer inwendige deelen, eene der vruchtbaarste oorzaken van ziekelijke aandoening van het uitwendig bekleedsel is; dat verscheidene van deze laatste, op eene bijkomende deuteropathische wijze, uit de aandoeningen van andere deelen ontspringen. Er zijn hoofdvormen, welke, zoo dan ook al niet bestendig, toch dikwerf met bepaalde organen in verbinding staan, zoodanig, dat de menigvuldigste belemmeringen van deze organen, zelfs de zoodanige, welke den naam van ziekten niet verdienen, en het meest onderscheidene lijden de vorming van huidaandoeningen veroorzaken en bevorderen kunnen. Op die wijze ziet men de levervlekken (chloasma vulgare) na eenvoudige opwekking van het galstelsel door toorn, voedsel of misbruik der Spirituosa, zonder ware leverziekte en in vereeniging met de meest verschillende kwalen van dit orgaan voorkomen. Acne rosacea ziet men dikwijls in vereeniging met menigvuldige kwalen der maag en ten gevolge eener te weelderige levenswijze voorkomen, ofschoon deze ook anders geene kwade gevolgen hebbe; chloasma uterinum ziet men gedurende de zwangerschap, bij belemmeringen in de maandstonden en benevens organische gebreken der baarmoeder verschijnen enz. In zulke gevallen schijnen sympatische voorteekens in de huid, welke, onder begunstigende omstan-

digheden, de genoemde aandoeningen der huid daarstellen, met (onverschillig welke) belemmeringen van bepaalde organen, van de lever, van de maag, van de baarmoeder enz. over een te stemmen. Maar dit verband is noch bestendig, noch noodzakelijk; men neemt de ziekten der genoemde inwendige deelen dikwijls zonder huidverandering waar en chloasma vulgare, acne rosacea en dergelijke, komen niet zelden voor, zonder dat er juist belemmeringen van andere verrigtingen voorhanden zijn. Veel talrijker zijn de ziekelijke veranderingen der huid, welke met bepaalde ziekten van anderen organen in verbinding staan, en deze zamenhang is in zooverre noodzakelijk, als de bepaalde huidaandoening zich nimmer onafhankelijk van het overeenkomende inwendige lijden vertoont. De scharlakenuitslag verschijnt niet zonder deze voorteekens op de inwendige vliezen en in het vaatstelsel, welke men den naam van scharlakenkoorts gegeven heeft en, waar zich klierziekige, jichtaardige, venerische uitslagen vormen, vooronderstellen zij veranderingen in de vochten, Dyscrasiae van eenen bijzonderen aard. Deze huidaandoeningen zijn niet anders, dan kenteekenen van het inwendige lijden en berusten nu eens op de stoffelijke afscheiding van ziekelijke, door den inwendigen voortgang der ziekte voortgebragte stoffen in en door de huid, dan eens op een deuteropathisch merkbaar worden, op een ontkiemen van inwendige ziekten in de naar het licht en de lucht toegekeerde ligchaamsoppervlakte. Wij zullen bij eene andere gelegenheid op deze, voor de Nosologie en Therapie beide even gewigtige, verhoudingen terugkomen. Hier zij het voldoende te zeggen, dat dikwijls bepaalde inwendige ziekten tot zekere huidveranderingen aanleiding geven.

6. Smetstoffen. Onder de verschillende zelfstandigheden, welke de huid opslurpt en door welke zij alsdan ziekelijk aangedaan wordt, nemen ziektezaden, smetstoffen, geenszins de laatste plaats in. Deze worden

bij zeer menigvuldige ziekten in de huid voortgebragt, hechten zich in dezelve vast en veroorzaken in dit orgaan en in het geheele ligchaam dezelfde veranderingen, welke hun het aanzijn gaven. Voor het overige wortelen alleen vloeibare smetstoffen in de huid; dampvormige worden, zelfs wanneer zij van de huid uitgaan, oorspronkelijk door de slijmvliezen opgenomen, en brengen eerst deuteropathische huidaandoeningen te weeg. Opdat dus de kiem eeniger ziekte in de lederhuid ontwikkele, is er altijd eene middellijke of onmiddellijke aanraking noodig, en terwijl verscheidene smetstoffen, bij voorbeeld die der schurft, van den Favus enz., in de ongekwetste huid wortel schieten, vatten anderen, bij voorbeeld die der Syphilis, slechts nadat de opperhuid verwijderd is. De menschelijke huid neemt niet slechts van menschen afkomstige smetstoffen, maar ook verscheidene van dieren voortkomende ziektezaden op, zoo als bijv. die der Vaccine en der Mok, vanden kwaden droes, enz. Gewoonlijk vormen zich de eerste huidaandoeningen ter plaatse, waar de smetstof ingebragt wordt; doch deze wet heeft uitzonderingen, zoo als bij voorbeeld bij de Pians, en er zijn zelfs besmettingen, zooals die der watervrees, welke, op de huid aangebragt, hare werking doen, zonder de huid ziekelijk te veranderen.

Bij de talrijke wijzigingen, welke de ziekteaanleg der huid ondergaat, en bij den zoo menigvuldigen en verschillenden invloed, welke zich als aanleidende oorzaak der huidaandoeningen voordoet, kan het niet vreemd schijnen, dat ziekelijke aandoeningen van dit orgaan m e n i g v u l d i g en v e e l s o o r t i g zijn. Er is naauwelijks eenig ander deel, in hetwelk zoo talrijke en verschillende ziektevormen voorkomen, zoowel wat hunne verschijning uitwendig, als hunne inwendige strekking aangaat.

De huidaandoeningen veranderen reeds naar hare a n a t o m i s c h e z i t p l a a t s. De huid is, zoo als wij ge-

zien hebben, een zamengesteld orgaan, en elk der deelen, welke haar zamenstellen, kan ziekelijk aangedaan worden. Er komen tegennatuurlijke afwijkingen voor van de opperhuid, van de haren, van de nagels, van de kleurstof der huid, dat is, van de haar voortbrengende deelen; er bestaan ziekten van de bovenste en van de meer binnenwaarts gelegene lagen der lederhuid, van derzelver vaten, zenuwen, vet- en zweetkliertjes; alsmede aandoeningen van het onderhuidscelweefsel. Al deze deelen worden nu eens afzonderlijk aangetast, en dan weder lijden verscheidene van dezelve te gelijk; somwijlen ook wordt de huid in alle hare lagen en deelen ziek.

Eene andere verscheidenheid heeft plaats naar de bij voorkeur aangedane levensverrigting en de werking der huid. Zij kan als omhulsel des ligchaams, als afscheidings- en opslurpingsorgaan, en als zitplaats van den zin des gevoels ziek worden. In het eerste geval lijdt de massa en de gedaante het meest, in het tweede geval het bloedleven, dat als de moeder van alle afscheiding kan beschouwd worden, en in het derde geval de werkdadigheid der zenuwen; er zijn (volgens Schönlein) Morphonoses, Haematonoses en Neuronoses der huid; alleenlijk zijn de ziektevormen der tweede categorie oneindig talrijker, dan die der beide andere, daar afscheiding de gewigtigste werking der huid is, en de meeste invloeden, welke wij als oorzaken van ziekte opgenoemd hebben, in de eerste plaats tot het afscheidingsvermogen der lederhuid betrekking hebben.

De grootste verscheidenheid vertoonen de ziekelijke aandoeningen der huid naar hare uiterlijke gedaante, welke zelfs bij gelijke anatomische zitplaats en bij belemmeringen van dezelfde werking, zeer onderscheiden zijn kan. Er zijn wel is waar ziekten der huid, welke in het aangetaste deel geheel geene uitwendig merkbare veranderingen, geene pathologisch-anatomische aandoeningen te weeg brengen (voornamelijk is zulks het geval met de

Neuronoses); doch de bedoelde ziekten maken betrekkelijk slechts een zeer gering deel der huidaandoeningen uit, en bij verreweg het grootste gedeelte derzelve zijn de vorm, de kleur, de betrekking en de zelfstandigheid van het lijdenae deel zoodanig veranderd, dat de geneesheer door het gezigt en door het gevoel ligtelijk het bestaan eener afwijking ontdekt. Het is hierbij opmerkelijk, dat er slechts weinige ziekten der uitwendige bekleedselen bestaan, bij welke deze veranderingen zich gelijkmatig in eenen onafgebroken zamenhang en zonder afbreking over groote oppervlakten uitstrekken, maar dat de meeste huidaandoeningen, voornamelijk die, welke in de bovenste lagen der lederhuid wortel vatten, slechts bepaalde, meer of minder talrijke en door tusschenruimten van de gezonde huid van elkander gescheidene punten en plaatsen ziekelijk aandoen en eene duidelijke geneigdheid tot afgezonderde bepaalde vormingen en zoogenaamden uitslag hebben. Deze geneigdheid bestaat bij geene ziekte van eenig ander orgaan in zulk eenen hoogen graad, als bij de ziekten der huid; reeds bij de naauw aan deze laatste verwantschapte slijmvliezen is zij veel geringer en zij kan beschouwd worden als iets eigenaardigs, dat wel gedeeltelijk door de talrijke kleine klieren, welke in de huid verspreid zijn, verklaard wordt, doch dat waarschijnlijk toch ook daarin zijnen grond heeft, dat in de huid, in die naar het licht en de lucht toegekeerde organische oppervlakte, ligter dan in andere organen en weefsels, de neiging ontstaat om, wanneer zij ziek wordt, georganiseerde vormingen voort te brengen, welke zelfs parasitisch, het tegennatuurlijke parasitische levensproces, de ziekte, als organen van afscheiding en vruchtbaarmaking ten dienste staan. De onmiskenbare organische zamenstelling van de hooger ontwikkelde onder deze voortbrengselen; hunne ligging, welke zeer dikwijls met die der cryptae sebaceae, der zweetklieren, der haarzakken enz. in het geheel niet over-

eenkomt, maar aan verscheidene organismi herinnert, hun tot op eenen zekeren graad zelfstandig bestaan, dat deszelfs bepaalde tijdruimten en wel somwijlen in eenen bepaalden tijd doorloopt; de besmettelijkheid van vele hunner enz. pleiten voor dit gevoelen, en terwijl men reeds sedert langen tijd den huiduitslag met de woekerplanten vergeleek, heeft men in den laatsten tijd erkend, dat in denzelven veelal een waar parasitisch organismus bestaat. Dit belangrijke onderzoek heeft echter naauwelijks eenen aanvang genomen, of ik moet de meer bepaalde opgaven dienaangaande tot het hoofddeel des werks besparen.

Deze gebreken nu en in het algemeen de zigtbare veranderingen der ziekelijke huid zijn uiterst veelvormig en dragen er hoofdzakelijk toe bij om aan de huidaandoeningen eene menigte van vormen te geven. Men maakt in dit opzigt voornamelijk de volgende onderscheidingen.

1. Vlekken (maculae); niet boven de huid verhevene, verschillend gevormde, meer of minder bepaalde kleurveranderingen. Hare zitplaats is altijd, of het vaatnet op de oppervlakte der lederhuid, of het malpighische slijm. In het eerste geval zijn zij rood, berusten op eene oplooping van bloed en verdwijnen meestal onder de drukking des vingers. Zoodanige vlekken zijn de gewone voorboden van de meeste andere vormen van uitslag. Zij kunnen echter ook op zich zelve, zonder verder gevolg, voorkomen; in het tweede geval kunnen zij van verschillende kleur zijn; zij zijn alsdan gegrond op verandering van de kleurstof, op nederzettingen van bloed, gal enz. onder de opperhuid, en verdwijnen niet onder den vingerdruk. — Kleurveranderingen, welke zich over het geheele ligchaam uitbreiden, noemt men verkleuringen (decolorationes cutis).

2. Schubben (squamae); meer of minder verdikte, ondoorschijnende platen der opperhuid, welke zich van de huid losmaken. De schubben zijn dikwijls gevolgen

van de vlekken of van andere huidaandoeningen; somtijds echter ontstaan zij primair, en hebben alsdan altijd afwijkingen in de vorming der opperhuid ten grondslag.

3. Bobbels (pomphi); ligte opzwellingen van tamelijken omvang van enkele plaatsen der huid; zij hebben eene geringe verhevenheid en eene onregelmatige gedaante; zij loopen niet spits toe, maar zijn van boven vlak. Zij zijn nu eens rood en hebben dan weder de oorspronkelijke kleur der huid; hebben eene ligte opzwelling der oppervlakkige lagen der lederhuid ten grondslag, komen slechts zelden voor en verdwijnen gewoonlijk spoedig.

4. Knopjes (papulae); kleine, rondachtige en spits toeloopende verhevenheden der huid, zonder holte of merkbare vloeistof. Zij hebben ten hoogste de grootte van gerstenkorrels of wikken en verheffen zich boven de oppervlakte der lederhuid, met of zonder eenen rooden rand (Hof, halo, areola). Zij zijn door de opperhuid bedekt, ondoorschijnend en hebben of eene roode of de gewone huidkleur.

5. Blaasjes (vesiculae); kleine, rondachtige, doorschijnende verhevenheden, welke met eene heldere, weiachtige vloeistof opgevuld zijn. Zij ontspringen, even als de knopjes, uit de zoogenaamde membrana vasculosa, de opperhuid vormt hun omhulsel, en dikwijls omgeeft hen een roode rand. Hun inhoud vult de holte geheel; zij zijn gespannen, nu eens spits, dan eens halfrond, slechts zelden echter schotelvormig (met een groefje op hunne spits voorzien) of van eene vakkige zamenstelling.

6. Blazen (bullae); groote, meestal slappe en onregelmatige opheffingen der opperhuid van de lederhuid, even als de vesiculae met eene heldere vloeistof gevuld en dikwijls door roode randen omgeven; nimmer vakkig of schotelvormig.

7. Puisten (pustulae); rondachtige, vaste verhevenheden, van verschillende grootte, met eenen gelen etterachtigen inhoud en bijna altijd door roode randen

omgeven. Zij vormen zich op dezelfde wijze als de blaasjes; de smeerkliertjes en haarbollen schijnen bij haar meer te lijden. Zij zijn of spits (pustulae psydraciae) of vlak (p. phlyzaciae), zeer dikwijls schotelvormig en niet zelden vakkig.

8. Knobbels (tubercula); vaste, vleesachtige, meestal roode verhevenheden, zonder holte of vloeistof, welke in de lederhuid, hetzij in derzelver bovenste of binnenste lagen, wortelen, eene half ronde gedaante hebben, door de opperhuid bedekt zijn, en (wanneer zij niet veretteren) geene stof afscheiden.

9. Sponsachtige uitwassen (fungi cutanei, vegetationes cutis); vleeschachtige, doch weeke uitwassen van de oppervlakte der lederhuid; zij zijn van verschillende, naar braambeziën, hanekammen, bloemkool, enz. gelijkende gedaanten, bevatten geene vloeistof, zijn slechts met eene dunne opperhuid bedekt en zijn doorgaans vochtig op de oppervlakte.

10. Phymata (knollen); nu eens rondachtige, dan weder onregelmatige, gewoonlijk groote en vaste gezwellen in het onderhuidscelweefsel, boven welke de eigenlijke huid gemeenlijk onveranderd, vrij en beweegbaar is.

In deze hoofdvormen zijn echter nog niet alle in de huid mogelijke veranderingen begrepen; er bestaan tusschen dezelve overgangs- en middelvormen, zoo als de etter- en bloedblaren, de vesiculae purulentae, de puisten met eene knobbelachtige grondvlakte enz.; dikwijls bestaan twee of meer hunner nevens elkander, zoo als in de schubachtige vlekken, de blaasjes dragende bobbels enz., en bij enkele aandoeningen komen veranderingen voor, zoo als de hoornuitwassen, het eelt, de niet omschrevene celweefselgezwellen enz., welke tot geene der opgenoemde categoriën mogen gebragt worden. De verscheidenheid der ziektevormen wordt nog daardoor vermeerderd, dat vlekken in blazen, puisten in blaasjes,

deze in puisten enz. kunnen veranderen, en er zijn zoo vele afwijkingen met betrekking tot grootte, kleur, gedaante enz., dat zij niet alle op te noemen zijn. Ten opzigte van de betrekkelijke ligging tot elkander, der enkele vormingen op de huid, onderscheidt men *alleenstaanden* en *opeengehoopten* uitslag (eruptiones discretae en confertae). In het eerste geval zijn de enkele knopjes, blaasjes enz. door tusschenruimten van de gezonde huid gescheiden, en over de aangetaste deelen des ligchaams *verstrooid* (sparsae, disseminatae); in het tweede, liggen de enkele vormingen digt bij elkander en zijn dikwijls *zamenhangend* (cohaerentes), elkander rakende of *zamenvloeijend* (confluentes), in elkander smeltend, zoodat de enkele blaasjes enz. niet duidelijk meer te onderscheiden zijn. De opeengehoopte uitslag neemt somtijds groote onregelmatige vlakten in, en is dan *verspreid* (diffusa). Somtijds vormt hij ook regelmatige groepen, kringen, ringen, enz., welke aan de symetrische ligging der schermbloemige planten en dgl. herinneren; hij is alsdan *bepaald*, *gevormd* (circumscripta, figurata). Eindelijk ontstaat nog eene groote verscheidenheid van de uitwendige gedaanten der ziekelijke huidaandoeningen daardoor, dat de verschillende oorspronkelijke vormen van den uitslag op verscheidene wijzen afsterven en verdwijnen, en in hunne latere tijdperken, bij hunne verdwijning in de huid, nog anomaliën veroorzaken, welke van de vroegere in het oog loopend onderscheiden zijn. Er zijn wel is waar vormen, voornamelijk vlekken, bobbels en knopjes, somwijlen ook tuberkels, fungi en phymata, welke, door aanhoudende opslurping, zonder verdere verandering verdwijnen; doch de meeste eindigen of door *afschubbing* (desquamatio) in grootere of kleinere platen, of door *uitdrooging* (exsiccatio) in roven en korsten, of eindelijk door *ontvellingen* en *zweren* (ulcera) na te laten.

Afschubbing, *afbladering* der opperhuid

heeft voornamelijk plaats bij vlekken, bobbels en knopjes, somwijlen echter ook op de oppervlakte der tuberkels. Zij draagt den naam van afschilfering (defurfuratio), wanneer de opperhuid in de gedaante van fijn stof afvalt; dien van zemelachtige afschilfering (desquamatio furfuracea), wanneer zich kleine plaatjes vormen, en dien van vliesachtige afschilfering (desquamatio membranacea), wanneer de opperhuid zich in groote stukken loslaat. In elk geval is onder de afvallende deelen der opperhuid reeds eene nieuwe epidermis gevormd. Bij eene rijkelijke, ver uitgestrekte afschubbing vallen ook dikwijls de haren en nagels uit.

Uitdrooging, exsiccatio, komt slechts bij die vormen voor, welke eenig vocht bevatten; bij de blaasjes, blazen, en de puisten, en kondigt zich, wanneer de inhoud helder is, door eene melkachtige troebeling, bij puisten echter door eene meer donkere verkleuring aan. Slechts zelden wordt bij blaasjes en blazen het vocht opgeslurpt en het omhulsel der opperhuid week en leêg en eindelijk afgestooten (exsiccatio siliquosa); meestal verdroogen zij in de gedaante van roven en korsten, zooals zulks bij de puisten altijd het geval is. Dikwijls heeft dit plaats, doordat het omhulsel scheurt en de uitgestorte inhoud op de huid verdroogt; zeer dikwijls echter ook zonder afscheuring des omhulsels, door verdrooging van dit laatste met het in hetzelve bevatte vocht. De korsten (crustae) zijn, ten aanzien van kleur, gedaante en dikte, zeer verscheiden, bestaan gewoonlijk uit verdroogde exsudaatligchamen en zijn nu vochtig, dan droog. Met betrekking tot hare zamenstelling onderscheidt men schubbenvormige korsten (crustae squamosae), die zich bladerachtig vertoonen, uit duidelijke, over elkander liggende lagen bestaan, zelden dik zijn en meestal uit blaasjes en blazen gevormd worden en crustae granulosae, welke een gelijkmatig, korrelig en vaster zamenstel, dan de schubbenvormige korsten

hebben, tot stof vergaan, maar zich niet in lagen laten verdeelen, meestal eene aanmerkelijke dikte erlangen en voornamelijk uit puisten bestaan. Escharae daarentegen zijn die korstachtige bedeksels der huid, welke niet uit afscheidingsproducten der lederhuid, maar uit haar verstoord, afgestorven weefsel bestaan, eene meestal laagsgewijze zamenstelling, eene zeer verschillende dikte en gewoonlijk eene donkere kleur hebben.

De korsten hangen nu eens langen, dan korten tijd met de huid te zamen en, wanneer zij afvallen, is de plaats, welke door haar bedekt was, dikwijls reeds door eene nieuwe opperhuid bedekt, welke dan echter dunner, dan de normale is en de roodachtige lederhuid laat doorschijnen. Eerst na verloop van tijd verkrijgt de huid hare gewone kleur weder. Niet zelden ook blijven, bij het afvallen der korsten, ontvellingen of zweren terug.

Door ontvellingen verstaat men plaatsen, aan welke de cutis van de haar bedekkende epidermis beroofd is, zonder dat zij zelve van hare bestanddeelen iets verloren heeft. Zij kunnen door werktuigelijk geweld ontstaan en worden ook somtijds veroorzaakt door dat de blaasjes of blazen barsten of verscheurd worden, hnn omhulsel loslaten en geene korsten daarstellen. Zij bevinden zich veelal onder de crustae lamellosae. De ontbloote oppervlakte der lederhuid zondert een helder of bloedig gekleurd, kleverig vocht af, dat de ontvelde plaats aanvankelijk met een ligt korstje en later met eene geheel normale opperhuid overtrekt.

Zweren (ulcera, helcomata) daarentegen zijn scheidingen van den zamenhang der lederhuid zelve (en dikwijls te gelijk van dieper liggende deelen), welke etter of ichor afzonderen en de neiging hebben zich, ten koste der haar omgevende zelfstandigheid, verder uit te breiden. Zij kunnen, onder zekere voorwaarden, door uitwendige verbreking van den zamenhang veroorzaakt worden, blijven, zoo als gezegd is, dikwijls terug na

het afvallen der korsten, en ontstaan veelal door de oplossing en verzwering der tuberkels, sponsachtige uitwassen en dgl., waartoe deze vormingeu grooten aanleg hebben. Hare gedaante, haar omvang, hare diepte en hare kleur zijn zeer verschillend; zij zijn of vlak, of uitgehoold (plana et cava), verbreiden zich nu eens meer over de oppervlakte der huid (ulcer. serpentia), dan weder over de onderliggende deelen (ulcer. rodentia, terebrantia), zijn dikwerf met korsten (ulcer. crustosa), roven (escharotica), sponsachtige uitwassen (fungosa) enz. bedekt. De zelfstandigheid der lederhuid, welke zij aantasten, wordt nimmer weder volkomen hersteld; maar zij genezen steeds door likteekens (cicatrices), aan welke eene zeer groote verscheidenheid van vorm, digtheid enz. wordt waargenomen.

Uit deze beknopte zamenstelling, welke slechts van de voornaamste afwijkingen melding maakt, en de veranderingen der haren en nagels en vele andere bijzonderheden, welke in het zakelijke deel des werks uitvoeriger behandeld zullen worden, onaangeroerd laat, zal wel genoegzaam blijken, hoe talrijk de uitwendige gedaanten der huidaandoeningen zijn, en dat er naauwelijks eenig ander orgaan of systema is, waarvan het lijden en de ziekelijke aandoeningen, in dit opzigt, met die der uitwendige bekleedselen kunnen vergeleken worden.

Eene andere, naar het schijnt niet onbeduidende verscheidenheid, vertoonen de ziekelijke aandoeningen der uitwendige huid en voornamelijk hare afscheidingsziekten met betrekking tot haar chemisch bestaan. Wel is nog het onderzoek, aangaande dit belangrijke punt, naauwelijks aangevangen en weten wij niet veel meer, dan dat de ziekelijk afgescheidene stoffen van verscheidene vormen kalisch, die van andere zuur en die van weder andere onzijdig zijn; doch het groote onderscheid, hetwelk wij door reuk en smaak aan verscheidene ziektevormen der huid waarnemen; de cor-

roderende, coagulable, miasmatische, besmettelijke en menige andere eigenaardige hoedanigheid van vele harer afzonderingsvoortbrengselen en het weinige, dat de tot nog toe slechts zelden ondernomene scheikundige ontledingen aan den dag gebragt hebben, laat ons vermoeden en hopen, dat de organische scheikunde ons, met den tijd, met even talrijke als belangrijke verscheidenheden van de huidaandoeningen zal bekend maken, die zeker voor de erkenning en welligt ook voor de behoorlijke nosologische beteekenis en de behandeling dezer ziekten van hoog gewigt zullen zijn.

Het ligt in den aard der zaak, dat, bij eene zoo verschillende anatomische ligging, bij de aantasting van nu eens deze, dan gene zijde des bestaans, bij eene zoo menigvuldige uiterlijke gedaante en verschillende scheikundige verhouding, de ziekten der uitwendige bekleedselen zeer menigvuldige en onderscheidene moeijelijkheden moeten opleveren, dat zij aan vele toevallen, aan vele belemmeringen moeten onderhevig zijn. Er zijn huidaandoeningen, welke, behalve eene verandering van kleur, vorm enz., geene stoornis in de verrigting of andere zwarigheden hoegenaamd te weeg brengen en andere, welke met de hevigste toevallen verbonden zijn, alle werkingen der huid opheffen en verstoren, haren nadeeligen invloed zelfs tot gewigtige inwendige organen uitstrekken, het geheele gestel der zieken veranderen en het leven op eene meer of minder hevige wijze bedreigen. Er komen huidaandoeningen met en zonder pijn, met vermeerderde of verminderde afscheiding, ziekten met verhoogde en andere met uitgedoofde gevoeligheid der huid voor, en het zoude mij te ver doen afwijken en hier ongepast zijn, wanneer ik alle verscheidenheden in dit opzigt wilde aanroeren. Alleenlijk meen ik te moeten aanmerken, dat de ziekten der huid, zoowel als die van andere organen, nu eens eene verhoogde, dan weder eene verminderde, of wel eene slechts, wat

de hoedanigheid aangaat, veranderde levenswerkdadigheid aan den dag leggen en dat zij, zoo als de ziekten in het algemeen, het drievoudige karakter van Sthenie, Asthenie en Erethismus kunnen hebben. Dit onderscheid, hetwelk aan een' en denzelfden ziektevorm kan waargenomen worden, is vooral in een therapeuthisch opzigt van gewigt, daar men, in overeenstemming met hetzelve, op eene verzwakkende, versterkende of slechts omstemmende wijze moet te werk gaan.

Eene andere verscheidenheid heeft plaats naar de ontkiemplaatsen, de uitbreiding en het mededeelingsvermogen der huidaandoeningen. Talrijke ziektevormen beperken zich slechts tot enkele plaatsen der huid; vele andere verbreiden zich echter, hetzij dan onafgebroken of sprongsgewijze, over de geheele huid. Onder de eerste onderscheidt men die, welke eene bepaalde zitplaats hebben (certae sedis) en steeds dezelfde deelen des ligchaams aantasten; onder de tweede die, met eene onbepaalde zitplaats (incertae sedis), welke, ofschoon dan ook aan enkele plaatsen, toch, nu hier, dan daar, voorkomen. Er zijn verder ziekten, bij welke slechts de huid lijdt, en andere, bij welke nog andere deelen oorspronkelijk, benevens de uitwendige bekleedselen zijn aangedaan, of door verbreiding en mededeeling van het in de huid wortelende lijden, na verloop van tijd binnen den omvang der ziekte getrokken worden. Deze mededeeling kan, naar mate van den zamenhang of door het allengs zich uitbreiden der ziekelijke aandoening. of ook met sprongen of tusschenruimten plaats hebben, en niet zelden verdwijnen aandoeningen der huid en ontstaan daarvoor in de plaats metastases; dat is andere, inwendige deelen worden in hare plaats aangetast. De eigenschap om metastases te vormen, komt aan de huidaandoeningen in het algemeen in eenen hoogeren graad toe, dan aan de ziekten van andere organen; doch niet alle aandoeningen der

uitwendige bekleedselen bezitten dezelve, en er bestaan in dit opzigt bestendige en vlugtige ziekten der huid.

Het is ook van belang, welk aandeel het geheele organismus, en voornamelijk het geheele vatenstelsel, onder de gedaante der koorts, aan het lijden der huid neme. Dit schijnt wel gedeeltelijk van den ouderdom, de gesteldheid, het temperament der aangetasten, gedeeltelijk van den aard en de kracht van de oorzaken af te hangen; doch dit neemt niet weg, dat er bestendig-koortsachtige en bestendig-koortslooze ziektevormen bestaan, terwijl bij andere de koorts nu eens voorhanden is, dan weder ontbreekt. Even als het vatenstelsel nu, zoo neemt ook het zenuwstelsel aan verschillende huidaandoeningen deel en bij niet weinige van deze ziekten wordt later de geheele voeding te kort gedaan, zoodat men dezelve tot de zoogenaamde cachexiae gebragt heeft.

Hoe menigvuldig de ziekelijke aandoeningen der uitwendige bekleedselen met betrekking tot de oorzaken zijn, blijkt uit hetgene aangemerkt is, omtrent de wijze, waarop zij ontstaan. Er zijn, aan zekere rassen, ouderdommen en standen, aan zekere jaargetijden en streken eigene huidziekten; er bestaan aandoeningen van dit orgaan, die aangeboren, overgeërfd, door uitwendige of inwendige oorzaken ontstaan zijn; die door werktuigelijken, dampkrings- of alimentairen invloed, op eene dynamische of sympathische wijze voortgebragt zijn; en voorts aanstekende en niet besmettelijke huidaandoeningen. Het schijnt ten deele met de bovengenoemde strekking tot afgezonderde organische vormingen zamen te hangen, dat de aandoeningen der huid betrekkelijk veel menigvuldiger, dan die van andere deelen, dragers van ziektezaden (smetstoffen) zijn; er zijn overigens van de huid uitgaande vaste, slechts door aanraking werkende smetstoffen en vlugtige, die door de lucht en zonder aanraking medegedeeld kunnen worden. Terwijl echter

de eerste gewoonlijk in de huid wortelen, hechten de laatste meestal in de slijmvliezen, zelfs dan, wanneer zij door de huid voortgebragt zijn en secundair ook weder huidaandoeningen voortbrengen.

Ten opzigte van het voorkomen, onderscheidt men sporadische, epidemische en endemische ziekten der huid en, staan de ziekten in het algemeen, wat de geographische uitbreiding betreft, met de planten en dieren gelijk, zoo is zulks voornamelijk bij de huidaandoeningen het geval. Er zijn ziektevormen, welke men tot nu toe alleen tusschen de keerkringen, en andere, welke men slechts op hooge breedte waargenomen heeft, en terwijl enkele bij ons te huis hoorende ziekten op zee geene aanmerkelijke hoogte vreezen, komen andere meer in diep binnenwaarts gelegene landstreken voor. Het schijnt zelfs, dat verscheidene huidziekten slechts op bepaalde soorten van bergen tieren kunnen, zoo als bijvoorbeeld de guineaworm op secundaire Trapformatien.

Het beloop der ziekten, waarmede wij ons bezig houden, is nu eens chronisch, dan weder acuut en er zijn ziektevormen, welke slechts op eene der genoemde wijzen en andere, welke nu eens ras, dan langzaam verloopen. Zeer dikwijls ontwikkelt de ziekte zich plotselijk; menigmaal met wendingen, nalatingen en verergering, en verscheidene huidveranderingen vertoonen zich slechts in vernieuwde aanvallen, welke door tusschenruimten gescheiden worden, die soms van gelijken en regelmatigen, soms van onbepaalden duur zijn. Dienvolgens wordt de aanhoudende, de nalatende en tusschenpoozende Typus ook aan de huidziekten toegekend. Dikwijls oefenen de jaargetijden, de verschillende tijden van den dag en menigvuldige andere uitwendige oorzaken hunnen invloed uit op de verheffingen en nalatingen, op de aanvallen en tusschenpoozingen der huidziekten, en het is opmerkelijk, dat in den tijd,

waarin de normale organismi uit hunnen winterslaap opgewekt worden, in de lente, ook de meeste aandoeningen der huid zich het weelderigst ontwikkelen.

Ook wat haren duur aangaat, vertoonen deze ziekten menigvuldige verscheidenheden. Vele soorten van uitslag doorloopen de verschillende tijdperken van haar bestaan in eenen bepaalden tijd en voor andere aandoeningen zijn in het geheel geene tijdelijke grenzen bepaald. Dikwijls komt het echter ook voor, dat de enkele ziekelijke vorming binnen eenen zekeren tijd haren eindpaal bereikt en de duur der, met vele van zulke vormingen verbondene ziekten daarentegen geheel onbepaald is. Er zijn voor het overige ziekten der huid, welke slechts weinige uren en andere, die vele jaren, ja het geheele leven door duren.

Ten opzigte der uitgangen eindelijk en met betrekking tot de voorzegging, kan men gemakkelijk, moeijelijk, en in het geheel niet geneesbare huidaandoeningen, en ziekten van dit orgaan, die nimmer, somtijds, dikwijls en altijd het leven bedreigen, onderscheiden en terwijl er huidziekten zijn, bij welke de hulp des Geneesheers bijna nimmer te baat genomen wordt, komen er andere voor, bij welke al zijne kunst het leven niet vermag te redden.

Deze in het oog loopende verscheidenheden van de ziekelijke aandoeningen der huid in alle omstandigheden, welke aan dezelve zijn waar te nemen, hebben reeds vroegtijdig aanleiding gegeven tot het aannemen van vele Geslachten en soorten. Reeds Mozes onderscheidde verscheidene soorten van melaatschheid van andere aandoeningen, en de geschriften van Hippocrates, Celsus Aretaeus en Galenus, de mededeelingen van Plinius den ouden enz. bewijzen, dat den Grieken en Romeinen eene groote menigte van huidziekten bekend was, welke zij door bepaalde namen aanduidden en meer of minder naauwkeurig van elkander onderscheid-

den. Hippocrates en Galenus beschouwden deze ziekten zelfs reeds uit een meer algemeen gezigtspunt en hebben ons sporen van eene indeeling, eene klassering derzelve nagelaten, en terwijl de eerste, onder de benamingen van *απόστασις* en *νόσημα*, de uit inwendige ziekten ontstane huidaandoeningen tegenover de idiopathische ziekten van dit orgaan stelt, brengt de laatste de huidziekten tot hare hoofdvochten terug en onderscheidt bovendien de zulke, welke zich over het geheele ligchaam uitbreiden, van de zoodanige, die zich tot enkele plaatsen bepalen.

De latere grieksche en romeinsche Geneeskundigen, Alexander van Tralles, Priscianus, Aëtius, Paulus van Aegina enz., de Arabieren en de westersche schrijvers der middeleeuwen kenden nog meer Geslachten en soorten, dan de Ouden; doch zij beschreven dezelve in het algemeen minder naauwkeurig en hebben voor derzelver rangschikking en verzameling, naar meer algemeene beginselen, weinig gedaan, daar zij dezelve of zonder orde en keus, benevens andere uitwendige aandoeningen, als vitia externa behandelden, of van hoofduitslag, bij de aandoeningen des hoofds, van andere ziektevormen bij de ziekten van de borst, van den buik, van de ledematen, bij de koortsen enz. spraken. Op die wijze bragten zij meer ter verwarring, dan ter opheldering van de Dermatopathologie bij. Niet te min zijn wij hun menige beschrijving van ziektevormen verschuldigd, welke den Ouden onbekend waren.

Eerst omstreeks het einde der zestiende eeuw begon men de overleveringen van vroegere tijden te ziften, licht en orde te brengen in den chaos van derzelver beschouwingen over de huidaandoeningen, en de behoefte te gevoelen aan eene klassering van deze veelvormige ziekten. Hieronymus Mercurialis, de beroemde hoogleeraar van Padua (gestorven 1604) was de eerste, welke de huidziekten tot het onderwerp van een bijzon-

der geschrift maakte (de morbis cutaneis libri II. venet. 1572. 4). Hij verdeelde dezelve (nagenoeg even als Galenus) in vitia cutis capitis en vitia totius corporis cutis.

Van dien tijd af, tot op onze dagen echter, hebben zich vele en voorname Geneeskundigen met de ziekten der huid onledig gehouden; de grootere gemakkelijkheid der beschouwing in onze hospitalen, het streven der nieuwere Geneeskunde om, aan de hand der pathologische ontleedkunde, ook tot in het fijnere onderscheid der ziekten door te dringen en de hoe langer hoe talrijker wordende hulpmiddelen, van welke de erkenning zich leert bedienen, hebben, zoo als in de ziekte-wereld in het algemeen, ook in de aandoeningen der uitwendige bekleedselen, eene immer grooter wordende menigvuldigheid van Geslachten, soorten en variëteiten kenbaar gemaakt en het is hoe langer hoe meer noodzakelijk geworden de onder elkander verwante ziekten te verzamelen en de onderscheidene uit elkander te zetten; het leger van vormen van uit hoogere standpunten te beschouwen en in te deelen en de huidziekten, zoowel om vastere hechtpunten voor hare erkenning en nosologische beteekenis, als voor hare behandeling te verkrijgen, te klasseren. Aan proefnemingen om dit vraagstuk op te lossen, heeft het niet ontbroken en er zijn zoo vele en zoo verschillende indeelingen, dat ik, zelfs door dezelve slechts op te willen sommen, al te ver afwijken zoude. Dit alleen echter, dat bijna elk nieuw geschrift over huidziekten eene nieuwe klassering derzelve geeft, zoude reeds voldoende zijn om te bewijzen, dat geene dier klasseringen geheel voldoende is.

Zij worden in het algemeen onder twee klassen gebragt, namelijk onder kunstmatige en natuurlijke stelsels of indeelingen.

De eerste rangschikken de huidziekten naar een gemeenschappelijk of eenig en algemeen beginsel, naar eene of weinige omstandigheden van derzelver

bestaan, naar enkele der aan haar merkbare verscheidenheden, en de meeste der tot nu toe beproefde klasseringen behooren tot de kunstmatige. Bij de indeeling is men van verschillende beginselen uitgegaan. Men heeft de huidaandoeningen, of naar hare kiemplaatsen en hare uitbreiding (Mercurialis, Turner en anderen), of naar haar beloop en het al of niet aanwezig zijn der koorts (J. P. Frank, Derien, Wilson), of met betrekking tot de oorzaken (Lorry), naar hare besmettelijkheid (Bischoff), hare zoogenaamde naaste oorzaken (Plumbe) enz. ingedeeld. Voornamelijk echter verdeelde men dezelve, sedert Plenk, naar hare uiterlijke gedaante; men onderscheidde knopjes, vlekken, blaasjes, puisten enz. en Willan, Batemann, Biett, Gibert en anderen klasseerden geheel, Rayer, Green, Struve en anderen grootendeels naar dit beginsel.

De natuurlijke rangschikkingen daarentegen bepalen zich niet tot één beginsel van indeeling, met een kenteeken der in te deelen voorwerpen; maar zij beschouwen dezelve van alle zijden en verbinden slechts datgene, wat in talrijke gewigtige punten, in eene menigte van verschijnselen overeenstemt en juist daardoor in der daad eene inwendige natuurlijke verwantschap aanduidt. Op de nosologie toegepast, vereenigen zij de ziekten, even als de stelsels van Jussieu, Decandole en Robert Brown de planten, en de indeeling van Cuvier de dieren, in natuurlijke familien, wier enkele Geslachten en soorten niet slechts eene uitwendige vlugtige overeenkomst met elkander in enkele punten hebben, maar in een zeker opzigt niet anders, dan verschillende afdruksels van denzelfden idealen familietypus zijn en aan dezelfde levendige voorteekenen, aan hetzelfde ziekteproces hun bestaan verschuldigd zijn. Alibert, Choulant, Puchelt en anderen hebben beproefd om de huidaandoeningen op deze wijze te klasseren.

De kunstmatige indeelingen hebben in het alge-

meen het voordeel, dat het enkele voorwerp, het bijzondere geval zich volgens dezelve beter laat bepalen, dat zij den leerling duidelijker en eenvoudiger voorkomen en dat, over het algemeen, de onderafdeelingen minder in getal zijn. Dit geldt voornamelijk van die rangschikkingen der huidziekten, welke naar derzelver uitwendige gedaante gemaakt zijn, en Plenk, Willan, Bateman, Biett, Rayer enz. hebben de erkenning der huidziekten, de meer naauwkeurige bepaling der Geslachten en soorten zeer bevorderd en daarenboven, door de invoering eener meer bepaalde Terminologie en door meer naauwkeurige ontleedkundige navorschingen, onzen dank verdiend. Alle kunstaardige stelsels echter, zelfs die der genoemde mannen, rukken het verwante uit elkander en stellen het vreemdsoortige bij elkander; want twee ziekten kunnen in een punt zeer gelijkvormig en in alle andere zeer verscheiden zijn, en twee innig verwante ziektevormen kunnen in een punt verschillen; alle kunstmatige stelsels hebben betrekking op aandoeningen, welke, zonder de natuur te dwingen, tot geene der a priori gevormde Klassen, Verwantschappen enz. kunnen gebragt worden en, door dat zij te zeer algemeen maken, de verschillende ziekten slechts uit één oogpunt beschouwen en het overige, die ziekten betreffende, verzuimen, dragen zij er alle toe bij, om het denkbeeld over het leven der ziekte eenzijdig en onvolledig te doen zijn. Zij zijn alzoo der waarlijk wetenschappelijke behandeling, der nosologie, dikwijls meer hinderlijk, dan dat zij dezelve bevorderen en brengen der Therapie, welke altijd op eene diepere en omvattende kennis der ziekten gegrond zijn moet, gemeenlijk weinig of geen voordeel aan. Dit een en ander nu, zij voornamelijk ten opzigte van die rangschikkingen gezegd, welke, terwijl zij zich slechts aan de uitwendige gedaante der huidaandoeningen hechten, de gewigtige leer van derzelver zamenhang met andere belemmeringen bijna geheel ver-

zuimd hebben en in den uitslag geen levendig proces meer, maar alleenlijk verdeelingsvoortbrengselen, bijzonderheden schijnen te zien. Te vergeefs zoekt men in zulke indeelingen naar bepaalde aanwijzingen voor eene geneeskundige handelwijze; de verscheidenheid der blaasjes, knopjes, puisten enz. geeft geen hechtpunt en waarlijk het is geenszins de schuld van deze stelsels, welke vroeger de zomersproeten en den scharlakenuitslag nevens elkander plaatsten en nu nog Variola, Acne en Impetigo tot dezelfde groep (de puisten) brengen, dat men deze onderscheidene ziekten niet op eene en dezelfde wijze behandeld heeft. Zij zijn er oorzaak van, dat men beweert, dat bijna alle huidziekten zoogenaamde specifieke middelen vorderen en dat in de praktijk de zuiverste empirie de plaats van eene rationeele geneeswijze vervangen heeft.

N a t u u r l ij k e indeelingen daarentegen hebben, in vergelijking met de kunstmatige stelsels, het groote voorregt, dat zij slechts het werkelijk verwante vereenigen en alle verschijnselen der ziekten behoorlijk opvatten en waarderen; zoowel, die van hare anatomische zitplaats, als die van hare physiologische strekking; die van hare uitwendige gedaante zoowel, als die van de oorzaken van haar ontstaan, haar voorkomen, haar beloop, hare lijkopening enz. De geheele uitdrukking van den vorm toch is in de natuur steeds de spiegel van het wezen der dingen en analogiën in de gewigtigste harer punten wijzen altijd een innige wezentlijke verwantschap aan. De natuurlijke rangschikkingen, a posteriori zamengesteld, stuiten nimmer op eenige aandoening, welke zij niet op hare plaats weten te stellen; door dat zij de veelzijdige beschouwing der ziekten vorderen, bevorderen zij de wetenschappelijke behandeling der Nosologie, en op de Therapie kunnen zij niet, dan eenen weldadigen invloed uitoefenen, dewijl zij de verwante ziekten op eene verwante wijze leeren behandelen en toch voor de

nadeelige eenzijdigheid bewaren, tot welke kunstaardige rangschikkingen zoo ligtelijk verleiden. Daarentegen valt het weder niet te ontkennen, dat bij de zamenstelling van een natuurlijk stelsel der ziekten aan de willekeur, de bijzondere beschouwing en het meer of minder scherpe doorzigt van den zamensteller veel ruimte gegeven wordt, en dat in dit geval vooringenomenheid haren schadelijken invloed kan uitoefenen. Het is moeijelijk, nadat de soorten en Geslachten gevonden zijn, welke bijna in alle indeelingen gelijk zijn en naar dezelfde beginsels gevormd worden, aan die soorten en Geslachten de meer gewigtige Analogiën aan te wijzen en de enkele verschijnselen, naar welke zij onder elkander tot Familiën gerangschikt worden, behoorlijk te waarderen en af te meten, en het kan geene ligte taak genoemd worden, om even ver van eene te groote verbrokkeling, die naauwelijks nog eene rangschikking is, als van eene te algemeene zamenvoeging verwijderd te blijven, bij welke de natuur in het bed van Procrustes gelegd wordt, de talrijke zamengestelde ziekten slechts nog in weinige punten met elkander overeenstemmen en zich slechts schijnbaar natuurlijke, doch in der daad kunstmatige Familiën vormen. Het kan niet ontkend worden, dat wij de ziekten nog niet zoo naauwkeurig kennen, als noodig zoude zijn, om die met dezelfde bepaaldheid naar de natuurlijke methode te rangschikken, als de kruidkundigen zulks de planten en de Zoologen de dieren doen, en daardoor bezitten wij dan ook nog geene rangschikking der Nosologie in het algemeen en der huidaandoeningen in het bijzonder, welke in alle hare deelen den naam van eene natuurlijke verdient. Alle proeven om eene zoodanige daar te stellen, hebben tot nu toe, hoeveel voortreffelijks vele derzelve ook in het bijzonder opleverden, toch nevens waarlijk op de natuur gegronde Familiën en groepen andere geplaatst, welke slechts door enkele of geene wezentlijke kenteekenen,

door kunst, willekeur of vooringenomenheid verbonden zijn.

Desniettegenstaande verdient de natuurlijke wijze van rangschikking verreweg de voorkeur boven de kunstmatige, daar alleen de eerste met eene wetenschappelijke Nosologie overeenkomstig en voor eene rationeele behandeling van nut is. Hoe gebrekkig de op deze wijze gevormde indeelingen ook zijn mogen, en bij de beperktheid onzer kennis gedeeltelijk zijn moeten, zoo hebben zij toch reeds voor de Geneeskunde belangrijke vruchten gedragen, en wanneer Biett de Syphilides tot eene natuurlijke Familie vereenigt en Rayer, in zijn verdienstelijk werk, op verschillende plaatsen van tegennatuurlijke afscheidingen en Hypertrophiae, van Syphiloides en Elephantoides, van pellagreuse ziekten en Haemorrhagiae spreekt, zoo erkennen zij zelven op eene middellijke wijze, dat zij hunne kunstmatige stelsels voor ontoereikend houden. Linnaeus zelf heeft de behoefte aan een natuurlijk plantenstelsel erkend, hoezeer hij voor de Botanie eene kunstmatige rangschikking schiep, met welke, wat volledigheid aangaat, geene andere en het minst eene der nosologische overeenkomt. De zwarigheden, welke zich bij eene natuurlijke rangschikking der ziekten voordoen, de mislukte proefnemingen behooren ons niet af te schrikken. Ook de natuurlijke stelsels der planten en dieren hebben niet in eenen dag, maar eerst door de vereenigde en gedeeltelijk dikwijls mislukte pogingen van vele natuuronderzoekers den graad van volkomenheid bereikt, waarop zij thans kunnen roemen, en hetzelfde kunnen wij voor de Nosologie hopen, wanneer wij maar denzelfden weg van aanhoudende en naauwkeurige beschouwing en voorzigtige wijziging bewandelen, die de natuurlijke historie zoo vele vorderingen heeft doen maken en wanneer zich maar vele krachten vereenigen.

Ik heb daarom beproefd, eene natuurlijke rangschikking tot grondslag mijner behandeling van de

ziekelijke aandoeningen der huid te leggen; ik heb mij het goede, wat anderen in dit opzigt geleverd hebben, ten nutte gemaakt en getracht, hunne misslagen te vermijden.

Even als Rayer en anderen heb ik het mij tot eene taak gesteld, alle aandoeningen der huid en hetgene tot haar behoort, voor zoo verre die aandoeningen zich met bepaalde en onderscheidende kenteekenen voordoen, tot het onderwerp mijns onderzoeks te maken; ik heb echter niet, zoo als de meesten mijner voorgangers, de huidaandoening voor de ziekte zelve gehouden, maar ik ben van de, door Theorie en ondervinding bewezene stelling uitgegaan, dat vele, welligt de meeste der ziekelijke voorteekens in de huid, slechts kenteekenen van eenig ander lijden zijn. Ik nam daarom voor die ziekten te behandelen, met welke bepaaldelijk eigenaardige huidveranderingen verbonden zijn.

Van dit gezigtspunt uitgaande, mogt ik reeds bij de vorming der Geslachten, de uitwendige gedaante der huidaandoeningen niet op eene eenzijdige wijze beschouwen; maar ik moest het geheel der ziekte en voornamelijk daar, waar die voorhanden was, den zamenhang der huidaandoening met het inwendig ontstaan van ziekten doen uitkomen, hoezeer ook de uitwendige merkbare aandoeningen der huid, steeds een der gewigtigste punten bleven, daar in de ziektewereld, even als in alle andere gevallen, dat, wat inwendig verschillend is, zich ook onder verschillenden vorm vertoont. De soorten en variëteiten integendeel heb ik hoofdzakelijk naar de uitwendige gedaante, en derzelver wijzigingen naar de zitplaats, de uitbreiding, het voorkomen enz. en wat de verscheidenheden aangaat, dikwijls slechts naar enkele dezer omstandigheden daargesteld. Ik heb mij daarbij laten leiden door de overtuiging, dat het, bij het tegenwoordige standpunt der Nosologie verkieslijker is, het verschillende strengelijk uit elkander te houden, dan da-

delijk, in weinige punten, het overeenstemmende te vereenigen en heb daarom, waar ik twijfelde, liever, de Geslachten vermeerderd, dan al te vreemdsoortige en talrijke soorten tot een Geslacht te brengen.

Die Geslachten, welke in zoo vele en gewigtige physiologische en anatomische punten, zoowel wat hun uitwendig bestaan, als hunne inwendige strekking betreft, overeenstemmen, dat ik ze slechts voor verschillende uitwendige vormen van hetzelfde ziekteproces, voor wijzigingen van denzelfden algemeeneren vorm van het lijden houden kan, heb ik tot ziekte-familiën vereenigd. Ik ben echter ook hierbij van het beginsel uitgegaan, dat in zeer vele gevallen, de huidaandoening de geheele ziekte niet uitmaakt en dat daarom, bij de daarstelling der familiën, aan de gelijktijdige belemmeringen van andere organen en werkingen even zoo veel en dikwijls nog meer waarde en eene hoogere beteekenis moet gehecht worden, dan aan de aandoeningen van de oppervlakte des ligchaams. Ook heb ik niet, gelijk Alibert en anderen, a priori aangenomen, dat de huidaandoeningen in het natuurlijke stelsel eene tot zich zelve beperkte, van de ziekten van andere deelen afgescheidene afdeeling uitmaken, in welke men dus ook een ander ziekteproces, andere natuurlijke Familiën moet vinden; maar ik heb mij integendeel de aandoeningen der huid steeds in een innig levendig verband met de ziekten van het overige organismus, met de ziektewereld in het algemeen voorgesteld en vermeen juist door deze verbinding, door deze vergelijkende beschouwing, eenerzijds voor de leer der huidziekten, anderzijds voor de Nosologie in het algemeen eenige dienst gedaan te hebben. Wel heeft de huid hare anatomische en physiologische eigenaardigheden en zijn er daarom enkele ziekteprocessen, welke slechts aan haar en nimmer aan andere deelen kunnen behooren; maar aan de andere zijde vertoont zij, zoowel in haar weefsel als in hare werkingen, zoo in het oog

loopende analogien met andere deelen van het organismus, en staat, zoo als gezegd is, met de meeste stelsels en organen in een zoo innig physiologisch verband, dat het ligt verklaarbaar is, waarom talrijke ziekteprocessen zich even goed in de huid als in andere deelen vestigen en andere, die oorspronkelijk niet van de uitwendige bekleedselen uitgaan, dezelve toch secundair en sympathisch veranderen kunnen, zoodat in het algemeen de meeste ziekten, door welke de huid aangetast wordt, zulke zijn, welke niet aan haar alleen toekomen. Waarom zouden ontsteking, Hypertrophie, Atrophie enz. de huid niet even goed kunnen aantasten, als andere organen? waarom de verschillende dyscrasische processen, welke oorspronkelijk in de bloedmenging wortelen, doch hunne ziekelijke voortbrengselen in de meest verschillende deelen afscheiden en plaatsen, de huid, dat gewigtige afscheidingsorgaan, verschoonen enz.? Dat de ziekteprocessen door de aan de huid eigene bijzonderheden, gelijk door die van andere organen menige wijziging ondergaan, dat zij in de uitwendige bekleedselen eene eenigzins andere gedaante dan in de slijmvliezen, in klierachtige ingewanden enz. hebben, verandert niets aan hun wezen en ik maak mij sterk te bewijzen, dat deze verscheidenheid minder groot is, dan het den schijn heeft, en dat doorgaans de wezentlijke kenteekenen van het ziekteproces met die van andere deelen overeenkomen. De Familiën, naar welke ik de verschillende Geslachten zamenstel; de ziekteprocessen, welke ik beproefd heb in de huid aan te toonen en te beschrijven, zijn daarom slechts zoodanige, welke ik voor het grootste gedeelte naar de, met zooveel scherpzinnigheid ontworpen rangschikking van Schönlein in de ziekte-wereld in het algemeen onderscheide en voor de geheele Nosologie als geldig beschouw. Zoo eenige dezer processen, bij voorbeeld de Eczematoses, der huid in het bijzonder eigen zijn, vinden deze evenwel zoo goed als die, welke slechts in

de slijmvliezen, de parenchymateuse organen enz. wortelen en van welke daarom hier niet gesproken wordt, hunne plaats in de tabellen der Nosologie. Ik heb elke der behandelde Familiën zoo naauwkeurig trachten te kenschetsen, als tot hare bevatting in het algemeen en voornamelijk in hare betrekking tot de huid, noodig scheen, en niet zelden moest ik de verhouding van het ziekteproces tot andere deelen beschouwen, om die tot de uitwendige bekleedselen in het regte licht te plaatsen. Het spreekt echter van zelf, dat ik slechts die Geslachten beschrijf, bij welke de huid lijdt. Wanneer in Familiën, welke vele zulke Geslachten bevatten, tusschen deze een algemeener onderscheid bestaat, dat mij echter niet gewigtig genoeg voorkomt, om tot de vorming van eigene Familiën aanleiding te geven, zoo deel ik, naar dat onderscheid, de familie in Verwantschappen.

Tot de vorming van Klassen echter, heb ik mij de verscheidenheid ten nutte gemaakt, welke zich voordoet bij een vergelijkend overzigt der verschillende ziekteprocessen en Familiën onder elkander met betrekking tot hunne meer algemeene verhouding tot de huid.

Eene reeks van ziekten namelijk, wortelt oorspronkelijk in de huid; deze is het eerste en dikwijls het eenige lijdende deel; de ziekte ontwikkelt zich in haar en kan in haar heur beloop hebben, zonder dat andere deelen in dezelve begrepen worden, en is dit het geval, deelt zich het lijden volgens den zamenhang of op dergelijke wijzen aan andere organen mede, zoo heeft toch tusschen de aandoening van die andere organen en die der huid niet noodzakelijkerwijze eenig verband plaats, en de zelfstandigheid van de laatste blijft onaangetast. Dit zijn de idiopathische, eigenlijke ziekten der huid, en die Familiën, bij welke, wanneer de huid aangetast wordt, de zaak aldus haar beloop neemt, vormen mijne eerste Klasse, namelijk die der Dermatonoses. Er zijn alhier te huis behoorende ziektepro-

cessen, welke bij voorkeur de massa en de gedaante, andere, welke het bloedleven en weder andere, welke voornamelijk het zenuwleven betreffen, en dien overeenkomstig verdeel ik deze Klasse in drie Orden, Morphonoses, Haematonoses en Neuronoses der huid.

Eene tweede reeks van ziekten, welke de huid aantasten, neemt daarentegen, naar allen schijn (ten minste bij een plotselijk ontstaan) haren oorsprong van veranderingen in de bloedmenging en veroorzaakt slechts daardoor ziekelijke verschijnselen in vele organen, dat zij in dezelve ziekelijke stoffen, de voortbrengselen der veranderde bloedmenging, in de bedoelde deelen nederzet en door dezelve zoekt uit te scheiden. De huid is daarom, bij de hiertoe behoorende Familiën niet secundair, deuteropathisch, door nederzetting van ziekelijke stoffen aangedaan; hare veranderingen gaan de toevallen van het wortelproces, der Dyscrasie, vooraf, en dikwijls vergezellen zij overeenkomstige, eveneens door nederzetting veroorzaakte belemmeringen in andere deelen. Ik noem de door zulke ziekteprocessen veroorzaakte aandoeningen der uitwendige bekleedselen, welke geene ware ziekten der huid zijn, Dermapostases en zij mamaken mijne tweede Klasse uit. Alle Familiën, welke huiduislag kunnen veroorzaken, zijn Haematonoses, ziekten van het bloedleven; bij vele echter worden slechts ziekelijk veranderde sappen des ligchaams, stoffen, welke ook in den normalen toestand voorhanden zijn, zoo als bloed, wei, gal enz., in de huid en andere deelen nedegezet; bij andere daarentegen aan het gezonde organismus, zoo als het schijnt, geheel vreemde specifieke ziektestoffen van het veranderde bloed afgescheiden en hiernaar onderscheide ik de Orden, eenvoudige en eigenaardige Dermapostases.

Doch niet slechts door stoffelijke nederzetting brengen in andere stelsels te huis behoorende ziekteprocessen secundaire huidaandoeningen te weeg. Er is eene derde

reeks van zulke processen, welke, zonder dat eene stoffelijke nederzetting van eigenaardige ziektestoffen bij haar aan te nemen zij, bepaalde voelbare aandoeningen der huid kunnen veroorzaken. Het zijn de acute koortsachtige ziekteprocessen, welke, op dampkringsverhoudingen gegrond zijnde, zich gewoonlijk als besmettingen of besmettelijke gesteldheden plegen te vertoonen, primair in het stelsel der inwendige vliezen wortelen en in zachtere gevallen en minder ontwikkelde ziektevormen zich tot hetzelve bepalen. Eerst dan, wanneer zij eene zekere hoogte, eene meer voleindigde ontwikkeling ten opzigte van de inwendige vliezen bereikt hebben en voornamelijk wanneer zich in hen de strekking openbaart, om een zaad, eene smetstof voort te brengen, betrekken zij ook de huid in hunne ziektespheer, kaatsen zich in dezelve terug en trachten in haar, in de naar licht en lucht toegekeerde oppervlakte der ligchaams, voortplantingsorganen daar te stellen. De met deze ziekte-familiën verbondene huidaandoeningen zijn dus noch idiopathische huidziekten, noch Dermapostases, maar terugkaatsingen, bloesems der ziekten van inwendige vliezen, en uit dezelve vorm ik mijne derde Klasse, die der Dermexantheses.

Bij deze drie Klassen zouden nog talrijke veranderingen kunnen gevoegd worden, voor welke de huid vatbaar is, hetzij dan door eenvoudige sympathie of door antagonismus bij zeer vele ziekten van andere organen, met betrekking tot derzelver Turgor, temperatuur, rijkdom aan bloed, derzelver vochtigheid, electriciteit enz.; doch dezen ziekten ontbreekt zelfs alle schijn van zelfstandigheid; zij komen nevens de meest verschillende ziekten voor en bieden, al naar dat zij met deze of gene ziekten verbonden zijn, geene bepaalde of onderscheidende kenteekenen aan. Ik laat dus, even als Rayer en anderen, de beschouwing derzelve over aan de Semeiologie, de leer der verschijnselen en, zal slechts in zooverre van

enkele derzelve spreken, als zij als voorteekenen of begeleiders van andere gewigtige huidaandoeningen te beschouwen zijn.

Deze indeeling in Klassen is (gelijk de eerste verdeelingen van bijna alle natuurlijke rangschikkingen) slechts naar één kunstaardig grondbeginsel gevormd. Ik ken hare gebreken en weet dat zij op de Nosologie in het algemeen niet kan toegepast worden. Voor de leer van de ziekelijke aandoeningen der huid daarentegen, komt zij mij voor, van groot gewigt te zijn; zij komt na aan eene natuurlijke, daar, zoo als ik hoop aan te toonen, de naar haar zamengestelde ziekte-familiën in der daad in vele in- en uitwendige, voornamelijk op de huid betrekking hebbende kenteekenen overeenstemmen en verwant zijn; moge derzelver regtvaardiging voornamelijk daarin bestaan, dat zij tot den grondslag dient voor de rationele geneeswijze van de ziekelijke huidveranderingen.

De eerste vraag, welke zich bij de behandeling van eene huidaandoening opdoet, is, of men eene idiopathische of eene sympathische ziekte voor zich hebbe en, in het laatste geval, in welke betrekking dan de aandoening der uitwendige bekleedselen tot de ziekte van andere deelen sta. Bij eenvoudige Dermatonoses hehoeft gewoonlijk slechts op de ziekte der huid acht gegeven te worden; bij de Dermapostases daarentegen moet het ziekelijke nedergezette van uit de huid verwijderd en deszelfs woekering beperkt, tegelijk echter ook het grondproces, de Dyscrasie opgeheven worden en bij de Dermexantheses moet men voornamelijk op de inwendige ziekten achtgeven en doorgaans de huidaandoening onaangeroerd laten, ja dezelve beschermen, opdat met hare te vroegtijdige verdwijning de uitwendige ziekte, waarvan zij de terugkaatsing en uitwendige ontwikkeling is, niet verergere. De ziektevormen mijner eerste Klasse vereischen dus slechts eene uitwendige, die der tweede eene uit- en inwendige en die der derde Klasse alleen eene

inwendige behandeling; doch dit moet voor het zakelijke deel des werks bewaard blijven, om deze regelen en derzelver uitzonderingen naauwkeuriger aan te duiden; dit geldt ook omtrent de beschouwing der aanwijzingen, welke uit het verschil van het ziekteproces, den verschillenden graad van terugwerking enz. ontspruiten.

Het onmiddellijk hierna volgende verdeelingsoverzigt toont intusschen aan, hoe, naar deze indeeling, waarvan ik de beginselen zoo even uiteen gezet heb, de Klassen en Orden in Familiën en deze in Verwantschappen en Geslachten ingedeeld worden.

VERDEELINGSOVERZIGT.

VERDEELINGSOVERZIGT.

Eerste Klasse. Dermatonoses.

Eerste Orde. Morphonoses der Huid.

I. *Familie. Teratoses.*

Eerste Verwantschap. Dysmorphoses.

1. Geslacht. Adermia.
2. » Albinismus.
3. » Atrichia.
4. » Anonychia.

Tweede Verwantschap. Heteromorphoses.

5. Geslacht. Naevus.
6. » Ochthiasis.
7. » Polytrichia.
8. » Polonychia.

II. *Familie. Hypetrophiae.*

1. Geslacht. Tyloma.
2. » Clavus.
3. » Dermatokeras.
4. » Verruca.
5. » Trichauxe.
6. » Onychauxe.

III. *Familie. Atrophiae.*

1. Geslacht. Achroma.
2. » Poliosis.
3. » Alopecia.
4. » Onychatrophia.

IV. *Familie. Traumatoses.*

1. Geslacht. Excoriatio.
2. » Dermatotrauma.

Tweede Orde. Haematonoses der Huid.

V. *Familie. Eczematoses.*

Eerste Verwantschap. Ephidroses.

1. Geslacht. Hyperhidrosis.
2. » Chromidrosis.
3. » Bromidrosis.

Tweede Verwantschap. Acarpae.

4. Geslacht. Amorpha.
5. » Lentigo.
6. » Chloasma.
7. » Argyria.
8. » Pityriasis.

Derde Verwantschap. Polycarpae.

9. Geslacht. Psoriasis.
10. » Lichen.
11. » Herpes.
12. » Impetigo.

Vierde Verwantschap. Monocarpae.

13. Geslacht. Strophulus.
14. » Psydracia.
15. » Ecthyma.
16. » Acne.

Vijfde Verwantschap. Seborrhoeae.

17. Geslacht. Comedo.
18. » Seborrhagia.

VI. *Familie. Phlogoses.*

1. Geslacht. Dermatitis.
2. » Phyma.
3. » Paronychia.

VII. *Familie. Typhoïdeae.*

1. Geslacht. Antrax.
2. » Traumatocace.
3. » Noma.
4. » Filaria.

Derde Orde. Neuronoses der Huid.

VIII. *Familie. Neuronoses.*

1. Geslacht. Dermatotyposis.
2. » Dermatalgia.
3. » Anaesthaesia.

Tweede Klasse. Dermapostases.

Eerste Orde. Eenvoudige Dermapostases.

IX. *Familie. Haematochroses.*

1. Geslacht. Cyanosis.
2. » Pneumatelectasis.
3. » Purpura.
4. » Scorbutus.
5. » Sclerosis.

X. *Familie. Melanoses.*

Geslacht. Melasma.

XI. *Familie. Hydropsiae.*

Geslacht. Anasarca.

XII. *Familie. Chymoplaniae.*

Eerste Verwantschap. Choloplaniae.

1. Geslacht. Icterus.

Tweede Verwantschap. Uroplaniae.

2. Geslacht. Uridrosis.
3. » Cnesmus.
4. » Paedophlysis.
5. » Pompholyx.
6. » Esthiomenus.
7. » Urelcosis.

Derde Verwantschap. Menoplaniae.

8. Geslacht. Menidrosis.
9. » Menokelis.
10. » Menelcosis.

Vierde Verwantschap. Galactoplaniae.

11. Geslacht. Galactidrosis.
12. » Galactophlysis.

Tweede Orde. Eigenaardige Dermapostases.

XIII. *Familie. Arthragroses.*

1. Geslacht. Arthrophlysis.
2. » Arthrelcosis.

XIV. *Familie. Haemorrhoides.*

1. Geslacht. Pygagria.
2. » Dermathaemorrhois.
3. » Haemorrhoidelcosis.

XV. *Familie. Scrophuloses.*

Eerste Verwantschap. Scrophuleuse puistvormen.

1. Geslacht. Favus.
2. » Alphus.
3. » Rhypia.

Tweede Verwantschap. Scrophuleuse tuberkelsoorten.

4. Geslacht. Lupus.
5. » Molluscum.
6. » Kelois.

Derde Verwantschap. Scrophuleuse huidziekten, zonder vorming van vruchten.

7. Geslacht. Scrophulophyma.
8. » Scrophulonychia.
9. » Scrophulelcosis.

Aanhangsel.

10. Geslacht. Maliasmus.

XVI. *Familie. Psorideae.*

1. Geslacht. Prurigo.
2. » Scabies.
3. » Psora.
4. » Serpigo.
5. » Psorelcosis.

XVII. *Familie. Leproses.*

Eerste Verwantschap. Volkomen ontwikkelde Leproses.

1. Geslacht. Ophiasis.
2. » Elephantiasis.
3. » Neolepra.

Tweede Verwantschap. Leproides.

4. Geslacht. Ichthyosis.
5. » Pachydermia.
6. » Leprelcosis.

Aanhangsel.

7. Geslacht. Plica.

XVIII. *Familie. Thymioses.*

1. Geslacht. Framboesia.
2. » Radesyge.
3. » Pyrophlyctis.

XIX. *Familie. Syphilides.*

1. Geslacht. Syphilokelis.
2. » Syphilolepis.
3. » Syphilopsydrax.
4. » Syphilophlysis.
5. » Syphilopemphix.
6. » Syphilojonthus.
7. » Syphilidochthus.
8. » Syphilomykes.
9. » Syphilophyma.
10. » Syphilopsiloma.
11. » Syphilonychia.
12. » Syphilelcosis.

XX. *Familie. Carcinoses.*

1. Geslacht. Scirrhoma.
2. » Encephaloma.
3. » Splenoma.
4. » Carcinelcosis.

Derde Klasse. Dermexantheses.

XXI. *Familie. Rheumatoses.*

1. Geslacht. Miliaria.
2. » Rheumatokelis.
3. » Plantaria.

XXII. *Familie. Catarrhoses.*

Geslacht. Morbilli.

XXIII. *Familie. Erysipelatoses.*

Eerste Verwantschap. Vlakke Erysipelatoses.

1. Geslacht. Erysipelas.
2. » Erythema.
3. » Scarlatina.
4. » Rubeolae.

Tweede Verwantschap. Verhevene Erysipelatoses.

5. Geslacht. Urticaria.
6. » Phlyctaenosis.
7. » Zoster.
8. » Pemphigus.

Derde Verwantschap. Pokvormen.

9. Geslacht. Varicella.
10. » Variola.
11. » Variolois.

Aanhangsel.

12. Geslacht. Vaccina.

XXIV. *Familie. Typhoses.*

1. Geslacht. Porphyrotyphus.
2. » Anthracotyphus.
3. » Ochrotyphus.

Eerste Klasse. Dermatonoses.

Huidziekten.

De ziektegeslachten en vormen, die tot deze klasse der eigendommelijke (idiopatische), zelfstandige aandoeningen der uitwendige bekleedselen behooren, vormen door de volgende punten, waarin zij overeenstemmen, het Klassenkenmerk der Dermatonoses.

1. De huid is niet slechts de zitplaats van ziekteverschijnselen en pathologisch-anatomische veranderingen, maar tevens het punt, waarin de ziekte zich beweegt, en waarvan haar geheele verloop uitgaat.

2. De huid is bij gevolg het eerst aangegrepen en het eerst lijdende orgaan, en alle huidaandoeningen, die zich met zoogenaamde voorloopige verschijnselen vertoonen, zijn geene Dermatonoses.

3. De huidaandoening is onafhankelijk van elk bepaald lijden van andere organen en weefsels; zij vertoont zich nooit als verschijnsel eener ziekte, maar maakt altijd de ziekte zelve uit. — Hoezeer het met deze stelling in tegenspraak schijnt te zijn, dat verscheidene ziektevormen, welke wij hiertoe rekenen, menigmaal in vereeniging met ziekten van bepaalde organen waargenomen worden, b. v. chloasma hepaticum bij leverziekten, chloasma uterinum bij ziekten der vrouwelijke geslachts-

werktuigen, strophulus bij moeijelijke doorbreking der tanden enz., zoo zijn echter deze ziektevormen niet, zoo als die van de 2[de] en 3[de] klasse, verschijnselen van een bepaald lijden eens afgelegen deels, maar eigendommelijke (idiopatische) huidziekten, welke slechts in eene zekere, door de physiologisch wederkeerige verhouding verklaarbare, verwantschap met bepaalde organen staan, en welker vorming door physiologisch of ziekelijk vermeerderde werking van die organen, wel begunstigd, maar niet noodzakelijk vereischt wordt. Ten bewijze hiervan strekke vooreerst, dat zij ook zonder deze zamenstelling voorkomen; ten andere, dat zij zich aan geene bepaalde soort van lever- en baarmoederziekten houden, maar bijna alle ziekten dezer organen vergezellen kunnen; doch hoofdzakelijk, doordien zij niet zelden in vereeniging met natuurlijke, niet ziekelijke toestanden van deze organen voorkomen: zoo als chloasma uterinum bij zwangeren, strophulus bij moeijelijke doorbreking der tanden enz. — Derzelver verhouding tot hetgeen er omgaat in de deelen, waarmede zij in betrekking staan, is gelijksoortig aan die van de hepatitis tot de hersenaandoeningen, welke, dewijl zij nu en dan in vereeniging met hoofdwonden, encephalitis, typhus enz. te voorschijn komt, niet ophoudt eene idiopatische ziekte der lever te zijn.

4. De Dermatonoses zijn in het algemeen de eenvoudigste en het minst ontwikkelde onder de huidaandoeningen, en de door dezelve ontstane stoornissen in de verrigtingen, zoowel der huid als van andere organen, zijn, met weinige uitzonderingen, betrekkelijk geringer, dan bij die ziektevormen, welke tot de andere klassen behooren.

5. Menigvuldiger dan bij de, aan andere klassen behoorende geslachten en soorten, ontstaan de Dermatonoses slechts op enkele en niet zelden bepaalde en naauw beperkte plaatsen der huid.

6. De pathologisch-anatomische veranderingen, welke door dezelve in de huid en hare aanhangsels worden te weeg gebragt, betreffen dikwijls slechts de grootte, den omvang, den rijkdom aan kleurstof, den organischen zamenhang enz. (het zijn ziekelijke afwijkingen der vormende kracht: Morphonoses); óf er worden volstrekt geene tastbare veranderingen in de huid gevonden, terwijl alsdan de ziektevorm, daar het zenuwleven van dit orgaan oorspronkelijk en hoofdzakelijk gestoord is, tot de zenuwziekten der huid (Neuronoses) moet gerekend worden; óf eindelijk, veroorzaken zij veranderingen van bouw en ook nieuwe vormingen (het zijn ziekten van het bloed: Haematonoses volgens Schönlein).

Daarentegen worden alle soorten van Dermapostases en Dermexantheses tot de groote klasse der Haematonoses gerekend, omdat het bloed altijd de bron is en de geleider der secundaire, deuteropatische afscheidingen door de huid.

7. Wanneer de Dermatonoses ziekten van het bloed zijn, zoo toont zich ook bij deze, even als bij andere aandoeningen van het leven des bloeds in de huid, de neiging om afgezonderde, op zichzelve staande voortbrensels te vormen, van welke wij bij de Familie der Eczematoses meer zullen zeggen; zij is echter in het geheel nog niet zoo duidelijk bepaald, en vele soorten van deze afgezonderde voortbrengsels, bijv. de ware huidtuberkel, komen bij de eenvoudige Dermatonoses in het geheel niet voor.

8. De bepaalde chemische tegenstellingen der voortbrengselen van de afscheiding der ziekelijke huid, zoo als zij bij de Dermexantheses zich zoo duidelijk vertoonen, vindt men niet bij de Dermatonoses; en nooit wijken derzelver voortbrengsels, wat hunne hoedanigheid aangaat, zoo zeer en zoo eigendommelijk van de natuurlijke afscheidingen der huid af, als bij de meeste Dermapostases het geval is. — Hetgeen bij dezelve wordt afgeschei-

den, is aan het organismus naar evenredigheid het minst vreemd.

9. Hiermede kan men overeenbrengen, dat geen der Dermatonoses het vermogen bezit om zich door zaad voort te planten, of op eenigerlei wijze besmettelijk is. — Dat de Typhoide der huid hiervan, slechts in schijn, eene uitzondering maakt, hoop ik, waar over deze gehandeld wordt, nader aan te toonen.

10. Het geheele organismus deelt in het algemeen zelden in de ziektevormen, die hiertoe behooren: zij verloopen gewoonlijk zonder koorts. — Ontstaat er echter koorts, zoo is deze altijd slechts secundair, en rigt zich in haar karakter naar den aard der plaatselijke aandoening, naar de eigendommelijkheid der zieken enz. — Wanneer vele soorten (furunculus, anthrax enz.) hiervan eene uitzondering maken, en bij dezelve de koorts nu en dan het plaatselijk lijden voorafgaat, zoo wordt deze, door den aard en de wijze van derzelver ontstaan, bepaald, terwijl zij in zulke gevallen ophouden, zuivere Dermatonoses te zijn en overgangssoorten worden tot de Dermexantheses.

Verspreiding, Mededeeling en Zamenstelling (Complicatio).

Ofschoon vele soorten van Dermatonoses tot enkele, dikwijls kleine gedeelten der huid beperkt blijven, zoo ontbreekt het toch ook niet aan geslachten en soorten, die zich, van de plaats hunner oorsprong, naar den loop der weefsels, over groote gedeelten, ja, soms over de gansche huid uitbreiden.

Wat de mededeeling aangaat, zoo blijft, wel is waar, in de meeste gevallen en bij vele soorten, het lijden op de huid dikwijls tot enkele plaatsen derzelve beperkt; doch vele der hiertoe behoorende ziekteprocessen, b. v. de Phlogose en de Typhoide, gaan dan toch meestal, naar den zamenhang der huid, op de aangrenzende weefsels, zoo als het slijmvlies, de onder de huid gelegene spieren

enz. over. — Springsgewijze mededeeling daarentegen, verdwijning der huidaandoening en aandoening van inwendige weefsels, Metastases, komen bij de Dermatonoses slechts zelden voor, en dan nog onder omstandigheden, die reeds de voorwaarden eener toenadering tot de beide andere klassen in zich bevatten.

Dat zich de idiopatische huidaandoeningen niet zelden met andere ziekten vereenigen, en vele in een zeker verband staan met het lijden van bepaalde organen, is reeds vermeld.

Soms ziet men ook een en hetzelfde ziekteproces te gelijk in de huid en in andere weefsels voorkomen; b. v. bij Albinismus ontbreekt de kleurstof niet alleen in de huid, maar ook in het oog, en bij vele hiertoe behoorende Familiën worden nog andere zamenstellingen gevonden, waarover wij breedvoeriger spreken zullen.

Oorzaken (Aetiologie).

De oorspronkelijke kenmerken verschillen zeer, naar gelang der familiën, geslachten en soorten. — Wel is waar geven de leeftijd, het geslacht, de stand en het ambacht eene voorbeschiktheid tot verscheidene soorten, doch een bepaaldelijk overgeërfde of verkregen aanleg (habitus), welke de voorbeschiktheid tot Dermatonoses daarstelt, bestaat er niet. — De zoogenaamde constitutionele huidziekten behooren niet tot deze klasse.

Daarentegen zijn wederom vele soorten, b. v. de aangeboren ziekelijke afwijkingen der vormende kracht (vitia adnata) in zekere huisgezinnen erfelijk.

De gelegenheid gevende oorzaken voor de Dermatonoses, die eerst na de geboorte ontstaan, zijn voornamelijk dezulke, die onmiddellijk haren invloed op de huid uitoefenen, zoo als allen nadeeligen invloed, welke door mechanische, chemische of door het klimaat werkende oorzaken wordt te weeg gebragt. — De idiopatische huidziekten worden echter ook voortgebragt door zaken, die, langs andere wegen in het organismus ingevoerd,

door de huid moeten worden afgescheiden en aan dit orgaan vreemd zijn, als ook, onder zekere bepalingen, door sympatisch in het leven der huid te voorschijn geroepene veranderingen. — Zoo als reeds is aangetoond, zijn de hiertoe behoorende ziekten nimmer besmettelijk.

Beloop, Duur en Uitgang.

De Dermatonoses verloopen meest chronisch en zijn niet, zoo als in het algemeen de Dermexantheses, aan eenen bepaalden tijd gebonden. Dit verschilt echter zeer naar de verschillende familiën en soorten.

Voorzegging.

Deze is gunstiger dan bij de andere klassen; ten minste gaan de Dermatonoses, de Huid-typhoide uitgezonderd, met minder gevaar voor het leven vergezeld, ofschoon ook verscheidene, b. v. aangeborene gebreken in de vorming, Hypertrophiae en Atrophiae enz., in den regel onherstelbaar zijn.

Behandeling.

Uit een geneeskundig oogpunt beschouwd, geldt in het algemeen de stelling, dat de verschillende soorten van deze klasse, als ware huidziekten, meestal ook slechts eene op de huid werkende, uitwendige behandeling vereischen. — Deze wet lijdt echter eene uitzondering in die gevallen, waarin zij niet door onmiddellijk op de huid werkende oorzaken worden te weeg gebragt, en wordt ook aanmerkelijk gewijzigd, door derzelver vereeniging met eenig ander lijden, door de tusschenkomst van koorts, door den toevalligen invloed van verouderde huidziekten, op den algemeenen toestand van het organismus, door de dikwijls voorkomende aanwijzing om op andere organen eene afleiding te bewerken enz. Hiervan zal echter, bij de familiën en geslachten in het bijzonder, nader gesproken worden.

Verdeeling.

De verschillende ziektevormen (familiën), door welke de huid in de eerste plaats en door zichzelve lijdend

(idiopatisch) is aangedaan, worden, naar gelang zij meer de gedaante, het leven des bloeds, of het zenuwleven van de huid betreffen, en alzoo volgens Schönlein tot de klassen der *Morphen*, *Haematosen* of *Neurosen* behooren, tot drie verdeelingen: de *Morphonoses*, *Haematonoses* en *Neuronoses* der huid en harer aanhangsels gebragt.

Eerste Orde. Morphonoses der Huid.

Ziekten, welke alleen den vorm der Huid doen veranderen.

Kenmerk der Orde.

1. De huid is het lijdende deel als bekleedsel des ligchaams; noch haar vaat- of zenuwstelsel, noch haar inwendig weefsel (textuur) wordt het eerst ziekelijk aangedaan, maar hare zelfstandigheid, hare uiterlijke gedaante en haar vorm.

2. Daarom lijden ook voornamelijk, doch niet uitsluitend, die harer deelen, welke het naast zijn bij hare verrigting als algemeen omkleedsel, zoo als: de opperhuid, de haren, de nagels, de kleurstof der huid, zeldzamer de lederhuid.

3. Hare verandering is gegrond, óf op de ziekelijk vermeerderde of verminderde ontwikkeling harer zelfstandigheid, óf op de scheiding van haren organischen zamenhang. De afwijking in de vormdrift, door welke overvloed van, of gebrek aan zelfstandigheid ontstaat, kan reeds bij de eerste vorming der huid, in het embryo plaats grijpen (Teratoses), of zij heeft naderhand plaats (Hypertrophiae en Atrophiae). — Scheidingen van den zamenhang ontstaan altijd eerst in lateren tijd (Traumatoses).

4. Morphonoses der huid, die dit weefsel in zijn geheel of enkele zijner lagen aangrijpen, óf op de haren of nagels betrekking hebben, veranderen steeds den vorm en de uiterlijke gedaante der aangedane plaatsen; — dezulke daarentegen, die alleen de kleurstof betreffen, slechts hare kleur.

5. Het inwendige weefsel der huid blijft bij al de soorten, die tot deze Orde behooren, onveranderd, en men treft in hetzelve geene nieuwe, aan de gezonde huid vreemde produkten aan; gewoonlijk zijn slechts enkele deelen, welke in den gezonden toestand de huid te zamenstellen, zelden de geheele huid, op sommige plaatsen te veel of te weinig ontwikkeld, of ontbreken ook wel geheel.

6. Het vaatstelsel der huid neemt bij de Morphonoses, primair slechts in zoo verre aandeel, als het in de zelfstandigheid van enkele harer deelen indringt. — Zoo toont het zich bij eenige soorten van Naevus bovenmatig ontwikkeld, en stort het ook zijn bloed uit bij wonden der lederhuid, die er de takken van verscheuren.

Bij het grootste aantal der hier te beschrijvene soorten blijft het echter geheel werkeloos, en de Morphonoses der huid toonen nooit aan, of vergezellen nooit als zoodanig, verschijnselen van verhoogde of veranderde werkdadigheid van het vaatstelsel, temperatuurveranderingen, vermeerderden toevoer van bloed enz. — Secundair veroorzaken daarentegen verscheidene soorten dezer Orde plaatselijke, somwijlen zelfs algemeene terugwerking in de vaten.

7. Eene gelijke verhouding heeft er ten opzigte van het zenuwstelsel plaats; — wanneer deszelfs vertakkingen door kwetsing bij wonden, of door drukking bij de Hypertrophiae enz. beleedigd worden, kenmerkt het zich door pijn; echter verloopen verreweg de meeste Morphonoses der huid zonder deze.

8. De stoornissen in de levensverrigtingen, welke door de hiertoe behoorende soorten veroorzaakt worden, zijn derhalve naar evenredigheid gering. — Het afscheidings- en gevoelsvermogen der huid blijft gewoonlijk ongestoord, of wordt, even als de beweging der lijdende deelen, slechts op eene mechanische wijze verhinderd. — Misvorming is in de meeste gevallen het ergste gevolg van de Morphonoses der huid.

Verspreiding, Mededeeling en Zamenstelling.

De meeste soorten vertoonen zich slechts op enkele plaatsen der huid; weinige over groote oppervlakten, of over het geheele ligchaam. Eene mededeeling heeft geen plaats, wel echter zamenstellingen van verschillenden aard.

Oorzaken.

Sommige Morphonoses der huid zijn aangeboren; andere wederom ontstaan hoofdzakelijk door nadeelige oorzaken, die de huid als beschuttend bekleedsel van belangrijke organen treffen, b. v. door werktuigelijke beleedigingen. Hierop bestaan echter uitzonderingen, tot welke wij later zullen terugkomen. — Van vele soorten zijn ons de oorzaken van derzelver ontstaan nog geheel onbekend.

Beloop, Uitgang en Voorzegging.

Met uitzondering der wonden, verloopen bijna al de hiertoe behoorende soorten chronisch en haar duur is niet bepaald; — vele blijven zelfs het geheele leven door bestaan. — Bij de weinige terugwerking, welke in de grondstelsels des levens tegen dezelve plaats heeft, toont de natuur, behalve bij verbreking van den zamenhang, ook eene zeer geringe neiging om die te heelen, en derhalve komt genezing, zonder behulp der kunst, bij vele zelden of nimmer voor. — Daarentegen bedreigen zij ook slechts zelden het leven, tenzij zij, zoo als sommigen, tot andere ziekten overgaan. — De voorzegging is daar-

om, in betrekking tot het gevaar, gunstig; in betrekking tot de genezing daarentegen, naar gelang der afzonderlijke familiën, zeer verscheiden.

B e h a n d e l i n g.

Bij vele soorten vermag ook de kunst niets, of slechts, als schoonheidsmiddel, de misvorming tijdelijk te verminderen. — Waar zij helpen kan, bedient zij zich meestal van werktuigelijke heelkundige middelen, die den vorm en de gedaante het spoedigst veranderen, zonder daarom echter andere, plaatselijk aanwendbare middelen te verwerpen. — Inwendige behandeling blijft, behalve bij zamenstellingen, zonder gevolg.

V e r d e e l i n g.

Deze Orde bevat de vier natuurlijke Familiën der Teratoses of aangeborene afwijkingen der vormende kracht, der Hypertrophiae of vermeerderingen van zelfstandigheid, der Atrophiae of verdwijningen der huid, en der Traumatoses of wonden.

Eerste Familie. Teratoses.

Aangeborene afwijkingen der vormende kracht van de Huid.

Synonymen: vitia adnata. — Monstruositates. — Dys- en Theromorphen volgens Schönlein.

Kenmerken dezer Familie.

1. De hiertoe behoorende ziekten ontstaan reeds bij de vrucht, en het kind komt met dezelve ter wereld; nimmer ontstaan zij eerst naderhand, ofschoon vele ook nog na de geboorte toenemen en verschillende wijzigingen kunnen ondergaan.

2. De reden hiervan ligt daarin, dat de huid gedurende de zwangerschap op eenen lageren trap van ontwikkeling blijft staan (stremmingen in de vorming, Dysmorphoses), waardoor deze bij pas geboren kinderen in eenen toestand verkeert, welke, wel is waar, van den regel afwijkt, doch eigen is aan een zeker tijdperk van de ontwikkeling der vrucht; óf zij bestaat in volkomene afwijkingen van de normale vorming der menschelijke huid (dwalingen in de vorming, Heteromorphoses) en veroorzaken veranderingen, die ook in het Embryo haren grondvorm niet vinden. — Deze laatste schijnen soms navolgingen van de bij de dieren normale huidvorming te zijn (daarom Theromorphen volgens Schönlein).

3. Zij veroorzaken nooit eene eigendommelijke verandering in het weefsel der huid, zoo als de Haematonoses van dit orgaan die, door vorming van nieuwe ziekelijke produkten enz., voortbrengen. — Slechts weinige Teratoses hebben betrekking op de geheele huid in alle hare lagen en deelen; de meesten slechts op enkele weefsels en zelfstandigheden, welke zich tot derzelver vorming te zamen vereenigen. Tot de eerste soort behoort Adermia, van welke later. — De laatste berusten, deels op een geheel gebrek, of op eene onvolkomene ontwikkeling van zekere, in den gezonden toestand in of op de huid voorkomende deelen; deels op eene te sterke ontwikkeling van zoodanige deelen, welke ook behulpzaam zijn bij de vorming van de normale huid. — Er zijn Teratoses per defectum en per excessum, van welke deze met de Heteromorphoses, gene met de Dysmorphoses overeenkomen. — De nu eens ontbrekende, dan weder bovenmatig ontwikkelde deelen der huid, zijn voornamelijk de kleurstof, het vaatnet op de oppervlakte der lederhuid, de haren en de nagels. — Nooit echter komen er, bij de soorten dezer Familie, aan de gezonde huid vreemde vormingen voor; terwijl aangeborene blaren, Syphilis en dergelijken, natuurlijk geene Teratoses zijn.

4. De stoornissen in de verrigtingen, welke bij de Teratoses der huid plaats grijpen, zijn in het algemeen gering, en zij worden daarom menigvuldiger uit ijdelheid, dan uit behoefte onder geneeskundige behandeling gebragt. — Doch vele soorten komen gelijktijdig met overeenstemmende Teratoses in andere organen voor, b. v. Albinismus universalis; óf zij stellen deelen, die anders bedekt zijn, aan uiterlijken invloed bloot, zoo als bij Adermia; óf eindelijk worden zij, zoo als bij Naevus fungosus, onder zekere omstandigheden, het aantrekkingspunt voor andere ziekten, in welk geval de regel, dat zij met geene aanmerkelijke bezwaren gepaard gaan, eene

uitzondering maakt, en de aandoeningen kunnen alsdan zelfs het leven bedreigen.

5. Bijna al de hiertoe behoorende soorten blijven, aan zich zelve overgelaten, het geheele leven door; — slechts bij weinige wordt in den volgenden leeftijd, datgene weder ingehaald, wat in het levenstijdperk van de vrucht verzuimd werd.

Verspreiding, Mededeeling, Zamenstelling. Er zijn aangeborene Teratoses der huid, die zich over het geheele omkleedsel des ligchaams uitstrekken; andere blijven op enkele plaatsen beperkt, en wederom andere, die, wel is waar, slechts op afzonderlijke plaatsen, maar toch gaarne op meerdere te gelijk voorkomen. — Eene voor de geheele Familie geldende verdeelingswet van het ziekteproces, dat bij de Teratoses vereischt wordt, schijnt daarom niet te bestaan. Wat echter het vermogen om zich mede te deelen aangaat, zoo komen deze aangeborene gebreken in de vorming der huid, voornamelijk Dysmorphoses, tevens gaarne met overeenstemmende misvormingen van inwendige organen voor, en mededeeling van het lijden, hetwelk de ontwikkeling belemmert, van het eene weefsel op het andere, heeft derhalve waarschijnlijk plaats; meermalen echter van inwendige, meer belangrijke organen op de huid, dan, in eene omgekeerde rigting, van buiten naar binnen. — Of zich het ziekteproces, dat aan de Teratoses tot grond ligt, reeds in de vrucht met andere aandoeningen vereenigt, weten wij niet. Na de geboorte echter brengen vele Teratoses der huid eene voorbeschiktheid tot andere ziekten te weeg, welke zich door en in dezelve ontwikkelen en er zich mede vereenigen kunnen. — Deze zamenstellingen zijn echter bij verschillende soorten verschillend, en bij derzelver afzonderlijke behandeling zal over deze gesproken worden.

Oorzaken.

De oorzaken, die de Teratoses te weeg brengen, zijn

nog weinig bekend, omdat er nog geene waarnemingen van derzelver wording bestaan. — Al hetgeen er over haar ontstaan bekend is, is in de volgende punten vervat.

1. Kinderen van zwakke ouders lijden meer dan anderen aan aangeborene misvormingen, voornamelijk aan stremmingen in de vorming (Bildungshemmungen). — Men ziet namelijk ziekelijke, zenuwzwakke, te jonge of te oude moeders, dikwijls misvormde kinderen ter wereld brengen.

2. Alle hiertoe behoorende soorten komen menigvuldiger bij het vrouwelijke, dan bij het mannelijke geslacht voor.

3. Zij zijn erfelijk. — Moeders, die aan aangeborene misvormingen der huid lijden, baren niet zelden kinderen, die dezelfde misvormingen hebben, en Albino's brengen dikwijls Albino's voort. Menigwerf ziet men ook dat, hoewel beide ouders volkomen gezond zijn, alle of verscheidene kinderen van een huisgezin dezelfde of daarnaar gelijkende Teratoses, moedervlekken of dergelijken op de huid hebben, en het schijnt juist geene aangeborene huidziekte te moeten zijn, welke het kind van de moeder overerft. — Chaussier wil opgemerkt hebben, dat vrouwen, die aan huiduitslag lijden, dikwijls kinderen met moedervlekken baren, en mij zijn evenzoo, daarnaar gelijkende gevallen voorgekomen.

4. Hevige zielsaandoeningen der moeder begunstigen het ontstaan van Teratoses bij de vrucht. Schrik, vreugde, verdriet, toorn enz. kunnen niet alleen de vrucht in het ligchaam der moeder dooden, maar ook, wanneer zij hiertoe niet sterk genoeg werken, eene stremming in het leven en in de voortgaande ontwikkeling van enkele harer organen te weeg brengen en alzoo Dysmorphoses doen ontstaan. — Hieruit kan men verklaren, dat de Teratoses, even als eene miskraam, menigvuldiger bij buiten den echt geteelde kinderen

voorkomen. — Vereenigen zich met zulke aandoeningen nog zekere ligchamelijke voorstellingen, welke de moeder zich, door eene opgewekte verbeelding levendig inprent, zoo vertoonen deze zelfde zich dikwijls in eene misvorming van het kind, en vele Heteromorphoses hebben haar bestaan aan het zoogenaamde voorzien der vrouwen te danken. — Wanneer ik, in tegenspraak met Blondell, Roederer, Bateman en anderen, de gemoedsaandoeningen en inbeeldingen der moeder, voornamelijk in het begin der zwangerschap, als invloed hebbende op de ontwikkeling van aangeborene Teratoses bij het kind, aanneem, zoo wil ik daarom in geenen deele elke misvorming en elken Naevus aan het voorzien en de inbeelding der zwangeren toeschrijven, en stem zeer gaarne toe, dat men aan deze oorzaak vroeger te veel gewigt heeft gehecht, en dat onder de ons overgeleverde geschiedenissen meer sprookjes dan waarheid vervat zijn.

5. Ook ligchamelijke nadeelen, welke de moeder overkomen, schijnen dikwijls Teratoses te kunnen voortbrengen. Even als ter neêrdrukkende aandoeningen, zoo werken ook slecht en spaarzaam voedsel, Narcotica in overmaat gebruikt, Spirituosa en dergelijken, verlammend op de ontwikkeling der vrucht, en kunnen, even als gene, Dysmorphoses voortbrengen; en in vele gevallen heeft men zelfs werktuigelijke beleedigingen, zoo als slagen en stooten tegen het onderlijf der zwangeren, als middellijke oorzaken van het ontstaan van Teratoses bij het kind, beschouwd.

6. Merkwaardig is het, dat vele soorten van deze Familie eene zekere voorkeur toonen voor bepaalde klimaten of menschenrassen en natien. — Zoo komt Albinismus universalis voornamelijk onder de keerkringen en ook in het hooge Noorden voor en menigvuldiger bij kleurlingen, dan bij blanke menschen. — Albinismus partialis werd tot nu toe slechts bij den neger, en de aan-

geborene kaalheid, naar mijn weten, slechts bij de Joden gevonden.

Beloop en Uitgang.

Er is reeds aangemerkt, dat de Teratoses, wanneer de kunst haar geene palen stelt, gewoonlijk het geheele leven door blijven bestaan. — Slechts weinige Dysmorphoses maken hierop eene uitzondering en genezen door de natuur. Zoo ziet men bij aangeborene kaalheid, soms op het 2de jaar de haren uitwassen.

Vele der hiertoe behoorende soorten gaan in andere ziekten over, indien zij edelere deelen aan nadeeligen invloed prijs geven en in deze de ziekten verwekken, of zelve aantrekkingspunten voor ziekten van anderen oorsprong worden. — Slechts op deze indirecte wijze kunnen de Teratoses der huid den dood veroorzaken.

Voorzegging.

Slechts weinige der hier te beschrijvene ziektevormen, zoo als Adermia, Naevus fungosus enz. brengen het leven in gevaar; doch even zoo weinige zijn voor herstelling vatbaar. — In betrekking tot het laatste, hangt de voorzegging af:

1. Van den vorm. — Dysmorphoses (vitia per defectum) zijn in het algemeen erger dan Heteromorphoses (vitia per excessum), omdat de kunst gemakkelijker het overtollige verwijderen, dan het ontbrekende aanvullen kan.

2. Van de uitbreiding. — Hoe minder de huid ziekelijk is aangedaan, des te gemakkelijker is meest de heelkundige hulp.

3. Van de zitplaats. — Teratoses, die zich op plaatsen van de huid, in de nabijheid van gewigtige organen bevinden, verdragen dikwijls den hevigen indruk niet, die tot hare verwijdering noodzakelijk is.

4. Van den tijd, in welken zij onder behandeling komen. — Hoe vroeger hoe beter.

Behandeling.

Het zou aangewezen zijn, bij de Dysmorphoses het ontbrekende te herstellen, en bij de Heteromorphoses het overtollige te verwijderen; doch het eerste kan de kunst bijna nooit, en het tweede, slechts in zekere gevallen en onder de bij de voorzegging aangenomene waarborgen radicaal genezen. Waar zij het kan, bedient zij zich van uitwendige, meestal heelkundige middelen: zoo als drukking, het bijtmiddel, het mes enz. en verstoort door dezelve het voortbrengsel van de voortgaande ziekelijke vormingskracht. — Inwendige middelen blijven bij de Teratoses zonder gevolg. — Dikwijls moet men zich bij de therapeutische behandeling slechts tot het aanwenden van verzachtende en schoonheidsmiddelen beperken en het afweren van schadelijken invloed, die het lijden verergeren en den overgang tot eene andere ziekte kan veroorzaken.

Verdeeling.

Deze Familie wordt, volgens de hier boven opgegeven verscheidenheden, in twee verwantschappen (Sippschaften) verdeeld, namelijk Dysmorphoses en Heteromorphoses, of Teratoses per defectum en per excessum, stremmingen en afwijkingen in de vorming, van welke iedere, volgens de verschillende deelen der huid, op welker verandering de aandoening berust, vier ziektegeslachten bevat.

---

a. *Eerste verwantschap. Dysmorphoses.*

Stremmingen in de vorming der Huid.

—

Synonymen. Hemmungsbildungen der Haut; — Vitia per defectum.

Kenmerk dezer verwantschap.

Aangeboren gebrek in de vorming der huid, welke

bepaald wordt, door een staanblijven van hare ontwikkeling, op eenen lageren trap van den toestand der vrucht.

Gebrek of onvolkomene vorming van de geheele huid of van enkele harer zamenstellende deelen.

Verdeeling.

Hiertoe behooren de volgende geslachten, als: Adermia, Albinismus, Atrichia en Anonychia.

I. Geslacht. Adermia. *

Aangeboren Huidgebrek.

Geslachtskenmerk.

De huid van het geheele ligchaam of van enkele deelen, ontbreekt van de geboorte af, geheel, en de onderliggende deelen liggen bloot.

Verschijnselen.

Adermia is een gebrek, uit stremming in de vorming ontstaan, hetwelk zeer zelden voorkomt. — Naar mijn weten heeft slechts Bartholin (Hist. anat. rar. C. III. h. 5.) in een, ook bovendien monsterachtig en doodgeboren kind, de huid over het geheele ligchaam zien ontbreken; echter deelt Cordon in Roux, Journal de médec. T. 26. pag. 557. eene belangrijke waarneming mede van Adermia partialis. — Eene vrouw, die, even als haar man, volkomen gezond was, en reeds 2 welgevormde kinderen gebaard had, verloste in den ouderdom van 30 jaren, van een kind, aan hetwelk, van de knien tot de teenen, de huid ontbrak. — De bloot liggende spieren waren bij de geboorte hoogrood gekleurd en geheel gezond. — Het 4de kind van deze vrouw was wederom welgevormd; doch het 5de en 6de, even als het derde, misvormd. — De kinderen zogen niet, en de van de huid

beroofde plaatsen scheidden, door aanraking met de buitenlucht, veel etter af; tusschen den 4^{den} en 5^{den} dag stierven zij. De moeder zocht de oorzaak van deze misvorming in den invloed van het zien eener wond aan den hals van een varken, welke zij, gedurende hare 3de zwangerschap, dagelijks verbonden had; doch verzekerde, bij hare 5de en 6de zwangerschap niet meer aan deze wond gedacht te hebben. —

Voorzegging en Behandeling.

Volgens de boven medegedeelde ziektegeschiedenis zoude de voorzegging, ook zelfs bij Adermia partialis, zeer ongunstig zijn. — De behandeling echter bestaat in de bedekking der van de huid beroofde plaatsen voor de buitenlucht door kompressen, in het bestrijken derzelve met verzachtende oliën en pijnstillende zalven, en in eenen gepasten levensregel, ten einde de krachten te ondersteunen. — In die gevallen van Adermia, waar zij niet over te groote oppervlakten verspreid is, is genezing mogelijk.

II. Geslacht. Albinismus.

Aangeboren gebrek in de kleur der Huid.

—

Synonymen. Leucaethiopia. — Leucopathia congenita Rayer. — Achrome congénial Alib.

Geslachtskenmerk.

Van de geboorte af aan, gebrek aan kleurstof in de huid en haren, tevens met onvolkomene ontwikkeling van het vaatnet op de oppervlakte der lederhuid. — Dofwitte, melkwitte huid, vlas- of zilverkleurig haar.

Verdeeling.

Naar gelang der uitgebreidheid van gebrek aan kleurstof, onderscheiden wij 2 soorten: Albinismus universalis en partialis.

---

1. *Soort. Albinismus universalis.*

Aangeboren algemeen gebrek aan Kleurstof.

Synonymen. Leucopathia universalis Rayer. — Diegenen, welke aan dit gebrek in de vorming lijden, worden Albino's, Dondo's, witte Negers, Blafards of Kakkerlakken genaamd.

Afbeeldingen. Tab. I. 1.

Verschijnselen.

Het gebrek aan kleurstof is bij dezen ziektevorm algemeen, en bepaalt zich doorgaans niet slechts tot de huid en de haren, maar is ook in den regenboog en het vaatrijke vlies van het oog meer of min merkbaar. — De huid der Albino's is dof- en melkwit; zij mist de mengeling van het gele en roode, die bij den Europeaan, en de donkere kleur, die bij andere menschenrassen gevonden wordt. — Zij is zeer zacht en gevoelig en met een fijn wit haar bezet, zeer gelijkende naar het lanugo bij de vrucht. — Al het haar van het hoofd, den baard, de schaamdeelen, enz. is kleurloos, wit-geelachtig als vlas, zilverkleurig, somwijlen sneeuwwit; — daarbij is het zeer fijn en zacht als zijde, en meestal, zelfs bij den neger, sluik, zelden gekruld. — Ontbreekt ook de kleurstof geheel in het oog, dan is de regenboog rozenrood en de oogappel hoogrood gekleurd; dikwijls ziet men ook eenen lichtgrijzen of zeegroenen regenboog met eenen bruinachtig-rood gekleurden oog-

appel. De oogen dezer Albino's zijn altijd zeer gevoelig, en bij volkomen gemis aan kleurstof, geheel lichtschuw. Bij dag zien zij bijna niets; doch beter dan eenig ander mensch, in de schemering en bij nacht; zij knip-oogen onophoudelijk; de oogappel is voortdurend in eene trillende beweging, en werkt er een sterk licht op hunne oogen, zoo ontstaat ligt oogontsteking. Daarbij komt, dat Albino's gewoonlijk zwak en klein zijn, en zich laat ontwikkelen; zij zijn gevoeliger voor eene mindere temperatuur, en ook meer onderhevig aan zinkingachtige aandoeningen, en andere ziekten der ademhaling, dan andere menschen. — Ook de geestvermogens blijven soms op eenen lageren trap van ontwikkeling staan. — De werktuigen tot de spijsvertering daarentegen lijden niet, en de slijmvliezen en afscheidingen zijn normaal gekleurd.

Erkenning.

Van Leucophlegmasia, chlorosis en andere ziekten, die zich door eene bleeke huid kenmerken, onderscheidt het Albinismus zich gemakkelijk, doordien het aangeboren is, door de ontkleuring der haren, door de veranderingen in het oog, door de normale kleur der slijmvliezen enz.

Oorzaken.

Albinismus, altijd aangeboren zijnde, is meestal erfelijk. — Albino's brengen onderling weder Albino's voort; met gezonden nu eens Albino's, dan wederom normaal gekleurde kinderen, en niet zelden ziet men, zonder dat de ouders aan Leucopathia lijden, alle of de meeste kinderen van een huisgezin met deze stremming in de vorming geboren worden. — Wat echter, de erfelijkheid uitgenomen, zijne vorming begunstigen kan, is nog weinig bekend. — Men hield het vroeger, als eigen aan het ethiopische ras; thans heeft men echter in alle stammen, en dus ook in Europa, Albino's gevonden, hoewel zij onder gekleurde

menschen en in warme luchtstreken menigvuldiger voorkomen; zoo als b. v. in Biafara, aan de westkust van Afrika, aan de landengte van Panama enz. — In Europa daarentegen schijnt het Albinismus meer in de noordelijke dan zuidelijke landen aanwezig te zijn. — Vele moeders, die van Albino's verlosten, gaven als oorzaak hiervan eenen hevigen schrik of het zoogenaamde voorzien op; de meeste echter wisten geene zoodanige oorzaak aan te toonen.

Beloop, Duur en Uitgang.

Het aangeboren gebrek aan kleurstof duurt het geheele leven door, en daar Albino's gewoonlijk zwak en zeer gevoelig voor uiterlijken invloed zijn, bereiken zij zelden eenen hoogen ouderdom. Indien zij ook de kinderjaren doorkomen, hebben zij toch in de jongelingsjaren en huwbaren leeftijd veel aanleg tot borstziekten, en zij sterven hier te lande meestal aan tering. Somwijlen worden zij ook blind, ten gevolge van dikwijls wederkeerende oogontsteking.

Voorzegging.

Albinismus is ongeneeslijk; — of echter het leven meer of minder, vroeg of laat door hetzelve in gevaar gebragt wordt, hangt af van den graad van deszelfs volkomenheid, van het geheele gestel der zieken, den toestand hunner ademhalingswerktuigen, en van hunnen ouderdom. — De tijd der jongelingschap is hun altijd gevaarlijk; doch wanneer zij het 30ste jaar voorbij zijn, staan zij niet veel meer dan andere menschen aan gevaar bloot.

Lijkopening.

Ofschoon ik eigenlijk geene beschrijving eener lijkopening van menschelijke Albino's ken, zoo is toch ontegenzeggelijk de ontkleuring der huid en der haren gelegen in gebrek aan kleurstof, en in de eerste schijnt te gelijker tijd het vaatnet der lederhuid minder, dan in den natuurlijken staat, ontwikkeld te zijn, daar hetzelve anders,

door de doorschijnende opperhuid rood doorschijnen en de huid niet die melkwitte kleur hebben zoude. De roode kleur in den regenboog en oogappel, wordt echter te weeg gebragt door het indringen van bloed in het regenboog- en adervlies en verbleekt na den dood.

Behandeling.

Eene tegen de vormingsgebreken zelve werkende therapeutische behandeling bestaat er niet. — De geneesheer heeft slechts schadelijkheden, voor welke de Albino gevoeliger is, dan anderen, van hem af te weren, de oogen voor een te sterk licht te bewaren, verkoudheid, hevige inspanning en dergelijken te voorkomen, en ook ligte borstaandoeningen zorgvuldig te behandelen. — Voornamelijk vereischen zoodanige menschen omtrent den tijd der jongelingschap, wat den levensregel aangaat, groote opmerkzaamheid.

---

1. *Soort. Albinismus partialis.* *

Aangeboren gedeeltelijk gebrek aan Kleurstof.

—

Synonymen. Leucopathia partialis Rayer. — Vitiligo congéniale Cazen. — De aan dezen ziektevorm lijdende voorwerpen worden in de koloniën Nègres pies genoemd.

Afbeeldingen. Tab. I. 2.

Verschijnselen.

Slechts enkele, nu eens grootere dan eens kleinere plaatsen der huid van verschillende ligchaamsdeelen, zijn van de geboorte af, van hare natuurlijke kleurstof beroofd, en van eene melkwitte kleur, terwijl de overige huid onveranderd blijft. — De haren, welke op de ontkleurde plaatsen groeijen, zijn wit, zoo als die van volkomene Albino's, terwijl die, welke op de gezonde

huid opkomen, normaal gekleurd zijn. — De oogen zijn niet aangedaan, en alle verrigtingen der inwendige organen blijven ongestoord.

Oorzaken.

Men heeft dezen zonderlingen ziektevorm tot heden slechts bij Negers gevonden, en ook nog bij deze komt hij veel zeldzamer voor, dan de eerste soort van Albinismus. — Wat zijne oorzaken aangaat; deze zijn nog geheel in het duister, en mij is nog geen geval bekend, dat een Albino met eene zwarte vrouw eenen Nègre pie zoude voortgebragt hebben. Uit zulke huwelijken worden gewoonlijk geheele Negers of ware Albino's geboren. — Evenwel zoude ook Albinismus partialis erfelijk zijn.

Beloop en Behandeling.

De misvorming blijft het geheele leven door bestaan, zonder echter daarom, zoo als Albinismus universalis, te kort te doen aan de ligchaamskracht en den welstand der aangedane personen. — Elke behandeling is vruchteloos.

III. Geslacht Atrichia. *

Aangeborene Kaalheid.

—

Synonymen. Alopecia, calvities adnata.

Geslachtskenmerk.

De in den natuurlijken toestand behaarde deelen der huid, in het bijzonder die van het hoofd, zijn van de geboorte af aan kaal.

Verschijnselen.

De kinderen worden met een geheel kaal hoofd geboren; zeldzamer neemt men, bij eenen anders normalen groei van het haar, enkele kale plekken waar. — De

kale huid is glad, en met betrekking tot de kleur en het weefsel onveranderd. — Somwijlen herstelt zich deze misvorming in lateren tijd, en de haren komen te voorschijn; in andere gevallen blijft echter de misvorming het geheele leven door bestaan, en ook die plaatsen, welke gewoonlijk met de huwbare jaren met haar begroeijen, blijven kaal. — Danz zag 2 volwassen menschen, die, behalve alle haren, ook de tanden misten. — Steinnig daarentegen heeft 2 zusters gezien, die over het geheele ligchaam kaal waren, zonder echter eenig gebrek aan het gebit te hebben.

Oorzaken.

Men heeft deze zeldzaam voorkomende stremming der vorming in beide geslachten waargenomen en haar voorkomen bij broeder en zuster (Steinnig) bewijst, dat zij erfelijk is. — Ook is het opmerkenswaardig, dat zoowel deze, als de door Danz waargenomen gevallen, Joden betroffen.

Beloop en Uitgang.

Wanneer de natuur, zoo als somwijlen waargenomen is, het verzuimde later weder inhaalt, zoo geschiedt dit gewoonlijk tusschen het eerste en tweede jaar. — Vertoont zich na de voleindiging der eerste tandwording nog geen haargroei, dan kan men genoegzaam vaststellen, dat de misvorming wel het geheele leven zal blijven bestaan.

Behandeling.

Slechts in die gevallen, in welke de natuur zelve, door het opkomen van enkele haren, hare pogingen te kennen geeft om de misvorming te herstellen, vermogen welligt wasschingen met versterkende en opwekkende middelen den groei van het haar te bevorderen en te bespoedigen. — In alle andere gevallen blijft elke behandeling vruchteloos.

IV. Geslacht. Anonychia. *

Aangeboren gebrek der Nagels.

—

Geslachtskenmerk.

Enkele of alle nagels der vingers en teenen ontbreken van de geboorte af aan geheel, of zij zijn slechts gedeeltelijk aanwezig. Naar mijn weten, wordt van deze zeer zeldzaam voorkomende stremming in de vorming, slechts één geval aangetoond in een preparaat, hetwelk zich volgens Otto, in het anatomisch museum te Berlijn bevindt. Hoe echter hierbij de vingers en teenen gevormd zijn, weet ik niet.

Behandeling.

De kunst zal hier even zoo weinig, als in het voorgaande geslacht te weeg brengen, tenzij mogelijk ook hier de natuur het verzuimde tracht te herstellen, en dan ook nog zal de kunst den groei der nagels niet onmiddellijk bevorderen kunnen, maar door mechanische middelen, voor derzelver natuurlijke vorming moeten zorgen.

---

b. *Tweede verwantschap. Heteromorphoses.*

Afdwalingen in de vormende kracht der Huid.

—

Synonymen. Missbildungen. — Theromorphen Schönl. — Vitia per excessum.

Verwantschapskenmerk.

Aangeborene gebreken in de vorming der huid, ten gevolge van een afwijken harer ontwikkeling bij de vrucht, in zoodanige rigtingen, die aan de normale menschelijke vorming vreemd zijn. Misvormingen der huid,

door afwijkende, tegennatuurlijke ontwikkeling van enkele, haar te zamen stellende deelen.

Verdeeling.

Deze verwantschap bevat de geslachten Naevus, Ochthiasis, Polytrichia en Polonychia.

V. Geslacht. Naevus.

De Moedervlek.

—

Synonymen. Macula materna. — Metrocelis Good. — Envie. — Tache congéniale. — Motherspots. — Fancy-marks.

Geslachtskenmerk.

Aangeborene kleurveranderingen van enkele plaatsen der huid, nu eens vlak, dan wederom verheven, welke niet door ontkleuring, maar door vermeerdering van kleuring, — door overmatige afscheiding van kleurstof, door te sterke ontwikkeling van het vaatstelsel op de oppervlakte der lederhuid veroorzaakt worden.

Verdeeling.

Er zijn twee verschillende soorten van moedervlekken: Naevus spilus en vascularis, welke ieder wederom in 2 variëteiten vervallen.

1. *Soort. Naevus spilus.*

De Kleurstofvlek.

—

Synonymen. Spilus, moles. — Naevus simplex. — Tache pigmentaire.

Kenmerken.

Vlekken en verhevenheden op de huid, van eene donker-gele, bruine, graauwe, of zwarte kleur en somwijlen met haren bezet, die, onafhankelijk van eenigen invloed op het vaatstelsel, steeds dezelfde kleur behouden, en noch pijn, jeuking enzv., noch eenige andere stoornissen in de verrigtingen te weeg brengen.

---

1. *Variëteit. Naevus spilus simplex.*

De eenvoudige Kleurstofvlek.

Synonymen. Naevus lenticularis Plenk. — Naev. sigillum Sauvages. — Einfaches Muttermaal, Fleckenmaal, Linsenmaal.

Afbeeldingen. Tab. I. 3.

Verschijnselen.

Grootere of kleinere, nu eens regelmatig ronde, dan wederom onregelmatig gevormde vlekken, van eene gele tot zwarte kleur, die dikwijls alleen, doch ook dikwijls in grooter aantal, aan alle ligchaamsdeelen, voornamelijk echter het liefst aan het gezigt, den hals, den nek en de onderste ledematen voorkomen. — Zij zijn niet boven de huid verheven en soms met enkele borstelige haren bezet. Hare kleur verandert door drukking niet, en blijft gewoonlijk in alle omstandigheden, het geheele leven door, dezelfde; slechts somtijds wordt zij langzamerhand, met den toenemenden ouderdom, iets donkerder of lichter. Zij zijn zeer verschillend in omvang en kunnen zich van de grootte van eenen speldenknop, tot over geheele ligchaamsdeelen uitstrekken. — Nooit verwekken zij jeuking of pijn, en worden ook nimmer de zitplaats van andere ziekelijke veranderingen.

---

2. *Variëteit.* *Naevus spilus figuratus.*

De verhevene Kleurstofvlek.

—

S y n o n y m e n. Naevus tuberculosus Plenk. — Knotenmaal, Mutterzeichen.

A f b e e l d i n g e n. Tab. I. 4.

V e r s c h ij n s e l e n.

Grootere of kleinere zachte verhevenheden over de huid, van eene grijsachtige, bruine of zwarte kleur en zeer verschillende gedaanten, in welke de opgewekte verbeeldingskracht van het volk het beeld van de verschillendste dingen pleegt te zien, b. v. van eene muis, eene spin, een blad enz., gewoonlijk met enkele lange, somwijlen ook met talrijke korte haren bezet en voor het overige, zoo als in den vorigen ziektevorm, onveranderlijk en zonder pijn. — Terwijl de eenvoudige kleurstofvlekken voornamelijk in grooter aantal bij dezelfde personen voorkomen en zich dikwijls aan het aangezigt vertoonen, vindt men deze variëteit meest enkel aan den romp en de ledematen.

---

2. *Soort.* *Naevus vascularis.*

De Bloedvlek.

—

S y n o n y m e n. Naevus sanguineus. — Naevus varicodes Walther. — Naevus vasculaire Cazenave en Rayer. —

K e n m e r k e n.

Aangeborene vlekken en verhevenheden der huid, van eene roode of blaauwe kleur, en zonder dat er op dezelve haren groeijen: deze vlekken en verhevenheden

staan onder den invloed van het vaatstelsel en worden, naar gelang van den meerderen of minderen toevoer, lichter of hooger gekleurd, vallen te zamen, of rigten zich op, in één woord veranderen geheel; zij verwekken niet zelden jeuking en pijn, en ontaarden somwijlen in andere ziekelijke toestanden.

---

1. *Variëteit. Naevus vascularis flammeus.*

De eenvoudige Bloedvlek.

Synonymen. Naevus maternus Sauvag. — Feuermaal. — Tache de vin.

Afbeeldingen. Tab. I. 5.

Verschijnselen.

Vlekken van eene onbepaalde grootte en gedaante, doch gewoonlijk van tamelijk grooten omvang, welke het menigvuldigst in het aangezigt voorkomen, niet boven de huid verheven, en van eene hoog roode of rood- blaauwachtige kleur zijn. — Al wat den bloedsomloop versnellen kan, zoo als verhitting, het wrijven der vlekken, de maandstonden enz. veroorzaakt, dat zij hooger van kleur worden, en dat de plaats der huid, welke zij innemen, ligt opzwelt. Al wat nederdrukkend op het huidvaatstelsel werkt, zoo als drukking, koude, schrik enz. doet dezelve daarentegen lichter van kleur worden. — Terwijl zij zich bij het pas geboren kind slechts als lichtroode vlekken voordoen, worden zij met der tijd hooger van kleur, en in den hoogen ouderdom wederom bleeker, dan zij in den huwbaren leeftijd waren. — De over dezelve heen liggende opperhuid is meestal gerimpeld, even als saffiaanleder; bij verhittingen verwekken zij meestal eene ligte branding en jeu-

king, terwijl zij bij kwetsing aanmerkelijk bloeden; aanhoudend geprikkeld, kunnen zij zelfs in kwaadaardige zweren overgaan. — Hebben zij hare zitplaats in de nabijheid van slijmvliezen, zoo verspreiden zij zich ook niet zelden in deze. — Even als eenvoudige kleurstofvlekken, komen ook de zoogenaamde vuurvlekken dikwijls op meerdere plaatsen der huid, bij dezelfde personen te gelijk voor.

---

2. *Variëteit. Naevus vascularis fungosus.*

De sponsachtige Bloedvlek.

Synonymen. Naevus cavernosus et malignus Plenk. — Naevus telangiectasiodes Walther. — Telangiectasiae congenitae. — Angeborne Schwammgewächse Graefe. — Schwammmaal, Telangiectasien. — Tumeurs érectiles Dupuytren.

Afbeeldingen. Tab. I. 6.

Verschijnselen.

Kleine of grootere verhevenheden, voornamelijk in het aangezigt, aan de lippen en wangen, van eene verschillende gedaante, veel gelijkende naar kleine stukjes spons, aardbeziën, kersen, hanenkammen enz. en van eene roode of blaauwe kleur, die nog meer in het oog loopt, dan bij den vorigen vorm, en onder den invloed van het vaatstelsel staat. — Op eene werktuigelijke wijze geprikkeld, bij verhittingen, gedurende den tijd der maandstonden, in het voorjaar enz., wordt niet alleen de kleur sterker, maar ook de verhevenheden zelve worden merkelijk dikker, zwellen op, bieden meer weêrstand en worden pijnlijker. — Bij kwetsingen derzelve,

ontlasten zij eene aanmerkelijke hoeveelheid bloeds, en kunnen, wanneer zij dikwijls geprikkeld worden, of wanneer andere ziekteprocessen in dezelve plaats grijpen, tot aanmerkelijke bloedsponsgezwellen ontaarden, welke den dood ten gevolge hebben kunnen. Even als de eenvoudige bloedvlek, gaan ook deze dikwijls over op de in de nabijheid gelegene slijmvliezen, of zij ontstaan primair in dezelve b. v. op de inwendige oppervlakte der lippen; meestal worden zij, even als de verhevene kleurstofvlekken, slechts op zichzelven staande gevonden.

Erkenning.

Het geslacht Naevus is gemakkelijk, doordien hetzelve aangeboren is, van alle andere veranderingen der huid, welke naar hetzelve gelijken, te onderscheiden.

Oorzaken.

Dienaangaande komt alles in aanmerking, hetgeen bij deze Familie in het algemeen gezegd is. — Moedervlekken zijn erfelijk; het meest bij het vrouwelijke geslacht, en komen dikwijls bij kinderen van zwakke ouders voor; doch niet zelden kan men niets aangaande hare eerste oorzaak opsporen. Bijna bij geen ander vormingsgebrek hoort men zoo dikwijls de verzekering van het voorzien der moeder, als bij Naevus; doch gewoonlijk herinnert men zich dit eerst na de geboorte van het ziekelijk aangedane kind, en wanneer men de vlekken met die dingen vergelijkt, welke de moeder zoude hebben voorzien, en welke de Naevi zouden moeten verbeelden, zoo behoort er, van de 10 gevallen ten minste 9 malen, zoo als Sömmering zegt, even zoo veel verbeeldingskracht toe, hierop eenige gelijkenis te vinden, als er tot de daarstelling van zoodanige misvormingen vooronderstelde wordt.

Beloop en Uitgang.

Tenzij de kunst dezelve verwijdert, blijven de meeste moedervlekken, zonder merkbare veranderingen, het geheele leven door bestaan. — Evenwel heeft men bij

vele vormen derzelve, en in enkele gevallen ook, de volgende uitgangen waargenomen:

1. Volkomene genezing. — Naevi der eerste soort verdwijnen bijna nooit door opslurping der in de huid afgescheidene kleurstof; menigvuldiger ziet men eenvoudige bloedvlekken van eenen kleinen omvang wederom verdwijnen, terwijl hare kleur langzamerhand lichter, en eindelijk dezelfde wordt, als die der natuurlijke huid.

2. Gedeeltelijke genezing. — In zeer zeldzame gevallen ziet men ook Naevi vasculares fungosi verdroogen, en hunne roode of blaauwe kleur in eene bruine of zwarte veranderen; insgelijks houden zij op te bloeden, verliezen hunne veerkracht, en blijven aldus, als doode ligchamen, meer op de verhevene kleurstofvlekken gelijkende, op de huid staan.

3. Andere ziekten. — Deze uitgang komt slechts bij de 2de soort voor. — Rayer zag eene groote vuurvlek in ontsteking geraken en in eene veel etter en bloed afscheidende zweer overgaan, welke eerst na verloop van eenige weken, met een misvormd, in de beweging hinderend likteeken, genas. Het meeste echter komt overgang tot eene andere ziekelijke vorming bij Naevus vasc. fungosus voor. Dezen ziet men niet zelden, dikwijls na werktuigelijke prikkeling, dikwijls onder den invloed eener Dyskrasie, der klierziekte namelijk, het menigvuldigste echter zonder eenige oorzaak, spoedig in uitgebreidheid en omvan gtoenemen, pijnlijk worden, en eindelijk de teedere opperhuid doen vaneen barsten. Uit zijn bogtig en celachtig weefsel ontstaan alsdan rijkelijke verbloedingen; uit de openingen verheffen zich zachte, donker gekleurde, sponsachtige uitgroeisels, welke insgelijks bloed ontlasten; de ontaarding gaat voort ten koste der omliggende deelen — in één woord, hij is Fungus haematodes geworden.

4. Dood. Slechts door den overgang van Naevus

vascularis in ver uitgebreide verzweringen of Fungus haematodes, is de doodelijke uitgang mogelijk.

Voorzegging.

Naevus spilus is niet gevaarlijk, doch moeijelijk te genezen; bij Naevus vascularis neemt men menigvuldiger genezing waar, doch hij wordt ook nog somtijds — namelijk Naevus vasc. fung. — gevaarlijk voor de zieken. — Buitendien zal de genezing zoo veel te eerder gelukken, hoe kleiner de moedervlek is; hoe eerder hij onder behandeling komt; hoe minder zijne zitplaats de aanwending van gepaste middelen hindert, enz. De overgang der Naevi in andere ziekten, voornamelijk in Fung. haemat. maakt de voorzegging altijd veel ongunstiger.

Lijkopening.

Een naauwkeurig onderzoek wijst, als zitplaats van alle eigenlijke moedervlekken, het vaatnet en slijmvlies van Malpighius aan. — Naevus spilus ontstaat door tegennatuurlijk vermeerderde afscheiding van kleurstof; Naevus vascularis, door eene bovenmatige ontwikkeling der vaten. — Bij Naevus spilus simpl. vertoonen zich, behalve de ophooping eener donkere kleurstof in het Malpighiaansche slijmvlies, geene veranderingen van de ziekelijke plaatsen der huid; bij Naev .spil. figuratus daarentegen, zijn tevens de oppervlakkige lagen der lederhuid losgemaakt, welke alsdan de verhevenheid boven de huid vormen. De haren, die bij beide variëteiten voorkomen, hebben hunne wortels gedeeltelijk in de lederhuid, gedeeltelijk in het celweefsel onder de huid. — De eenvoudige bloedvlek wordt door zeer digte, voornamelijk aderlijke vertakkingen, op de oppervlakte der lederhuid gevormd. — Bij Neav. vasc. fungosus echter, verwikkelen zich talrijke, van het rete vasculare afkomende slagaderen en aderen tot een boven de huid uitstekend net, in hetwelk zich de enkele uiteinden der vaten tot kleine, met bloed gevulde zakjes en cellen verwijden. Uit deze cellen, welke, wanneer de Telangiectasie tot Fungus haematodes

overgaat, voornamelijk in omvang toenemen, komen gevaarlijke bloedingen voort en in dezelve wortelen de sponsachtige uitwassen.

Behandeling.

Naevus spilus vereischt geene behandeling, daar hij ook doorgaans geene bezwaren veroorzaakt, en de misvorming door de eenige middelen, welke hem zeker verwijderen, namelijk het mes en het brandmiddel, meer vermeerderd dan verminderd wordt. — Of niet ook bij denzelven, even als de bij de bloedvlekken, met goed gevolg aangewende inenting der koepokstof op de ziekelijk aangedane plaatsen der huid, van goede uitwerking zoude zijn, zullen proefnemingen nader moeten aantoonen. — Als schoonheidsmiddel moet vermeld worden, het tatouëren der vlekken met kleuren, welke zoo veel mogelijk die der gezonde huid nabij komen.

Naevus vascularis flammeus verdwijnt, wanneer hij vroegtijdig onder behandeling komt, niet zelden door het aanhoudend gebruik van koude, zamentrekkende middelen en eene zachte drukking, welke ik met goed gevolg heb aangewend. — Waar deze niet baten, de kinderen al te jong zijn, en de zitplaats der vlekken in de nabijheid van het oog enz. geene tegenaanwijzing wordt, beproeve men, bij niet te groote en toch mismaakte vlekken, de vermelde wijze der Vaccinatie, bij welke men natuurlijk de steken zoo digt moet maken, dat door het ontstaan der pokken, de geheele verandering verstoord wordt. — Uitgebreide vlekken van deze soort echter, moet men liever niet aldus aangrijpen, en zich wachten, dezelve tot verzwering te doen overgaan. — Wordt dit werkelijk het geval, dan moet de zweer volgens de regels der Heelkunde behandeld, het verlies van zelfstandigheid door eene gepaste behandeling verholpen en de regelmatige vorming van het likteeken zoo veel mogelijk bevorderd worden.

Het meest komt geneeskundige hulp te stade bij Naev.

vasc. fungosus, daar deze steeds de kiem van eene voor het leven gevaarlijke aandoening bij zich draagt. — Is deszelfs verhevenheid boven de huid gering, doch de grondvlakte breed, zoo doen ook hier de drukking door omwikkelde bladen lood, en een geschikt verband, veel nut, en zal men in koude, zamentrekkende middelen, zoo als loodazijn, aluin, mineraal- zuren enz., gepaste hulpmiddelen vinden. — Men moet slechts op zijne hoede zijn, dat door de aanhoudende drukking geene ontsteking of ontvelling der gezwellen veroorzaakt en daardoor deszelfs ontaarding bevorderd worde. — Hebben daarentegen de Telangiectasien eene smalle grondvlakte, dan kan men dezelve spoediger door onderbinding verwijderen; sponsgezwellen echter, die eene te breede grondvlakte hebben, en voor de drukking te ver ontwikkeld zijn, of ook dezulke, die reeds tot Fungus haematodes overgaan, vereischen de wegneming met het mes, hetwelk hier steeds verkieslijker dan het brandmiddel is. — De methode van Wardrop, om den stam van het naar de ontaarding loopende bloedvat te onderbinden, moet men slechts dan beproeven, wanneer de zitplaats en grootte de uitroeijing van denzelven niet toelaten. — De bloedstortingen uit bloedvlekken vereischen, naar gelang van haren aard en hevigheid, koude, bloedstelpende middelen, de binding of het gloeijend ijzer.

VI. Geslacht. Ochthiasis.

Aangeborene vetgezwellen der Huid.

—

Etymologie: van Ὄχθος, Heuvel, Uitwas, Wrat.
Synonymen. Excrescentiae cutis adnatae. — Li-

poma cutis adnata. — Naevus lipomatodes Walther. — Naevus mollusciformis Rayer.

Afbeeldingen. Tab. I. 7.

Kenmerken.

Aangeborene uitwassen en aanhangsels der huid, veroorzaakt door eene te sterke ontwikkeling van enkele plaatsen der vet- en lederhuid. — Zij zijn nu eens enkel, dan wederom zeer talrijk, van verschillende grootte en gedaante, zonder pijn; gewoonlijk behouden zij de kleur der huid, doch zijn ook soms, door zamenstelling met Naevus spilus, donker gekleurd, en alsdan dikwijls met haren bezet.

Verschijnselen.

Op de huid van pasgeborene kinderen vertoonen zich gezwellen, die of afzonderlijk staan en dan het meest aan het hoofd of in den omtrek van het heiligbeen voorkomen, of zeer talrijk zijn, en over groote oppervlakten der huid, ja zelfs over het geheele ligchaam verspreid zijn. — In het eerste geval hield het volk dezelve voor horens, staarten enz.; in het laatste, mismaken zij het ligchaam soms zoozeer, dat de bijgeloovige wereld voorheen wel in verzoeking konde komen, de menschelijke afkomst van deze, aldus misvormde kinderen, te betwijfelen. — Deze uitwassen zijn van zeer verschillende gedaanten, dikwijls in die van eenen halven kogel, dan wederom kegel- en tepelvormig, of, en dit heeft bijna altijd plaats, wanneer zij iets grooter in omvang zijn, gesteeld, of in de gedaante eener flesch of kolf; zij zijn op het gevoel tamelijk vast, even als een meer of min harde vetklomp, veroorzaken noch van zelve, noch door drukking eenige pijn; zij rigten zich niet op, en de huid laat zich wel met, maar niet over hen heen bewegen. — Hunne kleur is meestal, — ten minste in 2 door mij waargenomene gevallen, — gelijk aan die der huid of licht aardkleurig; somwijlen echter zijn zij, zoowel als de plaats, op welke zij

zitten, donkergeel, bruin en zelfs zwart gekleurd en ook wel met haren bezet (Walther, Rayer); of hunne zamenstelling met Naevus toont zich door talrijke plekken van kleurstof tusschen de vetgezwellen (Bartholin, Buffon). De grootte dezer huiduitwassen is zeer verschillend; zijn zij enkel, dan hebben zij dikwijls reeds bij de geboorte eenen grooten omvang; zijn zij daarentegen zeer talrijk, dan is hun omvang bij het pasgeboren kind niet aanmerkelijk, en verschilt van die eens hennepkorrels tot die eener walnoot. — In het vervolg echter groeijen zij (ten minste eenige derzelve) niet zelden tot eene ongehoorde grootte, en verwekken alsdan door hunne zwaarte en door de belemmeringen, welke zij in de vrije beweging des ligchaams veroorzaken, groote bezwaren. — Een zoodanig gezwel, hetwelk bij de geboorte slechts de grootte eener walnoot had, woog, toen Walther het bij eenen 19 jarigen zieke wegnam, van 16-18 pond. Doch niet altijd nemen zij aldus toe, en bij mijne beide zieken, van welke de een 30 en de ander 60 jaren oud was, was er geen te vinden, die meer dan een' duim in middellijn had. — Over het algemeen genomen, oefent Ochtiasis, de vermelde belemmeringen in de bewegingen uitgenomen, geenen nadeeligen invloed uit.

Erkenning.

Walther heeft de aangeborene spekgezwellen der huid voor eene soort van Naevus gehouden; doch, ofschoon ik ook toestem, dat Ochthiasis dikwijls met Naevus verbonden is, zoo geloof ik toch, beide als verschillende geslachten te moeten beschrijven, omdat de eigenlijke moedervlek met het onder de huid gelegene celweefsel en de diepere lagen der lederhuid, welke, zoo als alle verschijnselen bewijzen, bij Ochtiasis voornamelijk lijden, volstrekt niets gemeen heeft en daarentegen bij de spekgezwellen der huid, de bij Naevus karakteristieke afscheidingen van kleurstof enz. op de leder-

huid, dikwijls ontbreken. — Een eenigzins naauwkeuriger onderzoek laat het uitgangspunt der ziekte en tevens de erkenning niet lang in twijfel. — Even zoo gemakkelijk is Ochtiasis van onder de huid liggende vetgezwellen te onderscheiden, die zelden of nooit aangeboren zijn, zich niet met de huid bewegen, maar deze over zich heen laten schuiven, nooit eene kleurverandering in de huid toonen enz. — Hoedanig zich echter de aangeborene vetgezwellen der huid, van wratten, Molluscum en Lepra tuberculosa onderscheiden, zal later aangetoond worden.

Oorzaken.

Al hetgeen Naevus te weeg kan brengen, veroorzaakt ook wel Ochtiasis; doch er is mij geen voorbeeld bekend, dat hare erfelijkheid bewees.

Beloop en Uitgang.

Wanneer de vetgezwellen der huid niet door de kunst verwijderd worden, zoo blijven zij het geheele leven door bestaan, en kunnen, zoo als reeds aangehaald is, eene zeer aanmerkelijke grootte bereiken. — Hun toenemen aan zelfstandigheid heeft voor het overige bij verschillende zieken meer of minder snel plaats, en terwijl van meerdere gezwellen het eene aanmerkelijk toeneemt, blijft dikwijls een ander, dat zich in zijne nabijheid bevindt, onveranderd. — Eene vrijwillige vermindering is nog nooit waargenomen. Indien de gezwellen beleedigd worden, zoo kunnen zij, even als het geval van Walther bewijst, in vrij hardnekkige verzwering overgaan, en daardoor zelfs het leven bedreigen. — Anders echter zijn zij slechts zeer wanstaltig, bij eenen grooten omvang lastig, en belemmeren de beweging der deelen, aan welke zij zich bevinden.

Voorzegging.

Voor het leven gewoonlijk zonder gevaar zijnde, kunnen de aangeborene vetgezwellen der huid slechts door eene heelkundige kunstbewerking verwijderd worden, en de

voorzegging van deze is zoo veel te gunstiger, hoe minder talrijk en kleiner de gezwellen, hoe verder zij van gewigtige organen afgelegen zijn, en hoe beter het gestel en de overige toestand enz. van den zieke is. — Gaan groote gezwellen, welke de uitsnijding niet toelaten, in verzwering over, en ontstaat er uitteringkoorts (febris hectica), zoo wordt de voorzegging ongunstig.

Lijkopening.

Snijdt men een aangeboren vetgezwel der huid door midden, zoo onderscheidt men 3 verschillende zelfstandigheden, waarvan de 2 eerste eene dubbele schil vormen, en de derde de kern van het gezwel uitmaakt. — Het buitenste omkleedsel is de opperhuid, welke gewoonlijk iets dikker en harder is, dan in den natuurlijken toestand, en onder welke zich, in die gevallen, waar Ochtiasis zich met Naevus te gelijk voordoet, de kleurende stof bevindt. Het 2de omkleedsel is de eigenlijke lederhuid; terwijl de kern uit meer of min hard vet bestaat, hetwelk door middel van den hals van het gezwel, met het onder de huid gelegene celweefsel te zamenhangt, en daardoor een uitwas der vethuid blijkt te zijn, dat in eene zakvormige verwijding van de omgevende huid opgenomen wordt. In kleine gezwellen maakt de harde en, zoo het schijnt, verdikte lederhuid bijna alleen hunne geheele zelfstandigheid uit, en de witte kern is zeer klein; bij groote uitwassen daarentegen behoudt de laatste de overhand, en zet zij de omgevende lederhuid aanmerkelijk uit. Altijd is de lederhuid met het vet vergroeid en nooit ziet men, dat de vetmassa, even als bij de tumores cystici, door een eigen vlies omgeven wordt.

Behandeling.

Ochtiasis vereischt altijd werktuigelijke, heelkundige hulp, namelijk drukking, binding of uitsnijding. — Door aanwending van de eerste kan men, wel is waar, het gezwel nooit doen verdwijnen; doch bij kinderen en

zieken, welke het mes schuwen, den voortgang van hetzelve beletten. De binding kan men slechts bij, naar evenredigheid kleine en gesteelde vetgezwellen der huid, aanwenden, en ook dan zelfs nog verdient het mes de voorkeur. — Met hetzelve bereikt men het spoedigste zijn oogmerk, en bij groote gezwellen is het de eenige aanwendbare geneeswijze. Wanneer de uitwassen zeer talrijk zijn, mag men het voorzeker slechts bij dezulke aanwenden, welke het bezwaarlijkste zijn, of in verzwering overgaan; ook opereert men niet gaarne bij zwakke kinderen. — Daar het hier geen uitpellen uit de diepte, doch slechts het wegnemen met ééne snede betreft, zoo is de operatie gemakkelijk, doch de bloeding bij groote gezwellen dikwijls aanmerkelijk. — Men behoeft niet voor wederkeering te vreezen en de wonden heelen, hoewel zelden per primam intentionem, toch meestal goed.

VII. Geslacht. Polytrichia. *

Aangeboren Harigheid.

S y n o n y m e n. Hirsuties adnata. — Ook gedeeltelijk Naevus pilaris.

K e n m e r k e n.

Enkele, anders onbehaarde deelen der huid, of het geheele ligchaam van pasgeboren kinderen zijn, zonder dat zich aan de huid zelve eenige verandering laat opmerken, met haren bewassen.

V e r s c h ij n s e l e n en W a a r n e m i n g e n.

Deze ziektevorm, welke zeer veel overeenkomst heeft met den, met haren begroeiden Naevus spilus, heeft voorzeker vele sprookjes van wanschepsels met wolven-, varkens-, beeren-koppen enz. doen ontstaan, die wij

in den mond des volks en in de geschriften der middeleeuwen vinden, en schijnt menigvuldiger voor te komen, dan Atrichia. — Felix Plater zag 2 kinderen van eenen zwaar behaarden vader, die beide in het aangezigt en het jongere meisje nog bovendien op den rug, met haren begroeid waren; Bartholin eenen geheel en al behaarden knaap; Bang eenen Hemicephalus, die op alle ligchaamsdeelen enkele opstaande borstelige haren had, en Gilibert eene lange met haren bezette streep op den rug van een kind. — Ruggieri verhaalt ons het geval van een 27 jarig meisje, welke van de borsten tot aan de knien, even als een poedelhond, met zwarte, wollige, digte en borstelige haren bedekt was, en Bichat van eenen man, die van de geboorte af, borstelige haren, even als varkensstekels, op het gezigt had. — De misvorming uitgenomen, veroorzaakt Polytrichia geenerlei bezwaarnissen.

Erkenning.

Men onderscheidt de vermelde misvorming van den dikwijls met haren bezetten Naevus spilus, door het behouden der natuurlijke kleur van de aangedane plaatsen der huid en door hare meestal grootere uitgebreidheid.

Oorzaken.

De waarneming van Plater duidt erfelijkheid aan; andere oorzaken zijn ons onbekend.

Beloop en Uitgang.

De aandoening blijft het geheele leven door bestaan, en met de toenemende jaren worden ook de haren langer en sterker.

Behandeling.

Eene radicale behandeling, namelijk door vernieling der haarwortels, kan men, wegens de uitgebreidheid der misvorming over groote oppervlakten, niet aanwenden. — Als palliatief werkend middel kan men zich bedienen van het scheermes, of van eenen dunnen, met zwavelwaterstofgas verzadigden brij van ongebluschten

kalk, welken men over de huid smeert en na eenige minuten, tegelijk met de haren, door middel van den vinger kan wegstrijken (Böttger).

VIII. Geslacht. Polonychia. *

Overtollige Nagels.

Kenmerken.

Gewrichten, aan welke zich in den natuurlijken staat geene nagels bevinden, zijn van de geboorte af aan met nagelvormige hoornplaten bedekt.

Ik ken slechts een geval van dien aard. — Ash zag een 12 jarig meisje, hetwelk niet alleen de natuurlijke nagels aan vingers en teenen, maar bijna aan alle gewrichten hoornplaten had, van welke die aan de knien en ellebogen 4 duim lang waren. Zij vielen van tijd tot tijd met stukken af, en groeiden weder op nieuw aan.

Alle behandeling blijft vruchteloos.

Tweede Familie. Hypertrophiae.

Vermeerderingen van zelfstandigheid der Huid.

Synonymen. Übernährungen, regelwidrige Vergrösserungen Meckel.

Kenmerken.

1. Een der zamenstellende deelen der huid, of meerdere derzelve tegelijk, neemt in zelfstandigheid, grootte, omvang en dikte toe, zonder dat het weefsel daarbij in hoedanigheid veranderd wordt; — de opperhuid wordt dikker; de huidtepeltjes groeijen, door eene bovenmatige ontwikkeling, boven de gelijke oppervlakte der overige huid op; de haren bereiken eene ongewone lengte enz., doch de inwendige zamenhang der huid (structuur) blijft normaal: er worden geene nieuwe, vreemde vormingen in haar weefsel gevonden. — In den eersten oogopslag, schijnt dit evenwel bij de meesten het geval te zijn; zoo wordt b. v. de opperhuid bij likdoorns en hoornachtige uitwassen, welke wij hiertoe rekenen, zeer hard; doch de oorzaak hiervan ligt alleen in de vorming der menigvuldige lagen van normale hoornstof, welke in dunne platen, buigzaam en doorschijnend zijn; doch, wanneer meerdere derzelve op elkander liggen, zich hard, ruw en ondoorschijnend voordoen.

2. Deze vermeerderingen van zelfstandigheid der huid gaan langzamerhand voort, en wel zonder dat dezelve door verhoogde werking van het vaatstelsel, vermeerderden toevoer van bloed of ontsteking, voorafgegaan waren of begeleid worden. — Vandaar dat de aangedane plaatsen der huid er niet rood uitzien, en zich het ziekteproces zelfs voornamelijk op zoodanige weefsels der huid, zoo als de opperhuid, nagels en haren plaatst, welke geene vaten hebben en derhalve niet rood kunnen worden of in ontsteking overgaan. — Men heeft zich dus vergist, wanneer men vele soorten van deze Familie voor chronische ontstekingen of hare uitgangen gehouden heeft.

3. De Hypertrophiae nemen nooit groote plaatsen of de geheele huid in, maar zij beperken zich gewoonlijk tot kleine omschrevene plekken. Vele van hare soorten toonen hierbij eene bepaalde neiging tot omschrevene, afgezonderde vormingen, welke men bij de meeste huidziekten aantreft, en krijgen daardoor het aanzien van nieuwe voortbrengsels op de huid, b. v. de wratten en hoornachtige uitwassen. — Door een ontleedkundig onderzoek en de organische chemie zal men dezelve echter gemakkelijk als tegennatuurlijke vergrootingen van normale deelen der huid kunnen aantoonen.

4. De stoornissen in de verrigtingen, welke de hiertoe behoorende ziektevormen te weeg brengen, zijn doorgaans onbeduidend: want, indien ook de afscheidingswerkdadigheid en het gevoelvermogen van de aangedane plaatsen der huid langzamerhand verdwijnen, zoo zijn de Hypertrophiae over te kleine oppervlakten verspreid, dan dat dit van eenig belang zoude kunnen wezen. — Menigvuldiger maken zij, als werktuigelijke beletsels, de beweging moeijelijk, of brengen door drukking op dezelve pijn, zwelling, ja zelfs ontsteking en verettering der onderliggende deelen te weeg.

5. Haar verloop is chronisch en zonder koorts, zonder eenige stoornis in inwendige organen.

Verspreiding, Mededeeling en Zamenstelling.

Dat het vermogen der Hypertrophiae der huid om zich te verspreiden gering is, is reeds vermeld; — slechts van de wratten ziet men somtijds, dat zij zich in groot aantal bij denzelfden persoon bevinden, en zich, uit geheel onbekende oorzaken, over verschillende gedeelten der huid verspreiden. — Vermogen, om zich mede te deelen, bezitten zij echter in het geheel niet, en uitgenomen de ontsteking, die door drukking somwijlen in nabij gelegene deelen ontstaat, neemt men geene zamenstelling bij dezelve waar.

Oorzaken.

Voornamelijk geeft eene weeke, zachte huid eene zekere voorbeschiktheid tot Hypertrophiae, en vandaar komen de hiertoe behoorende ziektevormen het meest bij vrouwen en kinderen voor. — De gelegenheid gevende oorzaken bestaan gewoonlijk in werktuigelijke inwerkingen, zoo als eene lang aanhoudende drukking, doch die niet sterk genoeg is om ontsteking te verwekken. — Evenwel zijn er ook andere soorten, die niet op deze wijze ontstaan, b. v. wratten, de Hypertrophiae der haren enz., van welke de eerste oorzaken harer wording nog geheel onbekend zijn.

Beloop en Uitgang.

De Hypertrophiae verloopen meestal chronisch, en blijven niet zelden het geheele leven door bestaan. — Zijn zij tot op eene zekere hoogte gekomen, zoo blijven zij dikwijls staan, of de verhevenheden stooten zich af en groeijen weder op nieuw aan. — Des niet te min gaan vele der hiertoe behoorende ziektevormen ook wel van zelve in genezing over, indien slechts de schadelijkheden verwijderd worden, welke hen hebben doen ontstaan of onderhouden. Zeldzaam geschiedt zulks door opslorping van de overvloedige massa, doch meermalen wordt deze afgestooten en wederom normale zelfstandig-

heid gevormd. — Het eerste heeft doorgaans plaats bij Hypertrophiae van de lederhuid; het laatste bij die van hoornachtige weefsels. — Slechts weinige soorten gaan in andere ziekten over. — Bij Hypertrophiae der opperhuid wordt bij het geslacht Clavus, door drukking op dezelve, somwijlen ontsteking en verettering der onderliggende lederhuid te weeg gebragt. De likdoorn zweert uit; doch de verettering kan zelfs de beenderen aandoen en Caries veroorzaken.

Voorzegging.

Geene Hypertrophiae der huid zijn gevaarlijk, en de meeste ligt te herstellen.

Behandeling.

Bij die ziektevormen, die door werktuigelijken invloed ontstaan en onderhouden worden, moet voor alles de aanwijzing aan de oorzaak beantwoorden; — dikwijls is het verwijderen van schadelijken invloed, der drukking enz. reeds tot wegneming van het ongemak toereikende. Is dit echter het geval niet, dan vereischt de eigenlijke aanwijzing der ziekte, dat de reeds aanwezige overvloedige zelfstandigheid vernietigd en de vorming van nieuwe, belet worde. Zeldzamer gelukt het, de uitgezette huiddeelen te doen verdwijnen door middelen, welke de opslorping aanzetten; doch bij vele soorten bewijst evenwel het Jodium goede diensten. Menigvuldiger zoekt men de afstooting der Hypertrophiae te bewerkstelligen en bedient zich dan, of van verweekende, of van sterk prikkelende middelen; het spoedigste en zekerste echter helpt het mes van den heelkundige; slechts moet men, om de wederkeering te voorkomen, de Hypertrophiae tot op den wortel toe uitroeijen. Nieuwe bovenmatige ver menigvuldiging van zelfstandigheid wordt bij de verschillende geslachten ook op verschillende wijzen verhinderd; doch bij vele vormen levert juist dit de grootste zwarigheid in de genezing op. — Eene zuiver plaatselijke behandeling is bij de Hypertrophiae der

huid steeds voldoende; nooit vorderen zij eene algemeene inwendige.

V e r d e e l i n g.

Mij zijn 6 verschillende Hypertrophiae der huid en derzelver aanhangsels bekend, die het mij dunkt als even zoo vele geslachten (Tyloma, Clavus, Dermatokeras, Verruca, Trichauxe en Onychauxe) te moeten aanhalen, ofschoon ook de 3 eerste het meest de opperhuid aandoen; zij verschillen onderling te zeer, dan dat ik dezelve als onderdeelen van een geslacht zoude kunnen behandelen.

I. Geslacht. Tyloma.

Het Eelt.

S y n o n y m e n. *Τύλοι*, callositates. — Tylosis calleux Alib. — Durillon.

A f b e e l d i n g e n. Tab. II. 1.

K e n m e r k e n.

Onregelmatig gevormde verdikkingen van enkele plaatsen der opperhuid, door drukking te weeg gebragt, en van eene normale of wit-geelachtige kleur.

V e r s c h ij n s e l e n.

Op verscheidene plaatsen der huid, doch voornamelijk in de handpalmen, aan de voetzolen en aan de hielen, wordt de opperhuid in verschillenden omvang dikker, neemt in hardheid toe, en verheft zich langzamerhand, in eenen onregelmatigen vorm, over de gelijke oppervlakte der omliggende deelen. — De kleur van deze opgezette verhevenheden is somwijlen die van de natuurlijke huid, doch menigvuldiger wit-geelachtig; op het gevoel zijn zij droog en vast, en het gevoels-

vermogen is bij dezelve vernietigd. Zonder pijn te verwekken, kan men tamelijk dikke lagen van de eeltachtige opperhuid wegsnijden. — Doch ofschoon het eelt ook gevoelloos is, zoo verwekt het toch niet te min, door drukking op de onderliggende deelen, zoo als bij het gaan, arbeiden enz. pijn. — Bovendien verhindert het nog de beweging der aangedane deelen, daar de verdikte opperhuid hare buigzaamheid verliest.

Oorzaken.

Eene lange, aanhoudende drukking is steeds de oorzaak van Tyloma; — het vormt zich in de handen door het aanhoudend arbeiden met grove werktuigen, aan de voetzolen door het barrevoets loopen, aan de knieën door het menigvuldig knielen enz.

Uitgang.

Wanneer de oorzaken, welke het eelt te weeg brengen, ophouden, verdwijnt het gewoonlijk van zelf, terwijl zich de verdikte opperhuid in dikke hoornachtige platen losslaat, en zich, onder dezelve, wederom de normaal gevormde epidermis vertoont. — Slechts zelden ontstaat er, door drukking, ontsteking en verettering der onderliggende lederhuid.

Behandeling.

De aandoening komt het meest bij de lagere standen voor, en zelden wendt men hulp tegen dezelve aan. — Verwijdering der oorzaken en verweekende baden en stovingen, inwrijvingen met olie enz. zijn voldoende om haar spoedig te doen verdwijnen.

II. Geslacht. Clavus.

De Likdoorn.

Synonymen. Gemursa Plinius (?). — Condyloma clavus Sauvages. Spina pedum. — Tylosis gompheux et

bulbeux Alibert. — Cors aux pieds. — Oeil de pie. — Corns. — Hühneraugen. — Eksteroogen.

Afbeeldingen. Tab. II. 1. a. 1. b.

Kenmerken.

Kleine, ronde, zeer harde verdikkingen der opperhuid, teenen en voetzolen, welke zich in de onderliggende lederhuid vastwortelen en, door prikkeling derzelve, hevige pijn verwekken.

Verschijnselen.

De likdorens zijn min of meer verschillend van gedaante, naar mate zij hunne zitplaats aan de teenen en voetzolen, of tusschen de teenen hebben. — In het eerste geval zijn zij rond, veel gelijkende naar eenen spijkerkop, op het gevoel droog en hard, gewoonlijk van eene geelachtige kleur, en hebben in huu middelpunt eenen naar de lederhuid toe kegelvormig verlengde kern, welke zich in dezelve inplant. De likdorens zelve zijn gevoelloos en men kan, even als van de wratten, zonder pijn te veroorzaken, platen van de aangedane opperhuid afsnijden; brengt men daarentegen eene drukking op hen te weeg, zoo verwekt de in de lederhuid ingedrongene kern, in deze eene hevige pijn. Dikwijls zijn zij, door eene smalle spleet, van de omgevende normale opperhuid afgescheiden, doch ook dikwijls ziet men, dat zij onmiddellijk in haar overgaan. — Likdorens, welke zich tusschen de teenen bevinden, zijn daarentegen, wegens de gedurige afscheiding dezer plaatsen, op het gevoel weeker en vochtiger, puilen niet uit, doch liggen in de huid ingedrukt; derzelver omtrek is witachtig en de graauwe kern donkerder gekleurd. Voor het overige staan zij gelijk aan diegene, welke zich op de teenen bevinden en de pijn, door de drukking veroorzaakt, is nog heviger. — Door aanhoudende drukking op de eksteroogen, gaat de geprikkelde lederhuid niet zelden tot ontsteking over; eene donkere roode kleur omgeeft alsdan dezelve; de geheele teen

zwelt op; de pijn houdt aan, is stekend, borend, en dikwijls ontstaat er verettering, die niet slechts den likdoorn uitstooten, maar de lederhuid doorboren, en de onderliggende pezen, gewrichten en beenderen aangrijpen kan.

Erkenning.

De likdoorns worden van het eelt onderscheiden door hunne zitplaats, den minderen omvang, de ronde gedaante, de donkere, kegelvormige, in de lederhuid gedrongen kern, en de meerdere pijn. Zij verhouden zich tot de lederhuid even als vreemde ligchamen (nagels, clavi), die in dezelve ingedrongen zijn, terwijl het eelt gelijk een vreemd, op de lederhuid liggend ligchaam werkt.

Oorzaken.

Alle likdoorns worden voortgebragt door de drukking, welke het dragen van te naauwe of te korte schoenen onmiddellijk of middellijk, door de tegen elkander aan gedrukte teenen, op de huid uitoefent. — Vandaar dat zij meer bij de hoogere standen en wel voornamelijk bij vrouwen voorkomen; nooit ziet men dezelve bij lieden die barrevoets loopen.

Uitgangen.

De likdoorns kunnen in volkomen genezing overgaan: in hunne eerste ontwikkeling door opslorping der verdikte opperhuid, later slechts door geheele afstooting derzelve. Deze uitgang kan ook vrijwillig plaats hebben, indien slechts de eerste oorzaken verwijderd worden; evenwel blijft altijd eene groote neiging tot hunne terugkeering bestaan. — Houdt echter de drukking bij geheel gevormde likdorens aan, wordt de prikkeling nog daarenboven verhoogd door inspanning en sterk bijtende middelen, zoo kunnen zij, zoo als reeds gezegd is, ook in andere ziekten, ontsteking der lederhuid enz. eindigen, en beenversterving der kootjes, ja zelfs den dood veroorzaken.

Lijkopening.

Onderzoekt men den likdoorn bij lijken, zoo bevindt men, dat dezelve uit eene verdikking en verharding eener ronde laag der opperhuid bestaat, welker regtstandige middellijn, die in het midden het aanmerkelijkste is, dikwijls meer dan 2 lijnen bedraagt, en naar den omtrek toe langzamerhand afneemt. — Dienvolgens zit de likdoren niet met eene gelijke oppervlakte op de lederhuid, doch drukt zich met zijne kielvormige punt in eene ten koste van hare dikte gevormde uitholling. In deze uitholling bevindt zich dikwijls eenig uitgestort bloed; somwijlen ontstaat in dezelve ontsteking en verettering, van geringer of grooter uitgebreidheid. De zelfstandigheid van den likdoren zelven is gelijksoortiger, weeker en buigzamer in de diepte, terwijl zij op de, tegen de lucht gekeerde oppervlakte daarentegen, ruwer en brozer is, en zich in enkele lagen ontleden laat; hare structuur en de reuk, welken zij bij het verbranden van zich geeft, toonen duidelijk aan, dat hare bestanddeelen hoornachtig zijn.

Behandeling.

Menschen, die veel te loopen hebben, behoeden zich het best voor eksteroogen, door het dragen van gemakkelijke schoenen en door inwrijvingen met kaarsvet. — Zijn zij echter reeds aanwezig, zoo is een niet te eng schoeisel eene der eerste voorwaarden tot derzelver genezing, en dikwijls is hiertoe alleen voldoende, dat men den likdoorn, door middel van een dik, week stuk leder, hetwelk denzelven in eene opening opneemt, van verdere drukking bevrijdt. — Is dit echter niet het geval, zoo moet het aangedane gedeelte der opperhuid verwijderd worden. Somwijlen gelukt het, afstooting en genezing derzelve te bewerkstelligen door eenvoudig de buitenste harde lagen weg te snijden, door verweekende voetbaden en door inwrijvingen met eene sterke zalf uit jodium; in de meeste gevallen moet echter de likdoorn uit de

verdieping der lederhuid, in welke hij ingedrongen is, met het mes ten voorschijn gehaald worden: eene kunstbewerking, die in verouderde gevallen dikwijls moeijelijk, pijnlijk en niet zonder gevaar is. — Men heeft op dezelve tetanus en koudvuur zien volgen. — Evenwel verdient zij altijd nog den voorrang boven de in vroeger tijd tot verdrijving van eksteroogen aangewende bijtmiddelen, de sterk werkende likdorenpleisters enz., die aan een gelijk gevaar, veel minder zekerheid voor het gevolg, dan het mes verbinden; men moet slechts den likdoren eerst door verweekende voetbaden en diergelijken voorbereiden en de kunstbewerking zelve met de noodige voorzigtigheid verrigten. — Ontsteking en verettering moeten eerst door eene ontstekingwerende behandeling gematigd worden; voor de terugkeering echter van het gebrek behoedt de vermijding der aangehaalde oorzaken.

III. Geslacht. Dermatokeras.

Het Hoornuitwas.

S y n o n y m e n. Cornua humana. — Ichthyosis cornea Will. — Ichtyose cornée arietine Alibert. — Productions cornées Rayer. — Horens.

A f b e e l d i n g e n. Tab. II. 2.

K e n m e r k e n.

Harde, uit talrijke platen van een hoornachtig weefsel bestaande uitwassen, nu eens uit eene slijmklier, dan eens uit de oppervlakte der huid opwassende, van verschillenden, dikwijls zeer aanmerkelijken omvang, en veelvuldige, meest kegelvormige gedaanten.

V e r s c h ij n s e l e n.

Het menigvuldigst aan de behaarde deelen van het

hoofd, op het voorhoofd, dikwijls ook aan het handvatsel des borstbeens, zeldzamer aan andere ligchaamsdeelen, in het gezigt, aan de ledematen, aan de voorhuid der roede enz., vormen zich in den aanvang weeke, doch, aan de lucht blootgesteld, verhardende hoornmassa's, die langzaam aan zelfstandigheid toenemen en vaak eenen zeer aanmerkelijken omvang bereiken. — Zij ontstaan dikwijls nadat een grooter of kleiner gezwel der weeke deelen, b. v. eene wrat, een spekgezwel enz., is voorafgegaan; dikwijls echter ook zonder deze. — Wanneer zij uit een gezwel voortspruiten, zijn zij in haar ontkiemen met een dun, bastachtig vlies overtrokken, hetwelk echter later nog slechts de grondvlakte omvat, en als eene verdikte opperhuid, het horenuitwas aan de lederhuid verbindt. Nooit zitten deze horens dieper dan in de huid en zij zijn dienvolgens met deze beweegelijk. — Zij zijn meestal donker, bruin- of zwartachtig gekleurd, bestaan duidelijk uit verscheidene, onregelmatig over elkander liggende platen, van welke de inwendige altijd weeker en losser dan de uitwendige zijn, en hebben meestal eene kegelvormige gedaante; somtijds zijn zij, even als de horens van eenen ram, om haren as gedraaid. — Zij bereiken dikwijls de aanmerkelijke lengte van 5, 6, ja zelfs 9 duim (Alibert): doch ook altijd is alsdan de omvang naar verhouding breed. — Behalve door hun gewigt brengen zij gewoonlijk geene bezwaarnissen te weeg; slechts somwijlen schijnt de huid onder dezelve aangedaan, en is de grondvlakte bij aanraking pijnlijk: Rayer spreekt zelfs van uitzwering der onderliggende weeke deelen. — Niet zelden worden deze horenuitwassen van zelve of door uitwendig geweld afgestooten, en groeijen weder op nieuw aan. Zoo leefde er, onder anderen, in het district Miltenberg, eene oude vrouw, bij welke dit afstooten en weder opkomen van eenen zeer grooten horen op het voorhoofd, zich meermalen in haar leven, en wel in tamelijk regelmatige

tusschentijden van eenige jaren, opvolgde. — Gewoonlijk bevindt zich bij een' en denzelfden persoon slechts één zoodanige horen; doch Ingrassias en Leigh hebben er ook meerdere naast elkander gezien, en er zijn eenige gevallen bekend, in welke Dermatokeras met Hypertrophia der nagels te zamen bestonden; waarop wij later terug zullen komen.

Oorzaken.

Men heeft deze niet zeldzaam voorkomende aandoening menigvuldiger bij vrouwen dan bij mannen, en meestal eerst in eenen gevorderden ouderdom waargenomen. — In vele gevallen gaven werktuigelijke indruksels, kwetsingen en diergelijken, aanleiding tot derzelver ontwikkeling en somwijlen ontstonden zij ook uit likteekens; gewoonlijk echter kon men geene gelegenheid gevende oorzaak aantoonen.

Beloop en Uitgang.

Doorgaans blijven de hoornuitwassen, wanneer zij eenmaal tot op eene zekere hoogte gekomen zijn, onveranderd; somtijds worden zij, zoo als vermeld is, afgestooten, om weder op nieuw op te komen; dat echter een zoodanige hoorn van zelf losliet en hierop genezing gevolgd zij, is mij niet bekend. — Of de door Rayer vermelde verettering van de onder het uitwas gelegene lederhuid, door de verwoesting van deze, den hoorn niet geheel en al zoude kunnen verdrijven, en of deze verettering niet een kwaadaardig karakter zoude kunnen aannemen, zouden nadere waarnemingen moeten leeren.

Lijkopening.

De hoornuitwassen wortelen nooit onder, maar altijd in de huid; zij ontstaan dikwijls uit vergroote slijmklieren (want als zoodanig vertoonen zich de wratten en gezwellen, die derzelver verschijning menigmaal vooruitgaan), doch ook dikwijls vormen zij zich op de effene, te voren onveranderde huid, of uit likteekens. — In het eerste geval is de grondvlakte in eenen zak besloten van

de uitgezette slijmklier in de eigenlijke lederhuid; in het tweede wordt dezelve slechts op de oppervlakte der lederhuid vastgehouden door de verdikte opperhuid, welke zich tegen den hoorn aan plaatst en in denzelven overgaat. Hier, even als vroeger, berust overigens de aandoening op eene bovenmatige, met het geheele karakter van Hypertrophia zich kenmerkende vorming van hoornachtige zelfstandigheid. Zij is wezentlijk, in die gevallen, waar dezelve op de oppervlakte der lederhuid ontstaat, even als de likdoorn, welks veel kleinere kegel deszelfs punt naar binnen keert, eene Hypertrophia der opperhuid, die, in hare ontwikkeling naar buiten, door geene drukking belemmerd wordende, door altijd nieuw gevormde platen van hoornstof, welke de reeds bestaande voor zich uitdrijven, dikwijls tot eene zoo aanmerkelijke grootte aangroeit.

Behandeling.

De geheele uitsnijding van het uitwas is de eenige geneeswijze, van welke men zich eenig goed gevolg beloven kan; zij moet echter niet slechts den horen, maar ook den bodem, op welken deze wortelt, de onderliggende huid namelijk, wegnemen, en zelfs dan staat nog te vreezen, dat zich de ziekte weder uit het likteeken ontwikkelen zal.

IV. Geslacht. Verruca.

De Wrat.

—

Synonymen. Ὄχθος. — Porrus. — Verrue. — Warts.

Afbeeldingen. Tab. II. 3.

Kenmerken.

Vrij harde, drooge, ronde uitwassen der huid, voor-

namelijk aan de handen, welke veroorzaakt worden door Hypertrophia van enkele deelen der zoogenaamde huidtepeltjes, en door verdikking der opperhuid.

V e r s c h ij n s e l e n.

Zonder eenig pijnlijk gevoel te veroorzaken, vormen zich, nu eens enkele, dan wederom in meer of minder groot aantal, voornamelijk aan de vingers en handen, doch ook aan andere deelen, en hier en daar over het geheele ligchaam verspreid, kleine, van de grootte eens speldenknops tot die eener hazelnoot, verschillende verhevenheden, die de normale kleur der huid hebben of iets donkerder zijn, vrij vast, en voornamelijk op derzelver oppervlakte, op het gevoel hard zijn, meestal in de gedaante van eenen halven kogel, doch ook somtijds meer kegelvormig, vlak of speenvormig, en zelfs ongevoelig voor eene vrij harde drukking. — Zij groeijen langzaam en bereiken zelden eene aanmerkelijke grootte; de huid, welke haar omgeeft en op welke zij óf met eene breede grondvlakte rusten (Verrucae sessiles), óf, hoewel zeldzamer, met eenen dunnen steel hangen (Anachordon), blijft geheel en al onveranderd. — Indien zij eenen geruimen tijd blijven bestaan en b. v. door groven handenarbeid dikwijls geprikkeld worden, zoo springen zij ligtelijk aan derzelver harde en met de verdikte opperhuid overtrokkene punt open, bekomen bersten en kloven, en verdeelen zich ten laatste tot diep in de zelfstandigheid, in talrijke buisvormige deelen, die op de oppervlakte der wrat, in de gedaante van struiken uit elkander gaan (kroonwratten, Myrmecia, Verrucae madidae). Zij zijn alsdan ook op het gevoel minder hard en droog, en in de tusschenruimten der enkele buisjes, die wit gekleurd en gevoelig zijn, wordt eene het huidsmeer gelijkende, klevige vloeistof afgescheiden. De aldus gevormde wratten zijn somwijlen vrij pijnlijk, terwijl de ongespletene, wegens het dikke bekleedsel der opperhuid, zelfs minder gevoeligheid dan de overige huid

bezitten. — Intusschen belemmeren de eene zoowel als de andere, wanneer zij aan de gewrichten zitten, de beweging en misvormen de huid.

Erkenning.

De wratten zijn nooit aangeboren, en hierdoor onderscheiden zij zich reeds van Ochthiasis. — Bovendien zijn de vetgezwellen der huid gewoonlijk veel grooter, meestal gesteeld, komen meer aan andere ligchaamsdeelen dan aan de handen voor, zijn niet zelden zamengesteld met Naevus, worden door de lederhuid en het onder de huid gelegene celweefsel gevormd, en zijn dierhalve niet, even als de wratten, wezentlijke, slechts op de huid zittende uitwassen der lederhuid, maar zij zijn dieper gelegen. — Hunne inwendige zamenhang is, zoo als wij later zullen zien, wezentlijk verschillend van dien der wratten.

Oorzaken.

De oorzaken der wratten zijn nog zeer in het duister. — Men ziet dezelve in beide geslachten en in elken leeftijd, doch menigvuldiger bij vrouwen, kinderen en jonge lieden. — Haar menigvuldiger voorkomen bij menschen, die nooit handschoenen dragen, hard arbeiden en zich niet behoorlijk reinigen, en hare vooringenomenheid voor de huid der handen, schijnen te bewijzen, dat prikkeling der lederhuid haar ontstaan begunstigt; doch niet zelden verschijnen talrijke wratten zonder deze voorwaarden. Besmetting, zoo als die door het volk aangenomen wordt, heeft geen plaats.

Beloop en Uitgang.

De wratten verblijven eenen onbepaald langen tijd op de huid, en verdwijnen dan dikwijls van zelven, terwijl zij langzamerhand aan omvang verminderen en wederom opgeslorpt worden of, hoewel zeldzamer, verdroogen en afvallen. In beide gevallen laten zij geene likteekens achter. — Nooit ontaarden wratten in andere ziekten, en wanneer men ook vroeger van eene verruca

maligna sprak en uit wratten huidkanker zag ontstaan, zoo heeft men den kankerachtigen tuberkel der huid, ofschoon de erkenning gemakkelijk is, met de wrat verwisseld.

L ij k o p e n i n g.

Snijdt men eene wrat door, dan ziet men, dat hare buitenste harde laag uit de verdikte opperhuid, haar inwendig gedeelte daarentegen, uit eene uitpuiling der oppervlakkige lagen van de zoogenaamde huidtepeltjes der lederhuid bestaat. — Buis- of draadvormige voortzettingen, namelijk de vergroote, naar buiten gegroeide huidtepeltjes gaan, als zoogenaamde wortelen der wrat, van de lederhuid tot de verdikte opperhuid over en dringen in dezelve in; zij worden van kleine bloedvaten begeleid, uit welke bij het doorsnijden der wrat eenig bloed vloeit; hoe oppervlakkiger de insnijding is, des te dikker is de opperhuid; hoe nader aan hare grondvlakte, des te talrijker en dikker zijn de verlengsels der lederhuid en de haar vergezellende vaten, welke het mes treft, en des te rijkelijker is de bloeding. Bij de gespletene kroonwratten gaan de van de lederhuid ontspringende voortzettingen niet, zoo als bij de gewone wratten, in een gemeenschappelijk omkleedsel der verdikte opperhuid over, maar elke derzelve wordt afzonderlijk door haar bedekt; zij zijn alzoo van elkander afgescheiden, en gaan struikvormig uit elkander. Naar de grondvlakte toe echter, is het opperbekleedsel dun; zij zijn gevoelig en scheiden af.

B e h a n d e l i n g.

Ofschoon de wratten ook slechts geringe bezwaren verwekken, zoo vereischt toch de ijdelheid dikwijls hare verwijdering, en er bestaat geene huidaandoening, tegen welke bij het volk zoo vele, en wel zoogenaamde sympathetische middelen in zwang zijn, en voorzeker verdwijnen de wratten na derzelver aanwending even zoo spoedig, als zonder deze. — Werkzamer schijnt te

zijn het bestrijken der wratten met scherpe plantensappen van Chelidonium maj., Euphorbium, Sabina enz., of met Tinct. Canthar., en de Franschen roemen het dagelijks 2-3 maal herhaalde inwrijven van Sal. ammon. — Mij heeft zich, in eene menigte van gevallen, eene jodiumzalve (jod. pur. gr. XV. Axung. ℥ iij.) werkzaam getoond, die ik dagelijks 2 maal in de, te voren door warm water verweekte wratten liet inwrijven. — Er was somwijlen slechts een 8, ten langste een 14 dagen lang gebruik noodig, om zelfs groote wratten te doen verdrijven, en slechts zelden bleef dit zonder gevolg. — Helpen deze middelen niet, zoo kan men de wratten nog verwijderen door de binding, bijtmiddelen of het mes; evenwel keeren zij, zij mogen op de eene of andere wijze verdwenen zijn, dikwijls weder.

V. Geslacht. Trichauxe.

Overmatige groei van het Haar.

Etymologie: θρὶξ, τριχὸς, haar, en αὔξη toeneming.

Synonymen. Hirsuties acquisita: hypertrophia pilorum; — buitengewone harigheid. — Poils accidentels. Rayer.

Afbeeldingen. Tab. II. 4.

Kenmerken.

De haren van de eene of andere plaats der huid nemen in lengte, digtheid en dikte toe, zonder dat er eenige ziekelijke verandering in hun weefsel plaats grijpt.

Verschijnselen.

Niet zelden ziet men bij vrouwen, die vroeger een matig sterk hoofdhaar hadden, onder de bij de oorzaken te vermeldene verhoudingen, hetzelve plotselijk in

sterkte, lengte en digtheid toenemen, en ik heb eenige vrouwen met blond haar gezien, bij welke deze snelle groei van het haar zelfs van eenen nadeeligen invloed op de gezondheid scheen te zijn; het vroeger blozende aangezigt werd bleek, de krachten verminderden, en er deden zich voorheen niet aanwezige hysterische toevallen op. — In andere gevallen ontwikkelen zich de haren der schaamdeelen tot eene ongewone lengte; zoo als bij eene vrouw, van welke Voigtel spreekt, tot $1\frac{1}{2}$ el; in andere gevallen wederom de haren onder de armen enz. — Bij mannen treft men niet zelden eene ongewone ontwikkeling der haren aan ligchaamsdeelen aan, die bij anderen slechts weinig behaard zijn; zoo ken ik eenen man, die op de schouders even als epauletten van lange, gekrulde haren draagt, en Rayer verhaalt gelijksoortige gevallen. — Doch ook bij vrouwen komen somtijds op deelen, die anders slechts met wangharen bezet zijn, sterk gekleurde haren te voorschijn, en het verschijnen van den baard bij vele oude vrouwen en nu en dan zelfs bij jonge meisjes, de ontwikkeling van haren op den navel, welke Osiander bij eene voor het eerst zwangere vrouw waarnam, het door Bricheteau en Rayer verhaalde geval van eene 24 jarige vrouw, die, gedurende hare genezing van eene zware ziekte, over het geheele ligchaam, met uitzondering van het aangezigt en de handen, sterk behaard werd, behooren alle tot het geslacht der Trichauxe. — Overigens veroorzaakten echter alle deze gevallen geene bezwaren.

Erkenning.

Polytrichia is aangeboren, Trichauxe daarentegen verkregen; gene is reeds bij het kind aanwezig; deze vertoont zich gewoonlijk eerst met den huwbaren leeftijd, somwijlen eerst in de afnemende jaren (Involutions periode).

Oorzaken.

In vele gevallen kon men volstrekt geene oorzaak voor

de te sterke voeding der haren aantoonen; in andere scheen de aandoening met stoornissen in de geslachtswerktuigen in verband te staan. Zoo groeijen dikwijls haren aan de kin en de bovenlip bij meisjes, die niettegenstaande haar bloeijend voorkomen en krachtigen ligchaamsbouw, niet of slechts spaarzaam de maandstonden hebben; verder nog bij de zoogenaamde viragines, en bij vrouwen, bij welke de maandstonden opgehouden hebben; zoo werd in het, door Osiander aangehaalde geval de bovenbuikstreek in eene zwangerschap met haren bezet, en het door Bricheteau vermelde voorbeeld van Trichauxe kwam na eene langdurige ziekte voor, welke van het kraambed dagteekende.

Beloop en Uitgang.

Dikwijls blijft de te sterke voeding het geheele leven door bestaan; soms verdwijnt zij ook weder, zonder dat er iets tegen haar wordt aangewend. — Zoo vielen in de waarneming van Osiander, na de verlossing, en in die van Bricheteau, na 3 maanden, gedurende welke de zieke wederom sterker en gezetter werd, de haren uit, zonder weder op te komen.

Behandeling.

Elke plaatselijke behandeling is vruchteloos, en het afsnijden of scheren der haren, ofschoon het ook voor het oogenblik de misvorming wegneemt, bevordert naderhand slechts derzelver groei. Een palliatief middel schijnt de bij Polytrichia opgegevene vermenging te zijn. — Of in zulke gevallen, die met stoornissen in de maandstonden in betrekking staan, ook die geneesmiddelen, welke deze regelen, den ziekelijken, bovenmatigen groei van het haar tegenwerken, weet ik niet.

VI. Geslacht. Onychauxe.

Overmatige groei der Nagels.

—

Synonymen. Hypertrophia unguium. — Gryphosis. — Curvatura ungium.

Afbeeldingen. Tab. II. 5.

Kenmerken.

De nagels hebben aan lengte en dikte aanmerkelijk toegenomen, zijn, even als een klaauw, krom gebogen, en bestaan uit onderscheidene platen.

Verschijnselen.

De nagels groeijen, óf aan alle vingers en teenen, óf aan enkele derzelve, buitengewoon sterk. Zij bereiken dikwijls eene lengte van 3—6 duim en daarboven, bestaan uit meerdere op elkander liggende hoornplaten, van welke gewoonlijk de bovenste langer dan de onderste zijn, en komen onder velerlei gedaanten voor. Zij zijn of klompig en wanstaltig, of in zichzelven opgerold, of tot puntige klaauwen gebogen, of ook nog even als ramhoorns, om hunne as gewonden. Door hunne lengte en zwaarte verhinderen zij de vrije beweging der aangedane deelen; doch zij zijn evenmin pijnlijk als de wortels, uit welke zij voortkomen. — Somwijlen vallen zij van tijd tot tijd af en herstellen zich weder kort daarna. In vele gevallen heeft men bij denzelfden persoon tegelijk Onychauxe met Dermatokeras zien voorkomen.

Oorzaken,

Men heeft deze aandoening, wel is waar ook bij jongere, doch voornamelijk bij bejaarde personen van beide geslachten waargenomen. In eenen minderen graad komt zij dikwijls voor bij lieden, die, zonder de noodige zindelijkheid in acht te nemen, eenen geruimen tijd geheel werkeloos of zonder beweging vertoeven, zoo als bij

lammen, jichtigen enz. Bij eenen hoogeren graad van dezelve, wanneer zij namelijk met hoornuitwassen vergezeld gaat, zijn de oorzaken nog geheel en al onbekend.

Beloop en Uitgang.

Wanneer de kunst hun geene palen stelt, verblijven en groeijen de vergroote nagels dikwijls het geheele leven door. — Worden zij afgestooten, zoo herstellen zij zich meestal weder met te sterker groei, en slechts zelden ontstaat er, nadat de ziekelijke nagel afgeworpen is, weder een natuurlijk gevormde.

Behandeling.

Bij eene palliatieve geneeswijze wordt vereischt, dat de nagels worden afgesneden, hetwelk men echter in oude, ver gevorderde gevallen slechts met de vijl of zaag kan bewerkstelligen. — Heeft aanhoudende werkeloosheid aanleiding tot de misvorming gegeven en kan men deze oorzaak opheffen, zoo is hiermede ook gewoonlijk de genezing voleindigd. — Voorts blijft alle radicale behandeling vruchteloos, en de Geneesheer kan slechts, wanneer de te sterk ontwikkelde nagels afgevallen zijn, de misvorming der nieuwe trachten te matigen, door dezelve vast met was te bedekken.

Derde Familie. Atrophiae

Het afnemen der Huid.

Kenmerken.

1. Een der zamenstellende deelen der huid vermindert aan zelfstandigheid en hoeveelheid en verdwijnt ook wel geheel, zonder dat zich in de verrigtingen of het weefsel der overige huid eenige verandering laat bemerken. — Men heeft nog geen' ziektevorm gezien, bij welken de huid in haar geheel, zonder bijkomende ziekte, aan zelfstandigheid afnam; alle Atrophiae bepalen zich slechts tot de kleurstof of de aanhangsels der huid.

2. Deze deelen verdwijnen aanhoudend en zelfstandig, niet ten gevolge van een of ander lijden der huid, noch van inwendige aandoeningen. — Hierdoor onderscheidt zich b. v. Alopecia als Atrophia van het symptomatische uitvallen der haren (defluvium capillorum), zoo als het in het tijdperk der afschilfering van acute huidziekten, door een dikwijls zwaar lijden van het plant - aardig leven enz. voorkomt.

3. De stoornissen in de verrigtingen, welke de Atrophiae der huid vergezellen, zijn, dewijl de verdwijnende deelen van minder aanbelang zijn, en de werkdadigheid der overige huid geene verandering ondergaat, onbeduidend. Misvorming is gewoonlijk haar ergste gevolg; nooit zijn zij pijnlijk.

4. Bij Atrophia der kleurstof wordt óf de huid óf het haar kleurloos, wit (Achroma en Poliosis); bij de Atrophiae van de aanhangsels der huid (Alopecia en Onychatrophia) beginnen deze te bederven, vallen af; de huid wordt kaal en van de haar beschuttende haren en nagels beroofd; doch bij beide blijft het eigenlijke weefsel der huid geheel normaal.

5. Even als de Hypertrophiae, verloopen ook de Atrophiae der huid, zonder eenige stoornis in de inwendige organen, meestal chronisch en altijd zonder koorts.

Verspreiding, Mededeeling, Zamenstelling. De hiertoe behoorende ziektevormen beginnen meestal op eene of meerdere kleine plekken der huid, en breiden zich van deze, den loop der huid volgende, meer of minder ver uit. — Doch er bestaan ook Atrophiae, die zich zeer weinig verspreiden en slechts zeer eng beperkte plekken der huid innemen: zoo als Poliosis en Alopecia circumscripta.

Eene mededeeling van Atrophia der huid op andere organen komt niet voor, en zamenstellingen van de hiertoe behoorende aandoeningen met andere ziekteprocessen zijn mij niet bekend. — Doch Poliosis en Alopecia — twee Atrophiae der huid — ziet men dikwijls met elkander voorkomen, en de eerste in de laatste overgaan.

Oorzaken.

Alle Atrophiae der huid komen voornamelijk in den meer gevorderden leeftijd voor, en velen zelfs zoo menigvuldig, dat men haar voor de gewone gevolgen van den ouderdom, en bijna voor normale toestanden houdt. Men ziet haar echter ook somwijlen bij jongere voorwerpen, blijvende zij daarentegen bij hoogbejaarden nu en dan weg. Alle de hiertoe behoorende ziektevormen schijnen menigvuldiger bij het mannelijke geslacht voor te komen, en voor vele derzelve bestaat een erfelijke aanleg. — Hunne gelegenheid gevende oorzaken zijn echter nog niet naauwkeurig bekend; dikwijls

verschijnen de hiertoe behoorende vormen zonder eenige duidelijke oorzaak, dikwijls na eenigen invloed, welks inwerking op de huid wij ons doorgaans niet verklaren kunnen, na gemoedsaandoeningen, uitspattingen enz.

Beloop en Uitgang.

Gewoonlijk nemen de Atrophiae der huid zeer langzaam toe; doch er bestaan uitzonderingen, in welke zij zich meer acuut voordoen. — Zijn zij eenmaal aanwezig, dan blijven zij meestal het geheele leven door bestaan, zonder daarom bijzondere stoornissen of gevaar te weeg te brengen.

Voorzegging.

Geene der hiertoe behoorende soorten zijn gevaarlijk, doch alle ongeneeslijk. Slechts in haar eerste begin bestaat er welligt nog eenige hoop, haren verderen voortgang te beletten.

Behandeling.

Ingevolge den aard des lijdens zoude het aangewezen zijn, door prikkelende en opwekkende middelen, geestrijke wasschingen en inwrijvingen, kinapomade, versterkende baden enz., de afnemende levenskracht in de verdwijnende deelen der huid op te wekken en te onderhouden. — Doch de ondervinding leert, dat wij geen geneesmiddel bezitten, hetwelk aan deze aanwijzing voldoet; dat wij zelfs den voortgang van Atrophia slechts zelden kunnen tegengaan, en dat wij die plaatsen, waar de huid werkelijk verdwenen is, slechts door schoonheidsmiddelen verbergen, doch niet wezentlijk verhelpen kunnen.

Verdeeling.

Er zijn 4 geslachten van Atrophiae der huid: Achroma, Poliosis, Alopecia en Onychatrophia, van welke het 2de en 3de wederom in verschillende soorten verdeeld worden.

I. Geslacht. Achroma.

Het afnemen van de kleurstof der Huid.

Synonymen: Chloasma album. — Vitiligo Frank. — Leucopathie accidentelle Rayer en Cazenave. — Achrome vitiligue Alibert. — Ephelides blanches.

Afbeeldingen. Tab. II. 6.

Kenmerken.

Enkele plaatsen der huid, zeer zelden die van het geheele ligchaam, verliezen door het afnemen der kleurstof hare normale kleur en worden melkwit. — Zijn zij met haren bewassen, zoo verbleeken ook deze.

Verschijnselen.

Eene of meerdere plaatsen der huid, het menigvuldigste aan den balzak en de inwendige oppervlakte van den schenkel, worden zonder ziekelijke aandoening lichter van kleur, en verbleeken eindelijk geheel tot melkwitte, gladde, met geene afschilfering bedekte vlekken. — Zij zijn in den aanvang klein; nu eens rond, dan wederom van eene onregelmatige gedaante, of in die van lange strepen. Zijn zij met haren begroeid, zoo nemen ook deze hun aandeel in de ontkleuring. Langzamerhand verbreidt zich de Atrophia der kleurstof over grootere plaatsen der huid; de vlekken breiden zich in omtrek uit, en Lecat verhaalt van eenen neger, wiens geheele ligchaam langzamerhand, even als dat van eenen Europeër, wit was geworden. — De ontkleurde huid is daarbij week en zacht op het gevoel, behoudt hare normale dikte en vastheid en haar afscheidings- en gevoelsvermogen.

Erkenning.

Albinismus is aangeboren, Achroma eerst naderhand verkregen; — gene is reeds bij de geboorte óf over het

geheele ligchaam, óf evenwel over grootere oppervlakten verspreid; deze begint altijd eerst later en met kleine vlekken.

Oorzaken.

Men heeft Atrophia van de kleurstof der huid meer bij mannen, dan vrouwen en menigvuldiger in den ouderdom, dan vóór of in den huwbaren leeftijd zien ontstaan. Lecat verhaalt verscheidene bij negers waargenomene gevallen van deze ziekte; zij komt echter ook bij blanken voor, en is niet, even als Albinismus partialis, aan een bijzonder ras eigen. — De gelegenheid gevende oorzaken zijn geheel onbekend. In het door Lecat aangehaalde voorbeeld, dat met eene algemeene ontkleuring eindigde, gaf verbranding van onderscheidene plaatsen der huid bij eenen neger, aanleiding tot dezelve, terwijl de gebrande vlekken eerst bleeker wierden, en zich de aandoening van dezelve op de gezonde huid uitbreidde; en mij is een 46 jarige man voorgekomen, die bij verouderde schurft, Achroma aan den arm kreeg. In een ander geval, met ontkleuring van den balzak bij eenen 70 jarigen, voor zijnen ouderdom zeer vluggen grijsaard, konde ik echter in het geheel geen oorzaak opsporen, en dit verhield zich even zoo in de meeste, door anderen waargenomene gevallen, van verdwijning der kleurstof.

Beloop en Uitgang.

De ontkleuring vordert langzaam, doch gestadig; en zoo als Rayer wil opgemerkt hebben, spoediger in het voorjaar en den zomer, dan in den winter. — Nooit heeft de ontkleurde huid hare normale kleur weder bekomen; ja het is zelfs nog twijfelachtig, of het eenmaal gevormde Achroma zich zoude kunnen beperken, of tot aan den dood van den persoon zich altijd verder uitbreiden.

Voorzegging en Behandeling.

Deze aandoening, hoewel zonder gevaar, is ongenees-

lijk. — Wasschingen met geestrijke en versterkende middelen, stort- en dampbaden, vesicantia op de ontkleurde plaatsen der huid werden alle zonder gevolg aangewend.

II. Geslacht. Poliosis.

Het afnemen der kleurstof van het Haar.

Synonymen: Canities. — Het grijs en wit worden der haren.

Kenmerken.

Zonder dat zich op de huid eenige verandering laat bemerken, worden de zich op dezelve bevindende haren, nu eens enkele, dan wederom in grooter aantal, slechts aan zekere ligchaamsdeelen, of over de geheele huid, gewoonlijk echter het eerst aan hunne uiteinden, zilverwit; de verwstof, die hare kleur veroorzaakt, verdwijnt.

Verdeeling.

Er bestaan, naar den ouderdom der personen en de uitgebreidheid der aandoening, 3 verschillende soorten.

1. *Soort. Poliosis senilis.*

Het grijs worden der Bejaarden.

Verschijnselen.

Bij menschen, die den mannelijken leeftijd voorbij zijn, gewoonlijk tusschen de 40 en 50 jaren, verbleeken

het eerst de uiteinden van enkele haren in de streek der slapen, terwijl zij naderhand geheel en al wit worden. Andere haren volgen dit voorbeeld; het hoofdhaar wordt eerst grijsachtig, vermengd en eindelijk, dikwijls eerst na eene reeks van jaren, geheel wit. Spoedig volgen de haren van den baard, later die van het overige ligchaam. — Gewoonlijk vereenigt zich met dezen ziektevorm, wanneer hij reeds ver gevorderd is, Alopecia senilis, en het haar wordt alsdan te gelijker tijd dunner en lichter. — De huid toont zich echter doorgaans niet veranderd, is niet, zoo als bij Achroma, ontkleurd, en noch haar weefsel, noch hare verrigtingen zijn verstoord.

2. *Soort. Poliosis praematura.*

Het vroegtijdige grijs worden.

Verschijnselen.

Het hoofdhaar van jonge lieden verbleekt somwijlen plotselijk, b. v. in éénen nacht, menigvuldiger echter langzamerhand en op dezelfde wijze als bij bejaarden, doch altijd veel schielijker. De groei van het haar vermindert echter hierbij niet; de witte haren vallen niet uit, zoo als bij de eerste soort. — De overige haren des ligchaams deelen gewoonlijk niet in deze verandering; het meeste nog die van den bakkenbaard, het zeldzaamste die der schaamdeelen. — De huid blijft onveranderd.

3. *Soort. Poliosis circumscripta.*

Het gedeeltelijk grijs worden.

—

Afbeeldingen. Tab. II. 7.

Verschijnselen.

Bij personen, welker overige haren geheel normaal gekleurd zijn, worden enkele plekken van het hoofdhaar, of van andere behaarde deelen des ligchaams, nu eens plotselijk, dan wederom langzamerhand grijs, en blijven zoo het geheele leven door, zonder dat de kleur der huid verandert of de ontkleuring met den tijd op de overige nabij gelegene haren overgaat. Deze soort komt het meeste voor bij kinderen en jonge lieden omtrent den huwbaren leeftijd, en de grijs gewordene plekken zijn nu eens van meerderen, dan wederom van minderen omvang.

Erkenning.

Poliosis onderscheidt zich van de door Achroma aangedane behaarde deelen, door de geheel normale en niet, zoo als bij de laatste, door de melkwitte huid; van de ontkleuring der haren echter, zoo als zij bij vele Dyscrasien voorkomt, doordien alle bijkomende veranderingen der uitwendige bekleedselen bij haar ontbreken.

Oorzaken.

Alle soorten van Poliosis komen menigvuldiger, en de eerste vroeger bij mannen dan bij vrouwen, en bij voorwerpen met donker, dan bij dezulke met blond haar voor. In heete en drooge luchtstreken heeft het grijs worden spoediger plaats, dan in koude en vochtige oorden, terwijl er voor de tweede soort een erfelijke aanleg bestaat. — De uitwendige oorzaken zijn bij de enkele soorten verschillend; — om de eerste voort te brengen, is geen andere invloed, dan die van den hoogen ouderdom noodig; evenwel worden niet alle

menschen grijs. De tweede soort ontstaat of plotselijk, of langzamerhand. In het eerste geval wordt zij meestal door hevige ter neêr drukkende gemoedsaandoeningen te weeg gebragt en, niet alleen Ernst von Schwaben en St. Vallier werden in eenen korten tijd, wegens gemoedsaandoeningen grijs, maar ook Alibert zag, ten tijde van het Schrikbewind, een jong mensch, die den volgenden dag geguillotineerd moest worden, Bichat eenen persoon, welke eene treurige tijding ontving, en Cassan eene zekere Leclère, toen zij in het regtsgeding tegen Louvel zoude verhoord worden, eensklaps de kleur hunner haren verliezen. — Ook wanneer Poliosis praematura langzaam gevormd wordt, schijnen, benevens een erfelijke aanleg, gemoedsaandoeningen eenen grooten invloed te hebben. Het is bekend, dat menschen, die gebukt gaan onder zorg en kwelling, geleerden, die den geest aanhoudend inspannen, vóór den tijd grijs worden. Doch ook kunnen uitspattingen der geslachtsdrift, misbruik van het kwikzilver enz. deszelfs ontstaan bevorderen. Het minste zijn de oorzaken der derde soort bekend; — in de meeste gevallen van deze, reeds bij den knaap verschijnende aandoening kan men geene oorzaak aanwijzen, en slechts van den Prins van Bearn, naderhand Hendrik IV, wordt verhaald, dat hem, gedurende den Bartholomeusnacht, een deel van het hoofdhaar en den baard, waarmede hij, 24 uren lang, in angst en droefheid op zijne hand gelegen had, wit was geworden.

Beloop en Uitgang.

Terwijl de door andere ziekten verbleekte haren somwijlen hunne kleur terug bekomen, blijven de door eigenlijdende Poliosis ontkleurde, gewoonlijk het geheele leven door wit of vallen, even als bij de eerste soort, later uit, om niet weder op te komen. — Poliosis gaat dientengevolge in Alopecia over. — Somwijlen heeft men echter, zelfs bij grijsaards, het verbleekte haar weder gekleurd zien opgroeijen.

Voorzegging en Behandeling.

De aandoening is ongeneeslijk en die haar verbergen wil, moet niet tot de genees-, maar tot schoonheidsmiddelen zijne toevlugt nemen. Een der meest in gebruik zijnde, doch niet der beste haarkleurende middelen, bestaat in eene oplossing van Lapis infernalis; het maakt de haren ruw, broos en bevordert derzelver uitvallen.

III. Geslacht. Alopecia.

Het uitvallen der Haren.

—

Synonymen: *Φαλάκρωσις.* — Calvities. — Ophiasis. — Madarosis. — Kaalheid. — Pelade.

Kenmerken.

De haren van het geheele ligchaam of van enkele plaatsen vallen door Atrophia der haarbolletjes uit, terwijl voor het overige de huid onveranderd blijft; — de deelen worden kaal.

Verdeeling.

Er zijn 3 verschillende soorten van Alopecia, die naar dezelfde grondbeginsels, als de soorten van het voorgaande geslacht, verdeeld worden.

---

1. *Soort. Alopecia senilis.*

Het uitvallen der haren bij Bejaarden.

—

Verschijnselen.

De haren van oude lieden worden eerst grijs en wit en vallen dan, meestal het eerst op den schedel en het

voorste gedeelte van het hoofd, uit, zoodat ten laatste nog slechts een krans van haren aan het achterhoofd overblijft. De kale huid is glad, zonder lanugo, en geheel en al onveranderd. Later wordt ook het haar van het overige ligchaam, den baard, de wenkbraauwen en de teeldeelen dunner, zonder daarom — zeldzame uitzonderingen niet medegerekend — geheel te verdwijnen.

---

2. *Soort. Alopecia praematura.*

Het te vroegtijdig uitvallen der Haren.

—

Synonymen: Calvities juvenilis.

Verschijnselen.

Zonder vroeger van kleur te veranderen, valt het hoofdhaar bij jonge lieden langzamerhand uit. De zijdelingsche deelen van het hoofd en de streek der slapen, worden het eerst kaal; er vormen zich zoogenaamde hooge hoeken en eerst later wordt ook de schedel lichter en eindelijk geheel kaal. — Nooit echter gaat deze ziektevorm, even als de eerste soort, op den haargroei van het overige ligchaam over; deze is integendeel zeer sterk. — De kale huid van het ligchaam is glad, even als bij de vorige soort.

---

3. *Soort. Alopecia circumscripta.*

Het plaatselijk uitvallen der Haren.

—

Synonymen: Area Cels. — Alopecia areata Sauvages. — Porrigo decalvans Willan.

Afbeeldingen. Tab. II. 8.

Verschijnselen.

De haren vallen meestal reeds bij kinderen en jonge lieden, zonder van kleur te veranderen, op eene of te gelijk op meerdere, gewoonlijk cirkelvormige plaatsen uit, en laten eene gladde, glanzende, geheel onveranderde huid na. — De kale plekken zijn in den aanvang klein, breiden zich echter langzamerhand in omvang uit tot de grootte van eenen gulden en daarboven. Het hen omgevende haar is gewoonlijk zeer digt en geheel normaal. — Het meeste komt deze soort wel is waar aan het hoofdhaar voor, doch men ziet haar ook aan den baard en de schaamdeelen. — Het is ongrijpelijk hoe Willan dezelve, bij alle gebrek aan uitslag, onder het geslacht Porrigo konde stellen; ik heb in 3 door mij waargenomene gevallen, in het algemeen geene ontaarding der kale huid, zelfs niet hare meer heldere kleur, waarvan Rayer spreekt, kunnen bemerken.

Erkenning.

De ware Atrophia der haren onderscheidt zich van het eenvoudige uitvallen derzelve, het defluvium capillorum, zoo als het bij vele met uitslag verbondene en andere ziekten voorkomt, en van het kaal worden door verstoring der haarbolletjes bij verbrandingen, wonden en verzweringen der huid, doordien alle verschijnselen van deze andere aandoeningen ontbreken, door de gladde, geheel en al onveranderde, noch met uitslag, noch met schubben, likteekens enz. bedekte huid, door haar bepaald uitgangspunt, door het kaal blijven der plekken enz.

Oorzaken.

Mannen schijnen meer voorbeschiktheid tot het verkrijgen van Alopecia te hebben, dan vrouwen; — blonden worden overigens zoo dikwijls kaal als zwarten. — Bij de tweede soort vertoont zich hier nog duidelijker, dan bij Poliosis, een erfelijke aanleg. De zonen van éénen vader worden dikwijls in denzelfden ouderdom, ge-

woonlijk korten tijd na de huwbaarheid, kaal; en de dochters, wanneer zij zelven niet reeds door Alopecia aangedaan worden, brengen de voorbeschiktheid op hare mannelijke kinderen over. — Voor de eerste soort kan men den ouderdom als primitieve oorzaak beschouwen, ofschoon vele menschen 80 en 90 jaar oud worden, zonder het haar te verliezen. — De tweede soort schijnt bij dezulken, die reeds eene voorbeschiktheid tot dezelve hebben, bevorderd te worden door uitspattingen, het gebruik van kwikzilver, door menigvuldige inwerking der zonnestralen, door het vatten van koude op het hoofd enz. — Waardoor echter de derde en zeldzaamste soort wordt te weeg gebragt, is ons nog geheel onbekend.

Beloop en Uitgang.

Alopecia verloopt altijd chronisch, en alle voorbeelden van het eensklaps uitvallen der haren behooren niet tot haar, maar tot het defluvium capillorum. — Genezing — namelijk nieuwe groei van het haar — komt bij de beide eerste soorten niet voor. — Bij de derde echter ziet men in enkele gevallen, nadat de verdere voortgang der kale plekken opgehouden heeft, dunne, zachte, lichte, veel naar het lanugo gelijkende haren opkomen. Het gebrek keert echter dikwijls weder.

Lijkopening.

Bichat heeft de huid der door Alopecia senilis aangedane plaatsen ontleedkundig onderzocht, en bevonden, dat het bekleedsel der haarbolletjes zich bij bejaarden langzamerhand te zamen trekt, en het kleine kanaal voor den wortel van het haar, nadat hetzelve uitgevallen is, eindelijk geheel verdwijnt. — Bij het defluvium capillorum na eene rotkoorts, vond hij daarentegen de voor den doorgang der haren bestemde openingen in eenen volkomen gezonden toestand, en in hare diepten kleine haarkiemen.

Behandeling.

Alle middelen, die in het defluvium capillorum het nagroeijen der haren bevorderen, zoo als aromatische en versterkende wasschingen, kinapomade, teer- en kamferzalf, zijn bij de 2 eerste soorten vruchteloos, en het menigvuldige afsnijden en scheren der haren schijnt hun uitvallen zelfs te bevorderen. — Bij de derde soort wil Bateman van smeersels met aetherische oliën (ol. macid. ʒ ij. s. in Alcoh. vin. ℥ iij—iv.) goede gevolgen gezien hebben, en ook kunnen hier de nagroeijende haren, door dikwijls scheren, versterkt worden.

IV. Geslacht. Onychatrophia.

Het verdwijnen der Nagels.

Synonymen. Scabrities, atrophia unguium.

Afbeeldingen. Tab. II. 9.

Kenmerken.

De nagels blijven in hunne ontwikkeling ten achtere en groeijen niet meer; zij verliezen hunne gladde oppervlakte, worden ruw, ongelijk, splijten en vallen eindelijk af.

Verschijnselen.

Zeldzamer aan de vingers dan aan de teenen ziet men soms enkele, soms alle nagels gladheid en glans verliezen, en zich niet meer verlengen. — Langzamerhand stooten zich enkele hunner platen af; zij springen zoowel in de lengte als in de dikte los en toonen duidelijk aan, dat zij uit enkele platen bestaan, van welke de bovenste doorgaans korter zijn dan de onderste, en daardoor den nagel eene meer ongelijke oppervlakte geven. — Somwijlen worden zij weeker dan in den normalen toestand en krullen om, indien zij aan de zij-

den van de huid loslaten; — gewoonlijk echter is hunne zelfstandigheid drooger, broozer; zij brokkelen af en de losgestootene stukken worden niet weder hersteld. — Eindelijk stoot zich de wanstaltige nagel af en de onderliggende, anders weeke en gevoelige huid, vertoont zich harder, is niet pijnlijk en wordt, in aanraking met de buitenlucht, gedurig meer overeenkomstig met de overige huid, zonder eenen nieuwen nagel voort te brengen.

Oorzaken.

Deze ziektevorm heb ik in zijn geheel tot heden slechts bij eenige oude menschen in gestichten, zoowel van mannen als vrouwen gezien, die gelijktijdig in eenen hoogen graad aan Alopecia leden, terwijl men geene bepaalde gelegenheid gevende oorzaken bij hen konde opsporen. — In eenen geringeren graad komt deze aandoening ook bij jongere personen aan de teenen voor, en schijnt hier te weeg gebragt door de aanhoudende hindernis, welke te korte schoenen den groei der nagels in den weg stellen.

Beloop en Uitgang.

De Atrophia der nagels gaat zeer langzaam vooruit en eerst na verloop van jaren wordt de nagel werkelijk afgestooten. Nooit heb ik bij eenen volkomenen vorm genezing, namelijk het nagroeijen van eenen nieuwen nagel, waargenomen.

Behandeling.

Bij het bij grijsaards voorkomende verdwijnen der nagels blijft elke behandeling vruchteloos, en daar zulks in het geheel geene bezwaren te weeg brengt, behoeft men tegen hetzelve geene geneesmiddelen aan te wenden. — Bij jongere voorwerpen kunnen de door drukking der schoenen veroorzaakte misvormingen der nagels, zoo al niet geheel genezen, ten minste tegengegaan worden door een gepast voetbekleedsel en door het afschaven der ontaarde nageloppervlakten met een stukje glas.

Vierde Familie. Traumatoses.

Wonden der Huid.

Synonymen. Vulnera cutis. — Scheidingen van den zamenhang, kwetsingen der huid.

Kenmerken.

1. De organische zamenhang der huid is, door uitwendig geweld, meer of min diep, in eene grootere of geringere uitgebreidheid verbroken. — Deuteropathische, niet op eene werktuigelijke wijze veroorzaakte scheidingen van den zamenhang zijn geene wonden.

2. Is slechts de opperhuid, zijn slechts de haren en nagels gekwetst, zoo ontwaart men noch bloeding, noch pijn, omdat deze weefsels geene vaten en zenuwen hebben. — Worden daarentegen de opperhuid of de aanhangsels der huid gewelddadig uit hunne verbindingen met de lederhuid losgescheurd, zoo ontstaat er door de uitrekking, welke de zenuwrijke lederhuid ondergaat, pijn en, door hare zelden ontbrekende kwetsing, bloeding.

3. Wonden der lederhuid veroorzaken pijn en bloeden; niet altijd echter kan het bloed vrij naar buiten vloeijen, maar het stort zich somwijlen (voornamelijk bij gekneusde wonden, die, wel is waar, den inwendigen zamenhang der lederhuid verbreken, maar de opperhuid niet altijd kwetsen) uit in het parenchyma der huid en

vormt alsdan bloedvlekken. — Is de lederhuid in eene eenigzins grootere uitgebreidheid in hare geheele dikte vaneengescheiden, dan trekt zij zich, wegens hare groote veerkracht, naar alle zijden terug; hare wondranden gapen; bij eenvoudige scheiding van den zamenhang schijnt er verlies van zelfstandigheid plaats te hebben, en dit schijnt bij haar wezentlijk bestaan altijd nog grooter te zijn.

4. De verrigtingen der gekwetste plaatsen der huid zijn natuurlijk meer of min beperkt en opgeheven, en de pijn, welke aanmerkelijke huidwonden bij elken nieuwen prikkel te weeg brengen, belemmert dikwijls de beweging der deelen, aan welke zij zich bevinden. — Slechts onmiddellijk na de kwetsing is de huid in den naasten omtrek der wond geheel en al normaal; haar afscheidings- en gevoelsvermogen blijven ongestoord en de veranderingen, welke zich later in haar opdoen, behooren als zoodanige niet tot de wond, maar tot de poging der natuur tot heeling, tot de terugwerking (reactio).

Verspreiding, Mededeeling, Zamenstelling. De uitgebreidheid der wonden in de huid en te gelijker tijd dikwijls in andere organen, hangt geheel van de inwerkende schadelijkheid af, en wezentlijke verspreiding of mededeeling heeft bij de wonden geen plaats. — Zamenstellingen daarentegen kunnen ook bij huidwonden op velerlei wijzen voorkomen. Reeds gedurende de verwonding kunnen vreemde ligchamen in de huid geraken, die haar of voortdurend werktuigelijk prikkelen en ontsteking te weeg brengen, of door hunnen verstorenden aard, verschijningen van plaatselijke of algemeene vergiftiging bij de verwonding voegen; de neiging tot heeling, welke de natuur ter herstelling van den verbrokenen zamenhang toont, kan op velerlei wijzen, namelijk tot ontsteking ontaarden; en niet zelden maken, in het organismus reeds voorhandene of bij gekwetsten toevallig ontstane, andere ziekteprocessen, zoo als

Cachexiae, Dyscrasiae, erysipelas, gangraena nosocomialis enz., de wonden der huid tot de bron en het werktuig van hunne tegennatuurlijke werkdadigheid, terwijl zamenstellingen en ontaardingen door hen begunstigd worden.

O o r z a k e n.

De huid is onder alle organen het meest aan uitwendigen werktuigelijken invloed blootgesteld, en wordt uit dien hoofde het menigvuldigst van alle verwond. Om dezelfde reden staat ook de huid der handen, van het aangezigt enz. meer aan kwetsingen bloot, dan de andere, gewoonlijk bedekte ligchaamsdeelen. — Tot verwondend werktuig kan elk ligchaam dienen, welks zamenhang vaster dan die der huid is, wanneer hetzelve haar met de noodige kracht en snelheid treft. — De verdeeling der wonden in gestokene, gesnedene, gekneusde enz. is, even als op andere deelen, ook op de kwetsingen der huid toepasselijk.

B e l o o p en U i t g a n g.

Het beloop der huidwonden is gewoonlijk acuut, tenzij zamenstellingen, overgangen tot andere ziekten enz., hetzelve vertragen. — De mogelijke uitgangen zijn:

1. I n v o l k o m e n e g e n e z i n g. Bij geene andere ziekten toont zich de heelkracht der natuur zoo sterk als bij de wonden, en huidwonden heelen daarom meestal spoedig, omdat de natuur tot herstelling van den zamenhang, naar gelang der gekwetste lagen der huid, ook verschillende wegen inslaat. Wonden, die slechts het hoornweefsel betreffen, worden, zonder eene merkelijk verhoogde werkdadigheid van de vaten der lederhuid, door vermeerderde afscheiding van nieuwe hoornstof wederom aangevuld en laten geen spoor of likteeken achter; bij wonden der lederhuid echter vertoonen zich, korteren of langeren tijd na de verwonding, in den omtrek der wond meer of min duidelijke verschijnselen van eene verhoogde levenswerkdadigheid; de wondranden

zwellen op, worden rood, heet en scheiden eene plas-
tische lympha af, welke in de meeste gevallen eerst de
wond aan elkander doet kleven, doch spoedig bewerk-
tuigd wordt en de wondranden vast, met of zonder
vorming van likteeken, met elkander verbindt en door
eerste vereeniging geneest. Slechts bij gekneusde won-
den of bij aanmerkelijk verlies van zelfstandigheid, heelen
eenvoudige huidwonden, door vorming van vleeschheu-
veltjes en verettering, en dan vormen zich altijd, dikwijls
zeer misvormende en somwijlen zelfs de beweging hin-
derende, likteekens. Men heeft deze werkdadigheid der
natuur tot heeling, bij welke zich, bij prikkelbare voor-
werpen en uitgebreide wonden, dikwijls eene terugwer-
king in het geheele bloedvaatstelsel voegt, door eene op-
pervlakkige overeenkomst misleid, tot de ontsteking ge-
rekend; doch de aan alle Heelkundigen bekende daad-
zaak, dat wonden niet genezen, wanneer zij wezentlijk
ontstoken zijn, bewijst voldoende, dat deze uitgang eene
andere, geene ziekelijke ontstekingachtige is. Bloed-
vlekken worden, bij den uitgang in volkomene genezing,
wederom opgeslurpt. De na kwetsingen terugblijvende
likteekens onderscheiden zich van de overige huid, met
welke zij nu eens in eene gelijke oppervlakte liggen, dan
wederom verheven of ingedrukt voorkomen, door hunne
wittere kleur, geringere veerkracht, gebrekkige afschei-
ding en verminderde gevoeligheid.

2. In andere ziekten. — Wanneer wonden der
lederhuid, door ingeraakte vreemde ligchamen, door
nieuwe uitwendige schadelijkheden, door slechte behan-
deling enz. voortdurend geprikkeld worden, zoo kunnen
zij tot ontsteking, Dermatitis en, door uitbreiding van
deze, zelfs tot Phlogosis van gewigtige organen aanleiding
geven. — Worden in dezelve giften ingevoerd, zoo gaan
zij in vergiftigingen, nemen zij smetstoffen op, in
hieraan beantwoordende besmettelijke ziekten
over. — Worden zij, bij haar ontstaan of later, met be-

smette zelfstandigheden in aanraking gebragt, zoo vormen zich in en uit dezelve dikwijls Typhoiden der huid — hospitaalversterving, negenoog — en menigwerf voegt zich hier, wanneer de vereischte constitutio epidemica aanwezig is, roos bij. — Worden echter kwaadsappige, scheurbuikige, venerische, klierzieke voorwerpen enz. verwond, zoo maken de, in het organismus aanwezige ziekteprocessen zich dikwijls de scheidingen van den zamenhang der huid ten nutte, tot afscheiding van hunne ziekelijke voortbrengsels; de wonden heelen niet, maar veranderen in zweren, welke de verzamelplaats van de ziekelijke stoffen worden.

3. In den dood. — Heeft de inwerkende werktuigelijke schadelijkheid een deel der huid zoo gekwetst en haren inwendigen zamenhang zoo zeer verstoord, dat hare voeding niet meer mogelijk is — zoo als bij vele gekneusde wonden — dan vertoont zich plaatselijke dood, gangraena, van dit gedeelte der huid. — Deze kan zich over groote oppervlakten verspreiden, met torpide koorts verbinden en het leven in gevaar brengen; doch dit is slechts zeer zelden het geval. Menigvuldiger worden kwetsingen der huid, door hare zamenstellingen en overgangen in andere ziekten, gevaarlijk, doch dan volgt de dood niet ter oorzake van de wond, maar van het met haar verbondene en uit haar ontstaande ziekteproces.

Voorzegging.

Eenvoudige huidwonden zijn, zelfs bij eene tamelijke uitgebreidheid, ligte, niet gevaarlijke aandoeningen; bij zamengestelde of in andere ziekten overgegane wonden echter, rigt zich de voorzegging geheel en al naar het bij de wond bestaande lijden.

Behandeling.

De heelkunde verhandelt breedvoerig de genezing der wonden en dierhalve zal het voldoende zijn, wanneer ik hier, bij de verhandeling harer ligtste soorten, slechts de voornaamste aanwijzingen in het kort aanstippe.

Eenvoudige scheidingen der opperhuid, der nagels enz. vereischen geene behandeling, ten hoogste slechts eene werktuigelijke bedekking, om te verhoeden, dat geene vreemde ligchamen in hare openingen geraken. Ontvellingen, bij welke stukken der opperhuid of nagels geweldddadig van de oppervlakte der lederhuid losgerukt zijn, vereischen, dat men de misschien aanwezig zijnde kwetsingen der lederhuid en eene gepaste bedekking met goudvlies, was en dgl., in aanmerking neme, ten einde zich het verlies, ongehinderd door uitwendigen invloed, zoude kunnen herstellen. — Wonden der lederhuid echter geven de volgende aanwijzingen:

1. De bloeding te stillen. — Gewoonlijk is reeds koude of drukking voldoende; slechts zelden behoeft men van bloedstempende middelen gebruik te maken. Bij personen met eenen erfelijken aanleg tot bloedingen blijven echter dikwijls alle middelen, zelfs het gloeijend ijzer, vruchteloos. — Bij vergiftigde wonden moet de bloeding door insnijdingen, bloedige koppen en dgl. bevorderd worden.

2. Vreemde, in de wond geraakte ligchamen te verwijderen, giften te vernietigen en dgl. — Vaste ligchamen worden door het pincet — giften, smetstoffen en dgl., door het uitsnijden der wond verwijderd. Dikwijls vernietigt men de laatsten ook in de wond door bijtmiddelen, zamentrekkende zuren, het gloeijend ijzer enz., of tracht het kiemen der besmettingstoffen door koude te verhoeden.

3. De heeling door eerste vereeniging te bevorderen. — Dit doet men door, naar den aard der wond, hare gapende randen door hechtpleister, vereenigende verbanden, of den bloedigen naad, zooveel mogelijk tegen elkander te brengen. Bij vergiftigde wonden bevordere men de verettering, en nooit geneze men dezelve per primam intentionem.

4. De poging der natuur tot genezing, de

plaatselijke en algemeene terugwerking altijd op de bepaalde hoogte te behouden. In de meeste gevallen is het karakter der terugwerking erethisch en geene bepaalde behandeling noodig. Neigt het zich echter tot ontsteking, zoo is aangewezen eene ontstekingwerende behandeling: bloedontlastingen, het aanwenden van koude en het vermijden van elken prikkel. — Is de terugwerking daarentegen meer van eenen torpiden aard, zoo als bij vele gekneusde wonden, bij veretteringen bij oude voorwerpen, dreigt er versterving bij te komen, dan vindt eene opwekkende behandeling, de aanwending van het aq. Tedenii, aromatische stovingen, digestiefzalven enz. hier eene geschikte plaats, en somwijlen moet zelfs eene inwendige, versterkende behandeling de werking der plaatselijk aangewende middelen ondersteunen.

Bij de vorming van het likteeken moet men zorg dragen, dat er geene misvorming of belemmering in de beweging terug blijve. De verschillende zamenstellingen en overgangen der huidwonden vorderen echter, naar gelang harer verscheidenheid, eene verschillende behandeling, die steeds meer het afgelegene lijden, dan de wond zelve in het oog houdt.

Verdeeling.

Daar de eenvoudige scheidingen van den zamenhang der opperhuid, der nagels en der haren geene stoornissen in de verrigtingen te weeg brengen en geene behandeling vereischen, zoo blijven ons nog slechts 2 geslachten ter beschouwing over, namelijk: Excoriatio, het losrukken der opperhuid of der nagels van de lederhuid, en Dermatotrauma, de wonden der lederhuid zelve. Ik zal mij overigens slechts bepalen, om de kenmerken dezer geslachten aan te halen en hunne soorten en variëteiten aan te wijzen, daar datgene, wat voor het overige bij hen te bemerken valt, reeds bij de algemeene behandeling der huidwonden zijne plaats gevonden heeft.

1. *Geslacht. Excoriatio.*

De ontvelling.

Kenmerken.

Van een grooter of geringer gedeelte der lederhuid is de bedekking uit hoornweefsel — opperhuid of nagels — gewelddadig losgescheurd; — de ontbloote oppervlakte der lederhuid veroorzaakt pijn, ontlast dikwijls, zelve gekwetst zijnde, eenig bloed, wordt rood, zwelt enz.

Verdeeling.

Men onderscheidt 2 soorten, naar gelang de opperhuid of de nagel afgescheurd is.

---

1. *Soort. Excoriatio simplex.*

Eenvoudige ontvelling.

Verschijnselen.

De opperhuid is in grooteren of geringeren omvang losgescheurd; de beleediging der lederhuid en de in haar ontstaande verschijnselen van terugwerking zijn meestal gering.

---

2. *Soort. Excoriatio unguis.*

De afgescheurde nagel.

Verschijnselen.

De nagel is nu eens geheel, dan weder gedeeltelijk losgescheurd, en daar hier grooter geweld toe vereischt wordt, zoo is ook doorgaans de lederhuid dieper gekwetst en de terugwerking sterker.

---

2. *Geslacht. Dermatotrauma.*

Wonden der lederhuid.

—

Kenmerken.

De zamenhang der lederhuid zelve is gescheiden; zij veroorzaakt pijn en bloedt, en wanneer de wond de geheele dikte der lederhuid in eenige uitgebreidheid doorgedrongen is, gapen hare randen.

Verdeeling.

Men zoude dit geslacht, naar de zitplaats der wond aan verschillende ligchaamsdeelen, naar het kwetsende werktuig, naar de misschien voorhanden zijnde zamenstellingen enz. in verschillende soorten en variëteiten kunnen verdeelen, en Plenk heeft uit dit zelfs 5 geslachten: scissura, pressura, morsus, punctura en ictus ab insecto, te zamen gesteld. Deze verdeelingen zijn echter zonder eenige waarde.

Tweede Orde. Haematonoses der Huid.

Bloedziekten der Huid.

Kenmerken.

1. De huid is als afscheidingswerktuig het lijdende deel; — haar vaatleven, uit hetwelk alle afscheiding haren oorsprong heeft, is oorspronkelijk en idiopatisch veranderd; slechts secundair neemt ook het zenuwstelsel in vele soorten aandeel.

2. Er zijn alzoo bij alle de hiertoe behoorende ziektevormen ook voornamelijk die zamenstellende deelen der huid aangedaan, welke de afscheiding bewerkstelligen, en in welke zich de talrijkste en meest ontwikkelde vaatvertakkingen bevinden. — De bloedrijke bovenste lagen der lederhuid — het zoogenaamde rete vasculare — zijn in den regel de bron der hiertoe behoorende ziekteprocessen; doch ziet men vele derzelve ook uit de dieper gelegene lagen der lederhuid, uit de huidklieren enz. hunnen oorsprong nemen. Het weefsel, waaruit de opperhuid gevormd wordt daarentegen, wordt slechts secundair veranderd, terwijl de, hetzelve afscheidende organen lijden.

3. Het bloed in de aangedane deelen der huid ondergaat, wat de hoeveelheid en ook dikwijls wat de hoedanigheid betreft, veranderingen. — Er vloeit gewoonlijk

meer bloed naar de aangedane plaatsen, dan in den normalen toestand, zoo als de opgeloopene vaten en, bij sterkere ophoopingen van bloed, de verhoogde temperatuur in de ziekelijk aangedane huid bewijzen. De graden der te groote ophooping van bloed echter, en de in het algemeen nog niet naauwkeurig bekende veranderingen in de hoedanigheid des bloeds zijn, naar gelang der familiën, verschillend.

4. De afscheiding der aangedane plaatsen der huid is nu eens vermeerderd, dan eens verminderd, en vertoont min of meer duidelijke afwijkingen van hare normale hoedanigheid. In het algemeen komt menigvuldiger vermeerderde, dan verminderde afscheiding voor, en niet zelden scheiden enkele plaatsen meer dan in den normalen toestand af, terwijl de afscheiding op andere verminderd is. De bovenmatige en, zoo als derzelver natuurlijke eigenschappen gewoonlijk aanduiden, in hoedanigheid veranderde voortbrengsels der afscheiding, storten zich overigens slechts bij weinige soorten vrij naar buiten; meestal worden zij door de opperhuid teruggehouden en op de lederhuid afgezonderd; somwijlen ook wel, bijv. bij vele ontstekingen, in het parenchyma der lederhuid, of in het onder de huid gelegene celweefsel afgescheiden. Hunne verandering in hoedanigheid schijnt voor het overige niet alleen naar de familiën, maar zelfs naar de enkele soorten, oorzaken enz. te verschillen. Nooit echter bevatten deze afscheidingen der huid, even als bij de Dermapostases, eigenaardige, bijzondere ziektestoffen en zij zijn nooit de geleiders van ware smetstoffen enz.

5. Door de min of meer geheel ontwikkelde ophooping en afscheiding van verschillende gekleurde afscheidingen in de huid, is bijna bij alle Haematonoses der huid, de k l e u r der aangedane plaatsen, en bij velen, door de met vermeerderden toevoer van bloed gepaard gaande zwelling en de nederzetting der afgescheidene massa, ook

de vorm derzelve veranderd. Doch deze verandering van kleur en gedaante grondt zich niet, zoo als bij de ziektevormen der eerste Orde, eenvoudig op bovenmatige of te geringe ontwikkeling van enkele normale deelen der huid, welker weefsel onveranderd blijft, maar op den grooteren rijkdom aan bloed en vaten, op de vorming en afscheiding van nieuwe voortbrengsels enz., en het weefsel van de, door eenige bloedziekte aangedane plaats der huid, is in eenen hoogeren of geringeren graad veranderd.

6. Al deze ziekelijke verschijnselen bepalen zich echter, bij de meeste hiertoe behoorende soorten, slechts tot enkele min of meer beschrevene plaatsen der huid, en de aan de huidaandoeningen eigenaardige neiging om zich tot afgezonderde, min of meer regelmatige gedaanten te vormen, vertoont zich bij deze orde veel duidelijker dan bij de vorige, en wordt bij haar tot regel aangenomen, op welke, naar verhouding, slechts weinige uitzonderingen zijn.

7. Bij de meeste soorten neemt het zenuwstelsel der huid aandeel in de oorspronkelijk in het vaatstelsel wortelende ziekte; zij zijn pijnlijk, branden, jeuken enz. Doch er bestaan ook geslachten en soorten, aan welke alle ziekelijke gewaarwordingen vreemd zijn, en andere, die slechts gedurende zekere tijdperken van hun beloop pijnlijk zijn en later zelfs de huid gevoelloos maken (Anthrax).

8. De stoornissen in de verrigtingen, welke door de bloedziekten der huid worden te weeg gebragt, zijn dien ten gevolge in het algemeen grooter, dan die der voorgaande orde; — zij misvormen, benadeelen het afscheidings- en gevoelsvermogen der huid, veroorzaken pijn, en vele van dezelve kunnen, op eene later te verklarene wijze, zelfs gevaarlijk worden.

Verspreiding, Mededeeling, Zamenstelling.

Deze verschillen zeer, naar gelang der bijzondere familiën en soorten, en ik moet derhalve op derzelver afzonderlijke behandeling verwijzen.

Deelneming van het geheele organismus.

Het geheele vaatstelsel neemt somtijds aan het lijden van enkele zijner gedeelten, der huidvaten, aandeel, en wanneer van alle Morphonoses der huid, slechts de wonden in zeldzame gevallen met koorts verloopen, zoo kunnen alle de tot de 2de Orde behoorende soorten, ten minste in hare meer ontwikkelde, uitgebreide vormen, met algemeene terugwerking in de vaten gepaard gaan, welke, even als de plaatselijke aandoening, het karakter van Erethismus, Synocha en Torpor kan aannemen. Er zal overigens zoo veel te ligter koorts verschijnen, hoe jonger en bloedrijker de aangedane persoon, hoe grooter de aangedane oppervlakte der huid, hoe spoediger de ontwikkeling der ziekte en hoe digter hare zitplaats bij andere gewigtige organen is.

Haar karakter wordt, behalve door den vorm der Haematonoses, door de gesteldheid der zieken en door het algemeen ziektekarakter bepaald. Altijd echter is de koorts een secundaire, eerst door het lijden der huid verwekte toestand; de huidaandoening is nooit het gevolg of het uitwerksel van dezelve en de opwekking in de vaten, de veranderingen in de afscheiding enz., met één woord, de koortsachtige verschijnselen gaan niet, even als bij acute huidziekten, de huidaandoening vooraf, maar verschijnen eerst met of na dezelve.

Oorzaken.

In het algemeen heeft de huid tot het lijden dezer Orde zoo veel te meer voorbeschiktheid, als haar natuurlijk vaatleven meer is opgewekt, en men treft hetzelve dierhalve het menigvuldigst bij jeugdige personen met eene zachte, weeke huid aan.

Tot de gelegenheid gevende oorzaken rekent men allen uitwendigen, de huid middellijk of onmiddellijk treffenden invloed, welke óf door prikkeling der vaten, ophooping van bloed naar de huid verwekt, óf door eene chemische en dynamische, aan het organismus vijandige verhouding, hare afscheiding in hoedanigheid verandert.

Beloop en Uitgang.

De bloedziekten der huid zijn in het algemeen in haar beloop het meest acuut onder de Dermatonoses, ofschoon er ook onder haar soorten voorkomen, welke jaren lang, ja het geheele leven door, blijven bestaan. — Bij vele van dezelve bestaat er een bepaalde duur, ofschoon ook niet van de geheele ziekte, toch van enkele vormingen in de huid, en deze eigenschap staat in eene juiste verhouding met de meer of mindere groote neiging der afzonderlijke familiën en soorten, om afgezonderde, meer organische vormingen voort te brengen; hoe meer deze ontwikkeld zijn, des te bepaalder is haar duur. Haematonoses der huid, die met koorts vergezeld gaan, verloopen in het algemeen spoediger dan dezulke, waarbij zich deze niet vertoont, en men ziet, namelijk bij het erethisch karakter der algemeene terugwerking, dikwijls genezing zonder behulp der kunst bij haar voorkomen.

Over het algemeen is de uitgang in gezondheid ongelijk menigvuldiger bij de Haematonoses, dan bij de Morphonoses der huid, en volgt hier meestal onder eene krisis, die of slechts plaatselijk, of tevens algemeen is, voornamelijk bij koortsachtige vormen en soorten. Daarom is echter ook de dood meer het gevolg der Haematonoses, dan der Morphonoses, en de koorts, vooral wanneer zij een ontstekingachtig of een traag karakter aanneemt, veroorzaakt nu en dan gevaren, welke door de plaatselijke aandoening op zich zelve niet zouden ontstaan zijn. Op welke wijze vele soorten in gedeeltelijke genezing en andere ziekten eindigen, zal bij hare behandeling opgegeven worden.

Voorzegging.

De bloedziekten der huid, ofschoon zij ook, even als over het algemeen de meeste Dermatonoses, zonder gevaar zijn, hebben evenwel ook vele soorten (ontstekingen, Typhoiden), welke dikwijls het leven bedreigen. Dit gevaar wordt echter minder door de aandoening der huid, dan door den verderen voortgang op andere gewigtige organen en door de koorts te weeg gebragt, ofschoon ook storing en verandering in de afscheiding eener groote huidoppervlakte, gedurende eenen langeren tijd, nadeelig voor het organismus worden kan. Deze punten bepalen alzoo in het algemeen de voorzegging. — Of echter eene hiertoe behoorende soort ligter of moeijelijker te genezen zij, hangt van omstandigheden af, welke wij bij de afzonderlijke Familiën behandelen zullen.

Behandeling.

Men kan bezwaarlijk algemeene grondstellingen omtrent de genezing der tot deze Orde behoorende familiën maken. Even als bij alle Dermatonoses, zoo is ook voorzeker bij haar de plaatselijke behandeling de hoofdzaak; doch hebben ook inwendige middelen, deels als afleidende, deels aan de koorts en andere bijkomende verschijnselen beantwoordende, reeds eene hoogere beteekenis. Behalve de ontstekingwerende of prikkelende geneeswijze, die overeenkomstig den graad van plaatselijke en algemeene terugwerking moet gekozen worden, komt voornamelijk de afleidende behandeling in aanmerking, en helpen in verscheidene soorten die middelen veel, welke de afscheiding der huid in hoedanigheid veranderen.

Verdeeling.

Deze Orde wordt in 3 Familiën verdeeld: in Eczematoses of eenvoudige ziekten der afscheiding, Phlogoses of ontstekingen, en in Typhoides of het bederf der huid. — Bij alle andere bloedziekten, welke de huid

aandoen, lijdt deze niet primair, en de ziekelijke veranderingen, welke in haar worden voortgebragt, behooren derhalve tot de Dermapostases of Dermexanthemes, niet tot de eerste Klasse, de ware idiopathische huidziekten.

Vijfde Familie. Eczematoses.

Eenvoudige ziekten in de afscheiding der Huid.

Etymologie. v. ἐκζάω, effervesco.

Synonymen. De Impetigines van J. P. Frank en de Dermatoses eczemateuses van Alibert kan ik niet als synonymen tot mijne Eczematoses stellen, omdat Frank alle chronische huidziekten tot de Impetigines rekent, en Alibert de genoemde groep slechts op onwezentlijke, grootendeels uitwendige kenteekenen grondt; doch mijne Familie daarentegen die idiopathische huidziekten in zich bevat, welke op eenvoudige, tegennatuurlijke afscheiding berusten en voor de huid wezentlijk hetzelfde schijnen, wat Blennorrhagiae voor de slijmvliezen, Hydrochyses voor de weivliezen zijn enz., namelijk eenvoudige bloedziekten, bij welke zich, uit meer of min duidelijke ophooping van bloed, vermeerderde en in hoedanigheid veranderde, afgescheidene zelfstandigheden vormen, welke voorzeker, naar de verscheidenheid der weefsels en der natuurlijke afzondering, zich anders in de slijm- en weivliezen, dan in de uitwendige bekleedselen voordoen. — Slechts de Impetigines van Schönlein komen in der daad tamelijk met mijne Eczematoses overeen.

Kenmerken.

a. *Physiologische.*

1. De zitplaats van het ziekteproces is altijd, primair en idiopathisch, de uitwendige huid. — Even zoo min als zonder slijmvliezen Blennorhagiae, zonder weivliezen Hydrochyses kunnen ontstaan, even zoo min kunnen Eczematoses in andere weefsels voorkomen, en alle aandoeningen, die oorspronkelijk in andere organen beginnen en de huid slechts secundair aandoen, behooren tot andere Familiën en Klassen.

2. De huid bevindt zich, in grootere of geringere uitgebreidheid, meer of min duidelijk in eenen staat van congestie. — Zij vertoont zich, ten minste in het begin, bij de meeste soorten, in verschillende graden, van het naauwelijks bemerkbare rozenrood, tot het sterkste scharlakenrood gekleurd, en deze kleur geeft haren eenvoudig bloedrijken, niet ontstekingachtigen aard te kennen, door het oogenblikkelijk verdwijnen bij den vingerdruk. Dikwijls ziet men ook opzetting en kleine gezwellen der aangedane huid. — Deze verschijnselen van Hyperaemie vertoonen zich des te duidelijker, hoe meer de vorm der Eczematoses ontwikkeld en acuut is; doch zij beperken zich gewoonlijk, ingevolge de reeds meermalen vermelde neiging om afgezonderde vormingen voort te brengen, op meer of min beschrevene, grootere of kleinere plekken der huid, en verschijnen daarom meestal in de gedaante van grootere of kleinere, regelmatig of onregelmatig gevormde vlekken, die tusschen elkander, geheel normale plaatsen der huid overlaten.

3. De afscheiding der huid is in hoedanigheid en hoeveelheid veranderd. — Op de plaatsen, waar de ophooping van bloed grooter is, is zij vermeerderd; op de overige huid daarentegen meestal verminderd. Hare veranderde hoedanigheid kennen wij echter nog in het geheel zoo naauwkeurig niet, als het voor de Nosologie en Therapie te wenschen ware. Daar de huid ook in

den gezonden toestand zich niet tot eene enkele afscheiding bepaalt, maar eene reeks van afscheidingsvoortbrenselen oplevert, zoo lijdt ook bij vele Eczematoses voornamelijk deze, bij andere hoofdzakelijk gene harer afscheidingen. Menigwerf is de uitwaseming en afscheiding van het zweet veranderd; het zweet vloeit buitengewoon sterk en toont door reuk, kleur enz. aan, dat deszelfs hoedanigheid van den normalen toestand afwijkt; dikwijls lijdt ook hoofdzakelijk dat gedeelte der huid, hetwelk de kleurstof vormt, en verschillende soorten van kleurstof plaatsen zich onder de opperhuid, of de opperhuid zelve is veranderd (bij de schubben), dewijl de afscheiding van hoornstof op eene tegennatuurlijke wijze plaats heeft. Bij vele andere soorten worden, door de oppervlakte der in de congestie begrepen lederhuid, vloeistoffen afgescheiden, zoo als zij in den normalen toestand niet voorkomen en welke zich onder de opperhuid ophoopen; en eindelijk zijn er nog Eczematoses, bij welke de afscheiding der cryptae sebaceae vermeerderd en veranderd is. Bij vele soorten komt slechts eene eenige dezer veranderingen, bij anderen meerdere derzelve te gelijk voor. — Doch, zoo als het schijnt, hebben ook de zoo verschillende oorspronkelijke oorzaken der Eczematoses, welligt ook ouderdom en gesteldheid der zieken, de plaats der huid, welke aangedaan is, het tijdstip, in hetwelk de ziekte staat enz., invloed op den aard van het ziekelijke voortbrengsel, en dit is daarom even zoo verscheiden als de gedaante, kleur en uitgebreidheid der verschillende soorten van Eczematoses. Indien wij echter een besluit zouden durven trekken uit het weinige, dat de organische scheikunde ons hieromtrent geleerd heeft, en uit de overeenkomst der Eczematoses met andere eenvoudige afscheidingsziekten, b. v. de catarrhale en acuut hydropische aandoeningen, zoo bevatten ook hare voortbrengsels hoofdzakelijk de wezentlijke bestanddeelen van

de normale afgescheidene stoffen van het lijdende orgaan, en voorzeker wordt bij hen, zoo als in de bij de Dermapostases en Dermexantheses afgescheidene vloeistoffen, niets eigenaardigs gevonden; voorzeker nooit zijn zij geleiders van smetstoffen.

4. Even als de vermeerderde toevoer van bloed, uit welken zij ontspringt, zoo heeft ook de tegennatuurlijke afscheiding van de door Eczematoses aangedane huid, eene zekere neiging tot omschrevene afgezonderde vormingen. Deze ontbreekt bij weinige soorten, en openbaart zich in de minder duidelijke, door de meer of min bepaalde, omschrevene gedaante van de veranderingen der opperhuid en afscheidingen van kleurstof; in de meer volkomene daarentegen, door het ontstaan van verschillend ontwikkelde, het afscheidingsvoortbrengsel omvattende, nieuwe vormingen, vruchten, welke zich uit de omschrevene, door bloedophooping aangedane plaatsen, op welke zij kiemen (halo), even als de vruchten der planten, zich uit het pericarpium schijnen te voeden en den vermeerderden toevoer van vochten in die mate doen verminderen, als zij meer volkomen worden. Zij hebben verschillende levenstijdperken en eenen meer of min bepaalden duur.

5. Deze vruchten, welke met de organische ligchamen, namelijk met de parasitisch groeijende planten, in vele opzigten te vergelijken zijn, hebben tot haar bestaan, even als andere organische ligchamen, de lucht en de warmte noodig, en op vele derzelve schijnt het licht eenen grooten invloed te hebben. Met eene vetlaag overtoogen, sterven dikwijls, ten minste de meer ontwikkelde soorten af, en bij eenen geringeren warmtegraad kiemen zij niet, terwijl de warmte hare ontwikkeling begunstigt. Op vele van dezelve werkt het begin van de lente, even als op den plantengroei en, dat vele Eczematoses van het licht afhangen, bewijst haar uitsluitend voorkomen op onbedekte ligchaamsdeelen. — Hoe meer

de verschillende ziektevormen ontwikkeld zijn, des te noodzakelijker worden hun de opgegevene invloeden.

6. Even als elke vrucht in het bijzonder, doorloopt ook bij vele der meer ontwikkelde soorten het geheele ziekteproces verschillende tijdperken, namelijk van deszelfs ontstaan, wasdom, bloei, ouderdom en afsterven. De bepaalde levensduur der enkele vrucht echter, strekt zich doorgaans niet uit tot het geheel der ziekte; gewoonlijk geschiedt de vorming van zoodanige vruchten niet op eens, doch langzamerhand en van tijd tot tijd uitbottend, en terwijl enkel de verandering der huid haar tijdperk, in eenen bepaalden tijd voleindigt, duurt de ziekte in haar geheel soms dagen, weken of maanden.

7. Bij de meeste soorten van Eczematoses neemt het zenuwstelsel der huid aandeel in de oorspronkelijk in het vaatleven wortelende aandoening. Velerlei gewaarwordingen: kittelen, jeuken, branden enz. begeleiden de verschillende soorten, nu eens gedurende haar geheele beloop, dan weder slechts gedurende bepaalde tijdperken. Evenwel zijn er ook geslachten en soorten, die zonder eenig pijnlijk gevoel verloopen. Waar echter het zenuwleven er mede aandeel in neemt, vertoont zich de gevoeligheid ook verhoogd; geringere gevoeligheid, Anaesthesia der huid komt in vereeniging met Eczematoses nooit voor.

8. Vele Eczematoses hebben dikwijls hetzelfde verloop, ten gevolge van hetgeen er door normale of ziekelijke invloeden in het binnenste der organen, voornamelijk der afscheidende weefsels, omgaat, en er bestaan bepaalde, hiertoe behoorende ziektevormen, welke dikwijls in vereeniging met aandoeningen van bepaalde organen voorkomen. Zoo vertoont zich b. v. chloasma hepaticum dikwijls bij leveraandoeningen, chloasma uterinum gedurende de zwangerschap, bij stoornissen in de maandstonden en ziekten der baarmoeder, acne rosacea

menigmaal in vereeniging met bezwaarnissen in de spijsvertering. Doch de meeste dezer ziektevormen treft men even zoo dikwijls zonder deze verbinding aan, en hunne vereeniging met inwendige aandoeningen is derhalve geen noodzakelijk vereischte; zij hechten zich aan geene bepaalde z i e k t e van inwendige weefsels, maar slechts in betrekking tot zekere o r g a n e n, en chloasma hepaticum vertoont zich bij de verschillendste soorten van leverziekten, acne rosacaea zoowel bij personen, die aan slechte spijsvertering lijden, als bij voorwerpen met scirrhus ventriculi; ja vele van hen komen zelfs in vereeniging met natuurlijke, niet ziekelijke veranderingen van bepaalde organen voor: zooals chloasma uterinum in de zwangerschap, strophulus gedurende de wording der tanden enz. Hunne verhouding tot de nevens hen verloopende inwendige ziekelijke toestanden is eene geheel andere, dan die der Dermapostases en Dermexantheses, bij welke het kiemen uit eenen inwendigen wortel, een noodzakelijk vereischte tot haar vrijwillig ontstaan is en die, in de volle beteekenis des woords, slechts verschijnselen van een dieper gelegen lijden zijn, aan welke niet zoozeer eene bepaalde zitplaats, als wel een bepaalde aard en hoedanigheid eigen is. De vereeniging van vele Eczematoses met inwendige aandoeningen daarentegen, wordt eenvoudig daardoor bewezen, dat de huid bij hare innige physiologische, wederkeerige verhouding met zoo menigvuldige weefsels, door aandoeningen van andere organen, sympathisch zoozeer gewijzigd en in hare afscheiding veranderd worden kan, dat zij voor bepaalde ziektevormen eene voorbeschiktheid toont, die derhalve even zoo min ophouden, ware idiopathische huidziekten te zijn, als ziekten van inwendige organen, die door schadelijkheden ontstaan, welke de huid treffen, deuteropathisch of symptomatisch kunnen genoemd worden.

b. *Anatomische.*

1. De Eczematoses doen primair en, wanneer zij

zonder zamenstelling verloopen, gedurende haren geheelen duur, slechts de afscheidende huiddeelen aan. — De uitbreiding van vaten in de bovenste lagen der lederhuid, het zoogenaamde rete vasculare, de cryptae sebaceae, de afscheidingsorganen der hoornstof en van de kleurstof der huid, en deze afgescheidene zelfstandigheden zelve zijn veranderd, niet echter de diepere lagen van de eigenlijke lederhuid.

2. Het vaatnet op de oppervlakte der lederhuid is meer of minder duidelijk, nu eens in het begin, dan eens in het geheele beloop der Eczematoses; meestal plaatsgewijze, in grootere of kleinere plekken opgeloopen en vormt aldus die, door de opperhuid heen schijnende roode kleur, welke nu eens regelmatig, dan onregelmatig, gewoonlijk rondachtig gevormd, den meesten hiertoe behoorenden ziektevormen tot grondslag dient en Areola of Pericarpium genoemd wordt. Dit oploopen is bij de meer volkomene vormen en bij een schielijker verloop levendiger, dan in het tegenovergestelde geval en hier naauwelijks bemerkbaar. Het neemt altijd met de volkomenere ontwikkeling der aandoening af, en verdwijnt dikwijls in latere tijdperken. Somwijlen gaat het met opzetting en zwelling van de oppervlakkige lagen der lederhuid verbonden, en alsdan zijn de Pericarpia boven de gelijke oppervlakte der huid verheven. Nooit strekt zich de roodheid dieper in de lederhuid uit.

3. Nevens en ten gevolge van dezen vermeerderden bloedtoevoer worden in de huid ziekelijke afscheidingen aangetroffen. Slechts bij weinige vormen, bij de Ephidroses b. v., worden zij in de gedaante van een meer of minder veranderd zweet afgescheiden, hetwelk tegen den, in dusdanige gevallen meestal weinig vermeerderden toevoer van bloed opweegt; gewoonlijk worden zij in de huid — onder de opperhuid — terug gehouden en dragen zij tot de verandering van hare kleur en haar weefsel bij.

4. Bij eene reeks van minder ontwikkelde Eczemato-

ses toont zich voornamelijk de vorming der kleurstof en die der opperhuid veranderd. Kleurstoffen van verschillenden, meestal vrij donkeren tint zijn in het slijmnet van de aangedane plekken der huid geplaatst, b. v. bij Lentigo, Chloasma enz.; of de opperhuid is bij plekken verdikt, ondoorschijnend en laat, schubben vormende, van de onderliggende lederhuid los, b. v. bij Pityriasis. Somwijlen bestaan tegennatuurlijke afscheiding van kleurstof en verandering der opperhuid bij elkander, zooals bij chloasma hepaticum en vele soorten van Pityriasis. Bij alle deze vormen ontbreekt echter de duidelijke vorming van afgezonderde, een meer zelfstandig leven voerende gewrochten, op het pericarpium; allen vormen zij vlekken (maculae), uit welke zich geene vruchten verheffen, waarom wij dezelve Vruchtlooze, Acarpae noemen.

5. Bij eene andere reeks van meer volkomen ontwikkelde, hiertoe behoorende ziektevormen, bevinden zich op de beschrevene Pericarpia, welke doorgaans levendiger rood gekleurd zijn, dan bij de Acarpae, verschillende soorten van exanthematische vruchten, rondachtige, binnen zich zelve bepaalde uitpuilingen, boven de oppervlakte der huid en van het pericarpium, welke gevormd worden, gedeeltelijk door opzwelling van de oppervlakkige lagen der lederhuid, gedeeltelijk door vloeistoffen, welke in het rete vasculare afgescheiden, onder de opperhuid, welke zij opligten en uitzetten, terug gehouden worden. Die, door vermeerderden bloedtoevoer aangedane plaats der huid, welke aan zulke vruchten tot grondslag dient, staat in zooverre gelijk aan een pericarpium, als hetzelve de vorming der vruchten tijdelijk vooruitloopt, haar als het ware, voedsel geeft en met haren wasdom gewoonlijk in omvang en hooger roode kleur afneemt. Nu eens dient eene roode vlakte aan meerdere vruchten tot een gemeenschappelijk pericarpium — Polycarpae; dan wederom zit elke vrucht

in het midden van een afgezonderd pericarpium — Monocarpae. De vruchten zelve echter zijn van eenen drievoudigen aard: knopjes, blaasjes of puisten; waarschijnlijk verschilt haar inwendige bouw nog bovendien naar de verschillende geslachten en soorten; doch de fijnere pathologische Anatomie heeft ons hieromtrent nog een even weinig voldoend uitsluitsel gegeven, als de organische scheikunde ten opzigte van de hoedanigheid der zich in haar bevindende vloeistoffen.

6. Nog eene andere reeks van eenvoudige afscheidings-ziekten der huid wortelt in de cryptae sebaceae en de pathologische Anatomie toont deswegens aan, dat deze veranderd zijn; er heeft vermeerderde toevoer van bloed naar dezelve en haren omtrek plaats; hare holligheden zijn opgevuld met verhard huidsmeer; de naburige huid is met afscheidingsvoortbrengsel bedekt enz. — Deze ziektevormen noemen wij Seborrhoeae (huidvet-vloeden).

7. De pathologisch-anatomische veranderingen, welke de Eczematoses in de huid te weeg brengen, zijn dien ten gevolge, naar gelang van het voornamelijk lijdend gedeelte der huid en der sterkere of geringere ontwikkeling, van eenen vrij veelvuldigen aard; evenwel verschillen de opgenoemde reeksen, naar welke wij de verwantschappen der familie te zamen stellen, niet zoozeer, dat niet meerdere van deze toestanden bij elkander voorkomen en zich tusschensoorten en overgangen zouden kunnen vormen. Zoo komen namelijk Seborrhoeae dikwijls nevens andere soorten voor, en kan men het geslacht Amorpha als eene middelsoort tusschen de Ephidroses en Acarpae, het geslacht Psoriasis als eenen overgang der Acarpae tot de Polycarpae, vele soorten van Strophulus en Psydracia als tusschendeelen der Polycarpae en Monocarpae, en Acne als eene verbinding tusschen Seborrhoeae en Eczematoses monocarpae aanmerken.

8. Bepaalde pathologisch-anatomische veranderingen van inwendige organen hebben bij geene Eczematoses plaats; wel echter bij enkele soorten, somwijlen veranderingen van eenen veelvuldigen aard in bepaalde organen; b. v. bij personen met chloasma vulgare nu eens eenvoudige overvulling van bloed, dan eens slepende ontsteking, of tuberkels der lever enz.; dikwijls echter ook is het gansche galafscheidings-toestel volkomen gezond en bestaat er over het algemeen geen spoor van inwendige veranderingen.

Deelneming van het geheele organismus.

Slechts zelden naar verhouding, bij jonge prikkelbare voorwerpen, bij eene snelle vorming en een haastig beloop, gaan Eczematoses met koorts vergezeld. Deze koorts is steeds secundair en heeft bijna altijd een erethisch karakter. — Menigvuldiger neemt het geheele gestel op eene andere wijze in vele soorten aandeel. De parasitisch groeijende uitwassen op de huid, woekeren somwijlen bij verdere uitbreiding en langeren duur ten koste der voeding; de krachten en de omvang des ligchaams verdwijnen; er verschijnt zelfs uitteringskoorts, waterzucht enz.

Verspreiding, Mededeeling, Zamenstelling.

De meeste Eczematoses hebben bepaalde ontkiemingsplaatsen, op welke zij het eerst en bij voorkeur verschijnen; ja bij vele van dezelve, b. v. bij den uitslag door braakwijnsteen verwekt, doet zich deze vooringenomenheid zelfs dan nog gelden, wanneer de hem te weeg brengende inwerkingen, andere plaatsen der huid treffen; bij aanhoudende inwrijvingen verwekt Tartarus stibiatus, behalve op de aangewende plaats, dikwijls ook uitslag aan de teeldeelen. — Van deze ontkiemingsplaatsen uitgaande, verspreiden zich de hiertoe behoorende ziektevormen, meestal naar den zamenhang, over grootere of kleinere plaatsen der huid, en somtijds over het geheele ligchaam; het grootste aantal van hen

blijft evenwel tot enkele ligchaamsdeelen beperkt, en vele zijn in hunne verbreiding, zelfs aan de enge grenzen van zekere gedaanten gebonden.

Mededeeling, in eenen meer bepaalden zin van het woord, komt niet voor. De Eczematoses zijn der huid zoo eigen, als de Blennorrhagiae aan de slijmvliezen, en kunnen zich in geen ander weefsel ontwikkelen. Wel echter heeft er een overgang der Eczematoses op andere organen, met verandering van hare natuur, met Metaschematismus plaats, en volgt nu eens den zamenhang, dan weder in sprongen. — In het eerste geval worden namelijk naburige slijmvliezen medelijdend aangedaan, en gaat b. v. uitslag in het aangezigt niet zelden van Blennorrhoea, of zelfs van ontsteking van het oog, van het oor enz. vergezeld; in sprongen echter met verdwijning der huidaandoening, door stofverplaatsing, doen vele Eczematoses voornamelijk gaarne de weivliezen aan, terwijl zij in dezelve Hydrops acutus of ontsteking te weeg brengen. Dit heeft evenwel in het algemeen slechts met zoodanige vormen en soorten plaats, welke met inwendige storingen vergezeld gaan, en aan welke zich het organismus gewend heeft, wanneer zij, bij eene slechte behandeling, door uitwendigen invloed gewelddadig van de huid verdreven worden. De meeste Eczematoses zijn van eene zeer bepaalde natuur, en stofverplaatsingen komen veel zeldzamer voor, dan bij de Dermapostases en Dermexantheses.

Wat aangaat het zamenstellingsvermogen van de eenvoudige afscheidingsziekten der huid, zoo kunnen zij, uitgenomen de vermelde zamenstelling met het lijden van bepaalde inwendige organen, in de huid zelve met ontsteking en dyscrasische ziekteprocessen gepaard gaan. — De eerste vormt zich (namelijk bij de sterker ontwikkelde soorten) uit den vermeerderden toevoer van bloed, wanneer deze door nieuwe schadelijkheden, door eene te prikkelende behandeling en

dgl. nog verhoogd wordt, en hiertoe behooren tevens de, na vele Eczematoses voorkomende veretteringen der lederhuid, likteekens, verhardingen enz. Worden echter personen, welke kiemen van ontaarding der vochten bij zich dragen, door Eczematoses aangedaan, of vormt zich nevens deze nog eene Dyscrasie, zoo worden niet zelden de oorspronkelijk eenvoudige afwijkingen in de afscheidingen der huid, met den tijd gebruikt tot afscheiding van dyscrasische stoffen, en er vormen zich uit de Eczematoses overgangssoorten tot de Dermapostases en kunnen deze zelve ook daaruit ontstaan.

Niet minder dikwijls echter dan zulke zamenstellingen, toonen de Eczematoses eene uitsluitende, vijandige verhouding tegen andere ziekten. — Het is eene bekende zaak, dat acute huidziekten, de ziektevormen van onze 3de Klasse, bovendien echter ook kinkhoest, tusschenpozende koorts, en vele andere gelijksoortige ziekten, veel zeldzamer bij personen met chronischen uitslag, dan bij gezonden voorkomen, en dat, wanneer pokken, Scarlatina en dergelijke besmettelijke aandoeningen daarenboven bij personen, die aan Eczematoses lijden, wortel vatten, die Eczematoses gaarne vóór het uitbreken derzelve, verdwijnen, en nu eens slechts zoo lang de nieuwe ziekte duurt, dan weder voor altijd verdrongen worden.

Erkenning.

De Franschen hebben de Eczematoses, met weinige uitzonderingen, voor ontstekingen der huid gehouden, en ook in Duitschland zijn er Geneeskundigen, die het denkbeeld van ontsteking zoo ver uitbreiden, dat bijna alle bloedziekten en tevens ook de eenvoudige afscheidingsziekten der huid, in hetzelve begrepen worden. Doch bij alle verdeelingen, alleen op den uitwendigen vorm en gedaante der huidziekten gegrondvest, worden dezelve gerangschikt, onder de Exanthemata en Dermapostases, en, volgens Frank, naar het haastig of slepend

beloop, voornamelijk onder de Dermapostases — De Eczematoses zijn echter, zoowel van de ware ontstekingen als van alle deuteropatische aandoeningen der huid, door bepaalde in- en uitwendige kenteekenen gescheiden, en ik zal hare onderscheidingskenmerken bij de behandeling der afzonderlijke Familiën en Klassen, met welke men haar verwisseld heeft, trachten vast te stellen.

Oorzaken.

Even als bij het ontstaan van alle ziekteprocessen, doen zich ook bij dat van de Eczematoses, twee soorten van oorzaken voor: in- en uitwendige, voorbeschikkende en gelegenheid gevende.

a. *Inwendige oorzaken.*

1. Een bepaalde ouderdom en zekere ontwikkelingstijdperken hebben invloed op het ontstaan der hiertoe behoorende ziektevormen. Zij komen in het algemeen tusschen de 5de maand en het 25ste jaar het menigvuldigste voor, worden alsdan gedurende den mannelijken leeftijd zeldzamer en in het afnemende levenstijdperk wederom iets menigvuldiger. — Doch er bestaan andere vormen, die meer bij het kind, andere, die meer bij bejaarden voorkomen, en vele soorten bepalen zich tot veel kortere tijdperken, b. v. strophulus dentitionis, bij de ontwikkeling der eerste tanden.

2. Het geslacht. — Er zijn soorten, die in het mannelijke, en wederom andere, die menigvuldiger in het vrouwelijke geslacht zijn.

3. De gesteldheid der huid. — De meeste Eczematoses ontstaan bij voorkeur op eene gevoelige, weeke, rijkelijk afscheidende huid; de reeds in den normalen toestand sterk ontwikkelde werkdadigheid der vaten wordt ligter tot bovenmatige, ziekelijke afscheidingen gebragt. Doch er bestaan ook uitzonderingen op dezen regel, en de schubvormige uitslag, Pityriasis en Psoriasis, het geslacht Lichen, eenige soorten van

Psydracia enz. worden meer in eene harde, onwerkzame huid aangetroffen.

4. Het lijden of ten minste de verhoogde gevoeligheid van bepaalde inwendige organen stellen, zoo als reeds vermeld is, eene voorbeschiktheid tot vele soorten van Eczematoses daar: zoo als leveraandoeningen tot chloasma vulgare, aandoeningen der baarmoeder en de zwangerschap tot chloasma uterinum, maagaandoeningen tot acne rosacea enz.

5. Voor vele soorten geven zekere bezigheden en ambachten eene voorbeschiktheid (wegens hunne gelegenheid gevende oorzaken.) — Zoo ziet men impetigo sparsa voornamelijk bij bakkers, psoriasis palmaria bij kruideniers enz.

6. Of de aanleg tot bepaalde soorten van Eczematoses overgeërfd zoude kunnen worden, is nog niet door genoegzaam gewaarborgde waarnemingen bewezen. De meeste gevallen, uit welke men hare erfelijkheid zoude willen aantoonen, behooren niet hiertoe, maar tot de zonder tegenspraak erfelijke Dermapostases.

b. *Uitwendige Oorzaken.*

1. Al hetgeen de huid zacht, maar gedurende eenen langen tijd prikkelt, vermag eenvoudige afscheidingsziekten, Eczematoses te weeg te brengen. — Zoo ziet men de inwerking der zonnestralen, aanhoudend op de huid werkende, kunstige warmte, b. v. bij vuurarbeiders, keukenmeiden en dgl. Psydracia, het inwrijven van prikkelende zalven Ecthyma, kouden togt Seborrhagia enz. verwekken. Wordt de huid daarentegen door sterkere, spoediger werkende prikkels, zoo als werktuigelijke schadelijkheden, eenen sterken graad van warmte of koude enz. getroffen; komen zij met verhoogde plasticiteit des bloeds, met eenen ontstekingachtigen aanleg of met den genius morborum synochalis te zamen, zoo verhoogen zij het vaatleven niet slechts tot ver-

meerderden bloedtoevoer en ziekelijke afscheiding, maar zij wekken in hetzelve de neiging op, tot de vorming van een nieuw parenchyma, bij hetwelk de afscheiding te niet gaat: zij verwekken ontsteking der huid. Dezelfde uitwendige schadelijkheden kunnen dierhalve in onderscheidene graden, bij verschillende personen en op verschillende tijden, Eczematoses en Phlogoses der huid te weeg brengen, even als men, na denzelfden invloed op de slijmvliezen, nu eens catarrhale aandoeningen, dan ontsteking waarneemt.

2. Stoffen in het organismus, die of van buiten in hetzelve ingevoerd, of in hetzelve verwekt zijn, om als onvermengbaar te worden afgescheiden, brengen, wanneer de huid het werktuig harer afscheiding wordt, dikwijls Eczematoses te weeg, even als zij, door de slijmvliezen afgescheiden, in deze blennorhagische aandoeningen opwekken. Dit heeft zoo veel te ligter plaats, hoe vreemder de af te scheidene stoffen over het algemeen aan het organismns en in het bijzonder aan de normale afscheiding der huid zijn, hoe grooter hare hoeveelheid is, en hoe meer hare verwijdering door de huid tegenstand ontmoet. — Het ligtste worden de Eczematoses veroorzaakt, wanneer de huid ook het orgaan was, door hetwelk de vreemde stoffen ingevoerd werden, en inwrijvingen van braakwijnsteen, van kwik, van terpentijn, Ol. croton., van de meeste metalen, het baden in de meeste mineraalbronnen enz. veroorzaken een' eigenaardig' uitslag, in welken welligt door een naauwkeurig scheikundig onderzoek de stoffen, die hem te weeg bragten, zouden kunnen worden aangewezen. — Maar ook de door de longen, de maag en de aders opgenomene stoffen brengen, wanneer hare afscheiding door de huid overgenomen wordt, en niet zonder ziekelijke verandering geschieden kan, dikwijls de haar eigene vormen van Eczematoses voort; en men ziet, hoewel ook zeldzamer dan na inwrijvingen en dgl.,

psydracia mercurialis door het inwendig gebruik en dampbaden van kwikzilver, ecthyma antimoniale na de inwendige aanwending van den braakwijnsteen, psydracia urticata na het gebruik van terpentijn of copaivae-balsem, Argyria na eenen langen tijd helschen steen ingenomen te hebben, ontstaan enz. Het is opmerkenswaardig, en bewijst tevens de gelijkvormigheid der Eczematoses met de eenvoudige afscheidingsziekten van andere weefsels, dat dezelfde stoffen, naar mate zij in dit of dat weefsel worden afgescheiden, of Blennorrhoeae, of Eczematoses, of acute waterzucht, of rheumatische ziekten voortbrengen, zoo als b. v. het kwikzilver, of diarrhoea, of psydracia mercurialis, of pericarditis exsudativa, of rheumatismus metallicus. — Doch niet slechts van buiten ingevoerde onvermengbare stoffen verwekken, zoo als het schijnt, door de huid afgescheiden, Eczematoses; dusdanige stoffen kunnen zich ook in het organismus vormen, en hierop berust wel gedeeltelijk de zamenstelling van verschillenden, hiertoe behoorenden huiduitslag met het lijden van bepaalde inwendige organen, en van hier uitgaande verbinden zich de Eczematoses met de deuteropatische huidaandoeningen, met de Chymoplaniae en andere Dermapostases.

3. Men heeft verwaarloozing en onreinheid der huid tot eene der menigvuldigst gelegenheid gevende oorzaken van de Eczematoses gerekend; en in zoo verre door haar de uitwaseming belemmerd wordt, en de afgescheidene stoffen der huid tevens verstrammen en in dit orgaan verwijlen, dragen zij daar, waar ontaarde stoffen afgescheiden zijn, ongetwijfeld tot de vorming van uitslag bij. Voor zich alleen echter verwekken zij slechts alsdan hiertoe behoorende ziekten, wanneer, zoo als bij vele ambachten, de onreinheden, met welke de huid bedekt is, in hoedanigheid schadelijk, tot de boven vermelde stoffen of prikkels der huid kunnen aangemerkt worden. De zindelijkste ambachten worden over het

algemeen dierhalve niet meer van Eczematoses verschoond, dan de boeren, tuiniers enz. en, ondanks de algemeen ingevoerde baden, waren noch in de middeleeuwen, noch zijn ook tegenwoordig in het oosten, de Eczematoses zeldzamer dan bij ons.

4. Op dezelfde wijze als door onzuiverheid, wordt de vorming van vele soorten dezer Familie, door zekere in den dampkring aanwezige verhoudingen bevorderd, niet veroorzaakt. Vochtigheid der lucht, namelijk vochtige koude, belemmert de huiduitwaseming, en daarom ziet men b. v. mercuriaaluitslag dikwijls onder haren invloed ontstaan. — Andere soorten schijnen door eene hoogere temperatuur van den dampkring begunstigd te worden: zij kiemen en bloeijen voornamelijk in de lente en in den zomer.

Alle Eczematoses ontstaan uit zich zelve; — geen der hiertoe behoorende ziektevormen is besmettelijk.

Voorkomen.

Men kan uit de opgenoemde oorzaken begrijpen, dat de meeste ziektevormen dezer Familie slechts sporadisch, niet epidemisch voorkomen, ofschoon de sterk ontwikkelde geslachten zich niet zelden, even als bewerktuigde schepsels, op die wijze afhankelijk toonen van de jaargetijden, dat zij in de lente ontkiemen, in den zomer bloeijen en in den herfst en winter wederom verdwijnen. De Eczematoses zijn meermalen endemisch dan epidemisch, omdat de haar te weeg brengende oorzaken in het drinkwater en het voedsel, de bezigheden enz. van de bewoners van eene landstreek aanwezig zijn en bij die van eene andere ontbreken kunnen. Voorbeelden van zulke endemische Eczematoses levert de uitslag, na het gebruik van verschillende baden; het chloasma endemicum in Amerika, de Nijluitslag, en zelfs de aan zekere ambachten eigenaardige vormen, zooals de schurft bij bakkers en kruideniers, zijn eenigermate endemisch.

Geographische Verspreiding.

Deze Familie, als zoodanig, komt zoowel aan de polen als onder den evenaar, en zoowel op bergachtige streken als in de vlakten voor. Evenwel toont zich in zoo verre eene verscheidenheid in hare verspreiding over den aardbodem, dat in de heete luchtstreken de talrijkste gevallen en soorten voorkomen, en de meer ontwikkelde vormen een overwigt op de minder ontwikkelde schijnen te hebben; terwijl de Eczematoses in koudere luchtstreken slechts eene geringe verscheidenheid aanbieden en meestal tot de Acarpae kunnen gerekend worden. — De afzonderlijke soorten beperken zich soms, zoo als vermeld is, tot bepaalde landstreken en zijn endemisch.

Duur en Beloop.

De enkele vruchten van de sterker ontwikkelde Eczematoses doorloopen gewoonlijk in bepaalde tijdruimten, die naar de soorten verschillen, de tijdperken der ontkieming, van den bloei en het afsterven. — Deze tijdruimten zijn in het algemeen des te korter, hoe meer ontwikkeld de ziektevormen en vruchten zijn: korter bij Monocarpae dan bij Polycarpae, langer bij knopjes dan bij puisten. — Bij de meeste soorten verschijnen echter niet alle vruchten te gelijk; gedurende eenen onbepaalden tijd ziet men dezelve nog nakomen en dezelfde tijdperken doorloopen, en de ziekte heeft deswege in haar geheel meestal eenen onbepaalden duur en verloopt meer chronisch dan acuut. — Bij de minder ontwikkelde soorten bepalen zich ook de enkele veranderingen der huid niet tot zekere tijden, ofschoon de uitbottingen daarom niet minder opkomen, en haar beloop is dien ten gevolge nog langduriger, bijna altijd chronisch. Bij vele soorten wordt bij eenen langen duur de huid, door de steeds wederkeerende uitbottingen, zoo veranderd, en gewent zich het organismus aan de ziekelijke afscheiding zoozeer, dat de huid in het geheel niet meer tot haren natuurlijken toestand kan wederkeeren, en de doode

ligchamen der aandoening dikwijls het geheele leven door op haar verblijven. Aldus verouderen b. v. Psoriasis, Psydracia, Acne enz., en deze gewoon gewordene vormen zijn het voornamelijk, die de grootste zwarigheid bij de behandeling opleveren, met de jaargetijden wederom opkomen, de voeding van het geheele organismus belemmeren en niet zonder gevaar onderdrukt kunnen worden.

Uitgangen.

Het ziekteproces der Eczematoses kan eindigen:

a. *In volkomene genezing.*

Deze gunstige uitgang volgt bij vele soorten alleen door de natuur, wanneer slechts de werking van de oorzaken ophoudt; bij vele andere kan echter slechts de kunst genezing aanbrengen, en in vele gevallen blijven ook hare pogingen vruchteloos. — Altijd kan men het verdwijnen en afvallen, de enkele verandering der huid, van de geheele uitblussching der ziekte onderscheiden.

De enkele verandering der huid geneest, naar hare gesteldheid, op verschillende wijzen. — Berust zij op eenvoudige bloedsophooping met veranderde afscheiding, dan verdeelt zich gene, de huid neemt hare normale kleur aan en de afscheiding regelt zich weder. — Afscheidingen van kleurstof worden weder opgeslorpt en verdwijnen nu eens met, dan zonder afschilfering der opperhuid. — Ziekelijke vormingen van hoornstof stooten zich af en laten, wel is waar, eene dunne, maar overigens normale opperhuid achter; — knopjes, blaasjes en puisten daarentegen verdroogen (nu eens zonder open te springen, dan eens na hunnen inhoud uitgestort te hebben), terwijl de eersten schubben, de blaasjes bladerachtige schurft en de puisten korsten achterlaten. Deze doode ligchamen van den uitslag blijven eenen onbepaald langen tijd met de huid in aanraking en laten, wanneer zij eindelijk afvallen, in een normaal beloop, nooit likteekens achter, wel echter veranderin-

gen in de kleur der huid, welke slechts langzamerhand verdwijnen.

De ziekte in haar geheel verdwijnt door het uitdroogen van al den uitslag en in de meeste gevallen zonder eenige andere krisis; slechts wanneer op de vermelde wijze inwendige weefsels mede lijden, zijn afscheidingen van deze ook somwijlen voor de huidaandoening kritisch, en niet zelden brengt de kunst, door de aanwending van afleidende middelen, uitscheidingen in andere organen te weeg, welke de voorwaarden tot het ontstaan van Eczematoses langs andere wegen verwijderen en te gelijker tijd heilzaam en kritisch voor deze worden. Niet altijd is overigens het geheel verdwijnen der huidaandoening, zelfs wanneer het onder eene schijnbare krisis volgt, een zekere waarborg voor de volkomene genezing; alle Eczematoses laten eene neiging tot terugkeering achter.

b. *In gedeeltelijke genezing.*

Deze uitgang heeft op eene tweeledige wijze plaats:

1. Door het terugblijven van zweren. Dit komt slechts bij de sterker ontwikkelde vormen, nooit bij Acarpae, en in het algemeen zelden voor. Het heeft slechts dan plaats, wanneer de vruchten der Eczematoses met de nagels afgescheurd worden, óf, door aanwending van ongepaste prikkelende middelen, in ontsteking en verettering overgaan, óf wanneer er, benevens de huidaandoening, andere Dyscrasiën in het ligchaam huisvesten. Wanneer er zweren aanwezig zijn, genezen zij met likteekens.

2. Door het achterlaten van eene groote gevoeligheid der huid. — De uitslag verdwijnt, doch de huid blijft nog altijd rood, ruw, jeukend, is voor de koude en anderen uitwendigen invloed buitengewoon gevoelig en schilfert voortdurend zemelvormig af. — Ook deze, dikwijls zeer lastige toestand, is doorgaans slechts het gevolg eener verkeerde, al te prikkelende behandeling.

c. *In andere ziekten.*

Wanneer men uit de onderdrukking van eenen chronischen uitslag vele en gevaarlijke ziekten van inwendige organen afleidt, zoo heeft dit menigvuldiger bij de Dermapostases, dan bij de Eczematoses plaats; doch ook deze kunnen in andere ziekten eindigen, namelijk:

1. In eenvoudige afscheidingsziekten van andere weefsels. Wanneer bij de Eczematoses de door de huid bedoelde afscheiding van ontaarde stoffen verhinderd en onderdrukt wordt, zonder dat zich deze stoffen langs andere wegen kunnen ontlasten, zoo nemen niet zelden inwendige weefsels, namelijk de slijm- en weivliezen, deze afscheiding over en volbrengen dezelve onder den vorm van eenvoudige afscheidingsziekten. De slijmvliezen worden door Blennorrhagia, de weivliezen door Hydrochysis aangedaan. Zoo ziet men bij plotselijk onderdrukten mercuriaaluitslag nu eens diarrhoea, dan weder acute waterzucht van het hartezakje ontstaan. Zoo vormt zich bij het uitdroogen van psydracia chronica bij oude lieden, dikwijls catarrhus chronicus, dikwijls hydrothorax subacutus. — Eene zoodanige stofverplaatsing heeft des te ligter plaats, hoe langer de Eczematoses reeds bestaan, en hoe meer het organismus zich aan de ziekelijke afscheidingen gewend heeft; bij ziektevormen, die door eenvoudige prikkeling der huid ontstaan zijn, komt zij niet voor, en zij staat eerder bij de rijkelijk afscheidende geslachten en soorten, dan bij de drooge Acarpae te verwachten. Hoe plotselijker de huidaandoening onderdrukt wordt, des te spoediger en heviger komt ook de aandoening der inwendige weefsels te voorschijn. Voor het overige komt een dusdanige overgang, behalve bij kinderen, bij welke de wederkeerige verhouding der huid en slijmvliezen zoo sterk is, over het algemeen niet veelvuldig voor en kan door eene zorgvuldige behandeling ligt verhoed worden.

2. In dyscrasischen uitslag. — Het werd reeds

vermeld, dat de Eczematoses bij dyscrasische voorwerpen zich niet zelden met de Dyscrasie vereenigen, maar tot ware dyscrasische huidziekten, met al hare uitwendige kenteekenen, met hare neiging tot het vormen van zweren, haar vermogen tot besmetting enz. ontaarden, en in Dermapostases kunnen overgaan.

3. In Cachexiae. — Ik heb daar, waar over de deelneming van het geheele organismus gesproken werd, aangemerkt, dat verouderde, gewoon gewordene Eczematoses, die zich over groote oppervlakten der huid verspreiden, niet zelden ten koste der geheele voeding van het organismus voortwoekeren en aldus vermagering, krachteloosheid, Leucophlegmasia en hydrops atonicus doen ontstaan. Is het zoover gekomen, dan verdwijnt soms het ziekteproces der Eczematoses met den uitslag geheel, of er blijven slechts doode ligchamen op de huid achter, en de uit denzelven ontstane Cachexia duurt zelfstandig voort.

d. *In den dood.*

Deze uitgang heeft zelden en nooit primair bij de eenvoudige afscheidingsziekten der huid plaats; slechts hare overgangen in andere ziekten kunnen den dood te weeg brengen. Stofverplaatsingen op de slijm- en weivliezen worden, namelijk bij kinderen, bij welke meestal de omhulsels van het centraalzenuwstelsel (Centralnervengebilde) aangedaan worden, nu en dan gevaarlijk; Metaschematismus in eenen dyscrasischen huiduitslag voert al de gevaren van dezen met zich en eindigt, namelijk door de vorming van zweren en uitteringskoorts, somwijlen doodelijk, en de verschillende soorten van uittering en waterzucht, die bij de zich ingeworteld hebbende vormen voorkomen, zijn, hoewel ook niet altijd ongeneeslijk, toch steeds gevaarlijk.

Voorzegging.

De op zich zelve niet gevaarlijke Eczematoses worden, dien ten gevolge, slechts bedenkelijk door hare

zamenstelling en overgangen. Anders is het met hare genezing gelegen; deze is dikwijls zeer moeijelijk en zij blijven soms, ondanks alle pogingen der kunst, het geheele leven door bestaan. In dit opzigt wordt de voorzegging voornamelijk door de volgende punten bepaald:

1. Door den vorm. — De sterker ontwikkelde Eczematoses zijn ligter te overwinnen, dan de minder ontwikkelde, Monocarpae ligter dan Polycarpae, en deze zijn weder minder hardnekkig, dan Acarpae en Ephidroses. — Puisten en blaasjes genezen spoediger, dan knopjes, schubben en vlekken.

2. Door de uitbreiding; — evenwel is een plaatselijk uitslag dikwijls hardnekkiger, dan wanneer deze over het geheele ligchaam verspreid is.

3. Door het beloop. — Hoe meer acuut, des te gunstiger.

4. Door den duur. — Hoe vroegtijdiger de behandeling in het werk gesteld wordt, van des te beter gevolg is zij.

5. Door de oorzaken. — Het is in het algemeen gunstig, wanneer wij de oorzaken der Eczematoses kennen, en de verwijdering derzelve mogelijk is. Heeft er eene zamenstelling plaats met aandoeningen van zekere inwendige organen, dan hangt de genezing der huidziekte grootendeels van die van het inwendig lijden af.

6. Door de gesteldheid der huid, — en tevens door den ouderdom, het geslacht en de gesteldheid der zieken. — De Eczematoses genezen het ligtst, wanneer zij op eene weeke, zachte huid voorkomen.

7. Door de zamenstellingen. — Ontsteking vertraagt over het algemeen de genezing niet, doch brengt menigwerf verettering en de vorming van litteekens te weeg. — Eene zamenstelling met Dyscrasie echter is altijd zeer lastig.

8. Door de uitgangen. — Zweren, die slechts

door slechte behandeling der Eczematoses zijn te weeg gebragt, zijn meestal ligt te genezen, terwijl dyscrasische zweren gewoonlijk zeer hardnekkig zijn. — De gevoeligheid en verhoogde prikkelbaarheid der huid, welke soms terugblijft, is dikwijls moeijelijk te verhelpen. — Overgangen in andere ziekten zijn steeds zeer onaangenaam, en terwijl bij de stofverplaatsing op inwendige weefsels, het gevaar en de genezing van het gewigt van het aangedane orgaan afhangt, heeft het tusschen beide komen van verschijnselen van Dyscrasie en Cachexie altijd eenen nadeeligen invloed op de voorzegging.

Behandeling.

De geneeswijze van den chronischen huiduitslag in het algemeen, en van de Eczematoses in het bijzonder, zoo als zij gewoonlijk uitgeoefend wordt, is niet veel meer, dan eene op enkele ondervinding gegronde beproeving van zeer verschillende middelen. Aan het daarstellen van bepaalde aanwijzingen, aan een rekenschap geven van den aard en de wijze, hoe en waarop de aangewende middelen zullen werken, in het kort, aan eene rationeele geneeswijze wordt doorgaans niet gedacht, en deze is wel bijna niet mogelijk, wanneer men, zoo als men in nieuweren tijd gedaan heeft, zich slechts aan de uitwendige gedaante en verandering der huid hecht, de diepere inwendige wortels van een groot aantal van huiduitslagen niet in aanmerking neemt, en eenvoudige afscheidingsziekten der huid, dyscrasische afscheidingen en acuten uitslag, wegens eene toevallige uitwendige gelijkenis, als aanverwante ziekten beschouwt en naar dezelfde grondstellingen behandelen wil. Scheiden wij echter, zoo als wij beproefd hebben, de eenvoudige afscheidingsziekten der huid van de andere, namelijk deuteropathische aandoeningen van de huid; zien wij in de Eczematoses een eigenaardig, door bepaalde natuur- en ontleedkundige kenmerken gekenschetst ziekteproces; nemen wij verder in aanmerking, wat ons de waarneming over zijn ontstaan,

zijn beloop en den aard en wijze, hoe het eindigt, oplevert, dan wordt het niet moeijelijk, in eene therapeutische betrekking een vast punt te vinden, en algemeene grondstellingen te bepalen, welke, hoewel ook met veelvuldige wijzigingen, toch bij al de verschillende ziektevormen dezer Familie kunnen aangewend worden.

De aanwijzing voor de oorzaken (indicatio causalis) der Eczematoses vordert nu eens slechts het afweren van uitwendige schadelijkheden, dan een onmiddellijk krachtdadig ingrijpen; zij is middellijk of onmiddellijk (negatief of positief). — De middellijke aanwijzing voor de oorzaken kan als behoedmiddel (prophylaxis) en ook bij reeds aanwezige huidaandoening in aanmerking komen. Zij vereischt vermijding van alle schadelijkheden, welke wij weten, dat Eczematoses kunnen verwekken; oponthoud in eene zuivere, drooge en warme, doch niet te heete lucht; vermijding van alle huidprikkels, der zonnestralen, van de nabijheid des vuurs enz. en van alle der huid vijandige stoffen, zoo als, metaalzouten, harsen, scherpe zelfstandigheden enz.; een ligt te verteren voedsel; geene sterk gezoute of gekruide spijzen, geen zeevisch, geen te vet of bedorven vleesch, geene verhittende, zure dranken; zuiverheid en eene zorgvuldige behandeling der huid. Dusdanige gezondheidsmaatregelen zijn allen personen aan te bevelen, die zich tegen het verkrijgen van Eczematoses verzekeren willen, en bij diegenen, die reeds werkelijk door dezelve zijn aangedaan, noodzakelijke voorwaarden en veel vermogende hulpmiddelen tot genezing. — Aan de onmiddellijke aanwijzing voor de oorzaken daarentegen, wordt door eene gepaste geneeswijze, welke met de nog voortdurende oorzaken overeenstemt, voldaan, en zij vereenigt zich, zoo als wij dadelijk zien zullen, met de aanwijzing voor de ziekte.

De aanwijzing voor de ziekte (indicatio morbi) biedt de volgende opgaven:

1. Den tegennatuurlijken of te sterken toevoer van bloed naar de huid te doen ophouden, of, waar dit niet mogelijk is, zoo veel mogelijk te beperken.

2. De in de huid afgescheidene stoffen en ziekelijke voortbrengsels der afscheiding te verwijderen.

3. De veranderde afscheiding tot haren natuurlijken toestand terug te brengen, en

4. De deelneming van het geheele organismus aan de plaatselijke aandoening in aanmerking te nemen.

Aan de eerste dezer opgaven kan men in het begin, namelijk van zoodanige Eczematoses, die door dynamische prikkels, zoo als de zon, het vuur en dgl. zijn te weeg gebragt, dikwijls ligt en spoedig voldoen, en de uitwendige aanwending van koude onderdrukt de kiemen van zoodanige vormen, vernietigt de bloedsophooping en prikkeling, en met haar de geheele ziekte. In andere gevallen bewijst een krachtig afleidend middel dezelfde diensten, en men ziet b. v. Eczematoses, die zich uit schadelijkheden door de voeding beginnen te vormen, na de aanwending van een braak- of purgeermiddel, dikwijls weder spoedig verdwijnen. — Bestaat daarentegen de aandoening reeds langer; hebben nevens en uit de bloedsophooping reeds afwijkingen in de afscheiding plaats gegrepen, dan gelukt de onmiddellijke, spoedige vernietiging gewoonlijk niet meer, en alsdan is er zelfs, wanneer vreemde stoffen door de huid moeten worden uitgescheiden, een zekere graad van verhoogde werkdadigheid in de vaten der lederhuid noodig, om deze uitscheiding te bewerkstelligen, en genezing te verkrijgen. Bovendien veroorzaakt, in vele dusdanige gevallen, onderdrukking van den uitslag, gevaar voor stofverplaatsing, en de koude, de opdroogende middelen enz. mogen hier slechts zeer beperkt gebruikt worden; het is hier niet meer te doen om den vermeerderden toevoer van bloed te doen ophouden, maar denzelven, zoo als deze tot het doorvoeren der tegennatuurlijke af-

scheiding noodzakelijk is, behoorlijk te matigen. De behandeling verschilt dien ten gevolge naar het karakter der plaatselijke terugwerking. — Is dit e r e t h i s c h, de vermeerderde toevoer van bloed en prikkeling matig, het beloop noch te haastig, noch te traag, dan ga men meer toeziende te werk en trachte, door het afweren van alle schadelijkheden, door eenen schralen kost, door verweekende wasschingen, baden en dgl., het stijgen van het ontstekingachtig karakter te verhoeden en in latere tijdperken, door eene matig prikkelende behandeling, zachte zweetdrijvende middelen enz. de te zwak wordende terugwerking (het torpide karakter) voor te komen en de uitscheiding van de tegennatuurlijke afscheiding te bevorderen. — Draagt daarentegen de aandoening het o n t s t e k i n g a c h t i g, s t h e n i s c h karakter; zijn uitbotting, roodheid, zwelling en pijn aanmerkelijk; is het beloop acuut; zijn latere uitbottingen menigvuldig, talrijk, en volgen zij spoedig op elkander, dan moet ook de behandeling eene meer ontstekingwerende zijn. Men geve den zieke slechts schralen kost, late hem koude baden, middenzouten en dgl. gebruiken, ja zelfs bij bloedrijke, jonge voorwerpen, bij koorts met een meer ontstekingachtig karakter, zijn dikwijls bloedontlastingen, aderlatingen of bloedzuigers in de nabijheid der plaatselijke aandoening noodzakelijk. Bij deze behandeling doen ook dikwijls purgeermiddelen, dewijl zij de prikkeling der huid, door prikkeling der antagonistische darmen verminderen, goede diensten. — Bij eene meer t r a g e, a s t h e n i s c h e terugwerking eindelijk, zoo als zij zich bij de meeste vruchtlooze Eczematoses vertoont, bij welke in het begin naauwelijks sporen van eene verhoogde werkdadigheid der vaten voorhanden zijn, de pijn gering, het beloop langzaam en de huid ruw en droog is, moet door eene prikkelende behandeling het vaatleven verhoogd, de afscheiding vermeerderd, en de verwijdering van tegennatuurlijke stof-

fen bevorderd worden. De middelen, welke alhier tot uitwendig gebruik aangewezen zijn, zijn aromatische en stortbaden van verschillenden aard, zalven met Jodium, zwavel, Antimon. en dgl., en die, welke inwendig kunnen aangewend worden, de sterkere zweetdrijvende middelen, als Antimon., zwavel, houtdranken en dgl.

Aan de tweede opgave — verwijdering van de in de huid afgescheidene stoffen en ziekelijke voortbrengsels der afscheiding — kan men, naar de verscheidenheid dezer stoffen en der verschillende vormen, op verschillende wijzen voldoen; ook is deze dikwijls geheel en al gelijk aan de onmiddellijke aanwijzing voor de oorzaken. Bij zoodanige vormen, die door van buiten in het organismus ingevoerde zelfstandigheden worden veroorzaakt, vereischt zij voor alles, dat de invloed dezer schadelijkheden ophoude; bakkers, die aan impetigo sparsa lijden, mogen dierhalve niet langer deeg kneden; lieden, die door psydracia mercurialis aangedaan worden, moeten de kwikzilverlucht verlaten, hunne huid van Ungt. merc. reinigen enz. Waar kort te voren in het darmkanaal ingevoerde stoffen de huidziekte veroorzaakten, worden zij nu door braak- en purgeermiddelen verwijderd. — Bij zoodanige vormen en soorten echter, die niet door uitwendige, eerst ingevoerde stoffen te weeg gebragt zijn, is de aanwijzing slechts dan overeenkomstig, wanneer de huidaandoening met eenig lijden van inwendige organen in verband staat, en vereischt zij de verwijdering van dit lijden. Zoo bewijzen Antacida bij den met dyspepsia acida verbondenen strophulus dentitionis, Emmenagoga bij chloasma uterinum van niet zwangere vrouwen, Extr. saponacea en dgl. bij levervlekken, goede diensten. — Slechts wanneer op de eene of andere dezer wijzen de voortdurende bron der ontaarde stoffen gesloten is, mag men hopen, door verwijdering der in de huid afgescheidene en in haar geplaatste voortbrengsels, duurzame en wezentlijke genezing te zien volgen.

Dikwijls verkrijgt men dán genezing, wanneer men slechts de plaatselijke terugwerking in natuurlijke mate tracht te behouden; — dikwijls moet echter ook de tegennatuurlijke afscheiding in hoedanigheid veranderd worden, om te kunnen worden uitgescheiden, of moet het afscheidingsvermogen der huid bevorderd worden, en eindelijk moet men in vele gevallen de af te scheidene stoffen, die door de huid alleen niet kunnen verwijderd worden, door een gelijktijdig aandrijven van andere afscheidingsorganen, uit het organismus trachten te verwijderen. Waren wij, namelijk wat de scheikunde aangaat, naauwkeuriger met de eigenschappen van de afgescheidene stoffen der Eczematoses bekend, dan zouden wij, hetgeen nog tegenwoordig aan de kunst ontbreekt, in staat zijn, het afscheidingsvoortbrengsel van vele vormen, door dezelve in hoedanigheid te veranderen, te vernietigen. De voordeelen, welke het gebruik van de zwavel, bij den uitslag ten gevolge van het veelvuldig gebruik van kwikzilver, het gunstige gevolg van potaschverbindingen bij vele soorten van Herpes, welker afscheidingen zich zuur verhouden, de zuren bij vele soorten van hoofdzeer enz. berusten voorzeker op eene dusdanige wijziging en laten, voor de aanwending van deze geneeswijze, een meer uitgebreid veld te wenschen over. Het opwekken van de afscheidingswerkdadigheid der huid is voornamelijk dan aangewezen, wanneer de huid droog, ruw, traag (torpide) is, de doode ligchamen van den uitslag lang op haar verblijven enz., en zij wordt deels door uitwendige middelen, onder welke de baden eene eerste plaats bekleeden, deels door inwendig toegediende Diaphoretica verkregen. — Afleiding naar andere afscheidingsorganen is echter vooral noodzakelijk bij eene zamenstelling van Eczematoses met inwendige stoornissen, en ook bovendien vooral van voordeel, waar de uitslag ver over de huid verspreid is en voortwoekert, met rijkelijke afscheiding verbonden is,

reeds langen tijd bestaat, en de overige afscheidingen meer hebben opgehouden. — Welk afscheidingsorgaan echter als afleidingspunt gebruikt, en door welke middelen het aangedreven zoude kunnen worden, moet de vorm der Eczematoses en hare betrekking tot de aandoeningen van inwendige organen, ja dikwijls de hoedanigheid van het geval beslissen. Het meest worden wel is waar de darmen hiertoe gebruikt; doch bij vele vormen en soorten verdienen duidelijk de nieren, de baarmoeder enz. den voorrang.

De derde opgave — regeling van de afscheiding der huid — vereischt de opwekking derzelve, waar zij te zwak, beperking, waar zij te overvloedig is, en verandering van hare hoedanigheid, waar deze in het oogloopend van den normalen toestand afwijkt. — Wanneer en hoe zij aangespoord en in hoedanigheid veranderd moet worden, werd, als overeenkomstig met de tweede opgave, reeds aangemerkt; de afscheiding belemmerende, zoogenaamde opdroogende middelen echter, kunnen in het algemeen slechts zelden aangewend worden, omdat bij de meeste soorten van Eczematoses de, aan het organismus vreemde stoffen, door de huid worden uitgescheiden en er slechts dan genezing volgt, wanneer deze uitscheiding werkelijk heeft plaats gehad. Slechts dan, wanneer de huid door eenvoudige dynamische prikkels tot overvloedige afscheiding geraakt is, zijn voornamelijk zamentrekkende middelen en dgl. aangewezen. Zij mogen daarentegen niet aangewend worden, wanneer de Eczematoses met inwendige stoornissen in verband staan, noch overal, waar stofverplaatsing te vreezen is; hun onvoorzigtig gebruik kan menige onbeduidende huidziekte in eene voor het leven gevaarlijke ziekte doen veranderen. — In alle twijfelachtige gevallen dus, waar eene bovenmatige afscheiding der ziekelijke huid, hare beperking aanwijst, zoeke men deze te verkrijgen door afleidende middelen, door opwekking van andere afscheidingsorganen, name-

lijk van de darmen; en moet men zich, omdat eene te rijkelijke afscheiding de voeding belemmert en dgl., tot onmiddellijk beperkende middelen bepalen, dan zoeke men zich toch altijd, door een gelijktijdig gebruik van Evacuantia, door het aanleggen van fontanellen enz., voor stofverplaatsing te verzekeren.

Aan de vierde opgave — inachtneming der deelneming van het geheele organismus — moet, omdat de aard en wijze dezer deelneming verschillend zijn kunnen, ook op eene verschillende wijze beantwoord worden. — De koorts, welke de Eczematoses nu en dan vergezelt, is meestal erethisch, begunstigt de vroegtijdige genezing, en geeft geene verdere aanwijzingen, dan eene naauwkeurige inachtneming der opgegevene diëet; slechts wanneer zij een meer ontstekingachtig karakter aanneemt, moeten ontstekingwerende middelen aangewend, somwijlen zelfs algemeene bloedontlastingen in het werk gesteïd worden. — Van grooter gewigt voor de genezing is de invloed, welken verouderde en gewoon geworden Eczematoses op het plantaardige leven uitoefenen. Zij bieden dan, even als parasitisch groeijende planten, in het organismus, dikwijls aan alle tot nu toe aangehaalde middelen, hardnekkig wederstand; al het organisch vermengbare wordt tot hare plantaardige voeding besteed, en doet in den persoon, in welken zij huisvesten, meer of min duidelijke kenteekenen van kwaadsappigheid ontstaan. Slechts wanneer men haar de voeding onttrekt, het plantaardige leven in zijne wortels verandert en op de ziekelijk parasitische, organische vormingen, onmiddellijk vijandige, vergifte middelen (zoogen. specifica) laat inwerken, vermag men dezelve te verwijderen. In deze gevallen zijn, even als bij de Dyscrasiën, ook bij de eenvoudige Eczematoses, de onthoudings- en hongerkuur, in vereeniging met de zoogenaamde heroische, het plantaardige leven in zijne wortels aangrijpende, eigenaardige middelen aangewezen en tevens de laatste toevlugt. — Dikwijls is de

onthoudingskuur in vereeniging met de afscheiding-bevorderende middelen, houtdranken, het Decoct. Zittmanni, Pollini, Rob de Laffecteur enz. toereikend; menigmaal echter moet ook de eigenlijke hongerkuur met eene overeenstemmende behandeling met kwikzilver, Jodium, Nitras argenti, Anthrakokali, Murias auri of Arsenicum in het werk gesteld worden. Het spreekt wel van zelf, dat de keus omtrent het eene of andere dezer middelen niet dezelfde is, en dat de hoedanigheid van den ziektevorm, de gesteldheid der zieken en de verbinding met inwendige aandoeningen, de mogelijkheid eener zamenstelling enz. daarbij moeten geraadpleegd worden. Ook kan eene zoodanige inwerkende behandeling niet meer in het werk gesteld worden, wanneer de zieken reeds zeer afgevallen, leucophlegmatisch of hydropisch zijn; doch in dusdanige gevallen is het veeleer aangewezen, door eene behoorlijk voedende diëet, door versterkende middelen, zoo als kina, ijzer en dgl. eerst de gesteldheid te verbeteren, vervolgens de ophoopingen van water door geschikte middelen te ontlasten en eerst later de behandeling der Eczematoses te ondernemen.

Behalve deze eigenlijke opgave betrekkelijk de behandeling der ziekte, komen nog vele aanwijzingen aangaande de verschijnselen (symptomatische Indicationen) in aanmerking, welke echter naar de verschillende vormen zeer uiteenloopen. — Dikwijls maakt de deelneming van het zenuwstelsel der huid, door het lastige branden en jeuken, de hulp der kunst noodzakelijk; de pijn vermindert menigmaal reeds door verweekende middelen, Ol. amygd. dulc., Ungt. alth. enz.; doch ook dikwijls moet men van Narcotica, de Belladonna, het Opium en dgl. gebruik maken. In andere gevallen vordert de zamenstelling met ontsteking eene strengere ontstekingwerende diëet en de uit- en inwendige aanwending van ontstekingwerende middelen; nu eens moet de verharding verdreven, dan de verette-

ring bevorderd, of de door haar veroorzaakte scheiding van den zamenhang weder verholpen worden, en wat meer hiervan zij.

Ook de aanwijzing betrekkelijk den uitgang (indicatio exituum) loopt, naar de enkele vormen en derzelver verschillende uitgangen, op velerlei wijzen uiteen. — Bij den uitgang in genezing kan de kunst het afstooten der doode ligchamen, der schubben, korsten enz. door verweekende baden, omslagen en zalven bevorderen, en door wasschingen met zacht opwekkende middelen, het verdwijnen der kleurverandering bespoedigen. — Vertoont zich eene krisis, dan kan men deze leiden en naar omstandigheden bevorderen. Terugkeering echter kan, door naauwkeurige inachtneming der aanwijzing voor de oorzaken, worden voorgekomen. Gaat de ziekte in zweren over, dan moeten deze, zoo als de heelkunde dit leert, volgens haren graad van terugwerking en, waar zij door eene dyscrasische zamenstelling te weeg gebragt zijn, overeenkomstig deze Dyscrasie behandeld worden. De overgroote prikkelbaarheid, welke nu en dan op de huid terugblijft, verdwijnt soms na het gebruik van verdoovende middelen, en de trapsgewijze aanwending der koude. Vormen zich door stofverplaatsing andere ziekten, welke gevaarlijker zijn dan de huiduitslag, dan is het, behalve de ziekteaanwijzing bij deze aandoening, nog steeds de algemeene opgave, de van de huid verdrevene Eczematoses weder te voorschijn te roepen, waartoe de uit de oorzaken bekende eigenschap van vele stoffen om, op de huid ingewreven, uitslag te verwekken, ons het middel aan de hand geeft. Men maakt dezen kunstigen uitslag op de vroeger aangedane plaatsen of, waar eene spoedige afleiding noodzakelijk is, in de nabijheid van het door stofverplaatsing aangedane orgaan, en zoekt den vorm der verdwenene Eczematoses zoo veel mogelijk na te bootsen door, bij blaasvormigen uitslag, zijne keus tot

Daphne mezereum, Ol. croton. en dgl., bij puisten tot Ungt. tart. stib. te bepalen enz. Gaan de Eczematoses in eenen dyscrasischen uitslag over, dan volge men de behandeling van dezen. — Cachexie en Leucophlegmatie echter, welke ten gevolge van verouderde vormen ontstaan, vereischen steeds eene meer versterkende behandeling, en dusdanige middelen moeten ook bij waterzucht, waarin deze ziekten overgaan, in vereeniging met de afscheiding bevorderende middelen toegediend worden.

Verdeeling.

De Familie der Eczematoses vervalt, naar de bij het anatomisch karakter aangevoerde verscheidenheden, naar de zitplaats van enkele soorten, op deze of gene zamenstellende deelen der huid, naar de tegennatuurlijke strekking van deze of gene afscheiding, naar de geringere of sterkere ontwikkeling, en de daarvan afhangende verhoudingen tusschen de grondvlakte en de vrucht, enz. in 5 verwantschappen: Ephidroses, Acarpae, Polycarpae, Monocarpae en Seborrhoeae. — De geslachten vormen zich bij de mindere soorten, bij welke zich nog geen ontstaan van vruchten laat bemerken, naar de gesteldheid der afgescheidene stoffen en naar de kleur en gedaante der pericarpiae; bij de, met duidelijke vruchten opkomende, meer ontwikkelde vormen echter, naar het verschil der vruchten. — Minder wezentlijke afwijkingen van de uitwendige gedaante, verscheidenheden in de oorzaken, het haastige of slepende beloop en dgl. stellen de soorten en variëteiten daar. Bij geene andere Familie der huidziekten telt men zoo vele geslachten, soorten en onderafdeelingen.

a. *Eerste Verwantschap. Ephidroses.*

Het tegennatuurlijk Zweeten.

—

Synonymen. Zweetzuchten.

Kenmerken.

Idiopathische veranderingen van de onmerkbare uitwaseming en afscheiding van het zweet, nu eens wat de hoeveelheid, dan weder wat de hoedanigheid betreft; — somwijlen in beide opzigten te gelijk, zonder merkbare afwijkingen in de kleur en het weefsel der huid.

De Ephidroses zijn onder de Eczematoses de minst ontwikkelde; de vermeerderde toevoer van bloed, welke de tegennatuurlijke afscheiding voorafgaat, is gering, verdwijnt spoedig, en is dikwijls niet eens merkbaar; het ziekelijke voortbrengsel wordt uitgescheiden, niet, zoo als bij de andere verwantschappen, in de huid terug gehouden, en de neiging tot afgezonderde vormingen ontbreekt bij haar nog geheel.

Zij komen in het algemeen vrij zelden voor; de meeste zweetziekten zijn geene idiopathische, ware huidziekten, geene Ephidroses, maar verschijnselen van een inwendig lijden, welke zich tevens door andere ziekteverschijnselen te kennen geven.

Verdeeling.

Naarmate de uitwaseming, wat de hoeveelheid aangaat, of in betrekking tot de kleur of den reuk van den natuurlijken toestand afwijkt, wordt deze Verwantschap in 3 Geslachten verdeeld.

I. Geslacht. Hyperhidrosis.

De Zweetvloed.

—

Synonymen. Het overvloedige, bovenmatige zweet.

Kenmerken.

Bovenmatige afscheiding van zweet in eene grootere of geringere uitgebreidheid der huid, zonder bijkomende ziekte, nu eens voorafgegaan door eene ligte zwelling en vermeerderden toevoer van bloed, dan zonder deze. — Het zweet onderscheidt zich niet merkbaar van het natuurlijke; soms is het duidelijk in hoedanigheid veranderd. In den aanvang zijn het weefsel en de overige verrigtingen der huid geheel normaal; later daarentegen wordt zij niet zelden week, gevoelig, als het ware tot bederf overgaande (toenadering tot het geslacht Amorpha.)

Verdeeling.

Naar gelang der uitgebreidheid bestaan er 2 soorten: de algemeene en plaatselijke zweetvloed.

---

1. *Soort. Hyperhidrosis universalis.*

De algemeene zweetvloed.

—

Synonymen. De zweetzucht.

Verschijnselen.

Of voortdurend, of bij de minste inspanning, verhoogde temperatuur enz. breekt over het geheele ligchaam, bij eene ligte zwelling der huid, een overvloedig zweet uit, hetwelk in den regel in hoedanigheid niet van het natuurlijke afwijkt, in enkele gevallen van deze zeld-

zaam voorkomende aandoening echter ook stinkend is. — Daarbij is de huid niet veranderd; de verrigtingen van andere organen zijn niet merkbaar verstoord, en de zieken verzwakken door het overvloedige zweeten weinig.

---

2. *Soort. Hyperhidrosis localis.*

De plaatselijke zweetvloed.

Synonymen. Het plaatselijke zweet, het overvloedige zweeten aan de voeten en oksels enz.

Verschijnselen.

De huid van enkele ligchaamsdeelen, namelijk van de voeten en okselholten, somwijlen ook van de handen, tusschen de borsten, van de eene helft van het aangezigt, van de eene helft des ligchaams enz. scheidt of aanhoudend, of bij de minste aanleiding veel zweet af, terwijl de afscheiding van de huid op het overige ligchaam noch normaal, noch beperkt is. — Het door het lijdende deel afgescheidene zweet is meestal stinkend, kleurt het linnen dikwijls geel en bruin, en de door hetzelve aanhoudend bevochtigde huid wordt langzamerhand dikwijls week, rimpelig, wit en gevoelig, als of zij eenen geruimen tijd in warm water gelegen had. — De verrigtingen van andere organen toonen daarbij geene in het oogloopende en bestendige verstoring.

Erkenning.

Beide soorten onderscheiden zich van het symptomatische zweet, zooals het bij roodvonk, teringkoorts enz. voorkomt, door het gebrek aan alle andere bestendige ziekteverschijnselen en door den geringen invloed, welken zij op het geheele organismus uitoefenen.

Oorzaken.

De oorzaken van de eerste en zeldzaam voorkomende soort zijn nog geheel onbekend; evenwel schijnt zij menigvuldiger bij vrouwen voor te komen en nam men haar eenige malen gedurende de zwangerschap waar. De tweede soort treft men meer bij mannen aan, voornamelijk aan de voeten, waartoe hunne bekleeding zoude kunnen medewerken, en vertoont zich dikwijls reeds vóór den huwbaren leeftijd, soms echter ook eerst later. In vele gevallen schijnen stoornissen in de spijsverteringswerktuigen eenigen invloed te hebben, en men ziet haar ook bij personen, die later door jicht aangedaan worden.

Beloop, Duur, Uitgang.

Beide soorten verloopen chronisch. — Dupont zag de eerste meer dan 6 jaren voortduren, en niet zelden ontstaat de tweede reeds in de eerste jongelingsjaren en blijft dan het geheele leven door bestaan. — Behalve in genezing kan de aandoening, voornamelijk de 2de soort, door plotselijke onderdrukking en stofverplaatsing in andere ziekten eindigen, en men zag op deze wijze acute en chronische waterzucht in het hoofd en de borst, beroerten en velerlei zenuwziekten ontstaan en zelfs doodelijk eindigen. Slechts op deze wijze kan de zweetvloed gevaarlijk worden, ofschoon niettemin zijne genezing ook buitendien niet zonder zwarigheid is.

Behandeling.

Waar de aanwijzing voor de oorzaken kan opgespoord worden, moet bij beide soorten aan haar beantwoord worden, en steeds moet men alles, wat de afscheiding der huid vermeerdert, vermijden, voor zuiverheid zorgen, den leefregel der zieken regelen, en door opwekking van andere afscheidingen, van die der darmen, nieren enz. afleiding zoeken te verkrijgen. Voornamelijk bij hyperhidrosis localis, die met stoornissen in de spijsvertering gepaard gaat, helpen herhaalde afvoerende

middelen zeer. Overigens kan men bij de eerste soort de zuren, Agaricus albus, welligt ook kina, ijzerzouten en dgl. inwendig beproeven, en Dupont genas een zeer hardnekkig geval door Extract. aconit. — De plaatselijke aanwending van zamentrekkende middelen, der koude en dgl. is niet aan te prijzen, en zelfs de omstemmende plaatselijke middelen, zooals de door Rayer aanbevolene zwavelvoetbaden, wasschingen met potasch en dgl. moeten met voorzigtigheid en in vereeniging met afleidende middelen gebruikt worden.

Veroorzaakt Hyperhidrosis stofverplaatsingen, dan zoeke men de onderdrukte afscheiding door het inwikkelen in wol en gewaste taf, door aromatische wasschingen, door plaatselijke baden met bijtende potasch, of een afkooksel van den Cortex mezerei enz. weder te voorschijn te roepen, of door mostaardpappen, blaartrekkende pleisters, fontanellen en dgl. te herstellen, terwijl men tevens de nieuw ontstane ziekte overeenkomstig haren aard behandelt.

II. Geslacht. Chromidrosis. *

Het gekleurde Zweet.

Kenmerken.

Terwijl de huid onveranderd en de afscheiding weinig of niet vermeerderd is, houdt het zweet kleurstof in, en is hierdoor meer of min sterk gekleurd. — Andere ziekteverschijnselen ontbreken.

Verschijnselen.

Men heeft gevallen waargenomen, in welke het zweet nu eens over het geheele ligchaam, dan slechts aan enkele deelen geel, groen, blaauw, bruin of zwart uitzag.

Het kleurde het linnen en verdroogde op de huid tot eene laag van gekleurde stof, welke zich gemakkelijk liet afwasschen en alsdan de huid geheel onveranderd toonde. Een naauwkeurig scheikundig onderzoek der afgescheidene stoffen heeft men echter, naar mijn weten, nog niet in het werk gesteld.

Erkenning en Oorzaken.

Niet alle voorbeelden van gekleurd zweet zijn idiopathische huidziekten, maar vele derzelve, namelijk het bloedige zweet, behooren duidelijk tot de Dermapostases, zooals de haar vergezellende verschijnselen van Haematochrosis en Chymoplania enz. bewijzen. — Waar echter eene dusdanige zamenstelling met inwendige aandoeningen geen plaats heeft, kan men doorgaans geene bepaalde oorzaak aanwijzen.

Beloop en Uitgang.

Het beloop is altijd chronisch, en wanneer ook in vele gevallen de aandoening weder van zelve verdween, duurde zij in andere het geheele leven door. — Gevaar veroorzaakt zij nooit.

Behandeling.

In vele gevallen wil men zweetdrijvende middelen, baden met potasch en dgl. heilzaam bevonden hebben; in andere bleven alle middelen zonder gevolg.

III. Geslacht. Bromidrosis.

Het stinkende Zweet.

Kenmerken.

De huiduitwaseming en het zweet hebben, zonder merkbaar vermeerderd te zijn, of zonder zigtbare veranderingen der huid en andere ziekten, eenen slechten reuk.

Verschijnselen.

Er zijn menschen, die door hunne uitwaseming, voornamelijk echter, wanneer zij beginnen te zweeten, eenen walgelijken, bedorven, ranzigen of muskusachtigen reuk rondom zich verspreiden, zonder dat de huid veranderd is, of de kwalijk riekende uitwaseming door eenigen anderen ziektetoestand veroorzaakt ware. Somwijlen schijnt de slechte reuk slechts van enkele plaatsen der huid uit te gaan.

Oorzaken, Beloop en Uitgang.

De oorzaken dezer aandoening zijn nog geheel en al onbekend; men heeft haar bij personen van zeer verschillenden ouderdom gezien, terwijl zij nu eens vrij spoedig verdween, dan weder het geheele leven door bleef bestaan.

Behandeling.

Wij kennen geene geneesmiddelen tegen deze aandoening; slechts reukwerken, om den walgelijken stank te verbergen.

---

b. *Tweede Verwantschap. Acarpae.*

Vlekkenuitslag.

Synonymen. Maculae en Squamae Plenk en Willan. — Cryptoimpetigines Schönlein.

Kenmerken.

Eigenlijdende veranderingen in de afscheiding der huid met eenvoudige pericarpia, zonder vorming van vruchten; — vlekken, areolae, zonder knopjes, blaasjes en dgl. — Grootere of kleinere plaatsen der huid worden door vermeerderden toevoer van bloed, afscheiding van kleurstof of ziekelijke vorming van hoornstof, in be-

trekking tot kleur en weefsel veranderd, zonder dat evenwel de ziekelijke afscheiding afgezonderde, zelfstandige, organische vormingen, exanthematische vruchten doet ontstaan.

Door de primaire, aanhoudende veranderingen der huid van de Ephidroses onderscheiden, en het kenmerk dragende van meer volkomen ontwikkelde Eczematoses, zijn evenwel de Acarpae nog minder volkomen gevormd, dan die ziektevormen, bij welke ontwikkeling van vruchten plaats heeft. De vermeerderde toevoer van bloed, welke de tegennatuurlijke afscheiding voorafgaat, vertoont zich bij de meeste soorten minder duidelijk en verliest zich ligter in haar voortbrengsel, dan bij deze: — zij kunnen, tot haar ontstaan, beter de lucht, het licht en de warmte ontberen, duren langer, zijn hardnekkiger, in haar beloop aan geenen bepaalden tijd gebonden en stellen de behandeling grootere zwarigheden in den weg. Haar karakter van terugwerking is meestal traag, en dierhalve vereischen zij meer eene prikkelende, dan eene andere behandeling.

Verdeeling.

Deze Verwantschap bevat de Geslachten Amorpha, Lentigo, Chloasma, Argyria en Pityriasis, van welke de eerste eenen overgang van de Ephidroses tot de Acarpae daarstelt, de drie volgende echter zich kenmerken door tegennatuurlijke afscheiding van kleurstof, en de laatste door tegennatuurlijke vorming van hoornstof.

IV. Geslacht. Amorpha.

Het Smarten.

Synonymen. *Παράτριμμα.* — Intertrigo. — Erythema intertrigo Will.

Kenmerken.

Enkele plaatsen, voornamelijk de plooijen der huid, worden vuil, rood, bruinachtig, en scheiden eene kwalijk riekende vloeistof af, welke kleverig op het gevoel is, de plaatsen, met welke zij in aanraking komt, ligt prikkelt, en het linnen geel of bruinachtig kleurt. — De vlekken der huid zijn onregelmatig gevormd en niet zeer omschreven.

Verdeeling.

Naar den ouderdom der aangedane personen en vele verschijnselen enz. onderscheidt men 2 soorten.

---

1. *Soort. Amorpha infantilis.*

Het smarten der kinderen.

Synonymen. Intertrigo infantum. — Das Wundsein der Kinder. — Rougeurs des enfants.

Verschijnselen.

Enkele plaatsen der huid bij pas geboren of zuigende kinderen worden, in kleinere of grootere uitgebreidheid, voornamelijk de plooijen aan de billen, de teeldeelen, de inwendige oppervlakte der schenkels, den hals enz, rood, zwellen op en zijn vochtig. De roodheid verschilt van het zuivere rozenrood tot het vuile donkerrood, en verliest zich aan hare onregelmatige grenzen langzamerhand in de normale huidkleur. De dikwijls zeer overvloedig afgescheidene vloeistof is kleverig, heeft eenen eigenaardigen reuk, kleurt het blaauwe lakmoespapier rood en het linnen geel. De aanraking der veranderde huid is gevoelig voor het kind. Blijft de aandoening langer bestaan, dan wordt de opperhuid ondoorschijnend, verweekt tevens in de ziekelijk afgeschei-

dene vloeistof en laat zich van de roodgeworden lederhuid los; pijn en onrust nemen toe, en de afscheiding wordt nog rijkelijker en kleviger dan te voren.

---

2. *Soort. Amorpha adultorum.*

Het smarten der volwassenen.

Synonymen. Erythema paratrimma Sauv. — Intertrigo adultorum. — Der Wolf, das Wundsein der Erwachsenen.

Verschijnselen.

Zoodanige plaatsen der huid bij volwassenen, op welke ook in den natuurlijken toestand de afscheiding tamelijk sterk is, namelijk in de nabijheid der teeldeelen en aan den bilnaad, doch ook aan andere ligchaamsdeelen, worden in den aanvang rood, doch langzamerhand bruinachtig, en scheiden eene zeer kwalijk riekende vloeistof af, welke het linnen geel en bruin kleurt en stijf maakt. Deze afscheiding wordt voorafgegaan en vergezeld door een jeuken en branden der aangedane plaatsen der huid. — Blijft zij lang voortduren, dan lost zich ook hier de opperhuid in een wit slijm op, de lederhuid komt bloot te liggen, en is zeer gevoelig, de afscheiding nog stinkender en aanhoudender.

Erkenning.

De tweede soort komt zeer veel met de hyperhidrosis localis overeen, doch onderscheidt zich van haar door de primaire roodwording en bruinachtige kleuring der huid, door de taaije, kleverige afgescheidene stof, en door het vroegtijdige ontvellen der huid.

Oorzaken.

Men heeft beide soorten aan werktuigelijke inwerkin-

gen, drukking, het wrijven der huid enz. willen toeschrijven; doch ofschoon een zoodanige invloed, en bovendien onzuiverheid, gebrek aan de noodige verzorging der huid enz. de vorming van Amorpha ook bevorderen, zoo vermogen deze toch voor zich alleen, de tegennatuurlijke afscheiding niet te weeg te brengen. De eerste soort komt slechts bij kinderen, tot aan het einde der eerste tandwording voor, en in verreweg de meeste gevallen vertoonen zich nevens haar, duidelijke verschijnselen van het zuur in de eerste wegen; alle kinderen van vele moeders of minnen worden, niettegenstaande de grootste zorg, door haar aangedaan, en die, welke zonder de moeder opgevoed zijn, welligt nog menigvuldiger dan die, welke door haar zelve gezoogd zijn. Het schijnt mij dienvolgens toe, dat zij voornamelijk door schadelijkheden in het voedsel wordt te weeg gebragt. — De tweede soort echter treft men het menigvuldigste aan in den mannelijken leeftijd, bij beide geslachten, en meer bij vette, dan bij magere personen. Zij komt voornamelijk in den zomer voor, zonder dat zij daarom bij personen, bij welke zij gewoon geworden zijn, in het koude jaargetijde geheel zoude ontbreken. Prikkeling der huid, op eene mechanische of dynamische wijze, bevordert voorzeker haar ontstaan; doch ook bij haar kan men eene verbinding met stoornissen in de spijsvertering en, volgens Krügelstein, nu en dan ook wel in de maandstonden aantoonen. Personen namelijk, die aan aanbeijen, jicht en dgl. lijden, hebben eene voorbeschiktheid tot haar ontstaan.

Beloop, Duur, Uitgang.

Bij eene gepaste behandeling duren beide soorten gewoonlijk niet lang, en eindigen, zonder eene duidelijke krisis, in genezing; doch steeds blijft er eene groote neiging tot wederkeering bestaan, en er zijn voorwerpen, die, na de minste inspanningen, bij eene ongeregelde diëet, bij verhittingen enz. door de tweede

soort worden aangedaan. — Wordt Amorpha plotselijk, door lood- en zinkpreparaten, opgedroogd, dan zijn hiervan, namelijk bij de eerste soort, niet zelden hevige aanvallen van kolijk en zelfs algemeene stuipen het gevolg, en men heeft op deze wijze velerlei andere aandoeningen zien ontstaan, en spoedig den dood veroorzaken. Goelis en Armstrong zagen echter uit amorpha infantilis bij dyscrasische kinderen, ook kwaadaardige verzweringen ontstaan.

Behandeling.

Als behoedmiddelen tegen beide soorten moet men niet slechts eene naauwkeurige zuiverheid in acht nemen, en elken huidprikkel vermijden, maar ook de voeding regelen, en zijne opmerkzaamheid bij kinderen op het ontstaan van het zuur, bij volwassenen op bezwaarnissen in de spijsvertering, en stoornissen in de maandstonden vestigen. — Is de aandoening reeds aanwezig, dan bewijzen, in het begin van de eerste soort, verweekende wasschingen met slijmachtige afkooksels, amandelmelk en dgl. goede diensten; is de huid echter reeds week en losgelaten, dan bestrooit men haar met Semen lycopodii en Magnes. alb. Zalven, en voornamelijk opdroogende middelen, zijn steeds schadelijk. Inwendig geve men de kinderen daarbij Antacida, ligt afvoerende middelen, en geschikt voedsel.

Bij de tweede soort is de aanwending van beperkende plaatselijke middelen mede niet zonder gevaar, zoo lang niet de gastrische bezwaarnissen, door braak- of purgeermiddelen, stoornissen in de maandstonden, door Emmenagoga en dgl. verholpen zijn. Is dit echter geschiedt, dan bewijzen in den beginne zachte zalven, later strooipoeijers met een weinig aluin, en bij verouderde aandoening geestrijke wasschingen met Spiritus serpylli, saponato-camphoratus, eau de cologne en dgl. bij welke men langzamerhand een weinig zwavelzuur kan voegen, goede diensten. Daarbij moeten echter altijd

andere afscheidingen in eene vermeerderde werkdadigheid gehouden worden.

Verdwijnt Amorpha weder, dan moet zij door het bestrooijen van poeder van den Cortex mezerei, door Tinct. canth., of Ammonium-zalf weder hersteld worden.

V. Geslacht. Lentigo.

De Zomersproeten.

Synonymen. Φακός, ἔφηλις. — Ephelis Cels. — Ephelis lenticularis Will. — Panne lenticulaire Alibert.

Kenmerken.

Beperkte, rondachtige, laagsgewijze afscheidingen eener bruine kleurstof in de huid, van de grootte eens speldenkops tot die eener erwt, voornamelijk aan onbedekte ligchaamsdeelen, zonder pijn en afschilfering.

Verdeeling.

Er zijn twee verschillende soorten.

1. *Soort. Lentigo ephelis.*

De gewone zomersproeten.

Synonymen. Ephelis a sole Sauvages en Plenk.

Afbeeldingen. Tab. III. 1. Tab. II. 4.

Verschijnselen.

Op onbedekte deelen des ligchaams, voornamelijk in

het aangezigt, verschijnen zonder eenige onaangename gewaarwording, onder den invloed der lentezon, kleine, naauwelijks ter grootte van eenen speldenkop, in den aanvang gele, later lichtbruine, ronde vlekken, die dikwijls zeer talrijk zijn, en met het begin van den winter zonder afschilfering weder verdwijnen.

---

2. *Soort. Lentigo perstans.*

De blijvende zomersproeten.

Synonymen. Ephelis lentigo Sauvages. — Kuhflecken.

Verschijnselen.

Grootere, dikwijls erwtenvormige vlekken nemen hier voornamelijk het aangezigt, doch ook andere, zoowel bekleede als onbekleede plaatsen der huid in, en verdwijnen in den winter niet, ofschoon hare kleur iets afneemt. — Zij zijn donkerder dan die der eerste soort, in den zomer dikwijls donkerbruin en zwart. Steeds behouden zij hare ronde gedaante en schilferen nooit af.

Oorzaken.

Beide soorten komen voornamelijk op eene weeke huid, en menigvuldiger bij kinderen en vrouwen voor. — Terwijl echter de eerste soort bij blonde en donkere haren waargenomen wordt, is de tweede bijna uitsluitend aan kinderen met blond, en voornamelijk met rood haar eigen. Zij is in vele huisgezinnen erfelijk en verschijnt gaarne bij klierzieke personen, en dikwijls bij die met eenen aanleg tot borstziekten. — Op beide soorten oefent de zon haren invloed uit; doch terwijl de eerste, door haar alleen verwekt, op eene zachte

huid binnen weinige dagen kan worden te voorschijn geroepen, neemt de tweede door de zonnestralen slechts in kleur toe, ontstaat gewoonlijk reeds in de eerste kinderjaren en kan, door zich voor de zon te behoeden, niet worden voorgekomen.

Uitgang.

De eerste soort verdwijnt regelmatig in den winter, en komt in de lente weder; in den hoogen ouderdom verdwijnt zij. De tweede soort blijft meestal het geheele leven door bestaan.

Behandeling.

De kunst heeft bij de eerste soort slechts zelden, bij de tweede nooit gevolg. — Beschutting voor de zon in vereeniging met plaatselijke, de huid prikkelende middelen, maken de geheele behandeling uit. Zoo zijn tot het verdrijven van zomersproeten beroemd het sap van onrijpe aalbeziën, van den mierikwortel, Borax, Tinct. benzoës, eene oplossing van Hepar sulphur. in Succ. citri en water, Liq. subcarb. potass., aluin, sublimaat enz.

VI. Geslacht. Chloasma.

De Kleurstofvlekken.

Synonymen. *Ἔφηλις* Hipp. et alior. — Kelis fulvescens Swediaur. — Ephelides Cazenave.

Kenmerken.

Onregelmatig gevormde, niet duidelijk omschrevene, laagsgewijze afscheidingen van kleurstof; geelachtige of donkerbruine, somwijlen zelfs zwartachtige vlekken van verschillenden, dikwijls zeer aanmerkelijken omvang, nu eens op bedekte, dan weder op onbedekte ligchaams-

deelen, somwijlen gepaard gaande met jeuking en afschilfering.

Verdeeling.

Er zijn drie soorten van Chloasma, welke wezentlijk van elkander verschillen.

---

1. *Soort. Chloasma vulgare.*

De levervlekken.

Synonymen. Maculae hepaticae Sennert. — Vitiligo hepatica Sauvages. — Ephelis hepatica Plenk. — Chloasma pseudoporriginosum Frank. — Pityriasis versicolor Will. — Panne hépatique Alibert. — Taches hépatiques. — Liverspot. — Leberflecken.

Afbeeldingen. Tab. III. 2.

Verschijnselen.

Er ontstaan, soms onder eene ligte jeuking, op de huid van den hals, den romp of van de ledematen, bijna nooit in het aangezigt, in den aanvang bleekroode, doch spoedig geelachtig wordende vlekken, die van verschillende, niet naauwkeurig omschrevene, onregelmatige gedaante en ongelijke grootte, spoedig in omvang toenemen, zich dikwijls over groote oppervlakten verspreiden, en langzamerhand donker, geelachtig lichtbruin worden. Zij verwekken gewoonlijk geene bezwaarnissen; slechts wanneer het ligchaam verhit is, na afwijkingen in de diëet, bij onweder enz. jeuken zij, en men ziet dan, wanneer zij gewreven worden, ook wel kleine kortstondige knopjes op haar ontstaan. — Hebben de levervlekken reeds langen tijd bestaan, dan verdikt zich de opperhuid over haar, en schilfert zemelvormig af. De vlekken verschillen alsdan in kleur,

naarmate deze afschilfering korten of langen tijd heeft plaats gehad, vertoonen zich nu eens rood, dan geel, dan bruin, en brengen die verandering der huid te weeg, welke Willan als pityriasis versicolor beschreef, en die steeds een verouderd chloasma vulgare, nooit eene wezentlijke Eczematosis is. Nu eens bepaalt zich chloasma slechts tot enkele vlekken, dan weder verschijnen er talrijke uitbottingen, en de aandoening breidt zich over het geheele ligchaam uit, gewoonlijk slechts het gezigt en de handen verschoonende.

Erkenning.

Deze ziektevorm zoude met naevus spilus, en met Lentigo kunnen verwisseld worden. — Van den eersten echter onderscheidt hij zich, doordien de vlekken meestal veel talrijker zijn, door het verschijnen in lateren leeftijd, door de jeuking, het afschilferen, de kleurverwisseling enz.; en van Lentigo erkent men denzelven ligt, door de onregelmatige gedaante en den grooteren omvang der vlekken, door zijne voorkeur voor bekleede ligchaamsdeelen, door het afschilferen en de jeuking.

Oorzaken.

Men neemt de levervlekken bij beide geslachten waar; slechts zelden vóór den huwbaren en in meer gevorderden leeftijd; menigvuldiger bij personen met eene zachte, dan met eene harde huid. — Menigwerf liggen haar stoornissen in de spijsvertering, namelijk van het poortaderstelsel en de lever, tot grondslag. Men ziet dezelve menigmaal in vereeniging met beginnende aanbeijen, bij personen, die aan organische leverziekten lijden; zij komen echter ook dikwijls voor, na eenvoudige afwijkingen in de diëet, na het bovenmatig genot van vette, ranzige spijzen en dgl., of na gemoedsaandoeningen, voornamelijk toorn, en niet zelden verschijnen zij zonder eenige bekende oorzaak. Afwijkingen in de diëet, onmatigheid in het eten en drinken, ge-

moedsaandoeningen, hebben altijd invloed op haar beloop en vermeerderen, even als verhitting, het jeuken en bevorderen de uitbreiding.

Beloop en Uitgang.

Somwijlen verdwijnen de levervlekken weder in weinige dagen zonder afschilfering, en in andere gevallen blijven zij, terwijl zij nu eens sterker, dan weder minder opkomen, jaren lang, ja, door organische gebreken vergezeld, het geheele leven door bestaan. Met de afschilfering harer oppervlakte eindigen zij niet; zij genezen langzamerhand en zonder eenige krisis. Behalve de door Frank verhaalde waarneming, in welke eene hevige Angina het gevolg van het terugdrijven van een chloasma was, en welke hersteld werd door hetzelve met Tinct. canth. weder te voorschijn te roepen, is mij geen geval van stofverplaatsing bekend.

Behandeling.

Hoewel ook zonder gevaar, is de aandoening toch dikwijls zeer hardnekkig. In versche en door geene belangrijke onderbuiksaandoeningen gevoede gevallen, zijn, bij eenen gepasten leefregel, voorzeker wasschingen en baden met eene oplossing van Hepar sulph., en het inwendig gebruik van natuurlijk zwavelwater voldoende, waarbij men van tijd tot tijd afvoerende middelen laat gebruiken; doch in verouderde gevallen blijven niet slechts deze middelen, maar ook Antimonialia, het Jodium, de alcalische en zure wasschingen enz. vruchteloos. — Zijn er bezwaarnissen in de spijsvertering aanwezig, dan moeten eerst deze naar haren aard, op verschillende wijzen opgeheven worden; en Extr. saponac., Rheum, Ungt. oxygenat. in de leverstreek ingewreven, voetbaden met koningswater bij leverziekten, zwavel met aloë, bloedzuigers aan den endeldarm enz. bij verplaatste aanbeijen, helpen dikwijls meer tegen de levervlekken, dan alle andere plaatselijke middelen. Om zich voor terugkeering te vrijwaren, is

het aangeraden, ook na het verdwijnen van den uitslag, nog eene geregelde levenswijze te houden, van tijd tot tijd een afvoerend middel te gebruiken, en gedurende eenen geruimen tijd nog Weilbacher- of Nenndorfer-water te drinken.

---

2. *Soort. Chloasma uterinum.*

De baarmoedervlekken.

Synonymen. Chloasma gravidarum en amenorrhoicum Frank. — Ephelis gravidarum Sauv. en Plenk. — Taches de grossesse.

Verschijnselen.

Bij zwangere vrouwen, zeldzamer bij zoodanige, die aan stoornissen in de spijsvertering of organische gebreken van den uterus lijden, verschijnen gewoonlijk, onder eene ligte oplooping der aangedane deelen, voornamelijk in het aangezigt, doch ook aan den hals, aan de borsten, den buik enz. eerst bruine of groenachtig bruine, even als gebrande koffij, gekleurde vlekken van eene onregelmatige gedaante en meestal aanmerkelijken omvang. Zij beperken zich gewoonlijk tot één ligchaamsdeel, doch nemen hier spoedig in uitgebreidheid en kleur toe, en Lecat deelt eenige gevallen mede, in welke zij volkomen zwart werden, en het geheele gezigt even als met een masker bedekten. In enkele gevallen echter verspreidde zich de aandoening gelijkmatig over het geheele ligchaam, en Rostan heeft, namelijk in het Nouv. journ. de médecine T. V. pag. 22, een geval medegedeeld van eene vrouw, bij welke door doodsangst de maandstonden ophielden en die zwart, even als eene negerin werd. Deze vlekken veroorzaken noch pijn noch jeuking; hare oppervlakte is gewoonlijk

glad, even als met olie bestreken; slechts zelden heeft men eene ligte afschilfering, menigvuldiger eene uitzweeting der kleurstof op de oppervlakte, een afkleuren der vlekken waargenomen; eene toenadering van chloasma uterinum tot Chromidrosis.

Erkenning.

Deze soort onderscheidt zich van de eerste, behalve door haren zamenhang met ziekten der teeldeelen, door hare voorkeur voor de huid des aangezigts, door de meer verdeelde, grootere en donkerder vlekken, door het niet plaats hebben van jeuking, van duidelijke afschilfering enz.

Oorzaken.

Reeds Hippocrates (Ed. Kühn. T. III. pag. 8.) kende de afhankelijkheid van dezen ziektevorm van de zwangerschap. Nu eens vertoont hij zich korten tijd na de bevruchting, dan weder eerst in de laatste maanden, en ofschoon ook nu en dan gemoedsaandoeningen, schrik, toorn der zwangeren tot deszelfs ontstaan schijnen mede te werken, zoo verschijnt hij toch in andere gevallen weder zonder eenige andere oorzaak, en er zijn vrouwen, die bij elke zwangerschap aan chloasma uter. lijden. Zeldzamer ontstaat de aandoening bij meisjes, die aan Amenorrhöea of Dysmenorrhöea lijden, bij meer bejaarde vrouwen, en in vereeniging van organische veranderingen der baarmoeder. Evenwel ontbreekt het ook niet aan waarnemingen van soortgelijke gevallen, en zij is mij-zelven eens, na het ophouden der maandstonden bij eene 48 jarige vrouw en eenmaal in vereeniging met carcinoma uteri, voorgekomen.

Beloop, Duur, Uitgang.

Even als chloasma vulgare duurt ook deze ziektevorm nu eens slechts eenen korten tijd, dan weder maanden en jaren lang. — In vereeniging met geringe stoornissen in de maandstonden ziet men de vlekken somwijlen, ten tijde van derzelver verschijnen, opkomen en na verloop

van eenige dagen, zonder afschilfering weder verdwijnen. Bij zwangeren verliezen zij zich zelden voor en meestal met de verlossing, en dan ziet men de aandoening, soms met afschilfering, menigvuldiger met een bruin of zwart zweet, ontbonden worden. Doch deze verschijnselen zijn, zooals vermeld is, niet altijd kritisch. Wanneer zij met Amenorrhöea zamengesteld zijn, verdwijnen de baarmoedervlekken langzamerhand, naarmate de maandstonden zich weder regelen. In vereeniging met organische ziekten der baarmoeder daarentegen, blijven zij dikwijls het geheele leven door bestaan. — Een andere uitgang van deze aandoening is mij niet bekend. Wederkeering heeft menigwerf plaats.

Voorzegging en Behandeling.

Het chloasma uterinum is, tenzij het met onherstelbare organische gebreken in verbinding mogt staan, minder hardnekkig, dan de eerste soort. Bij zwangeren maakt het geene behandeling noodig, daar het in het kraambed van zelf verdwijnt. Bij niet zwangeren daarentegen moeten vóór alles de stoornissen in de geslachtswerktuigen opgeheven, de maandstonden door gepaste middelen hersteld en geregeld worden. — De plaatselijke aanwending van zamentrekkende middelen, waschingen met eene aluinoplossing, met Aqua oxymuriat. Acid. sulphur. dil. en dgl. of ligt prikkelende middelen, zooals Liniment. camphorat., Tinct. benzoës en dgl. kunnen de opslurping der afgescheidene kleurstof bevorderen.

---

3. *Soort. Chloasma endemicum.* *

De endemische kleurstofvlekken.

De door M'Clellan in Mexico waargenomene Pinta (Bluestain, zwarte Lepra van Mexico) en de Carata in

Columbia, welke Alibert, volgens Zea, Bonpland, Daste en Roulin beschrijft en Panne caratée noemt, schijnen mij toe, eene en dezelfde ziekte te zijn, ofschoon ook hunne beschrijvingen in minder gewigtige punten van elkander afwijken. Ik rangschik haar onder het geslacht Chloasma, omdat de ziekelijke vorming van kleurstof in onregelmatige vlekken haar voornaamste kenmerk is, zonder daarom bepaaldelijk te willen beweren, dat zij werkelijk tot de Eczematoses behoort en vrij van eenigen dyscrasischen grondslag zij. Meer naauwkeurige waarnemingen van deze nog weinig bekende ziekte zullen dit moeten uitwijzen.

Afbeeldingen. Tab. III. 3.

Verschijnselen.

Somwijlen onder gastrische bezwaarnissen en ligte opwellingen van koorts (M'Clellan), menigvuldiger echter zonder deze, vormen zich op de huid van het aangezigt, van de borst of der bovenste ledematen, niet zelden echter over het geheele ligchaam, talrijke, onregelmatig gevormde en verschillend groote vlekken. Hare kleur is zeer verscheiden: zij zijn nu eens rood of blaauwachtig, dan weder vuilwit, geelachtig of koffijbruin, of ook wel grijs, blaauwrood, zwartachtig of zelfs volkomen zwart, en meestal staan verschillend gekleurde vlekken nevens elkander, zoodat de huid der zieken een bont gemarmerd aanzien heeft. In het algemeen is de afgescheidene kleurstof lichter, dan de natuurlijke kleur der Negers en Amerikanen, en donkerder dan die der Europeanen en Mestizen; men zegt daarom van de Carata, dat zij de mooren bleek en de blanken zwart maakt. De misvorming is echter het eenigste nadeel, hetwelk de ziekte te weeg brengt en alleen M'Clellan beweert, dat de uitwaseming diergenen, welke aan Pinta lijden, kwalijk riekt; dat de huid bij eenen meer ontwikkelden graad der ziekte (zooals bij chloasma vulgare) een schubbenvormig aanzien krijgt en dat, na ligte kwetsingen, insecten-

steken enz. dikwijls verzweringen der veranderde huid ontstaan. Doch ook hij heeft geene andere stoornissen in de verrigtingen waargenomen en, zooals hij verhaalt, zoude er in Mexico eene geheele afdeeling soldaten bestaan, die aan Pinta lijden, hierna Pinta's genaamd worden en even als de andere soldaten dienst doen.

Oorzaken en Voorkomen.

Deze ziektevorm is altijd endemisch, en werd tot heden slechts in de nieuwe wereld, doch aldaar op verschillende plaatsen waargenomen. — M'Clellan zag denzelven (la Pinta) in Mexico, voornamelijk in het noordelijk gedeelte der Provincie Valladolid, in de omstreek van den vuurspuwenden berg Jerullo, alwaar hij zich, korten tijd na de uitbarsting van 1775, voor het eerst zoude vertoond hebben, doch ook in de overige Terra caliente tot aan de straat van Mexico naar Acapulco. Langs de kust van de Stille zee kent men denzelven slechts in naam, en in de hooger gelegene streken, in de naburige, slechts door bergen van elkander gescheidene Provinciën, komt hij nooit voor. — In Columbia vond men denzelven voornamelijk aan den voet der Cordillera's, en de oevers van den Magdalenavloed tot aan de grenzen van Peru. Er zouden geheele dorpen bestaan, in welke naauwelijks eenige personen verschoond blijven. Doch ook Poeppig heeft in zijne reizen door Chili, Peru en langs de rivier der Amazonen eene huidziekte aangetroffen, welke zich bij de Indianen van Peru, Japura en in de vlakten van Maynas, in zwartachtig blaauw gekleurde vlekken, doch bij dien van de hooger gelegene Huallaga, in witte te zamen vloeijende plekken der huid zoude voordoen, en welke aan onzen ziektevorm waarschijnlijk gelijk of verwantschapt is. De aangedane personen worden in Peru Overos (Doffers) genaamd, omdat men in hen de kleur van gevlekte huisduiven meent te erkennen. — Zelfs in de omstreek van Philadelphia zoude, volgens den

Medical recorder T. VIII. pag. 60, een chloasmavorm endemisch zijn, die met donkerbruine vlekken opkomt, somtijds (even als chl. vulgare) met leveraandoeningen in verband staat en (even als de Pinta) slechts dan geneeslijk is, wanneer de aangedane voorwerpen de plaats, waar hij te huis behoort, verlaten.

Het chloasma endemicum heeft, ten minste in Mexico en Zuid-Amerika, eene vooringenomenheid voor de kleurlingen, komt voor het overige in elken leeftijd en bij beide geslachten voor, en slechts M'Clellan beweert, dat de hoogere standen verschoond bleven. Wat echter ook de gelegenheid gevende oorzaken zijn mogen, het drinkwater, het voedsel, de lucht enz. deze zijn volstrekt nog niet opgespoord, en de besmettelijkheid der ziekte, aan welke de Indianen gelooven, en van welke M'Clellan melding maakt, kan men, naar de berigten van den schrijver zelven en naar hetgeen Alibert ons mededeelt, als zeer twijfelachtig beschouwen.

Beloop, Duur, Uitgang en Behandeling.

Tenzij de zieken zich van de plaats, waar deze ziektevorm endemisch is, verwijderen, blijft hij, wanneer hij zich eenmaal geheel ontwikkeld heeft, meestal het geheele leven door bestaan. In zijn begin echter, en wanneer de lijders zich naar eene andere plaats begeven, wil men hem in Mexico door ligte purgeer- en zweetdrijvende middelen, in Columbia door het uit- en inwendig gebruik van sublimaat genezen hebben. — Voor het leven gevaarlijke gevolgen dezer ziekte zijn overigens nooit waargenomen.

VII. Geslacht. Argyria.

De Leikleur der huid.

—

Synonymen. Teinte bronzée of ardoisée de la peau. — De metaal- of leikleur der huid door het gebruik van den helschen steen.

Afbeeldingen. Tab. III. 4.

Kenmerken.

De huid wordt door een lang voortgezet gebruik van het salpeterzuur zilver, niet in vlekken, maar over het geheele ligchaam meer of minder blaauwachtig, later metaalkleurig, en eindelijk zelfs zwart, zonder pijn, vorming van vruchten of afschilfering. Ook de witte oogrok en de zigtbare slijmvliezen veranderen van kleur.

Verschijnselen.

Vooreerst neemt de huid van de aan het licht blootgestelde deelen, van het aangezigt, der handen enz., doch langzamerhand van het geheele ligchaam, eene licht blaauwe of donkere kleur aan, welke met den tijd sterker wordt, en eindelijk in eene donkere metaalkleur overgaat, zoo als men die bij oude, aan de vrije lucht blootstaande klokken en dgl. ziet. Somwijlen wordt zij zelfs leikleurig en zwart. Daarbij hebben de zieken niet den minsten hinder, en behalve de huid veranderen nog slechts de naar buiten gelegene slijmvliezen, vooral de witte oogrok, de lippen en het slijmvlies der teeldeelen van kleur, en worden blaauwachtig, of koperkleurig. Altijd zijn het gezigt en de handen het sterkste gekleurd, en deze kleur is in den zomer donkerder: een bewijs, dat het licht en de warmte hare ontwikkeling bevorderen. Ook de nagels zijn blaauwachtig, welke, even als likteekens, die reeds lang bestaan hebben, in de kleuring der huid deelen; pas ontstane wonden genezen daarentegen dikwijls met witte

likteekens. — Het is opmerkenswaardig, dat de metaalkleur van het aangezigt, volgens de waarnemingen van Cazenave, onder den invloed van gemoeds- en andere aandoeningen staat, en — hetgeen te verwonderen is — donkerder wordt door inwerkingen, die anders doen verbleeken, en lichter door zoodanige, die gezonden doen blozen. Voor het overige is de huid, in betrekking tot glans, warmtegraad, zamenhang en afscheiding, geheel normaal, en slechts hare kleur, de in het slijmnet van Malpighius afgescheidene kleurstof, veranderd.

Oorzaken.

Argyria wordt altijd te weeg gebragt door het aanhoudend inwendig gebruik van het salpeterzuur zilver, en daar men dit geneesmiddel eerst in lateren tijd in groote giften, namelijk tegen Epilepsie, aanwendt, heeft men ook de ziekte eerst in onze eeuw naauwkeuriger leeren kennen. Albers in Bremen vestigde het eerst zijne opmerkzaamheid op haar; sedert zijn er echter vrij vele gevallen voorgekomen, en ik zelf heb er 3 voorbeelden van gezien. Men heeft Argyria bij beide geslachten en in verschillenden leeftijd zien ontstaan; altijd echter moest de helsche steen in naar verhouding grootere giften en ten minste 6 tot 9 maanden lang gebruikt geworden zijn, en niet zelden komt zij, ook na dat hij reeds jaren lang in grootere giften gebruikt is, niet voor. Hare eerste sporen vertoonen zich menigvuldiger in de lente en den zomer, dan in andere jaargetijden.

Beloop, Uitgang en Voorzegging.

In zeldzame gevallen zag men de aandoening na eenige maanden of jaren weder verdwijnen, doch bij de meeste zieken bleef zij, tot aan den dood, onveranderd, en dierhalve is de voorzegging in het algemeen ongunstig, daar zelfs het grootste aantal der weinige voorbeelden van genezing niet aan de kunst kon worden toegeschreven.

Behandeling.

Men heeft zeer verschillende zalven en smeersels, zeebaden, alkalische en ijzerwateren enz., zonder gevolg beproefd; alleen Ure (compend. of mater. medic. 1838) verhaalt een geval, in hetwelk zich de natuurlijke kleur der huid, door wasschingen met Acid. nitr. dilut. (ʒ j op een pint gerstenwater) weder herstelde. De voorslag, om de huid door blaartrekkende pleisters hare ziekelijke kleuring te ontnemen, is ten minste in het gezigt, aan de oogleden enz. niet uitvoerlijk, en dat eene inwendige behandeling met Murias ammon., zwavel, Antimon., houtdranken en dgl. veel helpe, zoude ik wel betwijfelen.

VIII. Geslacht. Pityriasis.

De Zemel-uitslag.

Etymologie. *Πίτυρον*, de zemel.

Synonymen. *Πιτυρίασις* Trallian. — Porrigo Cels. en Frank. — Furfurisca Gilbert. — Herpes furfureux volatil Alibert. — Die Kopfschabe. — Dandriff.

Kenmerken.

Op meer of min uitgebreide plaatsen der huid verandert zich de vorming van hoornstof; de opperhuid scheidt zich, zonder voorafgaande vorming van vruchten, in eenvoudige, witte, aan haren omtrek vastzittende zemelachtige schilfers van de onderliggende lederhuid af, welke vervolgens afvallen, om weder voor nieuwe plaats te maken. — Daar bij is de lederhuid meer of minder gevoelig, somwijlen rood gekleurd en bij vele soorten bestaan er blijken van tegennatuurlijke vorming van kleurstof.

Verdeeling.

Er bestaan 4 verschillende soorten van dezen uitslag, van welke de 3 eerste eene groote vooringenomenheid voor de huid van het hoofd hebben, en slechts de laatste somtijds over het geheele ligchaam verspreid is. — De pityriasis indica van Bateman behoort, daar hare eerste vorming in knopjes bestaat, niet tot dit Geslacht, maar is waarschijnlijk gelijk aan lichen tropicus.

---

1. *Soort. Pityriasis simplex.*

De eenvoudige zemel-uitslag.

—

Synonymen. Pityriasis capitis Will. — Porrigo capitis. — Kopfschabe. — Dandriff of the head.

Afbeeldingen. Tab. III. 3.

Verschijnselen.

Aan behaarde deelen des ligchaams, het menigvuldigste aan de hoofdharen, de wenkbraauwen en den baard, meer bij voorwerpen met donker, dan met blond haar, verheft zich de opperhuid tot zeer kleine, witte schilfers, die zich loslaten en in de haren blijven hangen. Naauwelijks echter is er eene schilfer afgevallen of eene nieuwe neemt reeds hare plaats weder in. — Krabt men de nog vastzittende schilfers af, dan vertoont zich de onderliggende huid slechts iets vaster en drooger, dan in den natuurlijken toestand, in hare kleur daarentegen geheel en al onveranderd. In den zomer, bij verhittingen enz. gaat de aandoening soms gepaard met een lastig jeuken, en wanneer zij aanmerkelijk is, geeft zij aan de haren het aanzien, alsof zij met poeder of zemelen bestrooid waren. — Zij laat de haarworteltjes onveranderd,

maar komt somwijlen voor, als eene zamenstelling van alopecia praematura.

---

2. *Soort. Pityriasis infantilis.*

De zemel-uitslag der kinderen.

V e r s c h ij n s e l e n.

Bij kinderen, welke tanden krijgen, vormen zich aan den rand van het behaarde gedeelte des hoofds, gewoonlijk het eerst in de streek der slapen, tamelijke groote, eenvoudige witte schubben, die, in haren omtrek vastgehecht, ligt afvallen en zich even zoo ligt weder herstellen. Zij bereiken somwijlen eenen omvang van tamelijk groote linzen en de onder haar liggende huid is niet, zoo als bij de vorige soort, onveranderd, maar rood en eenigzins vochtig; doch nooit vormen zich korsten. — Is de aandoening geheel en al ontwikkeld, dan beschrijft zij gewoonlijk eenen krans om de grenzen van het hoofdhaar, gaat over het voorhoofd van den eenen slaap naar den anderen, soms ook over den nek en verschoont gewoonlijk de eigenlijk behaarde deelen des hoofds. Slechts zeer zelden komt zij op deze voor.

---

3. *Soort. Pityriasis senilis.*

De zemel-uitslag der bejaarden.

S y n o n y m e n.

V e r s c h ij n s e l e n.

Aan het achterhoofd bij oude lieden vormen zich, onder een hevig jeuken, tamelijk afzonderlijk staande wit-

grijze schilfers, welke dikwijls de grootte eener lins te boven gaan, langzamer dan die der andere soorten loslaten en de onderliggende lederhuid bros, vuilrood, week en gevoelig achterlaten. Gewoonlijk komen zij bij personen voor, die weinig haar meer hebben, of zij zijn met alopecia senilis zamengesteld. — De jeuking, welke zij verwekken, is dikwijls, voornamelijk des nachts, zoo hevig, dat de zieken zich aan 't bloeden krabben, en de slapeloosheid eenen nadeeligen invloed op het geheele gestel der grijsaards uitoefent.

---

4. *Soort. Pityriasis rubra.*

De roode zemel-uitslag.

Afbeeldingen. Tab. III. 5.

Verschijnselen.

De huid van den romp en de ledematen, soms van het geheele ligchaam, wordt, meestal bij bejaarde, somwijlen echter ook bij jonge voorwerpen, nu eens tamelijk spoedig en op eens, dan weder van lieverlede en, in dit geval, van onregelmatige, zich spoedig uitbreidende plekken uitgaande, hard, droog en ruw; zij is sterk rood gekleurd en hare opperhuid schilfert in den beginne, in zeer kleine witte schubben, even alsof de huid met meel bestrooid ware, af. Langzamerhand echter wordt de afschilfering rijkelijker; de schubben worden grooter, vallen spoedig af, en even zoo spoedig komen zij ook weder op, blijven echter altijd eenvoudig, dun, week en in den omtrek vastzittende. De onderliggende huid wordt altijd donkerder rood, brozer, drooger, zoodat zij, door een lastig spannen, zelfs de beweging meer of min belemmert; een hevig

jeuken kwelt de zieken vooral des nachts en niet zelden lijdt het geheele gestel onder dezen hardnekkigen vorm.

Oorzaken.

De oorzaken der verschillende soorten van Pityriasis liggen nog zeer in het duister. — De eerste soort komt in alle leeftijden en bij beide geslachten, doch het menigvuldigst in den middelbaren leeftijd voor. Ondanks haar menigvuldig voorkomen, zijn ons hare oorzaken nog geheel onbekend. De tweede soort bepaalt zich tot het ontwikkelingstijdperk der tanden, en deswege kan men wel eene zamenstelling met ziekteverschijnselen in de spijsverteringswerktuigen, even als zij bij de tandenwording worden veroorzaakt, aannemen. De derde soort komt slechts in den hoogen ouderdom voor, en welligt uitsluitend bij mannen, en ook de vierde is menigvuldiger bij mannen, en vertoont zich meestal na het 40ste jaar. De beide laatste soorten komen liever bij de geringere standen voor, terwijl slecht voedsel, onzuiverheid en dgl., ten minste haar ontstaan schijnen te ondersteunen. In enkele gevallen meende ik eene verbinding der huidaandoening met stoornissen in de piswerktuigen te bespeuren; in andere daarentegen vond ik niets, dat hierop betrekking had.

Beloop en Uitgang.

Het beloop van al deze soorten is chronisch, en haar duur onbepaald. Zij eindigen langzamerhand, zonder krisis en met eene groote neiging tot terugkeering, in genezing. Bij die soorten, welke de lederhuid rood kleuren, herstelt zich eerst na eenen geruimen tijd weder de natuurlijke kleur, en nog later wordt de huid weder week en hare afscheiding normaal. Somwijlen veroudert de uitslag en blijft hij het geheele leven door bestaan; dit is namelijk het geval bij grijsaards; en bij zoodanige kan bij de derde en vierde soort het geheele organismus door het hevige jeuken, de slapeloosheid enz., zoo zeer worden aangegrepen, dat Ma-

11

rasmus en de dood er het gevolg van zijn. — Stofverplaatsingen heb ik nooit waargenomen; somwijlen echter gaat pityriasis rubra, wanneer deze zeer uitgebreid en de normale afscheiding der huid geheel onderdrukt is, vergezeld van hydrops anasarca en ascites.

Voorzegging.

In vergelijking met de sterker ontwikkelde Eczematoses, is de zemeluitslag vrij moeijelijk te genezen. Vooral is de vorm en duur der aandoening van gewigt. De 2 laatste soorten zijn ongelijk hardnekkiger dan de 2 eerste, en het vooruitzigt tot genezing is des te zwakker, hoe langer de ziekte reeds bestaan heeft, en hoe ouder de zieken zijn.

Behandeling.

Meestal draagt de plaatselijke terugwerking het torpide karakter, en derhalve is eene prikkelende behandeling aangewezen; evenwel mag men de deswege welligt bestaande aanwijzingen voor de oorzaken niet vergeten, noch over het hoofd zien, dat bij de 2 laatste soorten dikwijls de groote prikkelbaarheid der huid, plaatselijk prikkelende middelen verbiedt. Bij pityriasis simplex zijn somwijlen alkalische wasschingen (Subcarb. potass. liq. ℥ β Aq. destill. ℥ IV), die men later met aromatisch-versterkende middelen verbindt, voldoende; in meer hardnekkige gevallen helpen Jodium-verbindingen veel, en Klaatsch beveelt een Decoct. veratr. albi in franschen brandewijn aan. Bij de tweede soort moeten afvoerende middelen, Manna met Rheum en Antacida toegediend, en de plaatselijke aandoening met Borax, Carb. sodae en gelijksoortige alkalische middelen behandeld worden. De behandeling der derde soort gaat reeds met meer zwarigheid gepaard. De hevige prikkeling vereischt vooreerst, voor dat men tot de aanwending van alkalische en andere prikkelende middelen kan overgaan, verzachtende, pijnstillende plaatselijke middelen, wasschingen met Infus. belladonn., verweekende baden,

zalven met opium en dgl. Dikwijls missen echter ook deze nog hun doel, tenzij de verstoorde afscheidingen door purgeer- of pisdrijvende middelen opgewekt worden. Hetzelfde heeft bij pityriasis rubra plaats. Men moet de behandeling beginnen met eenen strengen leefregel, verweekende baden, afvoerende middelen, en eindigen met zwavel- en potaschbaden en inwendig met Antimonium-verbindingen en houtdranken. Bij haar bewijzen vooral purgeer- en pisdrijvende middelen, zoo als de door Bateman aangeprezene Tinct. veratri albi en de Tinct. canth. goede diensten.

---

c. *Derde Verwantschap. Polycarpae.*

Vlechten.

S y n o n y m e n. De Herpes-soorten van Schönlein. — Hetgeen de Duitschers in het algemeen onder F l e c h t e n en de Franschen onder D a r t r e s (engl. T e t t e r) verstaan, komt zoo tamelijk met het karakter van deze Verwantschap overeen. Wanneer echter vele Geneeskundigen van eene herpetische Dyscrasie gewagen, dan moet ik bekennen, dat ik van deze nog nergens eenig spoor ontdekt heb, en de Vlechten met even veel regt tot de Eczematoses, idiopatische huidziekten, als de reeds afgehandelde ziektevormen moeten gerekend worden.

K e n m e r k e n.

Afscheidingsziekten der huid met een gemeenschappelijk pericarpium voor meerdere vruchten. — Op eene gemeenschappelijke, gewoonlijk rood gekleurde areola van verschillende grootte en gedaante, vormen zich meerdere, dikwijls zeer talrijke, naar verhouding kleine vruchten, welke na verloop van eenen langeren of kor-

11 *

teren, meestal bepaalden duur, tot eene gemeenschappelijke korst verdroogen.

De Polycarpae zijn, zoo als de duidelijke vorming van vruchten en de meer bepaalde duur bewijzen, sterker ontwikkeld dan de Acarpae; doch, zoo als de kleinere, minder ontwikkelde vruchten en nog vele andere kenteekenen bewijzen, minder volkomen gevormd en bewerktuigd, dan de Monocarpae. Den aan de ziekelijke afscheiding voorafgaanden vermeerderden toevoer van bloed, kan men in hare areolae duidelijk erkennen, en het karakter van plaatselijke terugwerking is meer synochaal dan torpide. Het licht, de lucht en de warmte zijn reeds noodzakelijke voorwaarden tot haar bestaan; menigwerf is haar beloop acuut, doch ook dikwijls verouderen zij, en zij zijn in het algemeen ligter dan vlekkenuitslag, moeijelijker dan Monocarpae te genezen.

Verdeeling.

Deze Verwantschap is te zamen gesteld uit de vier geslachten Psoriasis, Lichen, Herpes en Impetigo. — De eerste van deze is eene middelsoort tusschen den vlekken- en vlechtenuitslag; de 3 andere onderscheiden zich door verschillende vruchten, knopjes, blaasjes en puisten. — Al deze geslachten worden weder in meerdere soorten en variëteiten verdeeld.

IX. Geslacht. Psoriasis.

De Schubbenvlecht.

Synonymen. *Ψῶρα λεπρώδης τραχύτερα.* — Impetiginis species altera Cels. — Scabies sicca med. aev. — Herpes squamosus Richter. — Herpes furfureux et squameux Alib. — Die trockne Flechte. — Dartre sêche ou écailleuse. — Dry scall, Scaly tetter.

Kenmerken.

Glanzend roode, meer of min over de gelijke oppervlakte der huid verhevene vlekken van verschillende grootte en nu eens regelmatige, dan onregelmatige gedaante, op welke, somwijlen uit zeer kleine knopjes en blaasjes, somwijlen zonder zoodanige vruchtvorming, zilverwitte schubben ontstaan, die van tijd tot tijd afvallen en zich weder herstellen.

De niet blijvende vruchten, de hoog roode, boven de huid verhevene, dikwijls zeer regelmatig gevormde pericarpia, op welke zich schubben vormen, stellen de Psoriasis als eene middelsoort daar tusschen de Acarpae en Polycarpae, tusschen Pityriasis en Lichen, die voor het overige in haar beloop meer overeenkomst met de laatste, dan met de eerste heeft.

Verdeeling.

Willan, die het eerst de Psoriasis als een bijzonder geslacht van Herpes en Impetigo, met welke zij sedert langen tijd verward werd, scheidde, noemt elf soorten derzelve op en onderscheidt bovendien, onder den naam van Lepra, nog eene andere reeks van ziektevormen, die ik beschouw, als tot de Psoriasis behoorende, als een bijzonder geslacht van de schubbenvlecht. De meeste dezer soorten zijn echter naar enkele, niet zeer onbelangrijke kenteekenen gevormd, zoo als de gedaante der vlekken, hare zitplaats aan deze of gene ligchaamsdeelen enz., en onder haar wordt menig dyscrasische, aan de Eczematoses vreemde, vorm gevonden. Ik geloof, alle ware schubbenvlechten in 3 soorten: psoriasis figurata, diffusa en localis, welke ik in nog meerdere variëteiten verdeel, te kunnen beschrijven.

---

1. *Soort. Psoriasis figurata.*

De gevormde schubbenvlecht.

—

Kenmerken.

Glanzend roode, boven de huid verhevene vlekken aan verschillende ligchaamsdeelen, die in regelmatige gedaanten voorkomen, door tusschenruimten van geheel normale huid van elkander zijn gescheiden en op welke zich gewoonlijk, met kortstondige vruchten, zilverwitte, glanzende schubben vormen.

Variëteiten.

Naar de verschillende gedaanten der pericarpia bestaan er 3 variëteiten van deze soort, psor. guttata, scutellata en gyrata, van welke Willan de eerste en derde als soorten, doch de tweede als een bijzonder geslacht — Lepra — beschouwd heeft. De eerste van deze komt verreweg het meeste voor, en de beide andere bewijzen reeds daardoor, dat zij slechts ligte wijzigingen derzelve, geene wezentlijk verschillende soorten of geslachten zijn; dat zij meer in vereeniging met de eerste bij denzelfden persoon, dan afzonderlijk voorkomen.

---

1. *Variëteit. Psoriasis guttata.*

De droppelvormige schubbenvlecht.

—

Synonymen. Scabies sicca med. aev.

Afbeeldingen. Tab. III. 7.

Verschijnselen.

Deze vorm, de meest gewone en goedaardigste onder alle soorten van schubbenvlechten, vertoont zich meestal het eerst aan de ledematen, doch verspreidt

zich langzamerhand over den romp en nu en dan ook over het geheele ligchaam. Hij begint met afzonderlijk staande, boven de huid verhevene, glanzend roode, ronde vlekken, die onder eene ligte jeuking in groot aantal te voorschijn komen, in den beginne naauwelijks eene lijn in diameter hebben, doch langzamerhand tot de grootte van een' stuiver kunnen aangroeijen. — Zij hebben eene droppelvormige gedaante, terwijl zij het meest in haar middelpunt, het minst in den omtrek boven de gezonde huid uitsteken. Korten tijd na derzelver uitbotting worden zij bedekt, gewoonlijk met kleine, slechts met een vergrootglas merkbare blaasjes en knopjes, met zilverwitte, glanzende schubben, die naaldvormig, even als afzonderlijke stralen, van het middelpunt naar den omtrek loopen en aldaar digter en steviger vastgehecht zijn dan hier, zoodat menigmaal het midden der vlek wit en ruw, hare grenzen daarentegen rood en glad zijn. Van tijd tot tijd vallen deze schubben met glimmende stukken af, herstellen zich echter spoedig en dikwijls dikker dan te voren, zonder dat er evenwel in lateren tijd knopjes of blaasjes voorafgingen. Zelfs bij eene rijkelijke, het geheele ligchaam bezaaijende uitbotting, blijven de enkele vlekken meestal afgezonderd; slechts zelden vloeijen zij van lieverlede zamen, en gaat psor. guttata in diffusa over. Duurt de aandoening echter lang, dan worden de pericarpia gescheurd, de schubben dikker, vuiler wit, en de aandoening nadert de later te beschrijven psor. inveterata.

2. *Variëteit. Psoriasis scutellata.*

De schotelvormige schubbenvlecht.

Synonymen. *Λέπρα* Graec. — Lepra vulgaris Will., Bat., Ray. enz. — Herpes furfureux circinné Alib.

Afbeeldingen. Tab. III. 8.

Verschijnselen.

Deze variëteit komt op zichzelve ongelijk zeldzamer voor, dan, bij denzelfden persoon, met psor. guttata en vertoont zich dan, terwijl de laatste over de ledematen en andere ligchaamsdeelen verspreid is, voornamelijk gaarne in de nabijheid der gewrichten, aan de knieschijven, de elleboogen enz. Zij begint met dezelfde roode, ronde vlekken als de vorige variëteit, welke hier spoedig met schubben bedekt worden; slechts zijn deze bij hare ontkieming grooter, zooals van een' stuiver tot een dubbeltje, en verheffen zich voornamelijk in den omtrek meer boven de huid. Zij nemen spoediger in omvang toe en bereiken de grootte van een vijfje tot die van eenen gulden en daar boven. Daarbij zwelt de rand meer en meer op, puilt dikwijls scherp bepaald, 1 tot 1½ lijn boven de gelijke oppervlakte der gezonde huid uit en vertoont het middelpunt van de vlek, hetwelk niet in die mate is verheven, als ingedrukt, de geheele vlek schotelvormig. De schubben, welke de pericarpia bedekken, zijn klein, wit, even als die der eerste variëteit; slechts schijnen zij zich minder spoedig te herstellen; zij hechten zich het sterkste op den verhevenen rand vast, en van daar vertoont zich het middelpunt dikwijls ontbloot en rood, terwijl de omtrek wit en schubachtig is. Nu en dan geneest ook wel in groote, verouderde vlekken enkel het middelpunt, en dien ten gevolge vormen zich, in den omtrek voortgaande, ver-

hevene, met schubben bedekte ringen. Voor het overige is het beloop geheel hetzelfde als van psoriasis guttata.

---

3. *Variëteit. Psoriasis gyrata.**

De gekronkelde schubbenvlecht.

Afbeeldingen. Tab. III. 9.

Verschijnselen.

Ook deze uiterst zeldzame vorm komt liever in vereeniging met Psoriasis guttata, dan afzonderlijk voor. Hij vertoont zich bijna uitsluitend aan den romp, voornamelijk op de huid van den rug. In plaats van de ronde pericarpia der beide vorige variëteiten, vormen zich bij deze strepen ter breedte van eenige lijnen tot ½ duim, die in slangvormige windingen loopen en, even als de pericarpia van alle soorten van schubbenvlechten, glanzend rood, iets boven de huid verheven en met zilverkleurige schubben bedekt zijn, welke afvallen en zich weder herstellen.

---

2. *Soort. Psoriasis diffusa.*

De niet omschrevene schubbenvlecht.

Synonymen. Impetigo sicca Sennert. — Herpes squameux lichénoide Alib.

Kenmerken.

Roode, weinig boven de huid verhevene vlekken aan verschillende ligchaamsdeelen, van onregelmatige ge-

daanten en over groote oppervlakten der huid verspreid, die, gewoonlijk zonder vorming van vruchten, met zilverwitte schubben bedekt zijn.

Variëteiten.

Men onderscheidt 2 onderafdeelingen, psor. diffusa vulgaris en inveterata, van welke evenwel de tweede slechts een uitgang van de eerste (of van eene psor. figurata) is.

---

1. *Variëteit. Psoriasis diffusa vulgaris.*

De gewone, niet omschrevene schubbenvlecht.

Synonymen. Psoriasis diffusa Will.

Afbeeldingen. Tab. III. 10.

Verschijnselen.

Deze vorm, welke na psor. guttatata het meeste voorkomt, begint gewoonlijk, over het geheele ligchaam verspreid, slechts meer het gezigt dan andere deelen verschoonende, met kleine onregelmatig gevormde vlekken, die zich echter spoedig tot groote, in elkander vloeijende plekken uitbreiden, en eindelijk, zonder onafgebrokene groote oppervlakten, somwijlen zelfs geheele ledematen innemen. Nu en dan bedekt hij de ledematen, terwijl men aan den romp slechts de vlekken der psor. guttata waarneemt. Zijne kleur is helderrood, glanzend, zooals die der andere vormen, doch de pericarpia verheffen zich minder boven de huid; de schubben zijn zilverwit, doch grooter, meer bladerachtig dan naaldvormig, en dikker dan bij ps. figurata, vallen ligter af en herstellen zich weder spoediger. Men ziet daarom altijd enkele plaatsen met schubben bedekt en andere zonder dezelve; in de kleederen en bedden van

zulke zieken echter vindt men eene groote menigte van zoodanige schubben, die van zelve afvallen of, bij de hevige jeuking, waarmede de aandoening vergezeld gaat, afgekrabd worden. Duurt het gebrek lang, dan ontaardt het veelvuldiger dan ps. figurata, in de volgende variëteit.

---

2. *Variëteit. Psoriasis diffusa inveterata.*

De verouderde schubbenvlecht.

S y n o n y m e n. Psor. inveterata Will.

A f b e e l d i n g e n. Tab. III. 11.

V e r s c h ij n s e l e n.

Deze vorm ontstaat altijd uit eenen der beschrevenen. De huid wordt donkerrood, vuilrood, verdikt, hard en onbewegelijk boven de onderliggende deelen; zij berst diep in alle rigtingen en uit hare kloven vloeit spaarzaam eene dunne, weiachtige vloeistof. De vroeger witte schubben worden geelachtig, broos; de benaming van schubben komt haar dikwijls niet meer toe, daar zij de verscheurde, ongelijke, ontaarde huid met eene dunnere of sterkere laag van slechts geelachtige stof bedekken; het branden en jeuken is onverdragelijk en elke beweging pijnlijk. Is het gebrek zoo ver gekomen, dan vallen dikwijls ook de haren uit, de nagels krommen of laten los, en het geheele gestel is meer of min gestoord.

---

3. *Soort. Psoriasis localis.*

De plaatselijke schubbenvlecht.

—

Synonymen. Psoriasis centrifuga. — Herpes squameux centrifuge Alib.

Kenmerken.

Er vormt zich op eene plaats van het ligchaam eene meestal onregelmatige, roode vlek, die met schubben bedekt is, welke echter zelden zoo wit als bij de andere soorten zijn, en gewoonlijk zonder vorming van vruchten ontstaan, welke vlek met der tijd naar den omtrek verder voortgaat.

Variëteiten.

Ook deze soort laat zich, naar gelang der aangedane ligchaamsdeelen, in verschillende onderafdeelingen splitsen, en Rayer spreekt van eene psor. labialis, capillitii, scroti, praeputialis enz. en heeft op zijne 11de plaat verscheidene van dezelve afgebeeld. Doch de minste dezer vormen hebben zooveel eigenaardigs, dat het eene meer naauwkeurige beschrijving noodig maakt, terwijl wij slechts eenen, die vrij dikwijls voorkomt en zeer hardnekkig is, hier eene plaats zullen inruimen.

---

1. *Variëteit. Psoriasis palmaria.*

De schubbenvlecht der handpalm.

—

Synonymen. The grocer it. — De kruideniersschurft.

Afbeeldingen. Tab. III. 12.

Verschijnselen.

In de handpalmen (somwijlen echter ook op den rug

der hand of aan de voetzolen) vormt zich eene rondachtige, eenigzins boven de huid verhevene vlek, van de grootte eener lins tot die van een dubbeltje. De roodheid is donkerder, vuiler dan bij de andere soorten, en wordt spoedig met schubben bedekt, die groot, vuilachtig wit, of geelachtig zijn. Langzamerhand neemt de vlek in omvang toe, de in het midden gelegene schubben vallen af, en deze plaats blijft onbedekt en rood; de schubbige rand wordt naar den omtrek toe altijd grooter, terwijl zich nieuwe roode, en dan met schubben bedekte ringen, om de vlek heen vormen, als de haar bedekkende schubben loslaten. — Aldus neemt de in het begin kleine verandering der huid langzamerhand, zonder zich juist tot de ronde gedaante te bepalen, de geheele hand in, terwijl zij met eenen smallen, met schubben bedekten ring, eene roode oppervlakte, welker diameter dikwijls vele duimen bedraagt, insluit. De roodheid trekt gedurig meer naar het bruinachtige of naar het violetkleurige; de huid is op het gevoel droog en hard, berst, en stort uit hare kloven eene dunne, bloederige vloeistof uit. De zieken klagen over een hevig branden en jeuken, terwijl de beweging der vingers pijnlijk en zelfs onmogelijk wordt.

Oorzaken.

De verschillende soorten van schubbenvlechten komen bij beide geslachten even dikwijls voor. Zeldzaam in den kinderlijken leeftijd, ziet men dezelve het menigvuldigst in de huwbare jaren en in den mannelijken leeftijd; slechts de derde soort vormt zich somwijlen eerst nog bij bejaarden. Bij zwakke voorwerpen gaan ps. figurata en diffusa simplex dikwijls tot inveterata over. Zij schijnen in het noorden menigvuldiger dan in het zuiden te zijn, ontstaan liever in de lente en den herfst, dan in andere jaargetijden, en komen, hoewel ook bij beide, toch meer bij den ge-

ringen dan bij den hoogeren stand voor. — Erfelijkheid heb ik nooit waargenomen.

Aangaande de gelegenheid gevende oorzakeu, is ons nog zeer weinig bekend. Dat het oponthoud in eene vochtige lucht, slecht voedsel en onzuiverheid haar ontstaan zouden begunstigen en dat men dezelve nu eens na verkoudheid, dan na hevige gemoedsaandoeningen, dan weder na acute ziekten ziet opkomen, wordt niet voldoende door hare eerste wording bevestigd. Somtijds schijnen zij met gastrische stoornissen in verband te staan, en verschijnen zij na het gebruik van zekere spijzen, sterk gezout voedsel, verschillenden zeevisch enz.; soms gaan zij gepaard met stoornissen in de af- of uitscheiding der urin, en in andere gevallen worden zij door vreemde zelfstandigheden verwekt, die met de huid in onmiddellijke aanraking komen. Op de laatste wijze ontstaat voornamelijk de derde soort, en men ziet haar daarom inzonderheid aan de handen van kruideniers, doch ook van bakkers, waschvrouwen, verwers enz. Niet zelden echter kan men ook bij haar, even als bij de andere soorten, geene gelegenheid gevende oorzaak opsporen.

Beloop en Uitgang.

Alle soorten van Psoriasis verloopen chronisch en duren gewoonlijk maanden en jaren lang, ofschoon zij bij hare eerste wording zich vrij spoedig over het geheele ligchaam uitbreiden, en dan niet zelden met ligte aanvallen van koorts gepaard gaan. Deze vergezellen echter slechts de eerste onstuimige uitbotting, verdwijnen dan en de uitslag gaat zeer langzaam en van lieverlede voort. Dikwijls ziet men in den winter een' stilstand, teruggang of zelfs geheele verdwijning derzelve, en komen zij in de lente weder op nieuw te voorschijn. Psoriasis inveterata duurt dikwijls het geheele leven door. — De uitgangen zijn:

1. In genezing. Deze volgt bij meer ligte vor-

men nu en dan vrijwillig, doch menigvuldiger door behulp der kunst. De schubben vallen in het eerst spoediger en in groot aantal af, en herstellen zich weder langzamer; de verheven pericarpia verliezen langzamerhand hunne hoog roode kleur, komen meer de gelijke oppervlakte der huid nabij, tot dat zij eindelijk, boven deze niet meer uitpuilende, zich nog slechts als bleekroode, schubbenlooze vlekken voordoen, die van lieverlede de natuurlijke kleur der huid aannemen. De genezing begint altijd slechts op enkele plaatsen, en wordt bij eene meer uitgebreide uitbotting, eerst na eenen geruimen tijd algemeen; verdwijnt de geheele uitslag spoedig en op eens, dan is bijna met zekerheid zijn terugkeer te vreezen. Eene krisis uit andere afscheidingswerktuigen wordt slechts dan waargenomen, wanneer deze gelijktijdig met de huid waren aangedaan, en men ziet slechts zelden een bezinksel in de pis, diarrhoea en dgl. — Terugkeering heeft menigwerf plaats.

2. In gedeeltelijke genezing. De 2 laatste soorten laten niet zelden de reeds vermelde prikkelbaarheid en roodheid der huid achter.

3. In andere ziekten. Behalve dat ps. figurata in diffusa, en deze, even als gene, in inveterata kan overgaan, verandert Psoriasis ook nog in menige andere ziekte. — Door hare zamenstellingen met Dyscrasiën vormen zich overgangs- en tusschensoorten, en veranderen zich ook wel zelve in dyscrasischen schubbenuitslag, even als de lepra alphoides en nigricans van Willan, van welke ik de eerste onder de Scrophuloses, de laatste tot de Syphiloides plaats. Verouderen zij, dan lijdt dikwijls de voeding, de zieken vermageren, er ontwikkelt zich teringkoorts, en er verschijnt Marasmus, of Hydrops is hiervan het gevolg. In andere gevallen schijnen de slijmvliezen aan het lijden der uitwendige bekleedselen deel te nemen; er vertoont zich chronische diarrhoea, welke gewoonlijk des

nachts toeneemt, met eene roode tong, hevigen dorst en pijn in den buik, terwijl de huidaandoening stilstaat of afneemt en er zich darmteringkoorts vormt. Eindelijk ziet men ook, hoewel zelden, stofverplaatsingen, en ik heb bij eenen man, die door het gebruik van de Wiesbader-bronnen spoedig van psor. diffusa genezen werd, eene hoogst gevaarlijke hersenontsteking waargenomen, die zich door eene terugkeering van de schubbenvlecht ontbond.

4. In den d o o d. Op zich zelve eindigt Psoriasis nooit doodelijk; dit heeft slechts plaats door haren uitgang in andere ziekten, zoo als bij Marasmus, Hydrops of Enterophthisis.

V o o r z e g g i n g.

Psoriasis is, alhoewel zelden voor het leven gevaarlijk, toch steeds eene der hardnekkigste Eczematoses. Behalve de ouderdom en de gesteldheid der zieken, de zamenstellingen met, en overgangen tot andere ziekten, wordt de voorzegging door de volgende punten gewijzigd:

1. Door den v o r m. Psoriasis figurata is veel ligter dan psor. diffusa te genezen; psor. localis echter is dikwijls zeer hardnekkig. De variëteiten der eerste soort brengen geen verschil te weeg; psor. inveterata daarentegen heeft het ongunstigste vooruitzigt.

2. Door de u i t b r e i d i n g. Psoriasis tot enkele ligchaamsdeelen beperkt, met spaarzame uitbotting enz. is, onder gelijke verhoudingen, gunstiger, dan wanneer zij over het geheele ligchaam verspreid is.

3. Door de o o r z a k e n. Bekende en overwinbare oorzaken maken de voorzegging gunstiger, dan onbekende en onoverwinbare.

4. Door den d u u r der ziekte. Hoe vroegtijdiger de behandeling in het werk gesteld wordt, des te ligter is Psoriasis te genezen.

5. Door den geheelen t o e s t a n d der zieken. Zoo-

lang de krachten goed, en de verrigtingen van inwendige organen ongestoord blijven, is de voorzegging gunstig; gaat echter de eetlust verloren, vermageren de lijders, doen zich toevallen op van waterzucht, diarrhoea met roode tong, teringkoorts en dgl., dan is niet slechts de genezing onwaarschijnlijk, maar is ook het leven ernstig in gevaar.

Behandeling.

De aanwijzing voor de oorzaken vereischt nu eens slechts eene verwijdering der schadelijkheden, dan weder een onmiddellijk ingrijpen tegen dezelve. In het eerste opzigt — als middellijke aanwijzing voor de oorzaken — vereischt zij het oponthoud in eene gelijkmatig warme, drooge lucht, zuiverheid, baden en dgl., eene schrale diëet, vermijding van alle gezoute, gistende, vette spijzen, sterk gekruide en geestrijke dranken, het nalaten van zoodanige bezigheden, die de huid met schadelijke stoffen in aanraking brengen, de zorg voor het aan den gang houden van alle afscheidingen enz. In het tweede opzigt — als onmiddellijke aanwijzing voor de oorzaken — komt zij voornamelijk bij de zamenstelling van Psoriasis met inwendige ziekten in aanmerking, en vereenigt zich met de ziekte-aanwijzing.

Deze — de eigenlijke ziekte-aanwijzing — wordt op velerlei manier gewijzigd naar de gesteldheid der zieken, het karakter der terugwerking, de oorzaken, den vorm en duur der ziekte. — Bij jonge krachtige voorwerpen, bij welke zich de Psoriasis, gewoonlijk als figurata, eerst kortelings en spoedig geheel gevormd heeft, de vlekken hoogrood gekleurd en aanmerkelijk boven de huid verheven zijn, moet voor alles het meer synochale karakter der aandoening, door eenen ontstekingwerenden leefregel, verweekende, slijmachtige baden, middenzouten, Calomel en dgl., en naar bevind van zaken, zelfs door aderlatingen over-

wonnen worden. — Zijn daarentegen de zieken al te zwak, toont de huid weinig werkdadigheid, is de roodheid der vlekken meer vuilachtig, hare verhevenheid gering en de schubbenvorming traag, dan moeten dikwijls, als voorbereidingskuur, versterkende middelen, in vereeniging met eene voedende diëet, aangewend worden. Braak- en purgeermiddelen, bij gastrische onzuiverheden en wanneer schadelijkheden door de voeding tot het verwekken van den uitslag bijdragen, bewijzen, met omzigtigheid gebruikt, goede diensten.

Eerst wanneer op deze wijze de graad van terugwerking opgewekt is, kan men zich van de eigenlijke behandeling der ziekte eenig gevolg beloven, en er staan ons 3 verschillende wegen open, in welker keus ons geen willekeur of toeval leiden mag, en van welke wij nu eens eenen, dan 2 of 3 te gelijk moeten inslaan. Zij zijn de volgende:

a. door opwekking van de afscheiding der huid, de uitscheiding van vreemde stoffen te bevorderen, en aldus met de verwijdering van deze, tevens de ziekelijke veranderingen op te heffen.

b. Door bevordering van andere afscheidingsorganen, als afleiding, de tegennatuurlijke afscheiding der huid uit den weg te ruimen, de vreemde stoffen zoowel langs andere wegen, als door de huid te verwijderen; en

c. door onttrekking van het noodige voedsel tot haar bestaan en door aanwending van zoogenaamde specifieke, den wortel der ziekte aangrijpende middelen, de overtollige nieuwe vormingen der huid te doen verdwijnen.

Aan de eerste dezer geneeswijzen beantwoorden alle zoodanige middelen, die, uit- en inwendig aangewend, de huid prikkelen en hare afscheiding en opslorping vermeerderen. Zij verdient den voorrang, wanneer Psoriasis, door onmiddellijk de huid tref-

fende schadelijkheden te weeg gebragt, tot kleine plaatsen beperkt, met geene andere ziekten verbonden en de toestand der zieken goed is. Slechts bij eene meer synochale terugwerking stelt zij, ten minste in hare geheele uitgebreidheid, tegenaanwijzing daar; menigvuldiger is zij op zich zelve niet voldoende, doch kan in vereeniging met de tweede of derde behandelingswijze met nut worden aangewend. De haar eigene plaatselijke middelen toonen zich vooral werkzaam bij psoriasis localis, en niet zelden ziet men door dezelve, pas ontstane gevallen van psor. figurata overwonnen worden; verspreide, voornamelijk verouderde schubbenvlecht echter, wordt bijna nooit door haar alleen verholpen. Onder de uitwendige middelen zijn baden met potasch en zwavel minder werkzaam, dan baden en wasschingen met eene oplossing van Jodium en met zwavel en cinnaber, en bij eene minder uitgebreide aandoening en een meer torpide karakter, namelijk bij psor. palmaria, zijn dampbaden als zeer heilzaam aan te bevelen. De gewone prikkelende zalven blijven zonder gevolg; slechts de meer sterke Jodium-verbindingen, Sulph. jodii en Joduretum hydrarg. met vet, bewijzen dikwijls buitengewoon goede diensten. De aanwending dezer plaatselijke middelen moet door inwendig op de huid werkende middelen ondersteund, en benevens hen, zwavel, Antimonium, houtdranken en dgl. worden toegediend.

De tweede, de afleidende geneeswijze, is voornamelijk in die gevallen aangewezen, in welke Psoriasis met inwendige ziekten zamengesteld is, en in welke, door de hevige prikkeling der huid, de aanwending van de eerste geneeswijze onmogelijk, of haar gevolg door verre uitbreiding of langen duur van den uitslag twijfelachtig wordt gemaakt. — Zij brengt dikwijls nog genezing aan, waar de huid prikkelende middelen vruchteloos waren, en met deze vereenigd, wordt door haar zelfs psor.

diffusa overwonnen. De plaatselijke schubbenvlecht wordt door afleidende middelen weinig veranderd, en wezentlijk verouderde gevallen bieden ook meestal aan deze geneeswijze wederstand. Men kan tot afleiding van de huid 2 verschillende organen gebruiken: de darmen en de nieren. Schijnt de aandoening met stoornissen in de spijsvertering gepaard te gaan, dan zijn meer purgeermiddelen, doch bij tegennatuurlijke afscheiding van pis, pisdrijvende middelen aangewezen. Is echter noch het een noch het ander duidelijk aanwezig, dan verdienen gene bij jonge krachtige voorwerpen en bij een ontstekingachtig karakter, deze bij oude zwakke voorwerpen en bij een torpide karakter, de voorkeur. De laatste kan men alsdan doelmatig met inwrijvingen met Jodium, berookingen en dgl. verbinden. Om op de darmen te werken, geve men nu eens meer de ontstekingwerende, dan weder meer de drastische purgeermiddelen; wanneer men vrees heeft voor prikkeling der vaten, of deze reeds aanwezig is, Tamarinde of Cremor tartari, Sulphas sodae of Sulph. magnesiae, Calomel, bitter,- of Rakoczi-water en dgl., doch buitendien ook Inf. senn., Jalappa, Aloë en dgl. Onder de pisdrijvende middelen daarentegen, kan men, in de behandeling van Psoriasis, met regt van de Tinct. cantharid. het beste gevolg verwachten. Men dient haar, of met aromatisch bittere tincturen, of in eene emulsie toe, in het begin slechts 6 tot 12 droppels daags, en hiermede opklimmende tot ʒβ — ʒj. Altijd vereischt de afleidende behandeling volharding van de zijde der zieken en des Geneesheers. Alvorens zij 4 tot 6 weken lang aangewend is, kan men over haar gevolg niet oordeelen.

De derde wijze van behandeling komt voornamelijk te stade bij psoriasis inveterata, en overal, waar de beide eerste geneeswijzen haar doel missen. Slechts ziekten van het darmkanaal, Marasmus, waterzucht geven eene

tegenaanwijzing. Zij bestaat in de onthoudings- en hongerkuur, en in de gelijktijdige aanwending van een heroïsch, de voeding krachtdadig veranderend, en der ziekte onmiddellijk vijandig geneesmiddel, van een zoogenaamd specifiek middel. Men heeft verschillende kwikverbindingen, de smeerkuur van Rust, de Graphit, het Jodium enz. beproefd; doch geen ander middel heeft zulke voldoende uitkomsten opgeleverd als het Arsenicum, en mogt het ook niet in alle gevallen helpen, zoo brengt het toch nog dikwijls genezing aan, waar de huid naauwelijks die van een mensch meer gelijkt, de aandoening reeds sedert vele jaren bestaan heeft, en alle andere middelen vruchteloos bleven. Gewoonlijk is eene oplossing van Arsenias potass. volgens Fowler, voldoende, welke men of alleen, of met een weinig Tinct. thebaica, 2 maal daags van 3 tot 4 droppels toedient, de gift om den anderen dag met eenen droppel vermeerderende. Daarbij geve men den zieke slechts 2 maal daags eene soep en gekookte vruchten, en late hem ligte houtdranken gebruiken. Het is niet raadzaam, elke gift hooger dan van 20 tot 25 droppels te doen stijgen, en beter, wanneer men zoo ver gekomen is, om in dezelfde orde weder tot 5 of 6 droppels af te dalen en dan weder op nieuw te stijgen. Drukking in de maagstreek, vermeerderde dorst, en eene roode tong vereischen eene uitstelling van dit middel, en men moet over het algemeen, wanneer er binnen eenige weken geene merkbare verbetering volgt, niet te bepaald met deszelfs gebruik volharden, maar liever, na verloop van eenige weken, het Acid. arsenicos. beproeven, hetwelk nog veel werkzamer is dan het Arsenias potass., doch ook nog grootere voorzigtigheid vereischt. Ik geef het gewoonlijk als volgt:

℞ Acidi arsenicosi gr. j.
solve in
Aquae destillat. s. q.
sol. adde
Extr. opii aquos. gr. v.
Succ. liquir. ʒ jj.
M. f. l. a. pil. aeq. Nro. XL.
Consp. pulv. lycop. D.

en stijg, terwijl ik met eene pil des morgens en avonds laat beginnen, door alle 3 dagen eene pil meer toe te dienen, tot 5 à 6 bij elke gift. Daarbij laat ik dezelfde diëet en voorzorg in acht nemen, als bij het gebruik der oplossing van Fowler. Ik heb niet alleen bij psoriasis inveterata, maar ook bij vele andere ingewortelde huidziekten, schitterende gevolgen van deze geneeswijze gezien. Even als bij de Tinct. cantharid. en dgl. kan ook, gedurende de behandeling van Psoriasis met Arsenicum, de aanwending van uitwendige middelen voortgezet worden, terwijl deze tevens de werkzaamheid van gene ondersteunt.

Wat de behandeling der uitgangen aangaat, zoo verwijs ik, met betrekking tot de genezing, de terugblijvende gevoeligheid der huid, de overgangen in dyscrasischen uitslag, in Marasmus, in Hydrops enz., tot hetgeen dienaangaande bij de Eczematoses in het algemeen is gezegd geworden. Diarrhée met de boven vermelde verschijnselen, moet in het begin dikwijls met plaatselijke bloedontlastingen, olie- en slijmachtige middelen behandeld worden; later vereischt zij Simaruba, aluin, Murias ferri en dgl. — Mogt Psoriasis door stofverplaatsing verdwijnen, zoo zoude de uitslag door mostaardpappen, blaastrekkende pleisters en zalven met Pulv. cantharid., Pulv. cort. mezerei of Ungt. stib. weder te voorschijn moeten geroepen worden.

X. Geslacht. Lichen.

De Knopvlecht.

S y n o n y m e n. *Λειχήν*. — Papulae Cels., Lorry enz. — Pustulae siccae med. aev. — Die Schwindflechte, Schwinde; der Zitterich, das Hautmoos, der Flug. — Dartre farineuse; poussée. — Lichenous rash.

K e n m e r k e n.

Op een gemeenschappelijk, nu eens regelmatig, dan weder onregelmatig gevormd, rood pericarpium vormen zich talrijke knopjes, die jeuken en branden en na eenige dagen, verdroogd afschilferen. Meestal laten zij de huid rood en gevoelig achter; latere uitbottingen zijn menigvuldig en bijna alle soorten staan met gastrische stoornissen in verband.

Willan heeft menigen ziektevorm met afgezonderde, niet op eene gemeenschappelijke areola staande knopjes tot het geslacht Lichen gerekend en denzelven niet genoegzaam van Strophulus enz. onderscheiden. Dien ten gevolge is mijn Geslacht niet geheel en al overeenkomstig aan het zijne.

V e r d e e l i n g.

Er zijn vier soorten van Knopvlechten, lichen simplex, agrius, figuratus en tropicus, van welke de laatste onderscheidene variëteiten heeft. — De andere, door Willan en zijne opvolgers als soorten van Lichen aangevoerde ziektevormen, lichen pilaris, lividus, urticatus enz., ja zelfs zijn lichen simplex, welke niet aan de mijne gelijk is, zullen bij andere Geslachten hunne plaats vinden.

1. *Soort. Lichen simplex.*

De eenvoudige knopvlecht.

Synonymen. Herpes furfuraceus, farinosus var. — Die Mehlflechte. — Die einfache Schwinde. — Niet de Lichen simplex van Willan.

Afbeeldingen. Tab. IV. 1.

Verschijnselen.

Gewoonlijk bij jonge lieden, nu eens na het gebruik van prikkelende spijzen, met ligte stoornissen in de spijsvertering, dan weder bij tegennatuurlijke verrigtingen der maandstonden, vormen zich vooreerst in het aangezigt, later ook aan andere ligchaamsdeelen, bleekroode, verschillend gevormde vlekken, op welke na eenige uren talrijke puntige knopjes ontstaan, die in de kleur der vlekken deelen. Niet zelden gaat de uitbotting met ligte aanvallen van koorts vergezeld. De bijeenstaande knopjes verschillen van de grootte eener lins tot die van een vijfstuiverstuk, terwijl de afzonderlijk staande, even als speldenpunten zijn; zij veroorzaken eene ligte jeuking. — Na verloop van 6 tot 8 dagen worden zij bleek en slap en schilferen af; de rozenroode vlekken krijgen dan het aanzien, alsof zij met meel bestrooid waren. De huid blijft nog eenen geruimen tijd rood en gevoelig. Somtijds, namelijk na afwijkingen in de diëet, blijft het bij eene uitbotting, en de ligte aandoening verdwijnt weder in 10 tot 14 dagen; in andere gevallen komen er van tijd tot tijd weder uitbottingen en de aandoening wordt meer chronisch.

2. *Soort. Lichen agrius.*

De kwaadaardige knopvlecht.

—

Synonymen. Ἀγρία. — Papula fera Cels. — Das Flugfeuer. — Wild lichen.

Afbeeldingen. Tab. IV. 2.

Verschijnselen.

Onder soms vrij hevige opwellingen van koorts en sterkere gastrische verschijnselen, dan bij de vorige soort, verder onder voorhoofdspijn, bitteren smaak, neiging tot braken, werkelijk braken van galachtige stoffen enz. ontstaan meestal op de huid der ledematen onregelmatige, vrij groote vlekken van eene sterk roode kleur en op deze, talrijke, digt ineengedrongene, hoogroode knopjes, die iets grooter dan bij lichen simplex, doch even puntig als deze zijn. De uitbotting gaat vergezeld van een hevig branden en jeuken, hetwelk door de warmte in het bed vermeerderd, ook na dezelve nog voort blijft duren, ja zelfs erger wordt. Om dezen tijd verdwijnt gewoonlijk de koorts, en uit de oppervlakte der knopjes zweet eene weiachtige vloeistof, welke tot eene dunne, doch vast aanhangende, schubachtige korst opdroogt. Met hare ontwikkeling laat de pijn eenigzins na en de roodheid neemt af; omstreeks den 8sten tot den 10den dag begint er eene zemelvormige afschilfering en in de gunstigste gevallen is, omstreeks den 14den tot den 17den dag, eene rood gekleurde, eenigzins gevoelige plek der huid het geheele overschot der aandoening. Menigvuldiger echter ontstaat er gedurende de afschilfering, nieuwe uitbotting op dezelfde of op eene naburige plaats der huid. Roodheid en pijn nemen op nieuw toe; er volgt weder vorming van knopjes en uitzweeting; de huid wordt drooger, harder; de schubben dikker enz. en aldus kan het maanden en jaren duren, en lichen

agrius chronisch worden en verouderen. De huid is alsdan hard even als hoorn, met scheuren en wankleurig, even als de oppervlakte eener vlecht aan eenen muur of boom; er vormen zich geene knopjes of schubbenvormige korsten meer, maar er heeft slechts eene ligte afschilfering plaats, welke de huid met stof bestrooit, terwijl de branding en jeuking, even hevig als bij de eerste uitbotting, aanhouden. Niet zelden is thans het geheele gestel aangedaan en lijdt de voeding. — Waarschijnlijk was het deze toestand, welken de ouden bedoelden, wanneer zij hunne *λειχῆνες* (vlechten) in *ψῶρα* (puistschurft) en *λέπρα* (melaatschheid) (Celsus in Impetigo) lieten overgaan, en wezentlijk heeft hij met psoriasis inveterata groote overeenkomst.

---

3. *Soort. Lichen figuratus.*

De gevormde knopvlecht.

K e n m e r k e n.

Op roode, regelmatige gedaanten beschrijvende areolae komen talrijke knopjes te voorschijn, die dezelfde veranderingen ondergaan als de andere soorten van Lichen. Terwijl bij lichen simplex en agrius de uitslag meestal over groote plaatsen der huid verspreid is, blijft hij bij figuratus bijna altijd plaatselijk en bestaat dikwijls uit eene eenige vlek. — Slechts zelden van koorts vergezeld, verloopt deze soort meer chronisch, dan acuut.

V a r i ë t e i t e n.

Naar de verschillende gedaanten, welke de regelmatig gevormde pericarpia, door welke zich deze soort kenmerken, aannemen, bestaan er 3 variëteiten, lichen circumscriptus, marginatus en gyratus.

---

1. *Variëteit. Lichen circumscriptus.*

De kringvormige knopvlecht.

—

Synonymen. Papula rotunda Cels. — Herpes squameux orbiculaire Alib.

Afbeeldingen. Tab. IV. 3.

Verschijnselen.

Meestal op de huid der ledematen of in het aangezigt, zeldzamer aan den romp, vormen zich hoogroode, ronde areolae van de grootte van eenen stuiver tot die van een vijfstuiverstuk, op welke zich reeds na verloop van weinige uren jeukende knopjes ontwikkelen. Gewoonlijk ontstaan er slechts enkele vlekken; doch somtijds zijn zij ook talrijk en verschijnen alsdan met koorts. Na 4 tot 5 dagen verdroogen de knopjes en beginnen zij af te schilferen; omtrent dezen tijd echter vormt zich om de vlekken een nieuwe kring van knopjes, en de aandoening breidt zich op deze wijze eenen onbepaald langen tijd uit, menigmaal kringen van eenige duimen diameter beschrijvende. In het middelpunt van deze kringen, aan het uitgangspunt der aandoening, kiemen geene knopjes meer, doch de huid blijft rood, hard, met schubben bedekt en wordt niet zelden gebarsten en gescheurd.

—

2. *Variëteit. Lichen marginatus.* *

De gerande knopvlecht.

—

Synonymen. Erythema marginatum Bat.

Afbeeldingen. Tab. IV. 4.

Verschijnselen.

Onder de benaming Erythema marginatum beschrijft Bateman vlekken aan de ledematen en lenden van oude lieden, welke aan eene zijde door eenen harden, verhevenen, onregelmatigen, rooden rand begrensd worden, doch op de andere hare roodheid, zonder afperking, in de natuurlijke huidkleur verliezen. Op den verhevenen harden rand kiemen knopjes en derhalve helt de ziektevorm tot lichen figuratus over. Hij zoude weinig jeuking verwekken en met deze of gene ongeregeldheid in verband staan. — Ik heb de aandoening nooit gezien en ook Rayer, Alibert enz. gewagen niet van haar.

---

3. *Variëteit. Lichen gyratus.*

De gekronkelde knopvlecht.

Afbeeldingen. Tab. IV. 5.

Verschijnselen.

Ik heb dezen zeldzaam voorkomenden, het eerst door Biett beschrevenen ziektevorm, bij eenen jongen man waargenomen. — Op eene nagenoeg 4 lijnen breede streep van eene helderroode kleur, welke, gekronkeld, van den schouder langs de ruggevlakte des arms, tot aan den top van den pink voortliep, bevonden zich ontelbare knopjes, welke in weinig dagen, onder een hevig jeuken, in eene zemelige afschilfering eindigden. Er waren verschijnselen van eenen gastrischen toestand en ligte koorts aanwezig; de uitbottingen kwamen niet weder te voorschijn; de huid bleef echter nog langen tijd rood en gevoelig.

4. *Soort. Lichen tropicus.* *

De tropische knopvlecht.

—

Synonymen. Chaleur piquante. — Prickly heat. — Der Daud in Hindostan.

Afbeeldingen. Tab. IV. 6.

Verschijnselen.

Leslie beschrijft dezen in de heete luchtstreek te huis behoorenden ziektevorm, in de Calcutta transactions T. VI. pag. 61. met de volgende woorden: Op omschrevene, aan hare randen zelfs eenigzins opgezwollene, roode vlekken van eene onregelmatige gedaante en verschillende, dikwijls zeer aanmerkelijke grootte, die nu eens tot enkele, meestal bekleede ligchaamsdeelen beperkt, dan weder over het geheele ligchaam verspreid zijn, komen, onder een hevig jeuken, knopjes te voorschijn, welke binnen weinige dagen verdroogen en afschilferen. Doch het is zelden met ééne uitbotting afgeloopen; de vlekken verspreiden zich, nu eens van den eenen rand uitgaande, terwijl zij aan den anderen afschilferen, dan weder in elke rigting, vloeijen langzamerhand ineen, en bedekken het geheele ligchaam, voornamelijk het bovenlijf met knopjes en schubben. De jeuking is vooral des nachts en in den regentijd hevig. Duurt, hetgeen menigmaal het geval schijnt te zijn, de aandoening lang, dan worden de aangedane plaatsen van lieverlede wankleurig, hard en lichter van kleur dan de overige huid, en de jeuking, ofschoon de ontwikkeling der knopjes minder duidelijk is, nog heviger dan in het begin.

Erkenning.

Van de tot dusverre afgehandelde ziektevormen zoude slechts Psoriasis met Lichen kunnen verwisseld worden; doch bij gene zijn de pericarpia boven de huid verheven, glanzend rood en glad; bij Lichen daarentegen liggen zij bijna altijd gelijk met de huid; het ontbreekt

hen aan den glans en menigmaal zijn zij bleekrood. Bij Psoriasis is de vorming der vruchten niet bestendig en mikroskopisch; bij Lichen verschijnen aanhoudend, duidelijke knopjes; bij Psoriasis vormen zich zilverwitte, broze, dikwijls vrij groote schubben, die de vlekken bedekken en met groote bladen afvallen; bij Lichen echter wordt, wanneer de afschilfering eenen aanvang neemt, de huid even als met meel bestrooid, en de afschilfering is dierhalve meelachtig.

Oorzaken.

De meeste soorten van Lichen komen het menigvuldigste bij jeugdige personen met eene zachte, weeke huid voor; slechts lichen agrius treft men niet zelden in het afnemende levenstijdperk aan, en de lichen marginatus zoude zelfs uitsluitend bij bejaarden voorkomen. Alle toonen zij eene groote afhankelijkheid van de jaargetijden; zij verschijnen gewoonlijk in de lente en den zomer en verdwijnen of nemen af in den winter. Zij zijn menigvuldiger in de warme, dan in de koude luchtstreken, terwijl de laatste soort slechts tusschen de keerkringen, voornamelijk in Oost-Indië en bij de nog niet aan de luchtstreek gewende Europeanen voorkomt. — Behalve een hoogere warmtegraad schijnen voornamelijk schadelijkheden in de voeding de ontwikkeling der Knopvlechten te begunstigen. Zij ontstaan niet zelden na het gebruik van zekere spijzen, na afwijkingen in de diëet enz. en zelfs op de ontwikkeling van lichen tropicus blijft het drinkwater en de leefregel niet zonder invloed. Lichen agrius en marginatus zijn somwijlen zamengesteld met chronische aandoeningen in de spijsverteringswerktuigen; soms echter oefenen ook stoornissen in de maandstonden en dgl. haren invloed op dezelve uit. In andere gevallen ontstaat Lichen door de huid onmiddellijk treffende schadelijkheden, aan de handen van lieden, die veel met suiker omgaan, bij smeden en koks, die met ontbloote armen lang bij het vuur arbeiden; en

vele soorten van uitslag na het gebruik van baden — waarschijnlijk ook de Nijluitslag — behooren tot het geslacht Lichen.

B e l o o p en U i t g a n g.

De verschillende soorten van Lichen verloopen nu eens acuut, dan chronisch; zij vergenoegen zich nu eens met e e n e uitbotting, dan weder verschijnen er talrijke. Het laatste is voornamelijk bij de tweede en vierde soort het geval. — In haar begin gaan zij, namelijk bij jonge voorwerpen, en wanneer zij zich wegens stoornissen in de spijsverteringswerktuigen vormen, dikwijls van koorts met een meer gastrisch roosachtig karakter vergezeld, welke zich echter vroegtijdig door de huid en nieren ontbindt en slechts bij lichen agrius, door de hevige prikkeling der huid onderhouden, somtijds langer duurt, en bij bloedrijke voorwerpen zelfs bijna een synochaal karakter aanneemt. Ingeworteld, bestaan zij dikwijls het geheele leven door, en de op uitgebreide plaatsen onderdrukte normale afscheiding der huid, de slapeloosheid, welke door het hevige branden en jeuken veroorzaakt wordt enz., laten niet na, met den tijd eenen nadeeligen invloed op het geheele organismus uit te oefenen; de ziektengevolgen van psoriasis inveterata komen ook bij lichen inveteratus voor. — Daarbij is Lichen, namelijk in het eerste tijdperk en bij een koortsachtig beloop, veel onbestendiger dan Psoriasis, door zalven, koude en dgl. ligt van de huid te verdrijven, en men ziet dierhalve bij hem, meer dan bij de laatste, bij plotselijk afvallen, vermeerdering van de verschijnselen van eenen gastrischen toestand, met welke hij opkwam, Cholera, Diarrhoea, Febr. gastrica en dgl. ontstaan, en bij zijnen terugkeer weder verdwijnen. Over het algemeen kan men zijne verwelking en afschilfering niet als waarborg voor duurzame genezing aanmerken; hij komt dikwijls terug, en er zijn lieden, die zoo vaak zij van zekere spijzen nut-

tigen, even als anderen door neteluitslag, door lichen simplex of figuratus worden aangedaan. — De aangedane plaatsen der huid blijven altijd nog langen tijd, nadat de knopjes afgevallen zijn, rood en gevoelig.

Voorzegging.

Deze is, naar gelang der onderscheidene soorten, zeer verschillend. — Lichen simplex, circumscriptus en gyratus hebben weinig te beduiden; hardnekkiger is, volgens Bateman, lichen marginatus, en volgens Leslie zoude lichen tropicus zeer pijnlijk en vrij langdurig zijn; het ongunstigste echter is lichen agrius. Deze stelt reeds in het begin der behandeling dikwijls groote zwarigheden in den weg, en is, eenmaal verouderd en met ontaarding van de huid verbonden, menigmaal geheel en al ongeneeslijk. Slechts deze brengt nu en dan Marasmus, waterzucht enz. te weeg, en bedreigt op deze wijze zelfs het leven. Buitendien hebben nog invloed op de voorzegging, de oorzaken der aandoening, en de mogelijkheid van derzelver verwijdering, de ouderdom en gesteldheid der zieken, de uitgebreidheid en duur van den uitslag, het daarzijn en de hevigheid der koorts enz.

Behandeling.

De aanwijzing voor de oorzaken moet nu eens dadelijk bij het opkomen der ziekte, dan weder eerst in haar beloop in werking gebragt worden, en wel of middellijk of onmiddellijk. — Zijn gastrische schadelijkheden de blijkbare oorzaak, dan kunnen deze door braakmiddelen, welke de uitbottingen dikwijls spoedig doen verdwijnen, latere uitbottingen verhoeden, en den overgang in eenen chronischen toestand beletten. Zelfs in zulke gevallen, die geen bepaald voedsel en dgl. tot oorzaak hebben, bewijzen in het begin van de behandeling, de braakmiddelen goede diensten, wanneer zich slechts sporen van opwelling naar boven vertoonen. Ontbreken deze, dan geve men afvoerende

middelen; in koortsachtige gevallen, middenzouten, wei, Tamarinde, Calomel, en zonder koorts Drastica. Staat Lichen met stoornissen in de maandstonden in verband, dan kan men gewoonlijk aan de aanwijzing voor de oorzaken, eerst na de vervulling van de eigenlijke ziekteaanwijzing, met gevolg voldoen, terwijl de maandstonden door gepaste middelen weder geregeld worden. De middellijke aanwijzing voor de oorzaken vereischt eene strenge diëet; in koortsachtige, zeer uitgebreide gevallen moeten de lijders slechts schralen kost gebruiken, en bij alle soorten van Lichen verhittingen, prikkelende spijzen en dranken, de inwerking der zon, en elken huidprikkel vermijden. Is Lichen ontstaan ten gevolge van zekere zelfstandigheden en ambachten, dan moeten de zieken zich des te meer van deze afhouden.

Bij de ziekte-aanwijzing moet men voornamelijk op het karakter van terugwerking letten en, daar dit meestal het synochale is, verergeren alle hiertoe behoorende vormen, zoo lang zij nog in hun begin zijn, door de huid prikkelende middelen; terwijl verzachtende, verkoelende en ontstekingwerende geneesmiddelen de pijn verminderen, de afschilfering bevorderen, en den overgang in eenen chronischen toestand voorkomen. Bij lichen simplex heeft men, behalve eenen gepasten leefregel en zacht afvoerende middelen, bijna geene andere behandeling noodig. Celsus beveelt, om de branding te verminderen en het afstooten te bevorderen, het bestrijken met speeksel aan; gevoegelijker kan men de plaatsen met eene Emuls. amygd. amar. wasschen en, waar de aandoening verder verspreid is, van verweekende baden gebruik maken.

Dezelfde behandeling is ook in meer ligte gevallen van lichen figuratus voldoende; evenwel komt deze ook soms met eene aanmerkelijke koorts en hevige pijn op, en duurt niet zelden zeer lang. Alsdan kan men,

13

behalve braak- en purgeermiddelen, die men somwijlen zelfs van bloedontlastingen laat voorafgaan, met goed gevolg, inwendig de plantaardige en minerale zuren (Acid. sulph. dil.) en uitwendig verzachtende zalven, verdoovende stovingen, en baden met een afkooksel van lijnzaadmeel of verzachtende kruiden aanwenden. Ook wasschingen met laauwen azijn en zuurachtige plantensappen, b. v. het reeds door Celsus geroemde sap van het huislook, bewijzen, wanneer de aandoening chronisch dreigt te worden, goede diensten.

Lichen agrius vordert eene ingrijpende geneeswijze. Men moet hier meestal de behandeling beginnen met eene aderlating, welke bij krachtige, bloedrijke voorwerpen zelfs moet herhaald worden, en verder, na de verwijdering der gastrische onzuiverheden, door braakmiddelen, in vereeniging met eene streng ontstekingwerende diëet, door Calomel of Ol. ricini, op het darmkanaal eene afleiding zoeken te bewerkstelligen. Mineraalzuren met water verdund, bewijzen ook hier, als dranken, goede diensten. Uitwendig late men de aangedane plaatsen met verweekende, verdoovende omslagen bedekken, soortgelijke baden gebruiken, met Narcotica, Belladonna, Aqua laurocer. en dgl., niet met Opium vermengde Althaea-zalf inwrijven, en het geheele ligchaam met zacht linnen bedekken. Na deze behandeling verdwijnt altijd de koorts en dikwijls de plaatselijke aandoening. Is het laatste echter niet het geval, dan kan men ook hier wasschingen met azijn, het bestrijken met citroensap enz. beproeven, en met het gebruik van afvoerende middelen, van welke men thans de sterker werkende kiest, voortgaan. Eerst langzamerhand mag men tot zwavelbaden en andere huidprikkelende middelen overgaan. Is de huid echter gebarsten, hard, als met meel bestrooid, zoo wende men damp-douches, en zooals bij psoriasis inveterata, Sulph. Jodii en Joduretum hydrarg. aan, bevele de

onthoudingskuur en geve inwendig Anthrakokali, Sublimaat of Arsenicum.

Lichen tropicus wordt ook in ligtere gevallen, zoo als lichen figuratus, in meer zware gevallen, zoo als lichen agrius, overeenkomstig behandeld; alleen vermijde men, bij de groote neiging dezer soort, om zonder afschilfering te verdwijnen en dan geene onbelangrijke stoornissen in de verrigtingen van andere organen te voorschijn te roepen, zalven en opdroogende middelen.

De aanwijzingen voor de uitgangen zijn bij Lichen geheel dezelfde als bij Psoriasis.

XI. Geslacht. Herpes.

De Blaasvlecht.

—

Synonymen. Ἕρπης κεγχρίας καὶ φλυκταινοειδής. — Namlah, formica Arab. — Olophlyctide Alibert. — Haarworm.

Kenmerken.

Op een gemeenschappelijk pericarpium van eene roode kleur en verschillende gedaante, verheffen zich talrijke blaasjes, die een waterachtig, helder, zuur vocht bevatten, meer halfkogelvormig dan puntig zijn, en jeuken en branden. Na eenige dagen bersten zij en verdroogen tot laagsgewijze korsten. Vallen deze af, dan blijft de huid nog langen tijd rood en gevoelig. De uitbottingen, nu eens op andere plaatsen der huid, dan weder in de zelfstandigheid der primaire aandoening (de ziektevorm heet Herpes naar ἕρπειν, kruipen), komen dikwijls wederom.

Verdeeling.

Even als tot het geslacht Lichen, zoo heeft Willan

ook tot dat van Herpes vele ziektevormen gerekend, die, hoewel ook uiterlijk in gedaante met de blaasvlechten overeenkomende, toch wezentlijk van haar verschillende, tot andere ziekten behooren, zoo als b. v. de gordelroos en vele andere soorten van roosachtigen uitslag. Mij zijn 3 soorten van Herpes bekend: miliaris, figuratus en localis, van welke de 2 laatste meerdere variëteiten hebben.

---

1. *Soort. Herpes miliaris.*

De eenvoudige blaasvlecht.

S y n o n y m e n. *Ἕρπης κεγχρίας.* — Namlah schaursith Arab. — Herpes phlyctaenodes Will. (slechts gedeeltelijk). — Olophlyctide miliaire Alib.

A f b e e l d i n g e n. Tab. IV. 7.

V e r s c h ij n s e l e n.

Menigvuldiger op bedekte, dan op ontbloote ligchaamsdeelen vormen zich nu eens enkele, dan weder talrijke, onregelmatige, afzonderlijk staande, hoogroode vlekken van de grootte van eenen stuiver tot die van een dubbeltje, die hevig jeuken, en in 8 tot 12 uren met talrijke, halfkogelvormige blaasjes bedekt worden. Deze vruchten gaan zelden de grootte van eenen speldenkop te boven, en bevatten eene in den aanvang geheel en al waterachtige, heldere, zuurachtige en zuur smakende vloeistof. Omstreeks den vijfden tot zesden dag wordt haar inhoud troebel; iets later bersten zij en vormen dan vlakke, groenachtig-gele korsten, die, slechts wanneer zij weggekrabd worden, er donker uitzien. — Is dit geschied, dan verdwijnt de jeuking; de korsten zijn dun en vallen na verloop van weinige

dagen af, slechts eene roode, nog langen tijd afschilferende plaats op de huid achterlatende. Doch terwijl de eerste groepen blaasjes verdroogen, verschijnen er op andere plaatsen nieuwe, en de eerst plaatselijke uitslag wordt langzamerhand algemeen, of kruipt van deel tot deel voort. Op deze wijze kan de ziekte maanden en jaren lang duren, ofschoon de enkele groep blaasjes in 10 tot 12 dagen al hare tijdperken doorloopt. Is de uitbotting uitgebreid, zijn de zieken jong en bloedrijk, dan hebben er ook wel ligte aanvallen van koorts plaats, en stoornissen in de spijsvertering vergezellen somwijlen den uitslag, terwijl afwijkingen in de diëet denzelven weder spoedig te voorschijn roepen.

---

2. *Soort. Herpes figuratus.*

De gevormde blaasvlecht.

Kenmerken.

Op hoogroode, niet, zooals bij de vorige soort, onregelmatige, doch regelmatige, meestal ronde areolae ontstaan, in eene eigenaardig blijvende plaatsing, vlechtblaasjes. De uitbotting is zelden zoo rijkelijk als bij herpes miliaris, en bij haar later ontstaan, komt zij voornamelijk in den zamenhang der primaire aandoening voor.

Variëteiten.

Deze soort vervalt in 2 verscheidenheden: herpes circinatus en Iris.

---

1. *Variëteit. Herpes circinatus.*

De ringvormige blaasvlecht.

—

Synonymen. Formica ambulativa. — Herpes serpigo Turner en Sauv. — Die Ringelvlechte. — Ringworm. — De ringworm.

Afbeeldingen. Tab. IV. 8.

Verschijnselen.

Voornamelijk gaarne op onbedekte ligchaamsdeelen, in het aangezigt, aan den hals, op de borst enz., verschijnen ronde of ringvormige pericarpia van $\frac{1}{2}$ tot 2 duim in diameter, nu eens enkel, dan meer of minder talrijk. Na verloop van 12 tot 24 uren ontstaan op derzelver omtrek — nooit in het middelpunt, dat bleeker rood of geheel normaal gekleurd is — talrijke blaasjes, welke zich tot eenen vasten, doorschijnenden ring op elkander dringen. Zij verhouden zich geheel als de vruchten der eerste soort, worden troebel, bersten en vormen schubachtige korsten, even als deze; slechts hebben ook deze hier eene ringvormige gedaante, en strekken zich niet tot het middelpunt der vlekken uit, hetwelk zich, waar het rood gekleurd is, ligt afschilfert. Terwijl de eerste ring van blaasjes verdroogt, komt er dikwijls, even als bij lichen circumscriptus, een nieuwe om dezelve op, de aandoening breidt zich naar den omtrek verder uit, en vlekken van de grootte van een dubbeltje, krijgen op deze wijze den omvang van eene handpalm en daarboven, steeds hare ringvormige gedaante behoudende. Niet zelden komen echter ook nieuwe roode vlekken en ringen van blaasjes, als latere uitbottingen, weder te voorschijn. Bij het afvallen der korsten is de huid in denzelfden toestand als bij herpes miliaris.

2. *Variëteit. Herpes Iris.*

De veelkleurige blaasvlecht.

—

Synonymen. Die Regenbogenflechte, die Cocardenflechte.

Afbeeldingen. Tab. IV. 9.

Verschijnselen.

Nu eens aan enkele ligchaamsdeelen, dan weder, hoewel zelden, over het geheele ligchaam, het liefste in het aangezigt en aan de ledematen, verschijnen er in vrij groot aantal kleine, roode, ronde pericarpia. Na verloop van eenige uren verheft zich in het midden van elke zoodanige vlek een halfkogelvormig, tamelijk groot blaasje, en iets later omgeven talrijke kleinere blaasjes ringvormig den buitensten omtrek der areola, welke zich, van de blaasjes uitgaande, naar den omtrek toe verder uitbreidt en van de grootte eener lins tot die van een dubbeltje en daar boven aangroeit. Omstreeks den vierden tot den zesden dag wordt het middelste blaasje troebel en verdroogt tot eene kleine, bruine, schubbenvormige korst, en thans, den achtsten tot den negenden dag na den aanvang der uitbotting, vertoont zich elke afzonderlijke groep, even als eene kokarde, met 4 kleuren. Het middelpunt, namelijk het verdroogde blaasje, is bruinachtig; dit wordt naauwkeurig omgeven door eenen witgeelachtigen ring — de in den omtrek gelegene, troebel gewordene vruchten; — dan volgt eene smalle, hoogrood gekleurde streep — het daar uitkomende pericarpium — en het geheel wordt door een, in de normale huidkleur overgaand, rozenrood omgeven. In zeer zeldzame gevallen zijn ook de uitwendige ringen met blaasjes bezet, die dan van lateren oorsprong en zoo helder als water zijn, en in plaats van 4, vertoonen zich nu 5 kleuren. Tusschen den tienden en elfden dag ver-

droogen, terwijl zij openbarsten, ook de buitenste vruchten, en de geheele vlek wordt met eene bruinachtige korst bedekt, die zich tijdig afstoot. Voor het overige is het beloop geheel en al als bij de vorige variëteit, en de uitbottingen komen ook dikwijls op nieuw te voorschijn.

3. *Soort. Herpes localis.*

De plaatselijke blaasvlecht.

Kenmerken.

Op ééne plaats des ligchaams vormen zich slechts ééne of weinige, meestal onregelmatige groepen van blaasjes, welke even als die der vorige soorten verloopen, doch bij welke ook de nakomende uitbottingen tot de aangedane plaats beperkt blijven.

Variëteiten.

Naar de zitplaats der uitbotting laten zich uit deze soort talrijke variëteiten vormen, en Rayer maakt gewag van eene herpes labialis, auricularis, palpebralis, scrotalis enz. De belangrijkste is echter die aan de teeldeelen en slechts deze heeft eene nadere beschrijving noodig.

1. *Variëteit. Herpes pseudosyphilis.*

De blaasvlecht der teeldeelen.

Synonymen. Herpes praeputialis en vulvaris alior.

Afbeeldingen. Tab. IV. 10.

Verschijnselen.

Onder de voorhuid bij mannen, aan de groote schaamlippen bij vrouwen, nu eens op de uitwendige huid, dan weder meer op de tot de slijmvliezen behoorende oppervlakte dezer deelen; somtijds, voornamelijk bij vrouwen, op beide te gelijk, ontstaan hoogroode, brandende, onregelmatige vlekken van de grootte eener lins tot die van een dubbeltje, en worden spoedig met talrijke, rondachtige blaasjes bedekt, die, wanneer de zitplaats der aandoening uitwendig is, na weinige dagen troebel worden en ligte korstjes vormen. Neemt deze daarentegen de inwendige oppervlakte van de voorhuid en de schaamlippen in, van welke zij zich somwijlen zelfs tot den eikel of de inwendige schaamlippen uitstrekt, dan barsten de blaasjes, dikwijls reeds weinige uren na hunne ontkieming en er ontstaan geene korstjes, doch oppervlakkige ontvellingen, die, door de scherpe afgescheidene stoffen van de slijmkliertjes dezer deelen en door de haar bevochtigende pis, verergeren en in hare genezing worden tegengehouden. Doch ofschoon zij ook genezen, hetwelk altijd zonder likteekens geschiedt, en ook op de uitwendige huid de korstjes af vallen; dan is hiermede toch zelden de ziekte geëindigd; er komen, even als bij de andere soorten van Herpes, ook hier dikwijls herhaalde uitbottingen voor.

Erkenning.

In vroegeren tijd verstond men onder de benaming van Herpes bijna alle soorten van uitslag, welke geen Scabies en Tinea waren, en het zoude te breedvoerig zijn, de erkenning van al deze verschillende ziektevormen op te geven, die dikwijls niet de geringste gelijkenis hebben met datgene, wat men sedert Willan Herpes noemt. Waar dit plaats heeft, zal op het onderscheid hiervan later worden opmerkzaam gemaakt. Hier beschouw ik het als voldoende, de erkenningspunten van het geslacht Herpes van de reeds afgehandelde Psoriasis

en Lichen, en die van de herpes pseudosyphilis van de ware (primaire) Syphilis aan te toonen. — Herpes wordt onderscheiden:

1. Van Psoriasis; door de vlakke, niet verhevene pericarpia; door de duidelijke niet microscopische en voortdurende blaasvormige vruchten; door het bersten en nat worden dezer blaasjes; door de vorming van laagsgewijze, geelachtige, groene, bruine korsten, niet van zilverwitte, drooge, broze schubben, en door het meer acute beloop.

2. Van Lichen; door de vruchten in den vorm van blaasjes, terwijl gene met knopjes ontstaat; door het openspringen der uitbotting, terwijl Lichen zonder te bersten verdroogt en zemelvormig afschilfert; door de vochtige korsten in tegenstelling van de drooge afschilfering der Knopvlecht enz. Ook veroudert Lichen even als Psoriasis ligt, Herpes niet.

3. Van Syphilis. Het chankerblaasje staat altijd afgezonderd, omgeven van eene lichtroode areola en verschilt van de grootte eens speldenkops tot die eener kleine erwt; de blaasjes bij herpes pseudosyphilis daarentegen zijn steeds meerder in getal, zeer klein en op eene gemeenschappelijke, hoogrood gekleurde areola geplaatst; de chankerzweer, welke zich uit dit blaasje vormt, is rond, trechtervormig, met eenen spekachtigen grond en eeltachtige randen, en de spaarzaam afgescheidene stof dik en taai; de ontvelling echter, welke zich uit Herpes vormt, onregelmatig, vlak, met kleine roode punten bezaaid en hare afscheiding rijkelijker en dunner. Moeijelijker is de erkenning van de syphilitische ontvelling, doch deze wordt niet door blaasjes voorafgegaan, en komt slechts bij den druiper of waren chanker voor.

Oorzaken.

Meer dan alle andere Eczematoses toont het geslacht Herpes eene vooringenomenheid voor personen met eene

zachte, weeke huid, en de twee eerste soorten neemt men bijna uitsluitend bij kinderen en jonge vrouwen waar; slechts de derde treft men ook bij oude voorwerpen aan. — De lente en zomer zijn de jaargetijden, in welke zij het meest ontstaan. Somwijlen schijnen ook de luchtsgesteldheid, het vatten van koude bij het zweeten en dgl., aanleiding tot Herpes te geven; veel menigvuldiger echter wordt hij door schadelijkheden in de voeding te weeg gebragt, en in de meeste gevallen kan men geene oorzaak aantoonen. Herpes pseudosyphilis staat nog het duidelijkste met stoornissen in de spijsvertering in verband. Ik zag hem bij kinderen en jonge lieden, die aan slechte spijsvertering en wormen leden, en behandelde hem herhaalde malen bij hypochondristen en jichtlijders. Somwijlen echter schijnt hij ook uit andere, plaatselijke oorzaken te ontspringen, of ten minste zijn ontstaan door onzuiverheid, witten vloed en dgl. bevorderd te worden.

Beloop en Uitgang.

Even als Lichen verloopt ook Herpes nu eens acuut, dan chronisch, eindigt nu eens met ééne uitbotting en duurt dan weder, door herhaalde uitbottingen, maanden en jaren lang. In den regel begint hij met enkele vlekken, die van lieverlede talrijker worden; somwijlen echter beperkt zich het geheele lijden, voornamelijk bij de twee laatste soorten, tot ééne of weinige groepen van blaasjes, en in andere gevallen is reeds de eerste uitbotting zeer talrijk en wijd uitgestrekt. Verhitting des ligchaams, afwijkingen iu de diëet en zelfs gemoedsaandoeningen vergrooten het lijden. Wanneer bij jonge, bloedrijke voorwerpen spoedig eene uitgebreide uitbotting volgt, dan gaat er menigmaal meer of minder hevige koorts mede gepaard, welke echter gewoonlijk vroegtijdig wijkt, zonder dat daardoor de geringste verandering in het verder beloop van den uitslag wordt te weeg gebragt. — De mogelijke uitgangen zijn:

1. In volkomene genezing. Deze volgt steeds langzamerhand, doordien de eene groep blaasjes na de andere openbarst, schubbenvormige korsten vormt, en deze afvallen. Menigwerf komt er, door latere uitbottingen, vertraging of teruggang voor en herhalingen zijn, even als bij de aanverwante ziektevormen, niet zelden. De huid blijft na het afvallen der korsten steeds nog langen tijd rood en gevoelig.

2. In gedeeltelijke genezing. Is Herpes met Dyscrasie zamengesteld, wordt hij met prikkelende middelen behandeld en daardoor de reeds opgeloopene areola in ontsteking gebragt, haalt men de pas gevormde korsten altijd weder af, zoo kan hij ontvellingen en zweren achter laten.

3. In andere ziekten. Herpes is een van die ziektevormen, welke, door zamenstelling met dyscrasische ziekten, in dyscrasische huidaandoeningen kunnen veranderen. Of er echter, door stofverplaatsing, overgangen in andere ziekten kunnen plaats hebben, kan ik volgens eigene ondervinding nog niet beslissen, doch ik zoude het, in vergelijking met aanverwante ziektevormen, naauwelijks betwijfelen.

Voorzegging.

Hoewel ook door het hevige jeuken en branden lastig en niet zelden langdurig, is Herpes toch over het algemeen eene der ligt te overwinnen Eczematoses. De uitbreiding van den uitslag, de menigvuldige herhalingen en de duur der ziekte zijn voor de voorzegging van grooter gewigt, dan de verscheidenheid der ziektevormen.

Behandeling.

Eene gepaste diëet is, even als bij de reeds afgehandelde Geslachten, ook bij Herpes noodzakelijk, en waar de uitbottingen rijkelijk, de zieken jong en krachtig zijn, en welligt koorts aanwezig is, moet de leefregel ontstekingwerend zijn; doch zelden wordt er eene meer

ingrijpende ontstekingwerende behandeling, aderlatingen en dgl. vereischt. Hebben afwijkingen in de diëet aanleiding tot de aandoening gegeven, dan moet men braak- of ligt afvoerende middelen, wei, middenzouten enz. toedienen. Het is niet aangeraden, reeds in den eersten tijd plaatselijke middelen aan te wenden; zij prikkelen dikwijls de huid, vermeerderen de pijn, en bewerken menigmaal ontsteking en verzweringen; slechts verweekende baden, en het bestrijken der blaasjes met Ol. amygd. dulc. zijn onschadelijk en verminderen de branding. Later daarentegen, wanneer de blaasjes beginnen troebel te worden en te barsten, en de roodheid en prikkeling der pericarpia afneemt, bewijzen alkalische middelen goede diensten. Waar de uitbotting tot weinige vlekken mogt beperkt blijven, bestrijke men deze des daags meermalen met eene oplossing van Subcarb. potass. of sodae in slijmige afkooksels (ʒ j β — ℥ β in ℥ iv); waar zij ver uitgestrekt is, gebruikt men alkalische baden, en men ziet na dezelve de korsten spoediger afvallen, de huid vroegtijdiger hare normale gesteldheid weder verkrijgen, en latere uitbottingen zeldzamer worden en geheel wegblijven. Deze middelen, die, naarmate van den geprikkelden toestand der huid, meer of min moeten verdund worden, zijn in vereeniging met sterkere afvoerende middelen, Calomel, Senna, Jalappa, zelfs bij chronischen Herpes voldoende, en ik heb met dezelve zieken genezen, die sedert jaren aan Herpes leden, en te vergeefs Graphit, Merc. praecip. rub., houtdranken enz. gebruikt hadden. Diaphoretica, even als Antimonialia, de zwavel, het Anthrakokali enz. en prikkelende zalven, schijnen slechts in die zeer zeldzame gevallen van chronische blaasvlechten aangewezen te zijn, bij welke, bij een voortdurend jeuken der huid, de uitbottingen elkander zeer langzaam volgen, de afzonderlijke groepen blaasjes zich zelden geheel en al ontwikkelen, en vroegtijdiger,

zonder eigenlijke vorming van korsten, met opslorping van haren inhoud verdroogen. Zij bespoedigen in zoodanige gevallen het beloop en bevorderen middellijk de genezing. Eene geheel bijzondere behandeling vordert herpes pseudosyphilis. Terwijl men bij jongere personen door zacht afvoerende middelen, kalische wasschingen en Opium-zalven ligt voldoet, is de aandoening bij oudere voorwerpen, bij gelijktijdigen witten vloed en verwaarloozing der noodige zuiverheid, dikwijls zeer hardnekkig, veroorzaakt bij mannen aanhoudende balanitis, phimosis en dgl. en bij beide geslachten een hoogst lastig branden en jeuken. In zoodanige gevallen moet men trachten, door eene strenge zuiverheid, verweekende wasschingen, inspuitingen en omslagen, eerst de prikkeling iets te verminderen en dan tot aanwending van uitdroogende metaalmiddelen overgaan; Sulph. zinci, Acet. plumbi, Lapis divinus worden nu eens in den vorm van zalven met een weinig opium, dan als inspuiting tusschen de voorhuid en het roedehoofd met goed gevolg aangewend.

Herhalingen kan men door eene gepaste behandeling voorkomen, en de nu en dan terugblijvende ziekelijke prikkelbaarheid der huid, door geestrijke en koude wasschingen opheffen. Blijven er, als gevolgen van Herpes, eenvoudige ontvellingen en zweertjes achter, zoo vereischen deze, naar hunne gesteldheid, nu eens verweekende, dan de verettering bevorderende, of wel opdroogende middelen; zijn zij echter van eenen dyscrasischen aard, dan moeten zij, even als de dyscrasische uitslag, waarin de eenvoudige blaasvlechten tevens kunnen overgaan, op eene aan deze Dyscrasie beantwoordende wijze behandeld worden. Mogten er stofverplaatsingen ontstaan, dan zoude, tot het weder te voorschijn roepen van den uitslag, wel dezelfde middelen als bij Lichen aan te wenden zijn, doch eene, tot eene kleine plaats der huid beperkte, uitbotting van blaasjes,

ook door inwrijvingen van het Ol. croton. kunnen verwekt worden.

XII. Geslacht. Impetigo.

De Puistvlecht.

S y n o n y m e n. *Ψῶρα ἑλκώδης.* — Impetiginum prima species et ignis sacer Celsus. — Kuba Avicenna. — Lepra crustacea med. aev. — Herpes pustulosus Plenk. — H. crustaceus Richter. — H. humidus, exulcerans var. — Melitagre Alibert. — Krustenflechte, feuchter oder nässender Grind. — Dartre humide. — Humid or running tetter — Courrap op de Antilles.

K e n m e r k e n.

Op een gemeenschappelijk, meer donkerrood pericarpium komen talrijke, kleine, puntige puisten met eenen heldergelen inhoud te voorschijn, die na verloop van eenige dagen meestal bersten, en steeds in barnsteenkleurige, bruine, donkergroene, somwijlen zelfs zwartachtige korsten opdroogen. Onder deze korsten duurt de afscheiding nog langen tijd voort, waardoor deze vochtig zijn. Vallen zij af, dan laten zij de huid sterk rood gekleurd en gevoelig achter. Latere uitbottingen zijn menigvuldig.

V e r d e e l i n g.

Willan heeft vele ziektevormen tot het geslacht Impetigo gerekend, die klaarblijkelijk van eenen dyscrasischen aard zijn, en derhalve bij de tweede mijner Klassen zullen worden afgehandeld. Daarom reken ik echter, naar het voorbeeld van Biett, twee soorten van uitslag, die Willan onder het geslacht Porrigo stelde, hiertoe. — Ik ken vier soorten van Puistvlechten: im-

petigo figurata, confluens, faciei en Achor, van welke de twee laatste variëteiten bevatten.

---

1. *Soort. Impetigo figurata.*

De gevormde puistvlecht.

—

S y n o n y m e n. Herpes Cullen. — Mélitagre flavescente Alib. — Figured scall. — Ringworm.

A f b e e l d i n g e n. Tab. V. 1.

V e r s c h ij n s e l e n.

Voornamelijk in het aangezigt en op de ledematen bij jonge lieden, vormen zich ronde of eironde, roode vlekken van verschillenden omvang. Aan het bovenste gedeelte des ligchaams zijn zij gewoonlijk klein, van de grootte van een' stuiver tot een vijfstuiverstuk; doch aan de onderste ledematen bereiken zij niet zelden den diameter van eenen duim en daarboven. Nu eens verschijnen de vlekken enkel, dan weder in vrij groot aantal, doch zelden over het geheele ligchaam. Na 12 tot 24 uren ontstaan op dezelve, onder branden en jeuken, talrijke kleine puisten, die puntig, geel gekleurd en digt naast elkander staande, de geheele vlek bedekken, en de, reeds van het begin af, sterke roode kleur der areola wordt nog donkerder. De puisten blijven drie tot vier dagen staan, barsten dan van zelven, en storten haren inhoud, die eenen dunnen etter gelijkt, op de pericarpia uit. Deze stolt in den beginne tot dunne, weeke, barnsteenkleurige korsten, onder welke echter de tegennatuurlijke afscheiding nog eenen korteren of langeren tijd blijft voortduren, en die deswege in dikte vrij spoedig toenemen. Door aanraking met de lucht wordt hare oppervlakte hard

en gescheurd; de dieper gelegene lagen blijven echter week en vochtig, en uit de kloven sypelt eene dunne etterachtige vloeistof; hare kleur wordt, met toenemende dikte, donkerder, groen, bruin, en hare gedaante, door het voortdurend aanzetten van nieuwe stoffen aan de grondvlakte, somtijds kegelvormig, somtijds ongelijk en hoekig enz. (Dartre stalactiforme, en forme de mousse etc. Alibert). Worden de korsten, zoolang de afscheiding onder dezelve voortduurt en zij nog aangroeijen, van de huid gereten, of vallen zij van zelve af, dan vertoont zich onder haar eene ontvelde, roode, met ontelbare verdiepingen — het overschot der verbrokene puistjes — bezette oppervlakte, die zeer gevoelig is en door de rijkelijke afscheiding van etterachtige vloeistof, spoedig weder met eene nieuwe korst bedekt wordt. In normale gevallen blijft de korst 14 dagen, en menigmaal 3 tot 4 weken met de huid in aanraking, en wordt, door de onder haar plaats hebbende afscheiding, vochtig en groeit aan; eindelijk houdt de afscheiding op, de korst wordt droog, broos en valt in enkele stukken af. Eene donkerroode, met eene nieuwe opperhuid overtogene vlek, die niet meer afscheidt, blijft terug, en niet zelden wordt deze op nieuw met puisten bedekt enz. In andere gevallen ontstaan er, op meer of minder verwijderde plaatsen der huid, terwijl de eerste uitslag verdroogt, latere uitbottingen, en menigmaal verschijnen er om den met korsten bedekten kring, nieuwe ringen van puisten en de aandoening breidt zich, even als lichen circumscriptus en herpes circinatus, naar den omtrek uit. In zoodanige gevallen geneest de uitslag in dezelfde orde, in welke hij was ontstaan, en de korsten vallen het eerst in het middelpunt af; dit is rood, met scheuren bezet, somwijlen echter ook reeds geheel en al genezen, terwijl in den omtrek nog een ring van korsten, en om dezen welligt nog een krans van ontkiemende puisten

staat. Op deze wijze, door herhaalde uitbottingen van allerlei soort, duurt de aandoening somtijds maanden en jaren lang, terwijl zij in andere gevallen, zonder herhalingen, in weinige weken afgeloopen is.

---

2. *Soort. Impetigo confluens.*

De ineenvloeijende puistvlecht.

Synonymen. Impetigo sparsa Will. — Die Bäckerkrätze. — Scattered running scall.

Afbeeldingen. Tab. V. 2.

Verschijnselen.

Deze, van de eerste soort meer door de gedaante der vlekken, dan door het beloop verschillende, ziektevorm, die tot gene in verhouding staat, even als psor. diffusa tot psor. figurata, en door het in elkander vloeijen der pericarpia, ook wel uit impetigo figurata kan ontstaan, vertoont zich hoofdzakelijk aan de ledematen, soms echter ook over het geheele ligchaam. Hij begint met donkerroode, onregelmatig gevormde pericarpia van zeer ongelijke grootte, op welke spoedig talrijke blaasvormige puisten te voorschijn komen. Nu eens bedekt de donkere, roode kleur de oppervlakte van geheele ledematen; dan weder doet de huid zich voor, als of zij met een rood vocht besprenkeld ware, terwijl zich hier en daar, met zeer onregelmatige tusschenruimten, nu eens digt opeengedrongen, dan verstrooid, geel gekleurde puisten verheffen. Zij jeuken en branden, en verhouden zich geheel als die der eerste soort, barsten na verloop van eenige dagen, en vormen dan dikke, eerst honiggele, later graauwachtige of bruine korsten, die echter niet, even als bij impet. figurata,

van eene ronde, maar even als de vlekken, van eene onregelmatige gedaante zijn. De voortdurende afscheiding onder de korsten en derzelver vermeerdering van zelfstandigheid, de scheuren en kloven in hare oppervlakte, de veranderingen der van tijd tot tijd ontbloote huid, en de herhaalde uitbottingen hebben hier nog in grootere mate, dan bij de vorige soort plaats. Vallen de korsten echter eerst af, nadat zij verdroogd zijn, dan vertoonen zich ook hier geene likteekens, maar slechts roode, glanzende, gevoelige vlekken, op welke gaarne nieuwe uitbottingen ontstaan. Bij oude, afgeleefde personen ziet men soms dezen ziektevorm, even als Psoriasis en Lichen verouderen; de harde, drooge, gescheurde huid brengt alsdan geene puisten en korsten meer voort, maar slechts groote vuilachtige schubben, die onder een hevig branden en jeuken loslaten, en zich uit de afgescheidene stoffen der kloven weder vernieuwen. De huid verblijft alsdan in zoodanigen toestand menigmaal het geheele leven door, en vereenigen zich, even als de aanverwante ziektevormen, somwijlen Marasmus en Hydrops met denzelven.

---

3. *Soort. Impetigo faciei.*

De puistvlecht van het aangezigt.

Kenmerken.

Het aangezigt is de zitplaats der uitbotting, welke gewoonlijk meer met onregelmatig gevormde, dan in elkander vloeijende pericarpia voorkomt, en dát eigenaardige heeft, dat zij veel dunnere korsten vormt dan die, welke op het overige ligchaam ontstaan.

Verdeeling.

Er zijn 2 variëteiten van impetigo faciei, van welke de eerste met de crusta lactea van verschillende schrijvers, de tweede met de impetigo erysipelatodes van Willan overeenkomt.

---

1. *Variëteit. Impetigo faciei lactea.*

De melkkorst.

Synonymen. Crusta lactea, Lactumina, Mentagra infantum var. — Tinea lactea Sauvag. — Tinea facialis Frank. — Porrigo larvalis Will. — Impetigo des enfans Rayer. — Achor larvalis Schönl. — Achor muqueux de la face Alib. — Der Freisam, der Ansprung, die Sägesprünge, die Milchborke. — Croûte laiteuse. — Milk scall. — De dauwworm.

Afbeeldingen. Tab. V. 3.

Verschijnselen.

In het aangezigt van zuigende, somtijds echter ook van oudere kinderen, vertoonen zich, meestal het eerst op de wangen en het voorhoofd, helderroode vlekken van verschillende grootte en gedaante, die zich langzamerhand over het geheele aangezigt uitstrekken, menigmaal in elkander vloeijen, en met den tijd sterker en donkerder rood van kleur worden. Spoedig, dikwijls reeds na eenige uren, somtijds eerst na eenige dagen, komen op deze vlekken groepgewijs staande, kleine, puntige, bleekgele puisten te voorschijn, die slechts weinig schijnen te jeuken. Na verloop van 2 tot 3 dagen bersten zij en ontlasten haren inhoud, die tot eene dunne, soms groenachtig gele, menigvuldiger groenachtig bruine, weeke korst opdroogt, welke men niet ongepast vergeleken heeft met het vlies, dat

op gekookte melk ontstaat. De ziekelijke afscheiding duurt echter onder deze korst, even als bij andere Puistvlechten, voort; in den omtrek der eerste uitbotting, en op naauwelijks genezene plaatsen ontstaan er meerdere, en niet zelden wordt het geheele gezigt met eene aan elkander hangende korst, even als met een masker, bedekt. De korsten worden ook hier van lieverlede dikker en donkerder gekleurd; een geelachtig vocht sypelt uit hare scheuren, en laten zij vóór den tijd los, dan vertoont zich de lederhuid ontveld, losgelaten en uit de talrijke verdiepingen rijkelijk afscheidende. Verspreidt zich de aandoening, hetgeen niet zoo geheel zelden het geval is, van het aangezigt tot op andere deelen, dan doet zij zich daar als impetigo confluens voor. Geneest zij echter, hetwelk nu eens na maanden tijds, dan na verloop van jaren het geval is, dan worden de korsten langzamerhand droog, brokkelen af, en laten de huid, even als de andere puistvlechten, rood en droog achter. Het meest in het oogvallende onderscheid tusschen deze variëteit en de andere soorten, bestaat in de, namelijk in den aanvang, dunne korsten en in de mindere jeuking en branding.

---

2. *Variëteit. Impetigo faciei rubra.* *

De roode puistvlecht van het aangezigt.

S y n o n y m e n. Impetigo erysipelatodes Will.

A f b e e l d i n g e n. Tab. V. 4.

V e r s c h ij n s e l e n.

Volgens Bateman, van wien ik de beschrijving van dezen, mij nog nooit voorgekomen', ziektevorm ontleen, begint hij bijna even als Erysipelas: het aangezigt

zwelt op, wordt rood en zuchtig, waarbij zich eene ligte koorts voegt; doch spoedig daarop is de rood gekleurde huid op het gevoel ongelijk, en er ontstaan, onder jeuking en branding, eerst onder de oogen, doch langzamerhand over het geheele aangezigt en zelfs over den hals en de borst, talrijke blaasvormige puisten. Zij barsten en ontlasten eene scherpe vloeistof, welke de pijn nog vermeerdert; eerst na verloop van 10 tot 14 dagen vermindert het vocht en er vormen zich geelachtige, dunne korsten, in welker tusschenruimten echter altijd nieuwe puisten ontkiemen, die, even als de voorgaande, bersten, nat worden en korsten vormen. De aandoening duurt op deze wijze dikwijls verscheidene maanden, en laat, wanneer zij ten laatste met het afvallen der korsten eindigt, de huid in denzelfden toestand achter, als de overige soorten van Impetigo. Niet zelden wordt men, terwijl impetigo fac. rubra het aangezigt inneemt, over het ligchaam in elkander vloeijende puistvlechten gewaar; volgens sommigen zoude echter ook deze ziektevorm somtijds aan andere ligchaamsdeelen voorkomen.

---

4. *Soort. Impetigo Achor.*

De puistvlecht van het behaarde gedeelte des hoofds.

Synonymen. *'Αχώρ.* — Tinea s. Porrigo simplex, ulcera capitis manantia var. — Scabies capitis favosa Plenk. — Impetigo du cuir chevelu Rayer. — Achor Schönl. — Der feuchte Kopfgrind.

Kenmerken.

De behaarde deelen des hoofds zijn de zitplaats der uitbotting, nu eens met regelmatig, dan met onregelmatig gevormde pericarpia, die dikke, vochtige korsten

vormt en even als de andere soorten verloopt. De haarwortels blijven onveranderd en de haren zelve vallen niet uit. Het beloop is chronisch.

Variëteiten.

Er bestaan 2 verscheidenheden van deze soort: Impetigo Achor mucosus en granulatus.

---

1. *Variëteit. Impetigo Achor mucosus.*

Het gewone vochtige hoofdzeer.

Synonymen. Achor mucosus Schönl. Alib. — Porrigo favosa Batem.

Afbeeldingen. Tab. V. 5.

Verschijnselen.

Op onregelmatige, vrij levendig gekleurde pericarpia ontstaan tamelijk groote, puntige, witgele puisten, die reeds na verloop van 2 tot 3 dagen barsten en haren inhoud tusschen de haren uitstorten. In eenen zeer korten tijd verschijnen er talrijke uitbottingen en spoedig wordt het geheele hoofd, voornamelijk de schedel en het voorhoofd, waar de uitbotting meestal begint, met weeke, groenachtige korsten bedekt. Eene rijkelijke afscheiding blijft onder de korsten voortduren; zij nemen spoedig in dikte toe en kleven met de haren te zamen; uit hare kloven vloeit veel etterachtig vocht en op het hoofd worden eene groote menigte luizen gevonden. Vallen de korsten op enkele plaatsen voor den tijd af, dan vertoont zich de roode, vooze, afscheidende huid, en spoedig zijn de korsten weder hersteld. Vallen zij eindelijk met de genezing af, dan is de haargroei onveranderd, doch de huid, die door de korsten bedekt was, even als bij de andere soorten van Impetigo,

rood en gevoelig. Latere uitbottingen volgen elkander snel en menigvuldig op; de pijn echter is matig. Deze ziektevorm komt menigmaal bij een' en denzelfden persoon in vereeniging met impetigo fac. lactea voor.

---

2. *Variëteit. Impetigo Achor granulatus*

Het korrelige vochtige hoofdzeer.

Synonymen. Porrigine granulée Alib. — Achor granulatus Schönl. — Galons.

Afbeeldingen. Tab. V. 6.

Verschijnselen.

Op meer regelmatige rondachtig gevormde en omschrevene areolae ontstaan kleine, puntige, witachtig gele puisten, welke veel heviger jeuken, dan die der vorige variëteit. Zij bersten en vormen in het begin weeke, bruinachtiggraauw gekleurde korsten, die op enkele plaatsen van het behaarde gedeelte des hoofds, voornamelijk aan het achterhoofd, vrij vast met de huid vereenigd zijn. Slechts zelden breidt zich deze variëteit over het geheele hoofd uit. De afscheiding onder de korsten is spaarzamer dan bij Achor mucosus; deze nemen derhalve langzamer in dikte toe en worden met den tijd vaster, harder, ongelijker van oppervlakte en donkerder bruin gekleurd. Van zelven verbrokkeld of losgekrabd, blijven zij, als onregelmatige korrels, tusschen de haren hangen, terwijl hare drooge oppervlakte insgelijks korrelig is. Worden zij echter geheel losgereten, dan vertoont zich de huid onder dezelve even als bij den vorigen vorm; zij herstellen zich even zoo, doch slechts langzamer, en genezen onder dezelfde verschijnselen.

Erkenning.

Impetigo als eenvoudige afscheidingsziekte der huid, is niet zelden bezwaarlijk van vele dyscrasische, voornamelijk klierziekige en schurftachtige veranderingen der huid te onderscheiden en wij zullen, bij derzelver afhandeling, op hare onderscheidings-kenteekenen moeten terugkomen. Gemakkelijk daarentegen kan men eene verwisseling met de aanverwante Vlechten-vormen vermijden, wanneer men slechts in het oog houdt, dat bij Psoriasis, Lichen en Herpes nooit, zooals bij Impetigo, puisten ontstaan; dat zij slechts schubben of dunne schubachtige roven, nooit dikke vochtige korsten vormen, en dat bij de Puistvlechten de roodheid donkerder, de afscheiding rijkelijker, de geheele aandoening vernielender is, dan bij de andere Polycarpae.

Oorzaken.

Een jeugdige leeftijd en eene weeke, rijkelijk afscheidende huid stellen, even als tot Herpes, ook eene voorbeschiktheid tot Impetigo. Impet. lactea komt voornamelijk bij zuigelingen en kinderen beneden de 5 jaren voor, Achor van het tweede jaar tot aan den huwbaren leeftijd, en ook de beide eerste soorten ziet men naar verhouding menigvuldiger bij kinderen en jonge lieden, dan bij bejaarden. In welken ouderdom, toestand enz. men door impetigo facialis rubra kan worden aangedaan, geeft Willan niet op.

De gelegenheid gevende oorzaken der Puistvlecht bestaan gedeeltelijk in zoodanige schadelijkheden, welke de huid onmiddellijk treffen, gedeeltelijk in die, welke door de voeding worden te weeg gebragt; niet zelden echter schijnen hare verschillende soorten ook veroorzaakt en onderhouden te worden door natuurlijke of tegennatuurlijke toestanden van inwendige organen, voornamelijk van de spijsverterings-werktuigen. Doch dat prikkels, welke de huid onmiddellijk treffen en vreemde, in dit weefsel opgenomene

stoffen, Impetigo kunnen verwekken, blijkt duidelijk uit de tweede soort, die het meeste aan de voorarmen bij bakkers, welligt door de inwerking van het zuurdeeg, ontstaat en bij de voortzetting van het ambacht, naauwelijks duurzaam kan genezen worden. Overigens ziet men dezen ziektevorm ook bij metselaars, huisverwers, suikerraffinadeurs enz., die met kalk, suiker en dergelijke zelfstandigheden omgaan. Zeldzamer schijnen de overige soorten op deze wijze te ontstaan, hoewel ook alle — voornamelijk Impetigo Achor — door onzuiverheid bevorderd worden en dienvolgens menigvuldiger bij de mindere, dan bij de hoogere standen voorkomen.

Het schijnt, dat zij hoofdzakelijk door schadelijkheden in de voeding te weeg gebragt worden. Het is bekend, dat crusta lactea dikwijls haar ontstaan aan de moedermelk of eenig ander haar vervangend ongeschikt voedsel te danken heeft, en bij oudere kinderen komt zij en Impetigo Achor voornamelijk dan voor, wanneer eene ongepaste voeding met onsmakelijke, moeijelijk te verteren of ook te prikkelende spijzen reeds langen tijd achtereen heeft plaats gehad. Zelfs impetigo figurata en confluens verschijnen dikwijls onmiddellijk na het onmatig gebruik van spijzen of drank en bewijzen daardoor, even als de gewone verergering van alle Puistvlechten na afwijkingen in de diëet, hare afhankelijkheid van den invloed der voeding.

Wat eindelijk den zamenhang met natuurlijke of tegennatuurlijke toestanden van inwendige organen betreft, zoo zoude reeds het menigvuldige voorkomen der meeste soorten bij slecht gevoede, kwaadsappige en klierzieke voorwerpen en hare afhankelijkheid van het voedsel kunnen bewijzen, dat, in de meeste gevallen, de wortel der ziekte in de tot de voeding dienende deelen, in den buik gelegen is. Voornamelijk hebben de ontwikkelingstijdperken der tanden en heeft de vorming van het zuur in de eerste wegen, zoodals deze bij Atro-

phia, klierziekte, wormen en bij velerlei catarrhale aandoeningen van het slijmvlies der darmen voorkomt, op impetigo lactea en Achor eenen onloochenbaren invloed en menigwerf treft men ook, in vereeniging met de twee eerste soorten, nu eens mindere, dan meer ernstige stoornissen in de spijsvertering aan. Deze ziektevormen staan overigens soms ook met stoornissen der maandstonden in verband en men ziet hen, nu eens bij jonge meisjes in vereeniging met Dysmenorrhoea en Chlorosis, dan weder bij vrouwen, die reeds op jaren beginnen te komen. Zelfs gemoedsaandoeningen, voornamelijk kommer en schrik, zouden, volgens Bateman, hun ontstaan kunnen bewerken of ten minste bevorderen.

Beloop, Duur en Uitgang.

Hoewel ook het eigenlijke tijdperk van den bloei van Impetigo zeer acuut voorbij snelt en de puisten reeds op den derden tot den vijfden dag barsten, zoo vertraagt toch het verdwijnen der huidziekte, ook wanneer er geene latere uitbottingen volgen, langer dan bij Herpes, omdat de korsten langer met de huid in aanraking blijven. Gewoonlijk verschijnen er echter van tijd tot tijd nieuwe uitbottingen, en alle soorten, voornamelijk impetigo confluens en Achor, blijven soms eene reeks van maanden en zelfs jaren lang voortduren. Hoewel ook echter de Puistvlechten meestal chronisch verloopen, zoo verbinden zij zich des niet te min somwijlen met koorts, welke zich op eene gelijke wijze als bij Herpes verhoudt en dikwijls een min of meer gastrisch roosachtig karakter draagt. Ook de jaargetijden oefenen, zooals Celsus reeds aanmerkt, niet zelden hunnen invloed op haar beloop uit. De meeste soorten ontwikkelen zich liever in de lente en den zomer en treden in den winter meer terug of verdwijnen zelfs geheel; slechts de zoogenaamde bakkersschurft vertoont zich juist in den herfst en den winter het hevigste. Afwijkingen in de diëet, verhittingen en

dgl., verergeren Impetigo even als Herpes. De uitgangen der Puistvlechten zijn de volgende:

1. In volkomene genezing. De afscheiding onder de korsten houdt op; deze worden droog en vallen langzamerhand af; de huid blijft nog langen tijd rood en gevoelig, doch krijgt van lieverlede hare natuurlijke gesteldheid terug, terwijl er noch likteeken, noch eenige andere verandering overblijft. Kritische uitscheidingen uit andere organen hebben slechts dan plaats, wanneer er eene zamenstelling van inwendige ziekten met Impetigo aanwezig is: zoo vertoonen zich b. v. bij impetigo fac. lactea kritische diarrheën, bij andere soorten het verschijnen der maandstonden enz. De koorts, welke de Puistvlechten nu en dan vergezelt, verdwijnt als onafhankelijk van den uitslag en gewoonlijk veel vroeger.

2. In gedeeltelijke genezing. Wordt Impetigo werktuigelijk of door geneesmiddelen op eene ongepaste wijze geprikkeld, dan gaat zij ligter dan de tot dusverre afgehandelde ziektevormen in ontsteking en verzwering der lederhuid over en geneest dan slechts met vorming van likteekens. Is dit bij Impetigo Achor het geval, dan blijven er dikwijls haarlooze plaatsen over. Bovendien ziet men echter bij de meer gevaarlijke soorten van Puistvlechten, voornamelijk bij impetigo confluens, niet zelden roodheid, droogte, een lastig jeuken en ligte afschilfering der huid volgen en, voornamelijk bij oude voorwerpen, tot gewoonte worden.

3. In andere ziekten. De vochtige, woekerende puistvlecht wordt ligter, dan andere Eczematoses, door gelijktijdig aanwezige Dyscrasien gebruikt tot uitscheiding en afzetting harer eigenaardige stoffen en alzoo in verschillende soorten van dyscrasischen uitslag en verzweringen veranderd. Men ziet uit crusta lactea serpigo faciei, uit Achor een klierachtig hoofdzeer, uit impetigo confluens syphilitischen puistenuitslag geboren

worden, en nog menigvuldiger, komt zoodanige Metaschematismus in het tijdperk van de vorming der korsten voor, ontstaan er dyscrasische zweren. Bovendien hebben er, bij de aan het hoofd en aangezigt bij kinderen voorkomende Puistvlechten, somwijlen stofverplaatsingen naar de hersenen of andere nabijgelegene deelen plaats; men heeft op plotselijk onderdrukte crusta lactea of Achor, stuipen, Encephalochysis (hydrocephalus acutus), vallende ziekte, zwarte staar, doofheid enz. zien ontstaan. Bij de andere soorten komt stofverplaatsing zeldzamer voor.

4. In den dood. Bij kinderen is somwijlen, bij verdere uitbreiding en langeren duur des gebreks, het aanmerkelijke verlies van organische zelfstandigheid, welke de bovenmatige afscheiding der ziekelijke huid te weeg brengt, reeds voldoende, om nadeelig op de voeding te werken en, onder de verschijnselen van Atrophia, den dood te veroorzaken. Verouderde impetigo confluens gaat echter ook soms bij volwassenen, nu en dan met Marasmus of Hydrops gepaard en met levensgevaar vergezeld. Menigvuldiger echter zijn het de door dyscrasische zamenstelling ontstane verzweringen of stofverplaatsingen op gewigtige organen, welke den dood aanbrengen.

Voorzegging.

Eene ter geschikter tijd in het werk gestelde en gepaste behandeling is bijna altijd in staat, elk gevaar af te weren, en wanneer ook de genezing der Puistvlechten soms langen tijd vertraagd wordt, zoo kan men toch met meer zekerheid, dan bij de Schubben- en Knopvlechten, op haar rekenen. De voorzegging wordt voornamelijk bepaald door de uitgebreidheid en den duur der ziekte, door de oorzaken en de mogelijkheid harer verwijdering, door de zamenstellingen en overgangen der aandoening, den ouderdom, de gesteldheid en den geheelen toestand der zieken. Wat de

enkele soorten betreft, zoo is de eerste de ligtste, de tweede de bezwaarlijkste; impetigo faciei lactea biedt wel is waar, aan de behandeling geenen grooten wederstand, maar oefent bij zwakke kinderen soms eenen nadeeligen invloed op de voeding uit; terwijl Impetigo Achor hardnekkig en langdurig is. De roode puistvlecht van het aangezigt wordt door Bateman als eene zeer pijnlijke en moeijelijk te genezene ziekte afgeschilderd.

Behandeling.

De aanwijzing voor de oorzaken verschilt, even als bij Lichen en Herpes, naar gelang der gelegenheid gevende oorzaken. Meestal voldoet men aan dezelve slechts door het afweren der de ziekte te weeg brengende en onderhoudende schadelijkheden: somwijlen echter vereischt zij ook, even als de andere ziektevormen, een onmiddellijk ingrijpen, zooals braak- en purgeermiddelen, bij afwijkingen in de diëet en stoornissen in de spijsvertering, Emmenagoga bij Amenorrhoea enz.

De ziekte-aanwijzingen zijn in het algemeen dezulke, welke wij voor alle Eczematoses hebben vastgesteld; doch er wordt aan dezelve, naar de verscheidenheid der soorten en de gesteldheid der zieken, na het beloop en den duur der ziekte, op eene verschillende wijze beantwoord. Overigens is bij alle Puistvlechten, even als bij Herpes, meer eene ontstekingwerende, dan eene prikkelende behandeling aangewezen, en de laatste is altijd schadelijk, tenzij de terugwerking gering, en de ziekte chronisch en meer verouderd is.

De behandeling der eerste en tweede soort is slechts in zooverre van elkander onderscheiden, als imp. confluens, als een meer uitgebreide en hardnekkige ziektevorm, ook sterker werkende geneesmiddelen vereischt. — In het begin en bij jonge lieden

is niet slechts eene streng ontstekingwerende diëet, maar ook eene onmiddellijk verzwakkende geneeswijze, de aanwending van laxerende middenzouten en plantenzuren, Manna, Tamarinde, Crem. tart., Sulph. sodae of magnesiae, wei en limonade noodzakelijk, en bij hevigeren, meer uitgebreiden, zeer pijnlijken en roodgekleurden uitslag, wendt men zelfs bloedige koppen op gezonde plaatsen der huid, aderlatingen, Nitrum, Calomel en dgl. met een goed gevolg aan. Gastrische zamenstellingen verhelpt men door braakmiddelen. Plaatselijke middelen zijn in het tijdperk van den bloei, even als bij Herpes nadeelig, en ten hoogste mag men slechts, door het bestrijken der puisten met zoete amandelolie, het hevig branden zoeken te matigen; zelfs eenvoudige waterbaden kunnen, vooral wanneer zij te warm zijn, verergering te weeg brengen. Hebben zich daarentegen korsten gevormd, dan moeten deze worden afgeweekt, en baden met een afkooksel van zemelen, omslagen van verzachtende kruiden en dgl. worden aangewend. Zij vallen doorgaans ligtelijk af, en de rood gekleurde, gevoelige huid, welke zich dan vertoont, moet nu, naar haar verschillend karakter van terugwerking, ook verschillend worden behandeld. Waar roodheid en afscheiding matig zijn, is dikwijls het voortgezet gebruik van verweekende natte omslagen, die de nieuwe vorming van korsten verhoeden, doch de uitscheiding en zuiverheid bevorderen, voldoende. Waar echter het karakter meer synochaal is, de pijn en roodheid hevig, latere uitbottingen menigvuldig, doch de afgescheidene vloeistoffen spaarzaam zijn, moet, door het voortgezet gebruik van ontstekingwerende middelen, de te hevige terugwerking verminderd worden. Slechts wanneer de afscheiding zeer overvloedig en de prikkeling gering is, kan men de verweekende middelen achterwege laten, en langzamerhand zacht prikkelende geneesmiddelen,

alkalische baden en wasschingen, Sol. hepat. sulph. en dgl. aanwenden. Onder deze eenvoudige behandeling geneest Impetigo, wanneer zij nog niet lang geduurd heeft, meestal spoedig. — Is dit echter niet het geval, komen er steeds nieuwe uitbottingen en verloopt de aandoening meer chronisch, dan moet men eene andere behandeling inslaan, en krachtige afleidende middelen, in vereeniging met plaatselijke, de ziekelijke afscheiding beperkende middelen toedienen. Gewoonlijk bedient men zich van den darm als afleidingspunt, en geeft men 2 tot 3 maal weekelijks, drastische purgeermiddelen, Senna, Jalappa en dgl., terwijl men hunne werking door eene gepaste diëet, wei als drank en dgl. ondersteunt. — In vele gevallen kan men echter ook uit de pisdrijvende middelen, voornamelijk Tinct. cantharid, voordeel trekken. Als plaatselijke middelen, welke de afscheiding beperken, maak ik, wanneer de prikkeling der huid gering is, gaarne gebruik van plantaardige zamentrekkende middelen: Dec. cort. quercus, salicis of chinae; is de prikkeling daarentegen van meer belang, dan verdienen aluin, zink, lood, toereikend verdund, in vereeniging met verdoovende middelen, b. v. Belladonna, de voorkeur. Nooit heb ik van de aanwending dezer middelen, in verbinding met de afleidende, nadeelige, wel echter zeer heilzame gevolgen gezien. — Stofverplaatsingen komen bij de 2 eerste soorten van Impetigo zeer zelden voor; voedt men er echter vrees voor, dan mag men fontanellen aanleggen en dgl. meer. — Is de Puistvlecht (voornamelijk impet. confluens) werkelijk verouderd, de huid verdikt, hard, droog, gescheurd, meer met schubben dan met korsten bedekt, dan vereischt zij dezelfde behandeling als psoriasis of lichen inveteratus, namelijk de plaatselijk prikkelende middelen, Jodium- en zwavelzalven, dampbaden en damp-douches, en inwendig Antimonium, Anthrakokali, zelfs Arse-

nicum. In één geval heeft mij het Dec. Zittmanni zeer veel dienst bewezen.

Impetigo fac. lactea heeft verreweg eene grootere neiging tot stofverplaatsingen, dan figurata en confluens en wil meer door inwendige dan uitwendige middelen genezen worden. Vóór alles moet men hier de aanwijzing voor de oorzaken in het oog houden, het voedsel van het kind regelen, de min verwisselen, en de verwaarloozing van de verzorging der huid door strenge zuiverheid, baden enz. herstellen. De vorming van zuur moet door Antacida, en de te gelijker tijd aanwezige klierziekte door gepaste middelen verholpen worden. De eigenlijke ziekteaanwijzing vereischt eene meer afleidende behandeling, waarbij men gestadig het karakter van terugwerking der plaatselijke aandoening en den geheelen toestand der kinderen moet in aanmerking nemen. Bij krachtige, volsappige kinderen en eene sterke, levendig rood gekleurde uitbotting moet hier dienvolgens ook eenen meer ontstekingwerenden leefregel, bij zwakke, atrophische, klierziekige voorwerpen daarentegen eenen meer opwekkenden, voedenden, dierlijken kost voorgeschreven worden. Hiernaar kieze men ook de artsenijen, door welke men — meestal op de darmen — afleiding tracht te maken en geve men nu eens middenzouten, Calomel en dgl., dan Rheum in zelfstandigheid met aromatische middelen of Tinct. Darelii. Ook de bij crusta lactea met regt aangeprezene Herb. jaceae komt slechts bij meer zwakke kinderen te stade en vermeerdert bij volsappigen niet zelden den uitslag. Met de aanwending van uitwendige middelen moet men zeer voorzigtig zijn; niet slechts lood- en zinkzalven, ook nog onschuldigere middelen kunnen stofverplaatsingen te weeg brengen. Men bepale zich daarom, ten einde de aandoening zuiver te houden en de korsten los te maken, tot verweekende wasschingen en baden met melk, een afkooksel van Althaea en Malva, en ga, waar een lange

duur des gebreks en te groote zwakte der huid meer krachtige middelen noodzakelijk maken, slechts voorzigtig tot de aanwending van zachtere prikkels, tot baden en wasschingen met Infus. chamom., Decoct. hb. jaceae, verdund Liq. subcarb. potass. en Solut. hep. sulph. over. Het laatste middel heeft mij dikwijls in zeer hardnekkige gevallen van crusta lactea bij kwaadsappige, atrophische en klierziekige kinderen hulp betoond en nog nimmer heb ik tot opdroogende middelen mijne toevlugt moeten nemen.

De tweede variëteit der derde soort — imp. fac. rubra — vereischt, volgens Bateman, in het begin afvoerende middelen benevens eenen ontstekingwerenden leefregel. Ten tijde der uitzweeting en korstvorming echter, wil hij de Kina in aanmerkelijke giften alleen of met Rad. sarsaparill. en mineraalzuren, met het beste gevolg aangewend hebben. Plaatselijk beveelt hij slechts verweekende wasschingen, zeer zachte zalven en ten tijde der vermindering, het zeebad of de zwavelbronnen aan.

De vierde soort eindelijk, Impetigo Achor, vereischt in wezentlijkheid dezelfde geneeswijze als de melkkorst en hare variëteiten maken geene verschillende behandeling noodzakelijk. Eene strenge diëetregeling, naar gelang van de gesteldheid der zieken, het karakter van terugwerking en het tijdperk der aandoening, zuiverheid en inachtneming van gelijktijdig voorhandene inwendige stoornissen, voornamelijk eene tegen klierziekte gerigte behandeling, waar deze aangewezen is, zijn ook bij Achor noodzakelijke voorwaarden tot eene grondige genezing. Is de uitbotting eerst voor korten tijd ontstaan, rijkelijk, weelderig, is de persoon bloedrijk, dan hebben, behalve middenzouten, zuurachtige dranken en dgl., ook plaatselijke bloedontlastingen in den nek of achter de ooren, dikwijls op de geheele volgende behandeling eenen gunstigen invloed. Hebben zich korsten

gevormd, dan worden deze, nadat de haren afgeschoren zijn, door pappen losgeweekt, en de onderliggende huid even als bij imp. lactea behandeld. Gelijktijdig zoeke men door opwekking van de afscheiding der darmen, de ziekelijke uitscheiding der huid te beperken en geve men Sulph. magnes., Inf. senn., Calomel met Jalappa en dgl. — Ligter dan in het aangezigt wordt de puistvlecht van het behaarde gedeelte des hoofds chronisch en torpide, en derhalve kan men hier vroegtijdiger tot meer zachte prikkels overgaan. Ook worden zalven, die bij de melkkorst niet gevaarlijk zijn, hier goed verdragen, en eene eenvoudige zalf uit Soda (Carbon. sodae ʒI. Axung. porc. ℥ j.) of de schurftzalf van Biett (Flor. sulph. ʒ ij. Subcarb. potass. ʒ β. Axung. porc. ℥ j.) helpen dikwijls in tamelijk verouderd hoofdzeer. Zijn er sterkere prikkels noodig om eene omstemming in de ziekelijk afscheidende huid te weeg te brengen, dan zijn douches van zwaveldamp, eene zalf met een weinig Sulph. Jodii en dgl. dienstig. Ook blaartrekkende pleisters in den nek en tusschen de schouders helpen, als krachtige Revulsiva, dikwijls zeer veel. Opdroogende middelen echter zijn hier niet minder gevaarlijk dan bij crusta lactea, en men behoeft hen niet.

De aanwijzingen voor de uitgangen zijn geheel en al dezelfde, als die der aanverwante ziektevormen. Terugkeeringen der ziekte worden door eenen gepasten leefregel voorgekomen, de terugblijvende gevoeligheid der huid door Opiaatzalven., geestrijke en koude wasschingen verdreven, verzweringen volgens haren aard behandeld, en bij stofverplaatsingen de verdwenen uitslag door Ungt. stibiat. of eene met braakwijnsteen bestrooide pekpleister zoo spoedig mogelijk weder te voorschijn geroepen. — Verandert Impetigo in eenen dyscrasischen uitslag, dan moet deze behandeld worden, zoo als zulks, bij de afhandeling der tweede Klasse zal worden aangetoond.

d. *Vierde Verwantschap. Monocarpae.*

De Stippen-uitslag.

—

Synonymen. Hetgeen Schönlein als verschillende soorten van Acne aanvoert, de Duitschers in het algemeen Stippen en de Franschen Boutons noemen, komt zoo tamelijk met deze verwantschap overeen.

Kenmerken.

Afscheidingsziekten der huid met enkele vruchten op afzonderlijk staande pericarpia. — Kleine, ronde, afzonderlijk staande, roode areolae en op elke derzelve eene exanthematische vrucht, die steeds het middelpunt van het pericarpium inneemt, meestal grooter en meer ontwikkeld is, dan de vruchten der vorige verwantschap, en gewoonlijk na eenen korten tijd tot eene afzonderlijk staande korst verdroogt.

De grootere, meer ontwikkelde vruchten, van welke iedere haar afzonderlijk pericarpium heeft, de korter en meer bepaalde duur der Monocarpae kenmerken haar als eene sterker ontwikkelde Verwantschap dan de Polycarpae. Hieraan beantwoordende, zijn bij haar de latere uitbottingen ook minder menigvuldig, en zij verloopen meer acuut. Het licht, de lucht en de warmte zijn nog noodzakelijker tot haar bestaan, dan bij de Vlechten. De plaatselijke terugwerking draagt meestal het erethische karakter; de primaire vermeerderde bloedtoevoer is gewoonlijk matig, en dikwijls verdwijnen de areolae naarmate zich de vruchten meer ontwikkelen; bij de meeste soorten is de pijn gering en ontbreekt zelfs geheel; zelden gaan zij vergezeld met koorts, en zij oefenen eenen minder nadeeligen invloed op de voeding en het geheele gestel uit, dan de Vlechten. — Zij zijn ligter te genezen dan deze, vereischen dikwijls slechts plaatselijke

middelen en worden niet zelden door de natuur alleen verholpen.

V e r d e e l i n g.

Deze Verwantschap bevat de geslachten Strophulus, Psydracia, Ecthyma en Acne. — De 3 eerste onderscheiden zich door verschillende vruchten, knopjes, blaasjes en puisten; de 4de echter, bij welke de vrucht ook, wel is waar eene puist, doch van eene andere gedaante dan bij Ecthyma, is, kenmerkt zich nog bovendien, door dat de slijmkliertjes der huid mede in de aandoening begrepen zijn, en vormt den overgang tot de 5de Verwantschap, tot de Seborrhoeae. — Elk geslacht heeft weder meerdere soorten en variëteiten.

XIII. Geslächt. Strophulus.

De Spring-uitslag.

S y n o n y m e n. Lichen Strophulus Biett. — Der Ansprung, das rothe Ausfahren, die Hitzblätterchen. — Ebullition. — Feu de dents. — Gum-rash.

K e n m e r k e n.

Op afzonderlijke pericarpia van eene roode kleur en van verschillenden omvang vormen zich alleen staande, meer halfkogelvormige knopjes, die van onderscheidene grootte en nu eens rood, dan wit gekleurd zijn. Zij eindigen, zonder eene huidverandering achter te laten, door eenvoudige afschilfering. — De aandoening staat meestal met stoornissen in de spijsvertering in verband.

V e r d e e l i n g.

Het geslacht Strophulus bevat, behalve het door Willan even zoo genoemde, ook de lichen simplex en prurigo

mitis van denzelfden schrijver. Ik verdeel hetzelve, naar den ouderdom der aangedane voorwerpen en de oorzaken, in 3 soorten, stroph. neonatorum, dentitionis en juvenilis, en stel, naar gelang van het verschillende uiterlijke van den uitslag enz., uit elke soort eenige variëteiten daar.

---

1. *Soort. Strophulus neonotarum.*

De spring-uitslag der pasgeborenen.

Synonymen. Lactumina. — Die Schälblätterchen der Säuglinge. — Taches de lait. — Gown.

Kenmerken.

De pericarpia met de vruchten staan afzonderlijk en de laatste zijn naar verhouding groot; zij veroorzaken geene pijn. Zij wordt te weeg gebragt door het ontstaan van zuur in de eerste wegen en komt altijd bij zuigelingen voor.

Drie van de door Bateman beschrevene variëteiten behooren tot deze soort.

---

1. *Variëteit. Stroph. neonat. intertinctus.*

De roode spring-uitslag.

Synonymen. Red gown Russel.

Afbeeldingen. Tab. V. 7.

Verschijnselen.

Voornamelijk in het aangezigt, doch ook over het geheele ligchaam, aan de voorarmen, de handen, op de borst en den rug vormen zich afzonderlijk staande,

hoogroode, ronde vlekken van verschillende grootte; sommige als linzen, andere als een 10 of 25 centsstuk. Na verloop van 6 tot 12 uren verheffen zich op de meeste derzelve, voornamelijk op de kleinere, enkele, rozenrood gekleurde, halfkogelvormige knopjes ter grootte van den kop eener bakerspeld, die, zoo als het schijnt, geene jeuking te weeg brengen. Tusschen de afzonderlijk staande knopjes echter, blijven gewoonlijk de grootere vlekken open, zonder dat er zich eenige uitbotting op dezelve vertoont, en deze nemen zelfs nog aan omvang en sterkere kleur toe. Aan de koude blootgesteld, verdwijnt de aandoening ligt van de huid; is dit echter het geval niet, dan gaat binnen de 6 tot 8 dagen de roodheid verloren, de knopjes verwelken en schilferen af. Niet zelden ontstaan er weder nieuwe uitbottingen.

---

2. *Variëteit. Stroph. neonat. albidus.*

De witte spring-uitslag.

Afbeeldingen. Tab. V. 8.

Verschijnselen.

Deze variëteit vertoont zich bij uitsluiting in het aangezigt, en men ziet dezelve hier niet zelden, terwijl de eerste variëteit aan andere ligchaamsdeelen te voorschijn komt. De areolae, welke haar ontstaan voorafgaan, zijn kleiner, bleeker dan bij den vorigen vorm, en de op haar kiemende knopjes klein, witachtig, slechts aan hunne grondvlakte door eene smalle, rozenroode streep omgeven; de groote roode vlekken zonder knopjes ontbreken. — Voor het overige is het beloop even als bij de vorige variëteit.

---

3. *Variëteit. Stroph. neonat. lenticularis.*

De linzenvormige spring-uitslag.

—

Synonymen. Strophulus candidus Will. — Pallid gown.

Afbeeldingen. Tab. V. 9.

Verschijnselen.

Meer bij kinderen van een half jaar en oudere, dan bij jongere, het liefst op bedekte ligchaamsdeelen, doch ook somtijds in het aangezigt, verheffen zich, zonder dat hun eenige duidelijke areolae tot grondslag dienen, vrij groote knopjes, die boven de gelijke oppervlakte der huid verheven en van boven plat zijnde, de gedaante en den omvang van kleine linzen hebben, en helderder dan de natuurlijke huid, witachtig gekleurd zijn. Zij verwekken geene pijn en schilferen, na ongeveer 8 dagen, even als de andere variëteiten, af.

—

2. *Soort. Strophulus dentitionis.*

De tanduitslag.

—

Synonymen. Der Ansprung zahnender Kinder. — Feu de dents. — Tooth rash.

Kenmerken.

De naar verhouding kleine vruchten kiemen, wel is waar, op afzonderlijke pericarpia, doch zij zijn zoo talrijk, en staan zoo digt op elkander gedrongen, dat hare areolae te zamen vloeijen, grootere, ongelijk in kleur, puntige vlekken vormen, en de aandoening meer aan de Polycarpae doet gelijken. — Branden en jeuking,

welke bij de eerste soort ontbreken, zijn hier aanwezig, en terwijl gene het menigvuldigste is vóór het tijdperk der tandenwording, vertoont zich deze bijna uitsluitend gedurende hetzelve.

Wij onderscheiden twee, reeds door Willan beschrevene variëteiten.

---

1. *Variëteit. Strophulus dentitionis confertus.*

De gewone tanduitslag.

Afbeeldingen. Tab. V. 10.

Verschijnselen.

In het aangezigt, op het voorhoofd en de wangen, doch op de handen en armen van kinderen, welke tanden krijgen, vormen zich digt bijeenstaande, levendig rood gekleurde, kleine pericarpia, op welke zich menigmaal kleine, helderroode knopjes verheffen, die hevig jeuken en branden, en daardoor de kinderen onrustig maken. Met het ontstaan van deze knopjes nemen de areolae iets toe aan omvang, en vloeijen in onregelmatig gevormde, en in verschillende tinten van rood gekleurde vlekken te zamen, welke dikwijls eene aanmerkelijke grootte hebben. De knopjes blijven 10 tot 14 dagen staan, dan verwelken zij, worden wankleurig, hunne areolae verbleeken en de uitslag eindigt met eene ligte afschilfering. Dikwijls volgen er echter herhaalde uitbottingen, en niet zelden ziet men kinderen gedurende het geheele tijdperk der tandenwording aan strophulus dentit. confert. lijden.

---

2. *Variëteit. Strophulus dentitionis volaticus.*

De vliegende tanduitslag.

—

Synonymen. Erythema volaticum Sauv. — Roseola saltans levior der Ouden. — Feu volage. — Wild fire rash.

Afbeeldingen. Tab. V. 11.

Verschijnselen.

Ook deze variëteit komt insgelijks voornamelijk in het aangezigt en aan de bovenste ledematen voor, en ook bij haar staan de iets grootere en sterker rood gekleurde knopjes groepsgewijze op een, uit inelkander gevloeide areolae gevormd pericarpium. Deze groepen zijn gewoonlijk vrij talrijk en zij krijgen meestal min of meer eene ronde gedaante; zij jeuken en branden zeer hevig; de kinderen weenen gedurig, slapen weinig en hebben nu en dan vrij hevige koorts. In de koude verdwijnen de knopjes en vlekken ligtelijk, en komen dan gewoonlijk op andere ligchaamsdeelen te voorschijn. Worden zij daarentegen in hun beloop niet gestoord, dan is dit merkbaar haastiger, dan bij de eerste variëteit; reeds na verloop van 4 dagen worden zij wankleurig, verwelken en schilferen af. — Latere uitbottingen zijn echter hier nog menigvuldiger, dan bij de eerste variëteit, en door deze en de neiging om van de eene plaats naar de andere te verspringen, wandelt hij dikwijls het geheele ligchaam over, en wordt menigmaal zeer langdurig.

3. *Soort. Strophulus juvenilis.*

De spring-uitslag der volwassenen.

Synonymen. Lichen simplex Will. en alior. — Prurigo mitis. — Varus miliaire Alib.

Kenmerken.

De aan het ligchaam kleine, in het aangezigt daarentegen tamelijk groote knopjes staan afzonderlijk, en hebben slechts zeer kleine, dikwijls in het geheel geene areolae. De uitbotting breidt zich gewoonlijk over het geheele ligchaam uit, jeukt en schilfert, even als de beide eerste soorten, af. — De aandoening komt bij jonge lieden, voornamelijk na afwijkingen in de diëet, voor. Ik onderscheid twee variëteiten.

---

1. *Variëteit. Strophulus juvenilis acutus.*

De acute spring-uitslag der volwassenen.

Afbeeldingen. Tab. V. 12.

Verschijnselen.

Het eerst in het aangezigt en aan de armen, spoedig echter ook over het geheele ligchaam vormen zich, niet zelden onder opwellingen van koorts en gastrische bezwaarnissen, rozenrood gekleurde knopjes van verschillende grootte, die vooral des nachts hevig jeuken, en bij welke slechts, wanneer zij gewreven worden, eene smalle bleekroode areola zigtbaar wordt. — De koorts verdwijnt gewoonlijk nadat de eerste uitbotting geëindigd is, en na ongeveer eene week schilferen

de knopjes af, zonder eenig spoor achter te laten. Nieuwe uitbottingen komen overigens niet zelden voor.

---

2. *Variëteit. Stroph. juvenil. chronicus.*

De chronische spring-uitslag der volwassenen

Afbeeldingen. Tab. V. 13.

Verschijnselen.

Zonder koorts en van lieverlede ontstaan er over het geheele ligchaam talrijke kleine knopjes van de kleur der huid; zij verschijnen doorgaans het eerst aan de ledematen, verspreiden zich echter langzamerhand verder voort, terwijl meestal slechts het aangezigt verschoond blijft. De huid is daarbij droog en op het gevoel ruw, even als segrijnleder. Bij een' gewonen warmtegraad ondervinden de aangedane voorwerpen meestal geene pijn, doch wanneer het ligchaam verhit is, ontstaat er eene hevige jeuking. — Even als de uitbotting, volgt ook de afschilfering langzaam en naauwelijks merkbaar, doch deze verdwijnende vruchten worden dikwijls jaren lang telkens door nieuwe uitbottingen afgewisseld.

Erkenning.

Strophulus zoude welligt met Lichen kunnen verwisseld worden, doch bij dezen kiemen de knopjes op een gemeenschappelijk, bij strophulus op een afzonderlijk pericarpium. De vruchten van den Spring-uitslag zijn meestal grooter, minder puntig en meer halfkogelvormig, dan bij de Knopvlecht; de afschilfering is minder sterk en aanhoudend, de pijn geringer; nooit blijven er, zooals bij Lichen, roode, ruwe, gevoelige plaatsen op de beschrevene, sterkere ontaarding van de huid

achter. Over het algemeen is Strophulus eene veel zachtere en niet zoo hardnekkige aandoening, als Lichen.

O o r z a k e n.

De beide eerste soorten komen, zoo als reeds gezegd is, bij kinderen, de derde bij jonge lieden voor. — Strophulus neonatorum vertoont zich echter meestal bij zuigelingen, die het tijdperk der tandenwording nog niet bereikt hebben, en slechts zijnen derden vorm neemt men somwijlen ook gedurende hetzelve waar, alswanneer strophulus dentitionis, voornamelijk confertus, zeer menigvuldig is.

Alle soorten van Strophulus zijn menigvuldiger in de lente en den zomer, dan in andere jaargetijden. — Als a a n l e i d i n g g e v e n d e o o r z a k e n kan men bij stroph. neonatorum, meestal schadelijkheden in de voeding, slechte moedermelk, zwaar te verteren, tot gisting geneigden kost en dgl. aantoonen, en het ontstaan van zuur is altijd nog meer of min met hem verbonden; dikwijls is er gelijktijdig Dyspepsia en Diarrhoea acida, Enteralgia infantum, Aphthae en dgl. aanwezig. — Strophulus dentitionis daarentegen ziet men niet zelden bij geheel normale ontwikkeling der tanden, en zonder dat men eenige oorzaak kan opsporen. Slechts de variëteit volaticus schijnt nu en dan ook bij oudere kinderen, na afwijkingen in de diëet en het gebruik van zekere ongelijksoortige vreemde spijzen te ontstaan, en gaat alsdan voornamelijk met koorts en gastrische bezwaarnissen gepaard. Dezelfde schadelijkheden, het genot van vette, sterk gezoute spijzen, zeevisch, schaaldieren, somtijds ook het misbruik van geestrijke dranken, brengen strophulus juvenilis te weeg, en nu en dan ontstaat deze, in zijne acuut verloopende variëteit, ook als gevolg van koortsachtige aandoeningen van het darmkanaal, of stroph. juven. chronicus vergezelt chronische stoornissen in de spijsvertering. De 3de soort

komt somwijlen ook nevens stoornissen in de maandstonden voor.

Beloop, Duur, Uitgang.

Sommige soorten van Strophulus verloopen acuut, andere chronisch. Strophulus dentitionis en juvenilis chronicus duren dikwijls eene reeks van maanden en zelfs jaren lang. Niet zelden ziet men den uitslag in den winter verdwijnen, en met het begin van het warme jaargetijde terugkeeren, terwijl afwijkingen in de diëet, verhitting en dgl., alle soorten verergeren. Op welke wijze Strophulus in genezing eindigt, is reeds vermeld; vergezellen hem aanmerkelijke gastrische of koortsachtige toevallen, dan vormen deze gelijktijdig hunne krisis. — In het algemeen ziet men de beide eerste soorten door de inwerking van koude terugtreden, in andere ziekten overgaan, en alzoo Enteralgia, Diarrhoea, Cholera en dgl. te weeg brengen. Deze stoornissen zijn echter gewoonlijk van geen groot belang, en stofverplaatsingen van strophulus juvenilis heeft men nog nimmer waargenomen.

Voorzegging.

De Spring-uitslag is een der ligtste vormen van Eczematoses: want, hoewel ook de 2de en 3de soort somtijds vrij hardnekkig zijn, zoo brengen zij toch, naar verhouding, geringe stoornissen in de verrigtingen te weeg.

Behandeling.

Strophulus, voornamelijk bij kinderen, vereischt meer eene regeling van de diëet, dan eene onmiddellijk inwerkende geneeswijze. De behandeling der 2 eerste soorten bestaat in de zorg voor een geschikt, ligt te verteren voedsel, behoeding voor het vatten van koude, opheffing der misschien aanwezige stoornissen in de spijsvertering, door zachte afvoerende middelen, door Antacida, Rheum en dgl., warme baden om de afscheiding der huid te bevorderen enz. Gaat strophulus

dentitionis met een hevig jeuken gepaard, dan wassche men de aangedane plaatsen met warme melk, of bestrijke dezelve met ol. amygd. dulc. Verdwijnt de aandoening van de huid en doen er zich kolijkpijnen en dgl. op, dan is een warm bad van kamillen of asch gewoonlijk voldoende, om den uitslag weder te herstellen.

Bij strophulus juven. acutus echter moet men, wanneer deze door afwijkingen in de diëet is veroorzaakt, de behandeling met braak- en purgeermiddelen beginnen; men geve de zouten, late wei, limonade en dgl. drinken, en eene meer ontstekingwerende diëet in acht nemen. Uitwendig worden slechts verweekende baden, wasschingen met melk, Decoct. farinae en soortgelijke middelen aangewend. Bij stroph. juven. chronicus daarentegen zijn aangewezen kunstmatige en natuurlijke zwavelbaden, alkalische baden en wasschingen, Tinct. benzoës, eene zwakke oplossing van sublimaat en dgl.; inwendig herhale men van tijd tot tijd de drastische afvoerende middelen, en geve tusschenbeiden de Extr. saponacea in vereeniging met aromatische middelen. — Is de aandoening met ziekten van den onderbuik zamengesteld, of zijn er tevens bezwaarnissen in de maandstonden aanwezig, dan moeten deze op eene gepaste wijze behandeld worden.

XIV. Geslacht. Psydracia.

De blaasvormige uitslag.

—

S y n o n y m e n. *Ἐκζήματα, περιζέσματα* der Grieken. — Eczema Will. et alior. — Psydracia en Hidroa J. P. Frank. — Herpes squameux humide Alib. — Hitzbläschen, der Bläschenausschlag, Hitzblätterchen. — Dartre vive. — Heat eruption.

Daar ik de Familie Eczematoses noem, zoo heb ik aan dit geslacht, in plaats van den meer gewonen naam Eczema, dien van Psydracia, volgens J. P. Frank gegeven, met welke benaming hij meerdere hiertoe behoorende ziektevormen bestempelt.

Kenmerken.

Op afzonderlijke pericarpia kiemen kleine, meestal puntige, blaasvormige vruchten, die gewoonlijk tot dunne vochtige roven verdroogen De areolae zijn nu eens zoo klein en bleek, dat zij geheel schijnen te ontbreken; dan weder zijn zij sterk gekleurd, en breiden zij zich bij eene digt op elkander staande uibotting uit, zoodat zij in elkander vloeijen, en onregelmatig gevormde, ongelijk bepaalde roode vlekken vormen; de blaasjes staan digt op elkander of afzonderlijk, doch nooit in regelmatige groepen. Vele van derzelver soorten verwekken geene pijn; de meeste echter jeuken en branden hevig. De schubbenvormige korsten zijn meestal licht gekleurd, wit, geelachtig, lichtgrijs, en de afscheiding onder dezelve duurt dikwijls eenen langen tijd voort. Latere uitbottingen zijn menigvuldig, en het beloop is nu eens acuut, dan chronisch.

De meeste soorten van Psydracia ontstaan door de huid onmiddellijk treffende prikkels; doch door velen worden ook nog andere oorzaken aangenomen.

Verdeeling.

De blaasvormige uitslag is eene der menigvuldigst voorkomende Eczematoses, en welligt het meest verschillende in gedaante. Hoe veelvuldig zijn verschil, naar de oorzaken, de zitplaats, de uitwendige gedaante enz. ook is, zoo kunnen wij hem toch tot 4 soorten, psydracia acuta, chronica, localis en Tinea, van welke voornamelijk de eerste rijk aan variëteiten is, vereenigen.

1. *Soort. Psydracia acuta.*

De acute blaasvormige uitslag.

Synonymen. Eczema acutum Biett et alior.

Kenmerken.

Gewoonlijk onder een branden en jeuken, somtijds echter ook zonder dit, ontstaan er snel en meestal over groote oppervlakten der huid verspreid, talrijke, naar verhouding groote blaasjes, die vroegtijdig barsten en schubachtige korsten vormen, onder welke doorgaans de afscheiding voortduurt. Hunne areolae zijn nu eens meer, dan minder ontwikkeld. Somtijds is de aandoening met ééne uitbotting afgeloopen; menigvuldiger echter ontstaan er later meerdere, waardoor alsdan psydracia acuta in chronica kan overgaan. Niet zelden gaat de uitbotting met koorts vergezeld.

Deze soort heeft zeer vele onderdeelen, naar gelang zij door deze of gene schadelijkheid wordt te weeg gebragt, de plaatselijke terugwerking sterker of zwakker is, de vrucht zich tot blaasjes bepaalt of met den tijd puistachtig wordt enz. Ik zal mij tot 6 van dezelve bepalen, doch had dit getal gemakkelijk kunnen vermeerderen, zoo ik de door Rhus toxicodendron en Ol. crotonis verwekte veranderingen der huid, de verschillende soorten van uitslag door het gebruik van onderscheidene baden te weeg gebragt enz., die meest alle tot Psydracia behooren, in aanmerking had willen nemen.

1. *Variëteit. Psydracia acuta vulgaris.*

De gewone blaasvormige uitslag.

—

S y n o n y m e n. Eczema simplex. — Die Hitzbläschen, Hitzblätterchen. — De valsche schurft.

A f b e e l d i n g e n. Tab. VI. 1.

V e r s c h ij n s e l e n.

Onder een levendig jeuken vormen zich, door kleine roode areolae omgeven, voornamelijk op de huid der ledematen, menigmaal echter over het geheele ligchaam, talrijke, gewoonlijk digt opeenstaande blaasjes, die met eene heldere vloeistof gevuld, puntig en zelden grooter dan eene gierstkorrel zijn. Meestal staan de kleine bleekroode areolae afzonderlijk; slechts zelden vloeijen zij op sommige plaatsen te zamen, en vormen grootere, onregelmatige vlekken, die zich echter, door haar gepukkeld aanzien, nog altijd als eene verzamelplaats van talrijke, oorspronkelijk van elkander gescheidene areolae kenmerken. Na verloop van 6 tot 8 dagen verdwijnt de roodheid, terwijl de blaasjes tot witgrijze, oppervlakkige roven opdroogen, onder welke de afscheiding van een waterachtig vocht, nog eenigen tijd aanhoudt, en die, wanneer zij afvallen, de huid nog langen tijd droog en glimmend achterlaten. Dikwijls is het met ééne uitbotting, die niet zelden met koorts vergezeld gaat, afgedaan; somwijlen verschijnen er echter ook latere, die alsdan doorgaans zonder koorts verloopen, den duur der ziekte rekken, en zich zelfs in psydracia chronica kunnen veranderen.

2. *Variëteit. Psydracia acuta Hidroa.*

De zweet-uitslag.

—

Synonymen. Pustulae sudorum, sudamina, Hidroa var. — Der Schweissfriesel.

Afbeeldingen. Tab. VI. 2.

Verschijnselen.

Onder een hevig zweeten verheffen zich, voornamelijk in de nabijheid van het sleutelbeen, aan den hals en het voorste gedeelte der borst, somtijds echter ook op andere ligchaamsdeelen, kleine, alleenstaande, heldere blaasjes, die door geene aanmerkelijke areola omgeven, ronder dan de andere soorten van blaasvormigen uitslag en zonder eenige pijnlijke gewaarwording zijn. — Doorsteekt men deze blaasjes, dan ontlasten zij eene zeer geringe hoeveelheid waterachtig vocht, of zij vertoonen zich leeg en slechts met eenen waterachtigen wasem opgevuld. — Zeer spoedig, dikwijls reeds in 12 tot 24 uren, ten langste in 3 dagen, vallen de blaasjes, zonder troebel te worden, te zamen en verdwijnen met eene naauwelijks merkbare afschilfering.

—

3. *Variëteit. Psydracia acuta solaris.*

De zonne-uitslag.

—

Synonymen. Eczema solare. — Sonnenstich, Sonnenbrand. — Sun-heat.

Afbeeldingen. Tab. VI. 3.

Verschijnselen.

Op de aan de inwerking der zon blootstaande deelen vormt zich eene ligte zwelling en uiteenloopende, niet

omschrevene roodheid, terwijl er eene hevige jeuking en branding ontstaat. Dikwijls krijgt de roodheid een gepukkeld aanzien, wordt met kleine, ronde, donkerroode, afzonderlijk staande areolae als bezaaid, op iedere van welke zich een klein puntig blaasje verheft, dat naauwelijks grooter dan eene speldepunt is, en in den beginne een helder, waterachtig, doch later een weiachtig vocht bevat. Thans, terwijl de zwelling dikwijls nog toeneemt, en de hevige jeuking aanhoudt, verdwijnt gewoonlijk alle roodheid. Na verloop van 6 tot 8 dagen verdroogen de blaasjes tot dunne, geelachtige, schubbenvormige korsten, onder welke menigmaal de afscheiding nog eenen geruimen tijd voortduurt, en die zich dikwijls losstooten, om zich weder op nieuw te herstellen; wezentlijke latere uitbottingen komen echter zelden voor. Eindelijk valt de zwelling te zamen, de jeuking en branding gaan verloren, de korsten laten los en de huid blijft nog eenigen tijd rood en gevoelig. — Bij eenen zeer uitgebreiden uitslag treft men niet zelden koorts, dikwijls met gastrische verschijnselen aan.

---

4. *Variëteit. Psydracia acuta mercurialis.*

De kwikzilveruitslag.

—

S y n o n y m e n. Eczema rubrum Will. — Hydrargyria Rayer.

A f b e e l d i n g e n. Tab. VI. 4.

V e r s c h ij n s e l e n.

De zieken worden reeds vóór het opkomen van den uitslag eene soort van stijfheid, hitte en jeuking op die plaatsen gewaar, waar deze later zal verschijnen, namelijk op zoodanige deelen, waar, ook in den natuurlij-

ken toestand, de afscheiding rijkelijker is, zooals op de inwendige oppervlakten der schenkels, op den balzak, in de okselholte enz. Na verloop van 12 tot 24 uren verschijnen er donkerroode, in den aanvang alleenstaande, doch spoedig tot groote, onregelmatige vlekken in elkander vloeijende areolae, die op het gevoel ruw zijn en op welke men met het vergrootglas talrijke, zeer kleine blaasjes bespeurt. Langzamerhand nemen echter deze blaasjes, welker inhoud helder is en naar het gele overhelt, in omvang toe en bereiken de grootte eener gierstkorrel en daarboven; niet zelden vloeijen zij op enkele plaatsen te zamen. De hen omgevende roodheid wordt altijd donkerder en breidt zich verder uit; het gevoel van hitte en jeuking neemt toe en eindelijk, omstreeks den 6^{den} tot den 8sten dag, barsten de blaasjes en storten hunnen inhoud, die het linnen geel kleurt, uit. Deze stolt tot dunne, geelachtig bruine, schubbenvormige korsten, onder welke de van de opperhuid beroofde lederhuid, nog eenen geruimen tijd afscheidt, en in welker omtrek niet zelden nieuwe uitbottingen volgen. — Somwijlen blijft de kwikzilveruitslag slechts tot enkele plaatsen beperkt, doch menigvuldiger verbreidt hij zich over groote oppervlakten der huid, en nu en dan over het geheele ligchaam. Is de uitbotting slechts van eenig belang, dan is zij altijd min of meer met aanvallen van koorts verbonden, en somwijlen vergezellen haar nog andere verschijnselen van kwikzilverziekte, zooals speekselvloed, bloedingen, rheumatismus en pericarditis mercurialis en dgl. Deze ziektevorm is een der ergste, duurt gewoonlijk verscheidene weken en gaat zelfs tot psydracia chronica over.

5. *Variëteit. Psydracia acuta urticata.*

De terpentijnuitslag.

—

Afbeeldingen. Tab. VI. 5.

Verschijnselen.

Deze nergens naauwkeurig beschrevene ziektevorm ontstaat nu eens slechts op enkele deelen, die met de te weeg brengende schadelijkheid in onmiddellijke aanraking gekomen zijn, dan weder over het geheele ligchaam. Er verheffen zich rondachtige, in den aanvang afzonderlijk staande, later in elkander vloeijende, boven de huid verhevene, bobbelvormige pericarpia van eene bleek roode kleur, op welke spoedig zeer kleine, alleenstaande, puntige, waterachtige, heldere blaasjes opkomen. Daarbij zwellen de aangedane deelen merkelijk; de zieken worden door een hevig branden en jeuken gepijnigd, en bij eenen sterk verspreiden uitslag komt dikwijls nog aanmerkelijke koorts. Somtijds zijn er verschijnselen van Dyspepsia of Dysuria aanwezig; dikwijls echter ontbreken ook beide. Na verloop van 5 tot 6 dagen verbleekt de roodheid, de bobbels vallen te zamen, en de blaasjes verdroogen tot oppervlakkige, gele, schubbenvormige korsten, onder welke de afscheiding nog eenigen tijd voortduurt. Ook deze ziektevorm eindigt nu eens met ééne uitbotting, dan weder volgen er latere; nooit echter zag ik denzelven chronisch worden.

6. *Variëteit. Psydracia acuta flavescens.*

De etterige blaasvormige uitslag.

—

Synonymen. Eczema impetiginodes Will.

Afbeeldingen. Tab. VI. 6.

Gewoonlijk slechts op enkele ligchaamsdeelen, het aangezigt, de handen, zeldzamer over de geheele huid verschijnen, met aanvankelijk afgezonderde, donker rood gekleurde areolae, kleine puntige blaasjes, die hevig steken en branden. Nu eens staan zij meer verspreid, dán digt bij elkander, en alsdan vloeijen hunne areolae tot onregelmatige vlekken te zamen. De aangedane deelen zwellen niet zelden op, en de blaasjes vertoonen zich dikwijls als of zij in de zuchtige huid begraven waren. Bij het opkomen der vruchten is hun inhoud, even als bij alle soorten van Psydracia, zoo helder als water; doch reeds na verloop van weinige uren of dagen veranderen vele derzelve in een geelachtig, etter gelijkend vocht, en er schijnen, nevens de Psydracia-blaasjes, Impetigo-puisten te staan. Nu eens hebben de blaasjes, dan weder, bij eene sterkere prikkeling, de puisten de overhand. — Na 4 tot 5 dagen echter, barsten zoowel de eene als de andere en storten derzelver dunnen inhoud, die tot bruinachtige, schubbenvormige korsten stremt, uit. Deze korsten zijn donkerder en dikker dan bij andere soorten van Psydracia, doch noch zoo sterk, noch zoo vast als bij Impetigo, tot welke de eerste soort eenen overgang schijnt daar te stellen. Tusschen dezelve wordt nog voortdurend eene rijkelijke vloeistof afgescheiden, en scheurt men haar los, dan vertoont zich de onderliggende lederhuid ontveld, gevoelig en met talrijke aan de blaasjes beantwoordende punten bezet. Eerst langzamerhand laat de afscheiding na, terwijl, na het afvallen der korsten, de drooge, doch nog steeds roode en glimmende huid achterblijft. Slechts zelden houdt deze variëteit met ééne uitbotting op; gewoonlijk verschijnen er in den omtrek der eerste of op andere plaatsen nieuwe, en terwijl de uitslag in het begin somtijds met koorts opkomt en dikwijls vrij spoedig verloopt, gaat hij later gaarne in psydracia chronica over.

Erkenning.

Behalve met Miliaria, Scabies en andere blaasvormige huidziekten, op welke wij later nog zullen terug komen, zoude psydracia acuta met Herpes en Impetigo kunnen worden verwisseld. Zij onderscheidt zich echter:

1. van Herpes, door het kiemen op afzonderlijke areolae en, zelfs wanneer deze in elkander gevloeid zijn, door de omschrevene roodheid en onregelmatige gedaante der uit haar gevormde vlekken, terwijl de pericarpia bij Herpes bijna altijd regelmatig en rond zijn; door de verstrooide, onregelmatige plaatsing der blaasjes, hunne meestal geringere grootte, hunne niet halfkogelvormige, maar puntige gedaante en door de dunnere, lichter gekleurde korsten, welke bij Psydracia over groote oppervlakten verspreid zijn en niet, zoo als bij Herpes, aan enkele groepen van blaasjes beantwoorden.

2. van Impetigo. — Met dezen vlechtenvorm zoude voornamelijk psydracia flavescens kunnen verwisseld worden; doch ook bij dezen ziektevorm is de vrucht oorspronkelijk een blaasje, en op verre na niet alle blaasjes worden later geel en etterachtig. Het vocht, hetwelk zij ontlasten, is veel dunner dan dat van de Impetigo-puist, en terwijl psydracia acuta flavescens slechts schubachtige roven vormt, ontstaan er bij de Puistvlecht ware korsten van eene aanmerkelijke dikte.

Oorzaken.

Tot alle soorten van psydracia acuta hebben personen met eene zachte weeke huid, en diensvolgens kinderen, vrouwen en jonge lieden, meer dan andere, eene voorbeschiktheid. Personen, die eenen geruimen tijd de kamer of het bed gehouden en aldus hunne huid verweekt hebben, worden voornamelijk door de 1ste, 2de en 6de variëteit aangedaan. De gelegenheid gevende oorzaken bestaan meestal in de huid onmiddellijk treffende prikkels, en het zijn hoofdzakelijk de hevigheid en de aard dezer prikkels, welke eene voor-

waarde tot het verschil der variëteiten daarstellen. Bij voorwerpen, die eene zeer zachte huid hebben, bij zieken en genezenden kan alles, wat anders een rijkelijk zweet bewerkt, zooals oponthoud in een' verhoogden warmtegraad, ligchaamsinspanningen, het gebruik van zweetdrijvende middelen en dgl., reeds eene ligte soort van Psydracia, b. v. psydr. Hidroa verwekken. Men ziet haar bij gezonden en in vereeniging met de verschillendste ziekten, en zij staat over het algemeen niet met een bepaald ziekteproces in verband, zooals zulks bij Miliaria plaats heeft, met welke men haar zoo dikwijls verwisseld heeft, en van welke zij zoo ligt te onderscheiden is. De derde variëteit heeft haar ontstaan aan de inwerking der heete zonnestralen op ontbloote plaatsen der huid te danken; zij vormt zich het liefste, wanneer, anders bekleede ligchaamsdeelen, b. v. bij het baden, aan de zon bloot staan. Psydracia acuta vulgaris en flavescens worden gewoonlijk door eenigen, meer vreemdaardigen invloed verwekt. De eerste ontstaat, wel is waar, nu en dan reeds door het voortdurend oponthoud bij het vuur, zooals bij keukenmeiden, vuurarbeiders enz., doch wordt, even als psydr. acuta flavescens, door de aanhoudende aanraking met kalk, loog, kruiden, verwwaren en dgl. verwekt en komt derhalve bij zekere ambachten, meer dan bij andere, voor. Ik heb eene zeer hardnekkige psydr. acuta flavescens behandeld, die door het kleuren met Chromium was te weeg gebragt. Somwijlen komen deze soorten ook nevens andere huidziekten, b. v. schurft, voor, die men met prikkelende of ranzige zalven behandeld heeft. — Psydracia mercurialis en urticata echter worden steeds door bepaalde eigenaardige prikkels veroorzaakt, namelijk de eerste door kwikzilver, de laatste door terpentijn en soortgelijke middelen, zooals Bals. copaiv., Petroleum, Ol. Chabert en dgl. Het ligtst worden zij verwekt, wanneer deze

stoffen als inwrijvingen of op eene andere wijze in de huid gebragt worden, en ik zag eene vrouw, die vele weken achtereen eene zweer aan haren voet met terpentijnpleister verbonden had, over het geheele ligchaam door terpentijn-uitslag aangedaan worden; zij kunnen echter ook ontstaan, wanneer de genoemde middelen inwendig worden aangewend, voornamelijk wanneer verkoudheid en dgl. hare uitscheiding door onmerkbare uitwaseming verhindert, en ik heb den kwikzilveruitslag bij de aanwending van verschillende kwikbereidingen, en psydracia urticata na het inwendig gebruik van den terpentijn en bals. copaiv. waargenomen. De laatste verschijnt in zoodanige gevallen meestal het eerst aan den buik; de kwikzilveruitslag daarentegen op de voornamelijk afscheidende plaatsen, de okselholten, de inwendige oppervlakten der schenkels enz. — Doch niet alleen deze, ook de gewone en de etterachtige blaasvormige uitslag verschijnen nu en dan, zonder onmiddellijken invloed op de huid, zich van binnen naar buiten vormende, nu eens na afwijkingen in de diëet, dan na zamenstellingen met onderbuiksaandoeningen, of ook, voornamelijk psydracia flavescens, in vereeniging met stoornissen in de maandstonden bij jonge meisjes.

Beloop, Duur en Uitgang.

Het beloop der eerste uitbotting van alle variëteiten is meer of minder acuut; de blaasjes verdroogen spoedig; de korsten stooten zich vroegtijdig af en niet zelden gaan meer ontwikkelde soorten met koortsachtige aandoeningen gepaard. De latere uitbottingen echter, die voornamelijk bij de 4de en 6de variëteit menigvuldig zijn, verloopen zonder koorts, duren menigmaal weken en maanden lang en brengen eindelijk zelfs die ontaarding der huid te weeg, door welke psydracia chronica zich kenmerkt. — De waargenomene uitgangen zijn:

1. In genezing. Slechts bij Hidroa schilferen de

blaasjes af zonder korsten te vormen. Bij alle andere soorten ontstaat er eerst genezing na het afvallen van deze en het ophouden der ziekelijke afscheiding. De huid blijft nog langen tijd rood en gevoelig, en herhalingen zijn menigvuldig. Heeft er eene zamenstelling met inwendige ziekten plaats, dan vertoonen zich voor deze dikwijls kritische uitscheidingen en bij psydracia mercurialis en urticata ontstaat er dikwijls buikloop, welke de huidaandoening nog sneller doet verdwijnen.

2. In andere ziekten. — Behalve in psydracia chronica en door eene dyscrasische zamenstelling in velerlei dyscrasischen uitslag, kunnen vele soorten van den blaasvormigen uitslag ook door stofverplaatsing in andere ziekten eindigen. Dit is voornamelijk het geval bij psydracia mercurialis en flavescens. De eerste zag ik bij eenen jongen man, die zich de brandende plaatsen der huid met koude omslagen bedekte, oogenblikkelijk verdwijnen en zich alle verschijnselen eener hevige Pericarditis opdoen, zooals eene stekende pijn in den omtrek van het hart, hartkloppingen, benaauwdheid en onmagt, koude, gevoellooze ledematen, onregelmatige, onderdrukte pols enz. Nog menigvuldiger bewerkt hare verdwijning vermeerdering van den speekselvloed, rheumatismus mercurialis en dgl. — Werd daarentegen de etterachtige blaasvormige uitslag, voornamelijk bij kinderen, plotselijk onderdrukt, dan zag men soms dezelfde stofverplaatsingen als bij impetigo lactea volgen.

3. In den dood. — Deze volgt nooit primair, maar altijd door den overgang in andere ziekten.

Voorzegging.

Deze is over het geheel zeer gunstig. — Psydracia Hidroa kan men geene ziekte noemen, en ofschoon ook de 1ste, 2de en 5de variëteit hevige pijn verwekken, zoo zijn zij toch meestal ligt te genezen; slechts de kwikzilveruitslag en psydr. flavescens zijn gedeeltelijk wegens hunne hardnekkigheid en neiging om chronisch te wor-

den, gedeeltelijk wegens de mogelijke stofverplaatsingen, bedenkelijker. Het is altijd gunstiger, wanneer de blaasvormige uitslag door uitwendige, ligt te verwijderen schadelijkheden wordt veroorzaakt, dan door inwendige.

B e h a n d e l i n g.

Om aan de a a n w ij z i n g v o o r d e o o r z a k e n te voldoen, moeten voor alles die schadelijkheden verwijderd worden, aan welke de aandoening haar ontstaan te danken heeft. — De zieken moeten die bezigheden, in welke de oorzaak der ziekte gelegen is, opgeven, alle huidprikkels en vreemde zelfstandigheden vermijden, het gebruik van terpentijn, kwikzilver enz. uitstellen, de huid van de haar welligt nog aanklevende stoffen door verweekende baden, wasschingen met warme melk en dgl. reinigen, en bij psydracia mercurialis moet zelfs de lijder uit de met kwikzilver bezwangerde lucht verwijderd worden. Bestaat er daarentegen eene zamenstelling met inwendige stoornissen, dan moet deze in aanmerking worden genomen; schadelijke spijzen moeten door braak- en purgeermiddelen verwijderd, ziekelijke spijsvertering, bezwaarnissen in de maandstonden en dgl. op eene gepaste wijze behandeld worden.

Aan de z i e k t e-a a n w ij z i n g beantwoordt men bij de meer gewigtige soorten, ten minste in het begin, door eene meer of minder ontstekingwerende geneeswijze; slechts Hidroa vereischt in het geheel geene behandeling. Bij de andere soorten is echter eene schrale, spaarzame diëet, limonade, wei, suikerwater en dgl. als drank, en het gebruik van verkoelende, zacht afvoerende middelen, van de plantaardige zuren, de zoute enz. aangewezen, en bij volbloedige, jeugdige voorwerpen, bij eenen uitgestrekten, hevig brandenden uitslag en bij een koortsachtig beloop kunnen zelfs aderlatingen, het gebruik van Nitrum, Merc. dulc. enz. noodig worden. Men moet echter, ten einde den overgang in psydracia chronica niet te bevorderen, met zoodanige middelen niet al

te lang aanhouden. — Uitwendig wendt men gewoonlijk slechts verzachtende middelen, verweekende baden, wasschingen met eene Emuls. amygd. amar., met warme melk, met slijmachtige, verdoovende afkooksels, het bestrijken der uitbotting met zoete amandelolie en dgl. aan. Bij psydracia acuta solaris bewijzen azijn of citroensap in slijmachtige wasschingen en baden goede diensten. Zalven echter en voornamelijk opdroogende geneesmiddelen vermijde men zooveel mogelijk, vooral bij de tot stofverplaatsing geneigde soorten, en trachte zelfs daar, waar de afscheiding onder de korsten zeer rijkelijk is, zooals b. v. nu en dan bij psydr. flavescens, deze meer door opwekking van andere, hare plaats bekleedende uitscheidingen, van de darmen, de nieren en de baarmoeder, dan door zamentrekkende middelen te beperken.

Dreigt psydr. acuta chronisch te worden, dan gaat men van lieverlede tot plaatselijke en inwendige prikkelende middelen, tot zwavel (voornamelijk bij psydr. mercurialis), tot de alkalia enz. over. Treedt daarentegen de uitslag terug en vormen zich andere ziekten, dan moet, behalve de behandeling der nieuwe aandoening, beproefd worden, de Psydracia door alkalische baden, mostaardpappen, blaartrekkende pleisters, zalven met Daphne mezereum of Tart. stibiat. weder te voorschijn te roepen.

---

2. *Soort. Psydracia chronica.*

De chronische blaasvormige uitslag.

S y n o n y m e n. Eczema chronicum Will. — Herpes squameux humide Alib.

A f b e e l d i n g e n. Tab. VI. 7.

Kenmerken.

Gewoonlijk in eene geringere uitgestrektheid dan bij de vorige soort, doch nu en dan ook over het geheele ligchaam, ontstaan er langzamerhand talrijke kleine, puntige, alleenstaande blaasjes, zonder, of slechts met bleeke areolae, die barsten en zeer dunne, witte of grijsachtige, laagsgewijze korsten vormen. De uitbotting duurt echter aanhoudend voort; onder de korsten komen nieuwe blaasjes te voorschijn; de afscheiding is zeer rijkelijk, de jeuking en branding onuitstaanbaar, en van lieverlede ontaardt de huid, in een maanden en jaren lang beloop, op eene gelijke wijze als bij Lichen en Psoriasis, wanneer deze verouderen.

Het is hier overvloedig, verschillende onderdeelingen daar te stellen.

Verschijnselen.

De chronische blaasvormige uitslag ontstaat menigmaal uit den acuten, voornamelijk uit deszelfs eerste, vierde en zesde variëteit, en is alsdan, even als deze, nu eens tot enkele deelen beperkt, dan over het geheele ligchaam verspreid; menigwerf echter ontstaat hij ook primair en bereikt alsdan zelden die uitgebreidheid van psydr. acuta en bepaalt zich dikwijls tot enkele of eenige ledematen, tot het aangezigt, de rijkelijk afscheidende plaatsen der huid enz. — Waar hij primair ontstaat, begint hij met het opkomen van talrijke blaasjes, die of geene of slechts zeer zwakke areolae hebben, langzamerhand verschijnen, alleenstaan, zeer klein en puntig zijn en eene hevige jeuking en branding te weeg brengen. Na 5 tot 6 dagen barsten zij, ontlasten eene rijkelijke hoeveelheid vocht en vormen dunne, eenvoudige, schubben gelijkende korstjes van eene zilverwitte of witachtig- grijze kleur, die, drooger en brozer dan bij psydr. acuta, steviger op de onderliggende huid vastzitten. Wanneer psydr. acuta chronisch begint te worden, zoo geschiedt dit langzamerhand, terwijl of de

latere uitbottingen meer en meer omschrevene gedaanten aannemen, of de korsten van lieverlede aan die van de oorspronkelijke psydr. chronica gelijk worden. Zoowel in het eene als in het andere geval ontkiemt reeds, alvorens nog de schubben afgevallen zijn, eene tweede uitbotting onder dezelve, welke zij voor zich uitdrijft en die hare dikte vermeerdert, terwijl zij even als de eerste verloopt; en aldus duurt het eenen onbepaalden tijd, gedurende welken de uitslag zich dikwijls naar den omtrek toe verspreidt. Vallen echter de korsten af, dan vertoont zich de onderliggende huid van hare epidermis beroofd, losgelaten, bleekrood, week en zeer gevoelig, terwijl zij eene dunne scherpe vloeistof (ichor) afscheidt, welke de nabijgelegene deelen ontvelt. Aanvankelijk stolt ook deze vloeistof nog tot nieuwe korsten; er ontstaan nu en dan nog blaasjes op de, nog niet van de opperhuid beroofde plaatsen der roode oppervlakte, en er verschijnen dikwijls op nieuw korsten. Langzamerhand kunnen zich echter op de ontvelde huid geene blaasjes meer vormen; de door de lederhuid afgescheidene vloeistof wordt te rijkelijk en dun, dan dat zij zoude kunnen stremmen, en slechts nu en dan vertoonen zich sporen van ligte wit- of geelachtige schubben, terwijl het aanmerkelijke verlies van organische zelfstandigheid, het hevige jeuken en branden, hetwelk den slaap belet, bij eene ver verspreide uitbotting eenen nadeeligen invloed op het geheele gestel der zieken uitoefent. Alzoo duurt het somwijlen, nu eens met eene meer rijkelijke, dan eens met eene meer spaarzame afscheiding, maanden en jaren lang voort; dikwijls nemen alle toevallen af; men gelooft de genezing zeer nabij te zijn, thans echter ontstaat er eene nieuwe uitbotting, en alles is weder als te voren. Verwijlt de aandoening zeer lang, dan put zich de afscheidingswerkdadigheid der huid eindelijk uit, en de huid en het onder haar gelegene celweefsel gaan in ontaarding over. De eerste wordt droog, hard, ruw en ongelijk; diepe

kloven met opgezwollene randen doorsnijden haar, en hare nu vuil-roode oppervlakte is met dunne, vuilachtig witte of grijze schubben bedekt. — Een hevig jeuken en branden vergezelt insgelijks dit tijdperk der ziekte. Het onder de huid gelegene celweefsel echter zwelt op. Thans lijdt de voeding gewoonlijk nog meer dan vroeger, en even als tot andere aanverwante, insgelijks verouderende ziektevormen, voegt zich ook bij psydracia chronica, voornamelijk bij oude, zwakke voorwerpen, dikwijls Marasmus en Hydrops.

Erkenning.

Deze ziektevorm zoude, namelijk in zijne latere tijdperken, met Lichen, Psoriasis, Pityriasis en welligt ook met Ichthyosis kunnen verwisseld worden, en zelfs Bateman heeft onder den naam van ichthyosis cruris eene afbeelding geleverd, welke klaarblijkelijk eene ontaarde psydracia chronica daarstelt. Alle deze soorten van uitslag zijn echter droog; nooit gaat haar eene uitbotting van blaasjes en die rijkelijke afscheiding van onzen ziektevorm vooraf, en er vormen zich bij dezelve ware, gewoonlijk kleinere schubben, geene korsten. Lichen en Psoriasis hebben bovendien meer of minder regelmatig gevormde en omschrevene pericarpia; Pityriasis veroorzaakt bijna nooit dieper gaande veranderingen der lederhuid; Ichthyosis verwekt schubben, die in haar middelpunt vastzitten, en bij alle deze ziektevormen komen, met betrekking tot de zitplaats, de uitgebreidheid, de oorzaken enz., zoo vele verscheidenheden voor, dat de erkenning zelden moeijelijk valt.

Oorzaken.

Psydracia chronica ontstaat vooral bij zwakke, bejaarde personen, doch komt, voornamelijk wanneer zij uit psydr. acuta ontstaat, ook bij andere personen voor. Zij is bij hare primaire ontkieming zeldzamer het voortbrengsel van de huid onmiddellijk treffende oorzaken, dan van inwendige, in de geheele levenswijs of in stoor-

nissen van andere verrigtingen gelegene ziekte-oorzaken. Zij staat nu eens met stoornissen in de spijsvertering, dan weder met tegennatuurlijke pisafscheiding, of ook wel met stoornissen in de maandstonden in verband. Bij oude mannen ziet men haar dikwijls door het misbruik van geestrijke dranken, bij vrouwen na het ophouden der maandstonden ontstaan; dikwijls echter ook kan men geenerlei oorzaak opsporen.

Beloop, Duur, Uitgang.

Psydracia chronica verwijlt altijd verscheidene maanden, dikwijls eene reeks van jaren en zelfs het geheele leven door. Latere uitbottingen zijn in het warme jaargetijde, na verhittingen, onmatigheid enz. menigvuldig, terwijl er in den winter en bij eene rustige en matige levenswijze dikwijls herstelling plaats heeft, ja zoo lang de lederhuid en het celweefsel nog niet ontaard zijn, kan de ziekte zelfs voor eenigen tijd geheel verdwijnen, om kort daarna, met vernieuwde hevigheid weder uit te breken. De mogelijke uitgangen zijn:

1. In genezing. De vochtige plaatsen verdroogen, er volgen geene latere uitbottingen meer, de korsten vallen af, de roode, gevoelige huid herneemt langzamerhand hare natuurlijke kleur en gesteldheid, en was de lederhuid reeds ontaard, dan verdwijnt dit gewoonlijk van lieverlede door afschilfering; de opzwelling van het onder de huid gelegene celweefsel echter verdwijnt door opslorping. Deze uitgang volgt altijd langzaam en afgebroken, terwijl herhalingen menigvuldig zijn.

2. In andere ziekten. Behalve tot Marasmus en Hydrops kan de aandoening, wanneer zij namelijk tot gewoonte is geworden, bij eene plotselijke onderdrukking, ook nog, door stofverplaatsing, tot andere ziekten aanleiding geven. Men ziet op deze wijze Bronchitis maligna, Asthma met eenen vroegtijdigen uitgang

in Hydrothorax, velerlei oogziekten en dgl., voornamelijk bij oude lieden, ontstaan.

3. In den dood. Deze is altijd het gevolg van den overgang in andere ziekten; nooit primair.

Voorzegging.

Hoewel deze soort ook zelden het leven bedreigt, zoo is zij toch veel bezwaarlijker in de genezing, dan de eerste. Zoolang nog de aandoening van de lederhuid en het celweefsel oppervlakkig, en de geheele toestand goed is, zoolang is ook nog de voorzegging gunstiger, dan in het tegenovergestelde geval. Bovendien komen nog in aanmerking de uitgebreidheid en duur van den uitslag, zijne oorzaken en de mogelijkheid harer verwijdering, de ouderdom en gesteldheid der zieken enz.

Behandeling.

Waar de oorzaken bekend zijn, moet derzelver aanwijzing aan die van psydracia acuta beantwoorden, de diëet geregeld, het lijden van inwendige organen opgeheven, de uitwendige, mogelijk nog voortwerkende schadelijkheid ter zijde gesteld worden enz. Aan de ziekte-aanwijzing kan men slechts dan door zuiver plaatselijke middelen voldoen, wanneer de aandoening nog niet lang geduurd heeft, niet tot gewoonte geworden is, en met geene stoornissen van inwendige organen te zamen hangt; in andere gevallen moet de plaatselijke behandeling met eene algemeene, inwendige gepaard gaan. — Uitwendig moet psydracia chronica streng volgens haar karakter van terugwerking behandeld worden, zoolang zich de aangedane huid levendig rood en opgezwollen voordoet, eene brandende pijn veroorzaakt enz.; voorts nog bij bloedrijke, jeugdige personen beperke men zich tot de aanwending van verweekende, verzachtende middelen, van zemel- en water-dampbaden, van verzachtende zalven en oliën, van verweekende en verdoovende waschingen en omslagen, en ga, bij eenen meer torpiden

toestand der huid, eerst langzamerhand tot prikkelende middelen, tot potasch- en zwavelbaden, tot aromatische wasschingen en stovingen, tot de damp-douches, Jodiumzalven en dgl. over. Van opdroogende middelen behoort men ook hier slechts zelden en met de noodige voorzigtigheids-maatregelen gebruik te maken. — Inwendig moet de behandeling en diëet insgelijks naar het karakter van terugwerking en de gesteldheid der zieken gewijzigd worden. In het algemeen is echter de opwekking van andere afscheidingen aangewezen, gedeeltelijk tot uitroeijing van inwendige ziekten, gedeeltelijk om, als afleiding, de ziekelijke uitscheidingen der huid te beperken. Het is overigens in het geheel niet onverschillig, welke afscheidingen voornamelijk hiertoe gebezigd worden, en terwijl in die gevallen, welke zich in de huid zelve, b. v. door den kwikzilveruitslag vormen, houtdranken, Antimonialia en zwavelwater heilzaam zijn, vordert de, met stoornissen in de spijsvertering zamengestelde Psydracia purgeermiddelen, terwijl wederom andere gevallen voor pisdrijvende middelen, voornamelijk de Tinct. cantharid. wijken. Tot beperking der overvloedige afscheiding zijn somwijlen ook de mineraal-zuren, Acid. sulphur. of nitric. van ʒ β tot ʒ j daags, in slijmachtige of zacht aromatische vermengingen, van een goed gevolg; slechts vereischen zij gezonde spijsverteringswerktuigen en men mag om haar de opwekking der uitscheidinsgsorganen niet verwaarloozen. In verouderde gevallen en bij eene meer uitgebreide, diepere ontaarding van de lederhuid en het celweefsel blijven doorgaans alle opgenoemde middelen vruchteloos, en behalve het gebruik van prikkelende plaatselijke middelen, der damp-douches, van het Sulph. jodii en Jodur. hydrarg. en dgl., wordt eene inwerkende inwendige behandeling met zoogenaamde heroïsche middelen noodzakelijk. Anthrakokali en sublimaat hebben mij weinig geholpen; beter werkt

de Jodine, het sterkste echter Arsenicum. — Wat de aanwijzing voor de uitgangen betreft, zoo worden herhalingen door eene gepaste diëet en eene aanhoudende opwekking der afscheidingen voorgekomen. Ontstaan er stofverplaatsingen, dan wordt de uitslag op dezelfde wijze als bij de vorige soort weder hersteld, en nieuw ontstane ziekten volgens de regelen der kunst behandeld. — Marasmus en Hydrops vereischen dezelfde geneeswijze als in vereeniging met andere ingewortelde Eczematoses.

---

3 *Soort. Psydracia localis.*

De plaatselijke blaasvormige uitslag.

Synonymen. Eczema locale Ray. — Velerlei soorten van Prurigo van vroegere schrijvers.

Kenmerken.

De uitbotting der blaasjes van Psydracia beperkt zich tot een ligchaamsdeel, tot eene plaats op de huid van geringen omvang. Op deze, niet regelmatig gevormde, noch, even als bij Psoriasis, Lichen, Herpes, enz., naauwkeurig omschrevene plaats, ontkiemen, nu eens met, dan zonder roode areolae, talrijke, verspreide blaasjes, die naar verhouding grooter dan bij de andere soorten zijn, menigwerf troebel en etterachtig worden, even als bij psydr. flavescens vroegtijdig barsten en schubachtige korsten vormen, onder welke, even als bij de voorgaande soorten, de afscheiding voortduurt, nieuwe uitbotting volgt, de huid zeer gevoelig wordt enz. De jeuking en branding is gewoonlijk zeer hevig; de korsten zijn nu eens dikker, dan dunner, nu eens lichter, dan weder donkerder gekleurd. In het begin komt de plaatselijke blaasvormige uitslag dikwijls met

psydracia acuta overeen, doch gaat niet met koorts vergezeld; later neemt hij doorgaans alle kenmerken der tweede soort aan, en men treft namelijk ook bij hem de reeds beschrevene ontaarding der lederhuid en opzwelling van het onder de huid gelegene celweefsel aan.

Rayer haalt zeer vele variëteiten dezer soort aan, doch de meeste derzelve, zijn Eczema faciei, umbilicale, extremitatum enz., onderscheiden zich van psydracia acuta en chronica slechts door geringere uitgebreidheid, en gaan in haar verder beloop, door nieuwe uitbottingen, gewoonlijk in deze soorten over. Anders is het gelegen met psydracia der oorschelp, der borsttepels, der mannelijke en vrouwelijke teeldeelen en van den aars; hoewel deze variëteiten ook soms in vereeniging met algemeenen blaasvormigen uitslag voorkomen, zoo vertoonen zij zich toch menigvuldiger alleen en hebben steeds vele bijzondere eigenschappen, welke verdienen in aanmerking te worden genomen.

1. *Variëteit. Psydracia localis auriculae.*

De blaasvormige uitslag van het oor.

—

Afbeeldingen. Tab. VI. 8.

Verschijnselen.

Deze hardnekkige aandoening begint altijd aan de oorschelp, verspreidt zich echter met den tijd tot in de gehoorbuis, op een gedeelte der wang, achter het oor en zelfs tot op het behaarde gedeelte des hoofds. Aanvankelijk verhoudt zij zich even als psydracia acuta simplex of flavescens; later echter wordt zij chronisch en veroudert. De omvang van het oor neemt toe, wordt dikwijls eens zoo groot als het gezonde; de huid is met

dunne, wit- grijsachtige of gele, schubbenvormige korsten bedekt, en uit de talrijke scheuren en kloven zijpelt eene bloederige vloeistof. Menigmaal vloeit er een soortgelijk vocht uit de gehoorbuis, de zieken hooren slecht, ja worden zelfs geheel doof.

---

2. *Variëteit. Psydracia localis mammae.*

De blaasvormige uitslag der borsten.

Afbeeldingen. Tab. VI. 9.

Verschijnselen.

De tepels jeuken hevig, zwellen op en zijn met roode punten bezet; hier en daar verschijnen in hunnen omtrek ook vrij groote blaasjes. Menigmaal ontstaan er ontvellingen, uit welke zich een rijkelijk, rood vocht ontlast, dat nu eens tot geelachtige schubben stremt, dan echter de plaats zonder eenige bedekking laat. Den eenen dag zijn de tepels ontveld en scheiden zij vocht af; den anderen zijn zij droog en met schubben bedekt. Zij nemen langzamerhand aan omvang toe, worden hard, wankleurig en gebarsten. Bij zogende vrouwen vermeerdert de pijn door het aanleggen van het kind, bij andere door het beginnen der maandstonden. Van tijd tot tijd volgen er latere uitbottingen en het gebrek duurt aldus maanden en jaren lang.

---

3. *Variëteit. Psydracia localis penis et scroti.*

De blaasvormige uitslag der mannelijke teeldeelen.

Afbeeldingen. Tab. VI. 10.

Verschijnselen.

Nu eens het eerst aan den balzak, dan weder het eerst aan de huid der roede, in het verder beloop echter meestal op beide plaatsen te gelijk en dikwijls ook nog aan de inwendige oppervlakte der dij, aan den bilnaad enz. komen, onder een hevig jeuken, alleenstaande blaasjes te voorschijn, die vroegtijdiger verscheurd worden of barsten en, nu eens witte, dan geelachtige schubben van eene aanmerkelijke grootte en ontvellingen achterlaten. De latere uitbottingen zijn menigvuldig; de pijn is zoo hevig, dat de zieken zich met de nagels de huid stuk krabben en niet kunnen slapen, en menigmaal verspreidt zich de uitbotting der blaasjes tot op het slijmvlies der voorhuid en den eikel en deze wordt ontveld, rood gestipt, zwelt op en scheidt eene geelachtige, scherpe vloeistof af (druiper van het roedehoofd). Duurt de aandoening langer, dan verdikt zich de met schubben bedekte, met kloven bezette, gerimpelde en harde huid; het onder de huid gelegene celweefsel zwelt op, en de roede bereikt dikwijls eene dubbelde en drievoudige dikte, wordt wanvormig en pijnlijk bij de oprigtingen; de balzak echter krijgt somwijlen de grootte eener vuist en daarboven. Door het onuitstaanbare jeuken en branden, voornamelijk gedurende de warmte in het bed, oefent deze hardnekkige ziektevorm somtijds eenen nadeeligen invloed op de voeding en het geheele gestel der zieken uit.

---

4. *Variëteit. Psydracia localis muliebrium.*

De blaasvormige uitslag der vrouwelijke teeldeelen.

Afbeeldingen. Tab. VI. 11.

Verschijnselen.

Geheel en al dezelfde verschijnselen als bij de vorige

variëteit, vertoonen zich aan de groote schaamlippen en in den omtrek der vrouwelijke geslachtsdeelen; slechts valt hier de medelijdendheid der slijmvliezen nog meer in het oog, dan bij mannen; de kleine schaamlippen zijn gewoonlijk opgezwollen en ontveld, en uit de scheede ontlast zich eene geelachtige, dunne vloeistof. De jeuking is onuitstaanbaar en de teeldrift dikwijls ziekelijk verhoogd; de bijslaap echter pijnlijk, somwijlen zelfs onmogelijk.

5. *Variëteit. Psydracia localis podicis.*

De blaasvormige uitslag van den aars.

Afbeeldingen. Tab. VI. 12.

Verschijnselen.

Ook deze variëteit, welke in den omtrek van den aars voorkomt, biedt wezentlijk dezelfde verschijnselen als de beide vorige onderafdeelingen aan; slechts vormen zich hier zelden schubbenvormige korsten, maar de huid is bijna aanhoudend ontveld en scheidt rijkelijk af.

Erkenning.

De plaatselijke blaasvormige uitslag zoude met psoriasis en herpes localis kunnen verwisseld worden; doch hij onderscheidt zich van beide door het gebrek aan omschrevene, voor meerdere vruchten gemeenschappelijke pericarpia; van Psoriasis, door het ontstaan van blaasjes en de rijkelijke afscheiding, terwijl de Schubbenvlecht droog is; en van Herpes, door de onregelmatige plaatsing en gedaante der blaasjes, door de veel hevigere pijn en door het veel langzamer beloop.

Oorzaken.

Psydracia localis treft men in verschillenden ouderdom aan; doch de eerste variëteit ziet men voornamelijk dikwijls bij kinderen en jonge lieden; de 2de, 3de en 4de

in den mannelijken leeftijd, en de 5de in het afnemende levenstijdperk. De tweede komt voornamelijk gaarne bij zwangere of zogende vrouwen, somwijlen echter ook bij meisjes en zelfs bij mannen voor. Slechts zeer zelden hebben de opgenoemde soorten van blaasvormigen uitslag haar ontstaan aan de huid onmiddellijk treffende schadelijkheden te danken; meestal vormen zij zich door inwendige oorzaken, en gaan bij beide geslachten met velerlei bezwaarnissen in de spijsvertering, bij vrouwen dikwijls met stoornissen in de maandstonden vergezeld. De laatste brengen voornamelijk de eerste en tweede variëteit bij jonge meisjes te weeg, terwijl psydracia muliebrium in zeer verschillenden leeftijd voorkomt.

Beloop, Duur, Uitgang.

Het beloop is bijna altijd chronisch, en de uitgangen zijn volkomen die van psydrac. chronica; slechts ontstaan hier zeldzamer, dan bij meer verspreiden uitslag, Marasmus en Hydrops. Stofverplaatsingen daarentegen kunnen zoowel bij den plaatselijken blaasvormigen uitslag, als bij de 2 eerste soorten plaats hebben, en men heeft dezelve voornamelijk bij de eerste en laatste variëteit waargenomen.

Voorzegging.

Psydracia localis, voornamelijk de 3 laatste variëteiten, zijn niet minder hardnekkig dan psydrac. chronica, en hare stofverplaatsingen kunnen, wanneer dezen gewigtige organen treffen, even zoo goed als die der eerste soorten, gevaarlijk worden.

Behandeling.

Daar de hiertoe behoorende ziektevormen meestal met stoornissen in de verrigtingen van inwendige organen te zamen hangen, zoo moet men bij de behandeling ook hoofdzakelijk op deze zijne opmerkzaamheid vestigen en dezelve zoo veel mogelijk, door regeling der diëet en gepaste artsenijen trachten te verhelpen. Plaatselijk echter volge men dezelfde geneeswijze als bij de vooraf-

gaande soorten, en terwijl in het begin, bij eene hevige prikkeling, dikwijls pijnstillende, verweekende middelen, verzachtende zalven en oliën, verdoovende middelen, ja zelfs plaatselijke bloedontlastingen van dienst zijn, zijn in latere tijdperken menigmaal alle de bij psydr. chronica opgenoemde plaatselijke en inwendige prikkelende middelen en omstemmende artsenijen aangewezen. Men wachte zich, even als bij de voorgaande soorten, voor opdroogend middelen, en trachte, wanneer een ingewortelde uitslag dezer soort spoedig afneemt, door fontanellen en dgl., stofverplaatsingen voor te komen. Verschijnen deze echter werkelijk, zoo beproeve men, door dezelfde middelen als bij de eerste en tweede soort, om de uitbotting op hare vroegere plaats weder te herstellen.

4. *Soort. Psydracia Tinea.*

De blaasvormige uitslag van het hoofd.

Synonymen. Tinea furfuracea Sennert. — Tinea porriginosa Astruc en Sauvag. — Porrigo furfurans Plenk, Willan et alior. — Tinea Schönl. — Eczema du cuir chevelu Rayer. — Der trockne, kleienartige, schuppige Kopfgrind. — Teigne ou Rache farineuse. — Furfuraceous scall.

Even als men Impetigo Achor van de andere Puistvlechten gescheiden, en nu eens als een bijzonder geslacht, dan weder gemeenschappelijk met de overige soorten van uitslag van het behaarde gedeelte des hoofds beschreven heeft, even zoo handelde men ook met dezen ziektevorm. Een naauwkeurig onderzoek echter toont aan, dat hij een Psydracia is, en zelfs zoude hij slechts als variëteit van de 3de soort kunnen worden aange-

merkt, zoo niet de haren, onder welke hij zich vormt, aan zijne korsten eene eigenaardige gedaante gaven, en de geringe prikkeling der aangedane huid, de ontbrekende of matige pijn enz. hem van de reeds beschrevene ziektevormen scheidden.

Kenmerken.

Op het behaarde gedeelte des hoofds ontstaan, zonder aanmerkelijke pijn, zeer kleine, puntige, van geene of zeer bleekroode areolae omgevene blaasjes, welke na verloop van weinige dagen barsten. Hunne inhoud stort zich in de haren uit en verdroogt aldaar tot dunne, brooze, witachtige, schubbenvormige korsten, onder welke de afscheiding voortduurt, en menigvuldige latere uitbottingen volgen. Worden de korsten losgemaakt, dan vertoont zich de onderliggende huid bleekrood, ontveld en vochtig, doch zij ontaardt niet, zooals bij de 2de en 3de soort, en de haren vallen niet uit. Het beloop is chronisch.

Er bestaan twee, het eerst door Alibert beschrevene soorten, welker verschil echter minder gelegen is in de eerste vorming, dan in eene meer spaarzame of rijkelijke uitbotting en in de hiernaar verschillende korsten.

1. *Variëteit. Psydracia Tinea furfuracea.*

Het zemelachtige drooge hoofdzeer.

Synonymen. Porrigine furfuracée Alibert. — Eczema furfuracé du cuir chevelu Rayer.

Afbeeldingen. Tab. VI. 13.

Verschijnselen.

Nu eens zonder eenige pijn, dan weder met eene ligte jeuking, ontstaan op verschillende plaatsen van het behaarde gedeelte des hoofds, voornamelijk op de hoogte

van den schedel en boven de ooren, kleine, met het ongewapende oog naauwelijks zigtbare blaasjes. Zij staan afzonderlijk, zijn helder als water, en slechts in hun eerste begin laat zich om hen heen eenig spoor van areola bemerken. Reeds na 48 uren barsten zij en storten eene heldere, een weinig kleverige vloeistof uit, welke tot vuilwitte, geel- of groenachtige, dunne lagen opdroogt. Onder, tusschen en nevens hen, ontstaan latere uitbottingen, en de aanvankelijk slechts tot kleine plaatsen beperkte verandering neemt langzamerhand het grootste gedeelte des hoofds in en verspreidt zich niet zelden van hier tot over het aangezigt en den nek, zich aldaar als psydracia chronica voordoende. Van tijd tot tijd laten enkele lagen los en blijven tusschen de haren hangen, zoodat deze even als met zemelen bestrooid schijnen; de korsten, die de huid bedekken, zijn echter vast, droog en slechts nu en dan bekomen zij barsten, uit welke zich eene heldere vloeistof ontlast, die spoedig stremt. Verwijdert men de schubachtige korsten van de huid, dan is deze van hare opperhuid beroofd, vochtig en bleek rood gekleurd; door de rijkelijke afscheiding wordt dezelve echter weder spoedig met schubben bedekt. Het haar is gewoonlijk niets veranderd; slechts zelden en bij eenen langen duur van het gebrek wordt het dunner, dan het vroeger was.

2. *Variëteit. Psydracia Tinea amiantacea.*

Het albastkleurige drooge hoofdzeer.

—

Synonymen. Porrigo amiantacée Alib. — Pityriasis amiantacée Rayer. — Rayer heeft ongelijk gehad door deze aandoening tot den zemel-uitslag te rekenen.

Afbeeldingen. Tab. VI. 14.

Verschijnselen.

De uitbotting volgt hier spoediger en rijkelijker, bijna gelijktijdig over het geheele behaarde gedeelte van het hoofd; de blaasjes zijn talrijker, staan digter bij elkander, zijn iets grooter en hunne areolae, hoewel ook bleekrood, toch duidelijker zigtbaar, dan bij de vorige variëteit. Zij barsten vroegtijdig en ontlasten eene veel grootere hoeveelheid heldere, kleverige vloeistof, dan Tinea furfuracea, zoodat het hoofdhaar daarmede geheel bevochtigd, even als met olie besmeerd, wordt. Deze vloeistof stollende, kleven de haren aan elkander en met de huid van het hoofd vast, alsof men dezelve met gom of stijfsel bestreken had. De oppervlakte is in den beginne kleurloos, doch wordt langzamerhand wit en zilvergrijs. Onder de met schubbenvormige korsten bedekte haren duurt intusschen de afscheiding voort, de korsten worden dikker en vallen, tegelijk met kleine bundeltjes van 5 tot 6 haren, die zij even als eene scheede omvatten, af. Het geheel krijgt daardoor een draadachtig, straalvormig aanzien, even als albast, waarnaar men deze variëteit genoemd heeft. Voor het overige verhoudt zich deze ziektevorm geheel als de vorige; slechts hangen de met de haren innerlijk vereenigde korsten vaster aan.

Erkenning.

Psydracia Tinea zoude met pityriasis van het hoofd en met Impetigo Achor kunnen verwisseld worden. Zij onderscheidt zich echter:

1. Van den zemel-uitslag. — Bij dezen ontbreekt alle vorming van vruchten en afscheiding van vloeistof; slechts de opperhuid verdikt en schilfert met kleine schubben af, die dunner, doorschijnender en weeker zijn, dan de schubbenvormige korsten der Tinea; ook vertoont de huid, ten minste bij de gewone pytiriasis simplex, niet die veranderingen, welke zij bij Psydracia onder de korsten vormt.

2. Van het vochtige hoofdzeer. — Hier bestaat de uitbotting in puisten, niet in blaasjes, en er wordt geene kleurlooze, maar eene gele, etterachtige vloeistof uitgestort. De afscheiding is rijkelijker, en in plaats van de witgrijze, zilverkleurige, schubbenvormige korsten, vormen zich wezentlijke, dikke, weeke, vochtige korsten van eene groene of bruine kleur, die spoediger dan gene, aan zelfstandigheid toenemen. De onder dezelve gelegene huid is levendiger rood gekleurd en sponsachtiger, dan bij Tinea.

Oorzaken.

Beide variëteiten komen voornamelijk bij kinderen, doch somwijlen ook bij volwassenen voor. Niet zelden bedekt Tinea het hoofd, terwijl psydracia chronica het aangezigt en andere ligchaamsdeelen inneemt. Overigens ontstaat zij onder dezelfde verhoudingen als Impetigo Achor, en wij weten niet waarvan het afhangt, dat men de Puistvlecht menigvuldiger, dan de zeldzaam voorkomende Psydracia Tinea waarneemt. Besmettelijk is deze aandoening niet.

Beloop, Duur, Uitgang.

Altijd is het beloop chronisch, en de aandoening duurt steeds maanden, dikwijls zelfs jaren lang. Zij geneest omtrent den tijd der huwbaarheid menigmaal van zelve; doch blijft, wanneer zij eenmaal verouderd is, ook gedurende dit tijdperk en nu en dan tot in den ouderdom bestaan. — Neigt zij zich tot genezing, dan vallen de korsten af, er volgen geene latere uitbottingen meer, en de nog rood gekleurde huid wordt van lieverlede drooger en neemt hare natuurlijke kleur weder aan. Het dunner gewordene haar groeit spoedig weder bij. Stofverplaatsingen schijnen zelden voor te komen; evenwel wil men van de aanwending van loodmiddelen dezelfde gevolgen als van het vochtige hoofdzeer gezien hebben. Even als Achor echter, kan ook zij in een dyscrasisch hoofdzeer, in Favus overgaan.

Voorzegging.

Psydracia Tinea is wel is waar geen gevaarlijk, doch menigmaal een zeer hardnekkig gebrek, en met betrekking hiertoe wordt de voorzegging meer door den duur der ziekte, door den ouderdom en de gesteldheid der zieken, door gelijktijdig voorhandene inwendige aandoeningen enz., dan door het verschil der variëteiten bepaald.

Behandeling.

De aanwijzing voor de oorzaken moet men opvolgen door eene gepaste diëet, door vermijding van een te prikkelend of zwaar te verteren voedsel, door strenge zuiverheid en waar, zoo als niet zelden plaats heeft, een klierachtige aanleg, of reeds geheel ontwikkelde klierziekte eenigen invloed op het gebrek schijnen te hebben, door eene hieraan beantwoordende geneeswijze. — De ziekte-aanwijzing is bijna geheel dezelfde als van psydracia chronica. In het begin trachte men door verweekende wasschingen en omslagen de prikkeling te matigen, de vorming van korsten te verhoeden en de reeds aanwezige los te weeken; verder geve men, bij eenen meer ontstekingwerenden leefregel, op de darmen werkende zouten, wei, zuurachtige dranken en dgl. en ga, zoodra de prikkeling gestild is, tot de aanwending van plaatselijke, prikkelende middelen over. In ligtere gevallen zijn alkalische zalven en wasschingen voldoende; in hevigere verdienen de Jodium-verbindingen aanbeveling. Inwendig voege men daarbij zoodanige geneesmiddelen, welke de afscheiding opwekken, en, even als bij psydracia chronica, hebben mij ook, in eenige gevallen van Tinea, de mineraalzuren goede diensten bewezen. Sterker werkende middelen, Jodium, kwikzilver en dgl. heb ik gemeend nooit te moeten aanwenden. — De aanwijzing voor de uitgangen komt volkomen met de andere soorten van blaasvormigen uitslag overeen.

XV. Geslacht. Ecthyma.

De Etterpuist.

—

Synonymen. Ἔκθυμα der Grieken. — Phlyzacia Alib.

Kenmerken.

Op levendig rood gekleurde, ronde pericarpia van eene tamelijke grootte, verheffen zich afzonderlijk staande, meer breede dan puntige puisten (pustulae phlyctiaceae), die tot donkere, vaste korsten verdroogen, welke afvallen en eene roode vlek op de huid achterlaten.

Bateman haalt 4 soorten, Ecth. vulgare, infantile, luridum en cachecticum, aan, van welke echter slechts de eerste tot de Eczematoses behoort, en de 3 anderen Dermapostases zijn. — Daarentegen heeft hij 2 soorten ongemoeid gelaten, die zich van de gewone etterpuist door andere oorzaken en verschillende gedaante der vruchten onderscheiden en die ik als ecthyma antimoniale en pseudopsora zal afhandelen.

---

1. *Soort. Ecthyma vulgare.*

De gewone etterpuist

—

Afbeeldingen. Tab. VII. 1.

Verschijnselen.

Gewoonlijk slechts op enkele ligchaamsdeelen, het liefste aan de onderste ledematen, doch ook op de armen, schouders, den hals en rug vormen zich ronde, donker rood gekleurde vlekken van de grootte van eenen stuiver tot die van een dubbeltje, op welke zich, in 24 tot 36 uren, de opperhuid tot vlakke, breede puisten,

ter grootte van eene linze tot eenen stuiver en die met eenen geelachtigen etter gevuld zijn, opwerpt. Zij verwekken eene branding en verdroogen, na verloop van 3 tot 4 dagen, zonder te barsten, tot bruine, ronde korsten, die vrij langen tijd met de huid te zamen hangen en, nadat zij afgevallen zijn, eene ronde, donkerroode vlek achterlaten. Gewoonlijk bestaat de uitbotting slechts uit weinige puisten; menigmaal volgen er ook geene latere uitbottingen, en de geheele ziekte is in den tijd van 8 tot 14 dagen voorbij; in andere gevallen daarentegen wordt de genezing, door nakomende puisten vertraagd, terwijl Ecthyma ook wel van het eene deel naar het andere voortkruipt. — Koorts vergezelt dezen ziektevorm nooit, en de door denzelven te weeg gebragte stoornissen in de verrigtingen bepalen zich tot eene ligt brandende, jeukende pijn. Slechts wanneer hij kwalijk behandeld wordt, gaat hij in zweren over.

---

2. *Soort. Ecthyma antimoniale.*

De braakwijnsteen-uitslag.

Synonymen. Exanthema Autenriethii. — De Autenriethische puisten.

Afbeeldingen. Tab. VII. 2.

Verschijnselen.

Op die plaatsen, welke met Tartras stibiatus in eene nadere aanraking gekomen zijn, verheffen zich, onder branden en jeuken, meer of min talrijke, afzonderlijk staande, door smalle roode areolae omgevene puistjes, die aanvankelijk slechts ter grootte eener gierstkorrel en puntig zijn, doch langzamerhand de grootte eener linze en daarboven bereiken, en met eenen wit-

gelen, vrij dikken etter worden opgevuld: te gelijker tijd zakt hunne punt in en zij vertoonen zich in het midden dieper, dan in den omtrek. Weinige dagen na deze puisten ontstaan er niet zelden, voornamelijk bij het mannelijke geslacht en in den middelbaren leeftijd, ook aan de teeldeelen, den balzak, de inwendige oppervlakten der dijen enz. volkomen dezelfde vruchten, en in die zeldzame gevallen, in welke ecthyma antimoniale door het inwendig gebruik van den braakwijnsteen wordt te weeg gebragt, zijn de geslachtsdeelen en hun omtrek de ontkiemingsplaatsen van den uitslag. Deze verwekt alhier eene hevige branding en jeuking. — Wordt, zoodra er uitbotting gevolgd is, het gebruik van den Tart. stibiat. uitgesteld, dan verdroogen in 5 tot 6 dagen de puisten, zonder te barsten, tot kleine, bruine, vrij vaste korstjes, die, afgevallen zijnde, even als de andere Eczematoses, roode, glanzende vlekken op de huid achterlaten. Wordt daarentegen de uitbotting door aanhoudende inwrijvingen, door het schuren der kleedingstukken, of op eene andere wijze, voortdurend geprikkeld, dan nemen de puisten spoedig in omvang toe, de haar omgevende huid zwelt op, de pijn wordt hevig, eene donker roode kleur verspreidt zich over den geheelen omtrek en niet zelden verheft zich koorts. Alles duidt aan, dat er zich ontsteking bij voegt. De puisten en haren omtrek gaan in verettering over: er vormen zich eerst later donkere, dikke korsten, onder welke de verzwering der lederhuid voortduurt, en de genezing volgt slechts met achterlating van witte, ongelijke, onregelmatige likteekens.

3. *Soort. Ecthyma pseudopsora.*

De schurftachtige etterpuisten.

—

S y n o n y m e n. Ecthyma febrile, criticum. — De valsche schurft.

A f b e e l d i n g e n. Tab. VII. 3.

V e r s c h ij n s e l e n.

Over het grootste gedeelte des ligchaams, in de meeste gevallen over het geheele ligchaam, komen, onder een levendig branden en jeuken, talrijke, helderroode, afzonderlijk staande vlekken te voorschijn, die spoedig in gele puisten veranderen. Zelden overschrijden zij de grootte eener linze, en verhouden zich overigens even als de puisten van ecthyma vulgare. Zij komen dikwijls, voornamelijk aan de ledematen, in groote hoeveelheid voor en worden, wegens de hevige jeuking, menigmaal stuk gekrabd. Is dit echter het geval niet, dan verdroogen zij in 5 tot 6 dagen, tot kleine donkere korsten, die spoedig afvallen en roode vlekken achterlaten. Meestal heeft er slechts ééne uitbotting plaats, die bij jonge lieden somwijlen met eene hevige koorts gepaard gaat; nu en dan echter volgen er ook latere uitbottingen en alsdan meestal zonder koorts.

E r k e n n i n g.

Het geslacht Ecthyma is ligt van Impetigo te onderscheiden door de ontkieming der puisten op afzonderlijk staande areolae, door de gedaante der vruchten, die nu eens vlak en breed, dan weder klein en puntig zijn, en door het verdroogen in rondachtige, afzonderlijke korsten, terwijl bij de puistvlecht talrijke puistjes eene gemeenschappelijke korst daarstellen. — Moeijelijker is de erkenning van vele soorten van dyscrasischen uitslag, voornamelijk van Psora, welke men vroeger met de 3de soort, de zoogenaamde symptomatische, kritische, niet

besmettelijke schurft, menigmaal verwisseld heeft. Wij zullen op hare onderscheiding van Ecthyma, bij derzelver afhandeling terugkomen.

O o r z a k e n.

Alle vormen van Ecthyma komen ligter bij personen met eene gevoelige huid voor, en de 3de soort treft men bijna alleen bij kinderen, jonge lieden en vrouwen aan. — De eerste en laatste soort ontstaan meer in de lente, dan in andere jaargetijden.

E c t h y m a v u l g a r e wordt meestal door de huid onmiddellijk treffende prikkels te weeg gebragt; men ziet het dikwijls aan de ledematen bij metselaars, stukadoors, waschvrouwen en kruideniers, en somwijlen verschijnt het ook gedurende het beloop van anderen chronischen huiduitslag, die met prikkelende middelen behandeld wordt. Men neemt het ook in het tijdperk van afschilfering van velerhanden acuten uitslag, de pokken, de scharlakenkoorts enz. waar. Onzuiverheid bevordert de verdere ontwikkeling. Slechts zelden schijnen afwijkingen in de diëet, stoornissen in de maandstonden, zwangerschap en dgl. eenigen invloed op zijne wording uit te oefenen.

E c t h y m a a n t i m o n i a l e ontstaat altijd door den braakwijnsteen; ik weet ten minste niet, dat het door eenige andere verbinding van Antimonium zoude kunnen te voorschijn geroepen zijn. Gewoonlijk wordt het verwekt door de onmiddellijke inwerking van den Tart. stibiat. op de huid, dien men als Ungt. Autenrieth., op pekpleister gestrooid, in eene zamentrekkende oplossing enz., tot geneeskundige oogmerken aanwendt; doch ik heb dezen ziektevorm ook bij eenen krankzinnige waargenomen, die verscheidene weken achtereen eene vrij sterke oplossing van den braakwijnsteen inwendig gebruikte, zonder dat deze bij hem braking of ontlasting te weeg bragt, terwijl niet de geringste hoeveelheid op de huid zelve werd aangewend. De uitbotting ontstond eerst aan

de teeldeelen, vervolgens over den geheelen buik, de heupen, de dijen enz., en het bleek tevens in dit geval zeer voldoende, dat deze huidaandoening eene bepaalde vooringenomenheid voor de geslachtsdeelen heeft, en dat het niet, zoo als velen meenden, de aanraking van de met zalf bezoedelde handen was, die in gewone gevallen de uitbotting aan de teeldeelen te weeg bragt. Dit wordt reeds daardoor wederlegd, dat ook bij krankzinnigen, bij welke het Ungt. Autenrieth. door eene vreemde hand op het hoofd ingewreven wordt, en wier armen door dwangbuizen en dgl. vastgehouden worden, de secundaire uitslag verschijnt.

Ecthyma pseudopsora eindelijk is, in tegenstelling met de 2 eerste soorten, steeds van de spijsverteringswerktuigen afkomstig. — Men ziet het somwijlen na afwijkingen in de diëet, na het bovenmatig gebruik van scherpe, gezoute spijzen en dgl.; menigvuldiger echter komt het in vereeniging met velerlei andere ziekten der spijsverteringswerktuigen voor, en is alsdan somtijds wezentlijk kritisch en belangrijk. Ik heb waargenomen, dat zich door dezen uitslag meerdere tusschenpoozende koortsen van eenen gastrischen aard, Enteropyra simplex en eene peritonitis ontbonden; ook Cazenave en Schedel verhalen, dat zich door de uitbotting van Ecthyma-puisten Gastro-enteritis acuta ontbonden heeft.

Duur, Beloop en Uitgang.

Ecthyma is in het algemeen eene der meest acuut verloopende Eczematoses, en voornamelijk de 2 laatste soorten eindigen, tenzij zij door eenigen schadelijken invloed verhoogd en onderhouden worden, in weinige weken. — Ecthyma vulgare daarentegen verwijlt, ten minste somtijds, maanden lang en wordt zelfs tot gewoonte.

Hoedanig deze verschillende ziektevormen in genezing eindigen, is reeds vermeld; ook heb ik reeds aangetoond,

door welken invloed de braakwijnsteen-uitslag in zweren verandert. Bij eene dusdanige kwalijke behandeling of dyscrasischen invloed kunnen ook wel de andere soorten in verzweringen overgaan. Stofverplaatsing van Ecthyma zijn mij echter niet bekend, ofschoon ik niet zoude betwijfelen, dat, ten minste bij de 3de soort, een plotselijk afvallen van den uitslag verergering der primaire onderbuiksaandoening of nieuwe ziekten zoude kunnen te weeg brengen. Hoewel de doodelijke uitgang zeer zelden voorkomt, zoo kan toch ecthyma antimoniale, wanneer het al te rijkelijk is en tot ontsteking of verzwering gebragt wordt, bij zwakke kinderen, ja, wanneer het aan het hoofd of in de nabijheid van andere gewigtige organen wordt te voorschijn geroepen, door de hevigheid der koorts, door de voortplanting der ontsteking, door bijkomende roos enz., zelfs bij volwassenen het leven in gevaar brengen.

Voorzegging.

Ecthyma is een der ligtst te genezene en bijna altijd gevaarlooze ziektevormen dezer Familie.

Behandeling.

Ecthyma vulgare verdwijnt dikwijls van zelf, zoo men slechts de schadelijkheden, welke hem te weeg bragten, verwijdert. De genezing wordt bevorderd door verweekende baden, het bestrijken der puisten en korsten met amandelolie of Ungt. alth. en dgl. Verwijlt de aandoening langer en volgen er talrijke latere uitbottingen, dan kunnen echter ook afvoerende en stondendrijvende middelen en dgl., naar gelang der verschillende oorzaken, noodzakelijk worden.

Ecthyma antimoniale wordt gewoonlijk met een zeker oogmerk verwekt en vereischt slechts onder twee voorwaarden eene behandeling; wanneer het, behalve ter plaatse, waar het zoude moeten opkomen, ook aan de teeldeelen te voorschijn komt, en wanneer er zich ontsteking, verettering, koorts enz. bijvoegt en

het aldus gevaarlijk dreigt te worden. — In het eerste geval is het meestal voldoende, met het gebruik van den Tart. stibiat. op te houden en de brandende puisten met eene opiaatzalf te bestrijken; in het tweede geval echter kan men meer gebruik maken van ontstekingwerende middelen, omslagen van Inf. belladonnae met Sacchar. saturni of van warme Aqua Goulardi, bij bijkomende verettering van Decoct., spec. emollient., bij vermeerderden bloedtoevoer van bloedzuigers, in vereeniging met hevige koorts bij volwassenen van aderlatingen, inwendig van Calomel, Cremor. tart., Sulph. sodae en dgl. Gaat de uitslag echter gepaard met eene roosachtige zwelling, dan vermijde men alle vochtige stovingen en zalven. Wanneer zich de ziektevorm, ten gevolge van het inwendig gebruik van den Tart. stibiat. ontwikkelde, zoude men zich van de herhaalde aanwending van purgeermiddelen, in vereeniging met eene gepaste plaatselijke behandeling, een goed gevolg kunnen beloven.

Bij ecthyma pseudopsora maken, wanneer het door afwijkingen in de diëet wordt te weeg gebragt, braak- en purgeermiddelen hoofdzakelijk de behandeling uit. — Waar de uitslag zich met ziekten in de spijsvertering vereenigt, moet hij door geene te krachtig inwerkende middelen gestoord worden. Eenvoudige of verweekende baden, het bestrijken met verzachtende oliën en dgl. matigen ook hier de pijn en bevorderen het afvallen der korsten. Is er koorts aanwezig, dan moet de leefregel ontstekingwerend zijn, en verkoelende middelen, Decoct. tamarind., Nitr., Crem. tart. en dgl. worden toegediend.

Zweren worden volgens den algemeenen regel behandeld, en mogten er stofverplaatsingen ontstaan, dan kan men door den braakwijnsteen weder eenen nieuwen Ecthyma-uitslag verwekken.

XVI. Geslacht. Acne.

De Vin.

—

Synonymen. Ἴονθος ἄκνη Aet. et alior. — Varus Cels., Plin., Plenk, Alibert et alior. — Psydracia Acne Sauvages. — Die Hitzblattern, die Pfucken. — Boutons. — Stone-pocks.

Kenmerken.

Op afzonderlijk staande, min of meer boven de huid verhevene en door opzwelling der smeerkliertjes gevormde pericarpia van eene roode kleur, verheffen zich kleine, onvolkomene, puntige puisten met eenen dikken, gelen inhoud, welke, gewoonlijk zonder te barsten, tot dunne, oppervlakkige korsten verdroogen. Wanneer deze korstjes afvallen, dan blijven de roode, vleeschachtige verhevenheden, welke der uitbotting tot grondslag dienden, eenen langeren of korteren tijd op de huid terug en verdwijnen eerst langzamerhand door onmerkbare opslorping. Dikwijls worden zij echter ook de zitplaats eener nieuwe uitbotting en korstenvorming en nemen alsdan met den tijd aanmerkelijk in omvang toe. Daar de smeerkliertjes der huid een levendig aandeel in alle soorten van Acne nemen, zoo toonen zij eene bepaalde vooringenomenheid voor zoodanige plaatsen der huid, op welke deze kliertjes voornamelijk ontwikkeld zijn, in het bijzonder voor de huid van het aangezigt. Meestal staat dit geslacht, met betrekking tot de oorzaken, in eenig verband met onderbuiksaandoeningen.

Deze ziektevorm stelt den overgang daar van de puistachtige Monocarpae tot de verwantschap der Seborrhoeae, in het bijzonder tot het geslacht Comedo, dat zelfs door Willan en anderen als eene soort van Acne beschouwd werd. Willan en Bateman hebben ook de puistvrucht van Acne over het hoofd gezien, de roode,

tepelvormige verhevenheden voor de eerste vorming genomen en het geslacht tot de tuberkels gerekend, van welke hetzelve eerst door Biett werd afgescheiden.

Verdeeling.

Ik onderscheid 3 soorten van Acne, namelijk vulgaris, Mentagra en rosacea, die zich door hare zitplaats, haar beloop, hare gedaante enz. kenmerken. De 2 laatste zijn door vele schrijvers ten onregte als bijzondere geslachten beschouwd, en uit de eerste heeft men nu en dan weder twee soorten, acne simplex en indurata, gevormd, die ik hier als variëteiten kan aanvoeren. Bij de acne punctata van Willan neemt men geene puisten waar en deze kan men daarom ook niet tot het geslacht Acne rekenen; wij zullen bij de Seborrhoeae van haar gewagen.

---

1. *Soort. Acne vulgaris.*

De gewone vin.

Synonymen. Varus disséminé Alibert. — Die Hitzblattern, Pfucken, Schönheitsblätterchen.

Kenmerken.

Voornamelijk in het aangezigt, op den rug, de borst, doch ook op andere ligchaamsdeelen ontstaan enkele, verstrooide puisten, gewoonlijk met Comedo zamengesteld, die even als andere verloopen en nu eens grootere, dan kleinere, tepelvormige, afzonderlijk staande, roode uitwassen achterlaten, die nu eens vroeger, dan later verdwijnen.

Naar gelang van den graad van volkomene ontwikkeling en het meer haastige of slepende beloop bestaan er twee variëteiten.

1. *Variëteit. Acne vulgaris simplex.*

De eenvoudige vin.

—

Synonymen. Acne simplex. — Simple pimple.

Afbeeldingen. Tab. VII. 4.

Verschijnselen.

Zonder aanmerkelijke pijn of jeuking verschijnen er, voornamelijk in het aangezigt, op de huid van het voorhoofd en de wangen, doch ook aan andere deelen, alleenstaande, bleekroode, kleine verhevenheden, welke, bij hare ontkieming vrij vlakke knopjes zijnde, na verloop van eenige dagen in kleine kegelvormige puisten veranderen, terwijl hare punten zich met eenen helder gelen etter opvullen. — De hoeveelheid van den inhoud der vrucht is doorgaans zeer gering; het grootere, onderste gedeelte der verhevenheid blijft rood en bevat geene vloeistof; de kleine gele puist rust op eene naar verhouding groote vleeschachtige grondvlakte. Opent men de puist, dan doet zich haar inhoud vrij vast voor. Aan zich zelve overgelaten, verdroogt zij, zonder open te barsten, binnen weinige dagen tot een geelachtig bruin, dun korstje, dat vroegtijdig afvalt en alsdan de roode, glanzende grondvlakte der puist op de huid achterlaat. Deze helderroode, weeke verhevenheden blijven menigmaal nog 8 tot 14 dagen bestaan en verliezen zich alsdan eerst langzamerhand onder eene naauwelijks merkbare afschilfering. Terwijl de eenen verdwijnen komen er weder anderen te voorschijn, en er zijn personen, die op deze wijze jaren lang aan eenvoudige vinnen lijden. Is de aandoening slechts min of meer rijkelijk, dan neemt men tusschen de Acne-puisten en hare tepelvormige overblijfsels gewoonlijk talrijke Comedones waar, en ook die smeerkliertjes, die geene zitplaatsen van puisten worden, scheiden meer af, dan in den normalen

toestand en zwellen op, terwijl zich de huid voordoet, even als of zij met olie bestreken ware. — Pijn verwekt deze aandoening slechts dan, wanneer zij werktuigelijk of door geneesmiddelen geprikkeld wordt, en nooit blijven er likteekens achter.

---

2. *Variëteit. Acne vulgaris indurata.*

De verharde vin.

Synonymen. Acne indurata, tuberata var. — Indured Pimple.

Afbeeldingen. Tab. VII. 5.

Verschijnselen.

Deze ziektevorm vertoont zich voornamelijk gaarne op het voorhoofd en in de streek der slapen, doch ook dikwijls op den rug en het bovenste gedeelte der borst. — Hij kan zich langzamerhand uit de vorige variëteit vormen, doch ook primair ontstaan. In het laatste geval onderscheiden zich de puisten slechts door haren grooteren omvang en haar langzamer beloop, van den vorigen ziektevorm; zij zijn dikwijls zoo groot als kleine linzen en worden eerst in 6 tot 8 dagen aan hare punt met eene etterachtige vloeistof opgevuld. Haar aantal is doorgaans aanmerkelijker, dan bij acne simplex, en niet zelden gaan zij met jeuking en branding gepaard. In eenige dagen verdroogen ook zij tot kleine korsten, welke afvallen; slechts blijven er dan, niet zoo als bij de eerste variëteit, kleine, weeke, bleekroode verhevenheden, maar donkerroode, halfkogelvormige, glanzende knobbels over, die menigmaal maanden en jaren lang blijven bestaan, zelfs nog aan omvang toenemen en tot de grootte van halve

erwten en daarboven aangroeijen. — Ontstaat acne indurata uit acne simplex, dan heeft dit plaats, terwijl de nieuwe uitbotting van lieverlede grootere puisten en sterkere tepelvormige uitwassen te voorschijn brengen. Zijn deze onevenheden der huid echter eenmaal daar, dan vormen zich tusschen en op dezelve, van tijd tot tijd, nieuwe uitbottingen, die altijd in aantal en omvang toenemen. De roodheid wordt daarbij steeds donkerder en verspreidt zich ook in de tusschenruimten der vruchten; menigmaal vloeijen verscheidene knobbeltjes in elkander en vermeerderen de misvorming, tot dat eindelijk, bij eene rijkelijke uitbotting, de geheele aangedane plaats der huid rood gekleurd, met ongelijke knobbelige uitwassen, kleine gele puisten en ligte schilfers bedekt, opgezwollen en zelfs tot in het onder haar gelegene celwijsweefsel verhard is. — Huidwormen ontbreken ook hier niet, en nu en dan gaat ook wel eene der tepelvormige verhevenheden tot in de lederhuid toe, in verettering over en vormt alsdan een likteeken. Het geheele gestel lijdt hierbij gewoonlijk even zoo weinig, als bij acne simplex.

2. *Soort. Acne Mentagra.*

De baardvin.

—

Synonymen. Men heeft in dezen ziektevorm de Mentagra van Plinius (L. 27 c 1—3), eene zeer hardnekkige, waarschijnlijk dyscrasische aandoening, die ten tijde van Tiberius Claudius voor de eerste maal in Rome verscheen, willen erkennen en de Sycosis barbae van Celsus — ulcus, quod a fici similitudine *σύκωσις* a Graecis nominatur, quia caro in eo excressit. Cels. L. 6. c. 3 —

voor eene overeenstemmende benaming gehouden. — Plenk en Biett noemen hem Mentagra, Bateman en Rayer Sycosis menti. — Hij is tevens de Varus mentagre van Alibert en de Achor barbatus van Schönlein. — Der Kieferaussatz, das Feigmaal des Kinnes. — Mentagre. — Sycosis of the beard; Chinwhelth.

Zooals deze benamingen bewijzen, hebben de meeste schrijvers deze aandoening niet tot Acne gerekend, maar als een bijzonder geslacht, als eene soort van Achor en dgl. beschouwd. Een naauwkeurig onderzoek echter laat geenen twijfel na over hare innige verwantschap met de vinnen, voornamelijk met acne vulg. indurata.

Afbeeldingen. Tab. VII. 6.

Verschijnselen.

De aandoening begint gewoonlijk met eene zeer ligte uitbotting van kleine Acne-puisten aan de behaarde gedeelte de kin, welke dunne, spoedig afvallende korstjes vormen en, even als de puisten van acne simplex, aanvankelijk slechts weinig verheven, weeke en vrij spoedig verdwijnende, roode pericarpia op de huid achterlaten. Later keeren deze uitbottingen, voornamelijk na afwijkingen in de diëet, verhittingen en dgl. altijd menigvuldiger terug; de vruchten worden talrijker, staan digter opeengedrongen en somwijlen in kringvormige of onregelmatige groepen bij elkander, zijn levendiger rood gekleurd, jeuken sterk, zijn reeds in 3 of 4 dagen opgevuld en vormen dikkere, bruinachtig gekleurde korsten. Vallen deze af, dan vertoonen zich, in plaats van de kleine, weeke verhevenheden van acne simplex, de harde, tepelvormige en donkerroode uitwassen van acne indurata, van welke ieder door een of meer haren doorboord is, en aan welker vorming, even als bij de vorige soort, de smeerkliertjes het grootste aandeel nemen. Door steeds nieuwe uitbottingen, welke op en tusschen dezelve verschijnen, en door de prikkeling van de zeep en het mes bij het scheren, worden deze

knobbeltjes gedurig grooter en wanstaltiger. Van lieverlede verspreiden zij zich over het grootste gedeelte van de kin en zelfs tot op de huid van den hals, de bovenlip, de wangen enz.; zij vloeijen hier en daar in elkander, verwekken eene hevige spanning en jeuking en zijn nu eens met etterpuntjes (opnieuw ontkiemende puistjes), dan met korsten, die menigmaal vrij dik en donker zijn, bedekt; doch ook dikwijls zijn zij ontbloot, donkerrood en glad. Heeft de aandoening reeds lang geduurd, dan heeft er dikwijls geene eigenlijke vorming van vruchten meer plaats, maar op de oppervlakte der uitwassen wordt eene vloeistof afgescheiden, die over dezelve tot korsten en schubben verhardt, en onder welke zij voortwoekeren; zij worden gescheurd en ongelijk; in hunne tusschenruimten ontstaan kloven en zij verkrijgen aldus een zeer misvormend, met wratachtige woekeringen vergelijkbaar aanzien. Het scheren wordt geheel onmogelijk; de ruwe, aan de korsten vastgekleefde haren maken de wanstaltigheid nog aanmerkelijker. Slechts bij wijze van uitzondering vallen, bij eene ongepaste behandeling, de haren van den baard uit.

3. *Soort.* *Acne rosacea.*

De kopervin.

Synonymen. Bacchia Linn. — Gutta rosea Sauv. — Gutta rosacea oenopatarum Plenk. — Varus Goutte-rose Alib. — Das Kupfer im Gesichte, der Kupferhandel, die Kupferrose, die Kupferfinne. — Couperose, goutterose. — Coppernose, rosy drop, carbuncled face. — De rozendrup, wijnpuisten.

Afbeeldingen. Tab. VII. 7.

Verschijnselen.

Deze zeer dikwijls voorkomende en hardnekkige ziektevorm plaatst zich bijna altijd op den neus en de naaste deelen van het aangezigt, en strekt zich somwijlen van hier tot over de wangen, de kin en het voorhoofd uit. Hij begint doorgaans met eene violetkleurige roodheid van den neustop, die zich bij verhittingen, na den maaltijd en des avonds levendiger voordoet, dan in den toestand van rust en des morgens, en die zich langzamerhand over den geheelen neus en de nabij gelegene deelen der wangen uitbreidt. Na eenen korteren of langeren tijd ontstaan op deze roode plaats, nu eens hier en daar verspreide, dan weder digt bij elkander staande en zeer talrijke, kleine, puntige Acne-puisten, met eenen heldergelen inhoud, die na verloop van eenige dagen, zonder te barsten, tot koperkleurige korsten opdroogen. Stonden de vruchten afzonderlijk, dan vertoonen zich de korsten insgelijks zoo; bij eene talrijke, opeengedrongene uitbotting echter, wordt ook de geheele neus gelijkmatig met deze koperkleurige massa overdekt. Vallen de korsten af, dan vertoont zich de roode huid op het gevoel hard en ongelijk, en met teruggeblevene tepelvormige pericarpia der Acne-puisten, die aanvankelijk nog klein en naauwelijks rooder, dan het overige gedeelte van den neus zijn, bezet. Spoedig echter volgt er op de vroeger aangedane plaats en in eene grootere uitgestrektheid, eene nieuwe uitbotting en vorming van korsten, en aldus breidt zich de aandoening over het aangezigt uit. — Deze herhalingen verschijnen altijd menigvuldiger en rijkelijker, en na elke uitbotting is de roodheid der huid weder donkerder; de huidaderen zetten zich uit; de in het begin kleine verhevenheden worden steeds grooter en harder, tot volkomene uitwassen en knobbels; eindelijk zet zich zelfs het onder de huid gelegene celweefsel van den neus op; deze zwelt aanmerkelijk en misvormt aldus, door zijne aanhangels, die menigmaal ter grootte van erwten en

boonen zijn, en door de blaauwachtige donkere kleur, het aangezigt. Nu eens is hij en zijnen geheelen omtrek met heldergele punten (puisten) bezet; dan weder is hij met een koperkleurig, meestal dun overtreksel (korsten) bedekt, en eindelijk is hij soms geheel vrij, doch hoekerig en mismaakt. — Heeft de aandoening reeds lang geduurd, dan worden ook hier, even als bij Mentagra, dikwijls geene vruchten meer gevormd; maar de hoekerige, menigmaal druifvormige, naast en op elkander gehoopte, gespletene en zeer verschillend gevormde verhevenheden zweeten eene vloeistof uit, welke tot dunne korstjes en koperkleurige schubben stremt, en nemen daarbij steeds aan omvang toe. — De pijn is meestal gering en Comedones worden bij Acne rosacea, even zoo dikwijls als bij de andere soorten, aangetroffen.

Erkenning.

Behalve met de Comedones en velerlei soorten van dyscrasischen uitslag, van welke wij later zullen spreken, zoude Acne nog met Impetigo en Ecthyma kunnen verwisseld worden. De erkenning is echter gemakkelijk, omdat deze beide ziektevormen de vleeschachtige pericarpia, welke Acne voornamelijk kenmerken, missen; hunne puisten anders gevormd en grooter zijn, doch de uit hen gevormde korsten die der vinnen verreweg in dikte overtreffen en bij het afvallen wel roode vlekken, maar geene uitwassen achterlaten.

Oorzaken.

Alleen acne vulgaris simplex is aan beide geslachten evenzeer gemeen; alle andere soorten komen menigvuldiger en Mentagra uitsluitend bij mannen voor. — De eerste soort neemt men voornamelijk in den huwbaren leeftijd en het liefst bij blonde voorwerpen met eene zachte huid waar. Mentagra treft men het meest in den mannelijken ouderdom en in het afnemende levenstijdperk aan, en de 3de soort neemt doorgaans eerst in het 40ste

en 30ste jaar eenen aanvang. De beide laatste soorten heb ik meermalen bij personen met donkere haren aangetroffen. Voor acne rosacea schijnt in vele huisgezinnen eene erfelijke voorbeschiktheid te bestaan.

De gelegenheid gevende oorzaken der vinnen zijn dikwijls niet op te sporen. Menigmaal schijnen zij echter met afwijkingen in de diëet, met stoornissen in de spijsvertering en met ware onderbuiksziekten in verband te staan. Dit geldt voornamelijk van de 2 laatste soorten; men ziet deze veelal bij personen, die eene goede tafel houden, veel wijn drinken en daarbij weinig beweging hebben: zij gaan dikwijls gepaard met Podagra, Plethora abdominalis, Haemorrhoides en andere ziekten van het poortaderstelsel, en ik heb den rozendrup herhaalde malen bij voorwerpen waargenomen, die aan scirrhus ventriculi leden. Bij vrouwen is acne vulgaris niet zelden zamengesteld met stoornissen in de maandstonden, en in het afnemende levenstijdperk worden zij dikwijls door de 3de soort aangedaan. Of het gebruik van slechte zeep bij het scheren, de aanwending van schoonheidsmiddelen en dgl. niet soms het ontstaan van Mentagra zouden begunstigen, weet ik niet. Met de meening van Biett echter, dat acne indurata voornamelijk door zekere bezigheden met voorover gebogen hoofd, in de nabijheid van eenen vuuroven, zoude bevorderd worden, heb ik mij niet kunnen vereenigen.

B e l o o p , D u u r en U i t g a n g.

Het beloop van alle soorten van Acne is chronisch; slechts acne vulgare simplex verdwijnt bij eene matige uitbotting somwijlen in eenige weken, ofschoon zij ook, wegens talrijke herhalingen, niet zelden lang duren kan. De andere soorten verwijlen meestal eene reeks van maanden en jaren, ja soms, voornamelijk acne rosacea, het geheele leven door. Haar beloop is doorgaans zeer onbestendig; de latere uitbottingen komen menigvuldiger in den zomer, na afwijkingen in de diëet en dgl. voor,

terwijl de verschijnselen in den winter, bij eene matige levenswijze, een gepast voedsel enz. verminderen.

Neigt de aandoening tot genezing, dan laten de korsten los, er volgen geene verdere uitbottingen, de roodheid verliest zich, en de tepelvormige verhevenheden verdwijnen langzamerhand door eene onmerkbare afschilfering. Gewoonlijk blijven er kleine likteekens terug; slechts wanneer bij acne indurata of Mentagra enkele knobbeltjes door eene kwalijke behandeling tot verettering gebragt worden, ontstaan er ronde, witte, haarlooze likteekens. — Bij acne vulgaris volgt de genezing niet zelden vrijwillig, wanneer de zieken den eigenlijken mannelijken ouderdom bereiken, en ook Mentagra verdwijnt somwijlen in eenen meer gevorderden leeftijd, zonder dat de hulp der kunst behoeft te worden ingeroepen. Acne rosacea daarentegen blijft, eenmaal geheel gevormd, gewoonlijk het geheele leven door bestaan en biedt aan alle middelen wederstand. — Dyscrasien, voornamelijk venerische en klierziekte kunnen ook haren invloed op de uitbottingen van Acne uitoefenen, zamenstellingen en eenen uitgang in eene andere dyscrasische huidziekte te weeg brengen; ik heb eens eene met klierziekte zamengestelde, zeer hardnekkige Mentagra behandeld. Stofverplaatsingen echter en andere belangrijke uitgangen komen bij het geslacht Acne niet voor.

Voorzegging.

De vinnen zijn wel is waar geene gevaarlijke, doch menigmaal zeer misvormende en moeijelijk te genezene huidaandoeningen. Hare verschillende soorten volgen, met betrekking hiertoe, volgens de orde, in welke ik dezelve beschreven heb; acne simplex geneest ligter dan indurata, en Mentagra eer dan rosacea. Is de laatste eenmaal verouderd, de omvang van den neus vermeerderd, zijn er aderspatten aanwezig, en is de huid met wratten bezet, dan zijn alle middelen vruch-

teloos. Voor het overige heeft ook bij de andere soorten de duur der aandoening eenen grooten invloed op hare genezing.

L ij k o p e n i n g.

Het ontleedkundige onderzoek toont aan, dat de kern van elke Acne-puist een uitgezet smeerkliertje is, in welks omtrek het weefsel der lederhuid opgeloopen, vaster en opgezwollen is, en over hetwelk de opperhuid zich met eene kleine puist verheft. De vruchten van Acne onderscheiden zich hiernaar wezentlijk van de Comedones, die, zooals wij later zullen hooren, door eenvoudige ophooping der slijmkliertjes met het voortbrengsel hunner afscheiding gevormd worden.

B e h a n d e l i n g.

De geneeswijze verschilt naar gelang der soorten. — Bij a c n e v u l g a r i s moet eene meer ontstekingwerende diëet aangewend, met het gebruik van geestrijke middelen, kruiderijen enz. opgehouden worden, en bij eene rijkelijke uitbotting bij jonge, bloedrijke voorwerpen wordt de genezing door eene matige aderlating zeer bevorderd. Waar de uitslag met stoornissen in de diëet in verband staat, geve men braak- of zacht afvoerende middelen en wei, het versch uitgeperste sap of het Extr. of Decoct van Cichorium, Leontod. tarax., Radix graminis enz. Stoornissen in de maandstonden daarentegen vereischen de aan haar beantwoordende middelen. Daarbij moet men alles vermijden, wat bloedsophooping naar het hoofd zoude kunnen verwekken, zooals het oponthoud bij het vuur en in de zon, het arbeiden met voorover gebogen hoofd en dgl. Uitwendig worden, bij eene pas ontstane uitbotting, slechts verweekende verzachtende middelen, laauwe melk, Emuls. amygd. amar., Dct. malvae met aq. laurocer. en dgl. aangewend, en eerst langzamerhand gaat men, om de verhevene pericarpia te doen verdwijnen, tot de huidprikkelende middelen, b. v. Tinct. benzoës in water,

Solut. merc. subl. corr. (gr. iij — v op ℔ β) over. — Zijn deze middelen echter niet voldoende, heeft de aandoening den vorm van acne indurata, dan moet men bij eene nog strengere diëet en benevens het gebruik van drastische purgeermiddelen, tot de meer krachtige geneesmiddelen, tot met Merc. praecipit. alb. of met Jodium toebereide zalven zijne toevlugt nemen. Vooral is werkzaam het Sulphur. jodii, van 5 tot 10 en 15 grein op eene ons vet. Baden en damp-douches ondersteunen de werking dezer middelen en in zeer hardnekkige gevallen heeft Biett van de aanwending van blaartrekkende pleisters op de veranderde plaatsen der huid gunstige gevolgen gezien. Bij eene geringe terugwerking kan men ook wel inwendig zwavel, Antimonium en dgl. toedienen, Weilbacher-water laten drinken enz.; ontstaat er echter levendigere roodheid en zwelling, nieuwe uitbotting, verettering van enkele uitwassen enz., dan moet men alle prikkelende middelen achterwege laten en tot de ontstekingwerende middelen, de afvoerende zouten en, bij jonge, volbloedige voorwerpen, zelfs tot het lancet terug keeren.

Acne Mentagra vereischt wezentlijk dezelfde behandeling; ook hier moet benevens de inachtneming eener gepaste diëet meer ontstekingwerend worden te werk gegaan. Men make gebruik van verweekende wasschingen en omslagen, zette bloedzuigers, geve meer afvoerende middelen en dgl. en late den zieke elken prikkel, ook voornamelijk het scheren, vermijden; de haren worden met de schaar afgesneden en de korsten met warme melk losgeweekt. Wordt het beloop meer chronisch, dan gaat men langzamerhand tot de prikkelende middelen over, en damp-douches, praecipitaat-zalven, Jodium met deszelfs verschillende verbindingen zijn hier, even als bij acne vulgare indurata aangewezen, doch moeten ook met dezelfde voorzigtigheid gebruikt worden. Dat men ook hier de gastrische bezwaarnissen

enz. moet in het oog houden, spreekt wel van zelf, en de menigvuldigheid der herhalingen vordert, dat men zelfs na de genezing, nog eenen geruimeu tijd met eene doelmatige behandeling aanhoude.

De grootste zwarigheden in de genezing veroorzaakt a c n e r o s a c e a. Slechts in het begin der aandoening kan men bij eene gepaste, duurzame behandeling volkomene genezing verwachten; is de huid echter reeds ontaard, dan kan men ten hoogste eenen stilstand, nooit eenen teruggang der misvorming te weeg brengen. — De eerste voorwaarde tot eene behandeling, waarvan men zich eenig gevolg kan beloven, is eene gepaste diëet, en deze moet deswegens nog meer geregeld worden en nog minder verschillend zijn, dan bij acne vulgaris. Daarbij lette men voornamelijk op de stoornissen in het poortaderstelsel, die gewoonlijk eenen gelijken loop met de huidziekte houden, geve bij Plethora abdominalis of Haemorrhoides Extr. saponac. met middenzouten, bij Podagristen en pyrosis halonum de zuurtemperende middelen, namelijk Liq. subcarb. potass. met Rheum, zorge door klisteren, wei en dgl. voor behoorlijke ontlasting en regele door gepaste middelen de overige afscheidingen. Vertoont zich het gebrek bij vrouwen omstreeks den tijd van het wegblijven der maandstonden, dan kan men, behalve door de oplossende middelen, somwijlen door kleine aderlatingen aan den voet en voetbaden met koningswater, deszelfs verdere uitbreiding voorkomen. — Benevens deze aan de aanwijzing voor de oorzaken beantwoordende behandeling, verwaarlooze men echter ook de plaatselijke middelen niet. Het herhaalde aanleggen van bloedzuigers aan de neusvleugels en achter de ooren, wasschingen met eene Emuls. amygd. amar., en koude omslagen van azijn en water bewijzen dikwijls goede diensten. Wanneer de kleur geelachtig rood is, de aderen zich beginnen te verwijden en het gebrek met aanbeijen of onderdruk-

king der maandstonden zamengesteld is, kunnen ook wasschingen en stovingen met chlor. liquid., verdund zoutzuur of loodazijn van goed gevolg zijn. De aanwending van prikkelende middelen echter wordt, zelfs in latere tijdperken van dezen ziektevorm, zelden verdragen, en slechts bij eene groote zwakte der huid en zeer harde en ongevoelige uitwassen, mag men geestrijke wasschingen, zwakke Jodium-zalven en dgl. aanwenden.

e. *Vijfde Verwantschap. Seborrhoeae.*

Eenvoudige afscheidingsziekten van de smeerklieren der huid.

Synonymen. Hautschsmierflüsse. — De Maladies speciales des follicules sébacés van Rayer behooren grootendeels hiertoe.

Kenmerken.

De afscheiding van de smeerklieren der huid is vermeerderd en in hoedanigheid veranderd. — Nu eens wordt de afgescheidene stof in de klieren terug gehouden, hare uitloozingsbuizen verstopt en daardoor de klieren uitgezet; dan weder ontlast zij zich als eene olieachtige vloeistof, die tot vette schilfers opdroogt, vrij op de huid.

De Seborrhoeae zijn met betrekking tot de afscheiding van het smeer hetzelfde, wat de Ephidroses met betrekking tot de afscheiding van het zweet zijn, en zij onderscheiden zich van de 2de 3de, en 4de verwantschap der Eczematoses, even als het tegennatuurlijke zweet, door het gebrek aan ware pericarpia en vruchten. — De Ephidroses sluiten zich door het geslacht Amorpha aan de Acarpae aan, en het geslacht Comedo stelt den over-

gang van de Monocarpae tot de Seborrhoeae daar. Doch hoewel bij Acne ook de smeerklieren aangedaan zijn, zoo lijdt toch, zooals de verschijnselen en een ontleedkundig onderzoek aantoonen, behalve deze ook de haar omgevende lederhuid, en nemen de voornaamste toevallen, waaronder hoofdzakelijk de vorming van puisten, in dezelve haren oorsprong; bij de Seborrhoeae echter beperkt zich de aandoening tot de smeerkliertjes; zij zijn zuivere tegennatuurlijke afwijkingen van hunne afscheiding.

Verdeeling.

Ik geloof de hiertoe behoorende ziektevormen gevoegelijk in 2 Geslachten te kunnen afhandelen. Bij de eerste — Comedo — wordt het ziekelijke voortbrengsel der afscheiding in de klieren terug gehouden; bij de tweede — Seborrhagia — ontlast het zich op de huid. De andere door Rayer beschrevene aandoeningen dezer smeerklieren zijn uitgangen en ontaardingen der Comedones, en ik zal bij deze van haar gewagen.

XVII. Geslacht. Comedo.

De Huidworm.

—

Synonymen. Crinones, syrones, punctae mucosae var. — Acne punctata Will. — Varus comedo Alib. — Tannes. — Grubs. — Der Mitesser.

Afbeeldingen. Tab. VII. 8.

Kenmerken.

De afscheiding van de smeerklieren der huid is vermeerderd en de afgescheidene stof dik en taai; deze wordt in de klieren terug gehouden, verstopt hare uitloozingsbuizen en zet dezelve tot verhevenheden uit

welke de kleur der huid dragen, ter plaatse harer openingen met donkere punten aangeduid zijn en slechts door ontlasting van het in haar bevatte vocht, niet door uitdrooging of afschilfering, verdwijnen. — Wij kennen slechts ééne soort van ware Comedones.

Verschijnselen.

Voornamelijk die plaatsen der huid, welke rijk aan smeerkliertjes zijn, bij volwassenen hoofdzakelijk in het aangezigt, op den neus en aan het jukbeen, op den rug, in den omtrek der borsttepels enz.; bij kinderen echter dikwijl aan alle ligchaamsdeelen, ontstaan meer of minder talrijke, zeer kleine, in den aanvang gele, doch spoedig donkere punten, die in het begin niet verheven zijn. De huid is daarbij min of meer vetachtig op het gevoel, doch overigens geheel normaal. Langzamerhand echter zwellen de omschrevene plaatsen zonder eenige pijn tot kleine, halfkogelvormige, zeldzamer kegelvormige knopjes op, welke de natuurlijke kleur der huid dragen en aan hunne spits met de thans zwarte punten voorzien zijn. Meestal zijn zij niet grooter dan een speldekop. Drukt men eene zoodanige zwelling tusschen de nagels te zamen, of trekt men de zwarte punt voorzigtig met een fijn pincet uit, dan ontlast zich eene witgele, weeke, wormvormige zelfstandigheid en het knopje verdwijnt. De wijd open staande uitloozingsbuis der smeerklier is echter nog langen tijd zigtbaar, en niet zelden vult zich de ontledigde zak weder op nieuw. De uitgetrokkene zelfstandigheid, welke men vroeger voor eenen kleinen worm met eenen zwarten kop hield, is niets anders dan het verharde huidsmeer, hetwelk de klier aanvulde en uitzette en welks in de opening gelegene uiteinde. door aanklevende vuiligheid enz., donker gekleurd werd. Nooit ontlast zich uit den eenvoudigen huidworm, even als uit de Acnepuisten, etter. Dikwijls verschijnen er slechts enkele Comedones, welke alsdan weinig bedui-

dend zijn; soms echter ontstaan zij in grooter aantal en geven dan aan de huid een afkeer verwekkend graauw en zwart gestipt aanzien; de natuurlijke huidkleur verdwijnt, de levenswerkdadigheid neemt af, de huid wordt slap en vetachtig, en thans roept men dikwijls geneeskundige hulp in.

Erkenning.

Men heeft de Comedones, gedeeltelijk omdat zij menigwerf in vereeniging met Acne voorkomen, gedeeltelijk omdat ook bij de vinnen tevens de huidklieren aangedaan zijn, meestal als eene soort van Acne beschouwd. De erkenning is nogtans gemakkelijk, daar bij den huidworm noch de roode, vleeschachtige pericarpia, noch de puistjes, noch de korstjes van Acne voorkomen, en deze daarentegen de zwarte punt van Comedo, de huidsmeerprop, de uitwendige opening der klier enz. missen.

Oorzaken.

Men treft den huidworm in elken ouderdom en bij elk geslacht aan, doch veel menigvuldiger bij kinderen en jonge lieden, dan bij oudere personen, en terwijl hij bij kleine kinderen gewoonlijk geheel alleen bestaat, is hij omstreeks den tijd der huwbaarheid en in den mannelijken leeftijd meestal met Acne zamengesteld. Bij volwassenen beperkt hij zich doorgaans tot het aangezigt, de borst en den rug; bij kinderen daarentegen vertoont hij zich somwijlen over het geheele ligchaam. Eene weeke en daarbij slappe huid, blond haar en een meer phlegmatisch temperament stellen eene voorbeschiktheid tot denzelven daar, terwijl hij meer in het koude, dan in het warme jaargetijde voorkomt. Deszelfs uitwendige oorzaken zijn moeijelijk op te sporen. Onzuiverheid en verwaarloozing der noodige zorg voor de huid, menigvuldige verkoudheid der rijkelijk afscheidende huid en dgl. bevorderen deszelfs ontstaan en men ziet hem meer bij arme, dan bij welgestelde lieden.

Menigmaal echter schijnt hij ook met stoornissen in de spijsvertering en gebrekkige voeding in verband te staan, en nergens ziet men denzelven in zoo groot aantal, als bij slecht gevoede kinderen, of dezulke, die aan engelsche of klierziekte lijden.

Beloop, Duur, Uitgang.

Het beloop is altijd chronisch; de met hunne afgescheidene stoffen gevulde smeerkliertjes kunnen maanden lang in dezen toestand verblijven, zich, wanneer zij ontlast worden, weder aanvullen, en bovendien vormen zich, wanneer er eenmaal Comedones aanwezig zijn, voortdurend nieuwe; men ziet niet zelden personen, wier huid jaren lang met dezelve als bezaaid schijnt te zijn. Hun meest gewone uitgang is in genezing, alswanneer de huidsmeerpropjes uitgestooten worden en de smeerkliertjes tot hunne normale grootte terug keeren. Somtijds echter ziet men ook enkele Comedones, voornamelijk wanneer zij kwalijk behandeld worden, in ontsteking overgaan en met verettering der huidklieren eindigen. De uitwassen worden alsdan rood en hun omtrek donker gekleurd; zij worden hard, gevoelig en droog, nemen spoedig in omvang toe en ontlasten eindelijk eenen zeer kwalijk riekenden, dikachtige etter. Meestal duurt de verettering voort, tot dat de ziekelijke smeerklier geheel is uitgestooten, en laat alsdan een rondachtig, ingedrukt likteeken na. In andere gevallen ontaarden de huidwormen, nu eens slechts enkele, dan weder een vrij groot aantal derzelve op het voorhoofd, aan den neus, op den rug en aan de voorhuid der roede in Tumores folliculosi volgens Cooper (Tab. VII. 8ª.). — Deze gezwellen gelijken in den beginne volkomen aan buitengewoon groote Comedones; derzelver donkere punt merkt men bij hen ook op en dikwijls laat zich dezelfde zelfstandigheid uit hen drukken. Langzamerhand echter sluit zich de uitloozingsbuis, de zwarte punt verdwijnt, en het gezwel

bereikt de grootte eener erwt, kers of walnoot. Het is vrij week op het gevoel, geheel zonder pijn, heeft de natuurlijke huidkleur en laat zich vrij met de huid bewegen. Wordt het gezwel opengesneden, dan vertoont zich in een dun, glad, vliesachtig omhulsel — de uitgezette klier — gewoonlijk eene naar gekookt eiwit gelijkende, somtijds vette, wasachtige zelfstandigheid; somtijds heeft men ook haren, beentjes, kleine steenen en dgl. in zoodanige gezwellen gevonden en menigmaal ontstaat er Dermatokeras (vergel. bladz. 54.) uit hetzelve. Hebben zij zich eenmaal geheel ontwikkeld, dan blijven zij meestal het geheele leven door bestaan en slechts zelden zag men dezelve in verzwering overgaan. Nogtans vormen zich deze gezwellen niet alleen uit de Comedones, maar ook uit andere huidaandoeningen, welke de smeerklieren, hoewel ook secundair, aandoen; aldus zag Chelius dezelve na eene soort van hoofdzeer, Cooper na kwetsingen der huid enz. en dikwijls kan men geene oorzaak van hun ontstaan aantoonen. Ook kunnen deze smeerklieren verharden en aldus de Elevures ou granulations folliculeuses volgens Rayer, vormen (Tab. VII. 8b.), zijnde witachtige, kogelvormige korrels ter grootte van eenen speldekop, welke uit de met eene vette, witachtige, vaste zelfstandigheid gevulde klieren bestaan en bij kinderen en vrouwen voornamelijk gaarne aan de oogleden, wangen enz. voorkomen.

Voorzegging.

De Comedones en alle de uit dezelve ontstaande of met hen aanverwante aandoeningen der smeerklieren zijn, wel is waar, niet gevaarlijk, maar toch somwijlen zeer hardnekkig en misvormend. Wanneer zij met Atrophia en dgl. gepaard gaan, zijn zij dikwijls ongeneeslijk.

Behandeling.

Door eene strenge zuiverheid en een vlijtig baden en wasschen, kan men zich voor de huidwormen behoeden,

en wanneer er slechts enkele van dezelve aanwezig zijn, kunnen zij door deze middelen en het vlijtige uitdrukken der smeerpropjes genezen worden. Zijn zij daarentegen zeer talrijk, dan late men, volgens Henke, warme zeep- en zoutbaden aanwenden en wrijve daarbij de huid met eenen wollen lap, ten einde de Comedones te verwijderen. Heim beveelt het bestrijken der huid met honig en verweekende baden aan, en Ackermann heeft met de hand gedane inwrijvingen van een gistend, warm mengsel, bestaande uit tarwemeel, honig en gist van bier, dat men na eenige minuten weder afspoelt, om de huid met eenen wollen, met zeep besmeerden lap te wrijven, zeer werkzaam bevonden. Zijn de huidwormen verwijderd, dan wendt men, om hunne wederkeering voor te komen, geestrijke wasschingen, baden met potasch en eikenbast en dgl. aan, en wil men de huidaandoening duurzaam genezen, dan moeten gelijktijdig aanwezige Atrophia der kinderen, klierziekte enz. opgeheven worden. Worden de Comedones ontstoken, dan behandele men dezelve met eene Emuls. amygd. amar., afvoerende middelen, eene ontstekingwerende diëet enz. Tumores folliculosi wijken zelden voor de drukking, maar vorderen meestal het heelkundige mes. Niet altijd is het voldoende, den zak te splijten en deszelfs inhoud te ontlasten; zekerder gaat men te werk door het geheele gezwel uit te roeijen. De zich voordoende vleeschheuveltjes verdwijnen dikwijls van zelve; somtijds na prikkelende wasschingen; het spoedigste echter verwijdert men dezelve door de aanwending van den helschen steen.

XVIII. Geslacht. Seborrhagia.

De Huidvetvloed.

Synonymen. Fluxus sebaceus var. — Enduit gras ou cérumineux de la peau, Rayer. — Der Gneis.

Kenmerken.

De smeerklieren zijn in eene grootere of geringere uitgebreidheid, doorgaans zonder verandering van kleur, slechts zelden met eene zwakke roodheid, ligt opgezwollen, en ontlasten hare rijkelijk afgescheidene stoffen op de nabijgelegene huid, welke daardoor even als met olie bestreken schijnt. Deze vloeistof stolt, in aanraking met de lucht, tot witgraauwe, vetachtige schubben, die, in den beginne dun, met den tijd dikker worden en hare aanvankelijk lichte kleur van lieverlede in eene bruine of zwarte veranderen.

Verdeeling.

Men kan de Seborrhagia in twee soorten verdeelen, waarvan de eene bij volwassenen en de andere bij kleine kinderen voorkomt.

---

1. *Soort. Seborrhagia adultorum.*

De huidvetvloed der volwassenen.

Synonymen. Sudores oleosi var. — Inflammation des follicules sébacés Biett. — Het behoeft wel naauwelijks te worden aangemerkt, dat de met bovenmatige afscheiding gepaard gaande ziektevorm, geene ware ontsteking is.

Afbeeldingen. Tab. VII. 9.

Verschijnselen.

Deze zeldzaam voorkomende aandoening vertoont zich meestal in het aangezigt, doch ook somwijlen op andere deelen en nu en dan zelfs over het geheele ligchaam. De huid wordt, zonder van kleur te veranderen, min of meer ongelijk, even als met kleine, in regelmatige tusschenruimten staande verhevenheden bezet en vochtig, glanzend, als of zij met olie bestreken ware. Wischt men de vloeistof af, dan wordt de huid zuiver, doch is na eenige uren weder op nieuw met de vorige, olieachtige zelfstandigheid bedekt. Papier, met dezelve bevochtigd, verbrandt met eene helder witte vlam en eenen talkachtigen reuk. Blijft echter de vloeistof met de huid in aanraking, dan verdroogt zij spoedig tot weeke, witachtig gele schubben, die in den beginne slechts dun zijn en ligt kunnen worden losgereten, doch met den tijd dikker en, door het haar aanklevende stof en vuiligheid, donkerder, graauw, bruin en zelfs zwart gekleurd worden, uit meerdere lagen bestaan en vetachtig op het gevoel zijn. Zij hangen alsdan vast met de huid aaneen en veroorzaken, door dezelve los te scheuren, min of meer pijn; de huid onder dezelve is overigens met de geheel normale opperhuid bedekt, slechts zelden licht rood gekleurd en alleen door middel van een vergrootglas ziet men, dat de opening der smeerklier verwijd, dikwijls met gestold smeer verstopt, de klier zelve opgezwollen en haar omtrek licht rood gekleurd is. Worden de schubben niet van de huid afgehaald, dan blijven zij menigmaal maanden lang onveranderd, of zij vallen van tijd tot tijd, door het zweet losgemaakt, van zelve af en herstellen zich weder.

2. *Soort. Seborrhagia neonatorum.*

De huidvetvloed der pasgeborenen.

—

S y n o n y m e n. Tinea s. Pityriasis neonatorum. — Deze in het geheel niet zeldzaam voorkomende aandoening is, zooals naauwkeurige waarnemingen mij geleerd hebben, eene Seborrhagia. De meeste sehrijvers over huidziekten gewagen niet van haar.

A f b e e l d i n g e n. Tab. VII. 10.

V e r s c h ij n s e l e n.

Langzamer en onmerkbaarder dan bij de eerste soort scheidt zich, op de dun behaarde huid van het hoofd van pasgeborene kinderen, voornamelijk in de streek der groote fontanel, langzamerhand echter over het grootste deel van het behaarde gedeelte des hoofds eene vloeistof af, die de haren vochtig en kleverig maakt. Het weefsel en de kleur der leder- en opperhuid zijn onveranderd; spoedig echter vormen zich uit deze afgescheidene stoffen dunne, wit- geelachtige schubben, die vetachtig op het gevoel zijn. Deze groeijen met den tijd tot, dikwijls vrij dikke bladerachtige roven aan, welke nu eens geel, dan bruin of donkergraauw van kleur zijn, noch jeuking, noch pijn verwekken, en, met warm zeepwater of boter losgeweekt, ligt kunnen afgekrabd worden. De onderliggende huid vertoont zich alsdan iets gevoeliger en, even als bij de eerste soort, bespeurt men met het vergrootglas de uitloozingsbuizen der smeerklieren, doch nooit exanthematische vruchten of veranderingen der opperhuid. Niet zelden vernieuwt zich de afgehaalde schubachtige roof en, wordt de noodige zuiverheid niet in acht genomen, dan bevordert de aandoening het ontstaan van ongedierte en verhindert ook wel de uitwaseming van de huid des hoofds.

Erkenning.

Beide soorten zouden welligt, wanneer zich eenmaal de schubben gevormd hebben, met Pityriasis, Psoriasis, Psydracia enz. kunnen verwisseld worden; doch het gebrek aan alle vorming van vruchten, de vetachtige gesteldheid der schubben en de onder dezelve gelegene, geheel onveranderde opperhuid maken de erkenning gemakkelijk.

Oorzaken.

De eerste soort vertoont zich voornamelijk in den huwbaren en mannelijken leeftijd, bij personen met eene zachte, weeke huid, welke zich, ook in den gezonden toestand, door eene rijkelijke afscheiding van huidsmeer onderscheidt; kraamvrouwen, bij welke, behalve de andere afscheidingen, ook die der huidklieren zeer werkzaam schijnt te zijn, worden, volgens de waarnemingen van Biett, vooral ligtelijk door haar aangedaan. De gelegenheid gevende oorzaken kunnen doorgaans niet worden aangetoond; nogtans zag Biett haar nu en dan door de inwerking eener koude lucht op de verhitte huid ontstaan, en ook mij is een dusdanig geval bekend.

De tweede soort ziet men korten tijd, weinige dagen of weken na de geboorte ontstaan, en de bij het pasgeboren kind buitengewoon sterke ontwikkeling der huidklieren van het behaarde gedeelte des hoofds kan men als voorbeschikkende, den ongewonen invloed der koude lucht als aanleiding gevende oorzaak aanmerken; zij komt het meeste in den winter voor. Verwaarloozing der reiniging van het hoofd bevordert overigens het ontstaan en de spoedige vordering der aandoening.

Beloop, Duur, Uitgang.

De eerste soort verloopt somwijlen meer acuut; de vetachtige overdekking laat zich reeds na eenige weken los en herstelt zich niet. Menigvuldiger echter is haar beloop, even als dat van seborrhagia neonatorum,

chronisch; de roven blijven maanden lang op de huid zitten en, wanneer zij ook losgeraken, vormen zij zich gaarne op nieuw. — Andere uitgangen dan in genezing, verandering in het weefsel der huid, stofverplaatsingen en dgl., zijn nog niet waargenomen.

Voorzegging.

Deze is zeer gunstig; nooit is er gevaar aanwezig, en meestal gelukt de genezing ligt. Verspreidt zich seborrhagia adultorum over eene groote oppervlakte der huid, heeft zij reeds eenigen tijd bestaan enz., dan kan zij der behandeling jaren lang wederstand bieden en over het algemeen is zij hardnekkiger dan de tweede soort.

Behandeling.

Wanneer zich de eerste soort tot het aangezigt beperkt, dan bewijzen in het begin verweekende en verdoovende, later met aluin of plantenzuren vermengde wasschingen uitstekende diensten, en in hardnekkige gevallen beveelt Biett de damp-douches aan. Is zij daarentegen over grootere plaatsen der huid of het geheele ligchaam verspreid, dan moeten de laagsgewijze roven eerst door verweekende baden losgeweekt, baden met aluin, azijn, zoutzuur gebruikt, en een meer ontstekingwerende leefregel in het oog gehouden worden. Verwijlt de aandoening langer, dan gaat men ook hier langzamerhand tot prikkelende middelen, tot de dampbaden, de versterkende en opwekkende middelen, geestrijke wasschingen, runbaden en dgl. over. Eene sublimaat-oplossing met Tinct. benzoës bewees mij goede diensten. Inwendige middelen behoeft men doorgaans niet, ten hoogste maakt men gebruik van de afvoerende zouten.

Voor de tweede soort kan men zich vrijwaren, door het hoofd vlijtig met zeepsop of eene ligte Inf. flor. chamomill. af te wasschen. Heeft zij zich reeds gevormd, dan is het meestal voldoende, de laagsgewijze

roven met versche boter in te wrijven en alsdan met zeepwater af te wasschen. Herstellen zij zich echter weder, dan kan men, na eene soortgelijke reiniging, tot de aanwending van ligt versterkende wasschingen, aanvankelijk met eene Infus. Chamomill. roman., later met Dec. tormentill. en dgl. overgaan.

Zesde Familie. Phlogoses.

Ontstekingen der Huid.

Ik heb reeds bij de Eczematoses aangemerkt, dat ik het denkbeeld van ontsteking niet zoo ver uitbreid, als vele nieuwere schrijvers over de huidziekten, die, even als Rayer en anderen, overal van ontsteking spreken, waar zij roodheid zien, en deswegens niet slechts de meeste Eczematoses, maar ook het grootste gedeelte der Dermapostases en Dermexantheses voor ontstekingen der huid houden. Ik tracht, even als in alle organen en weefsels, zoo ook in de huid, den vermeerderden bloedtoevoer met deszelfs gevolgen naauwkeurig van de ware ontsteking af te scheiden, en mijne Phlogoses der huid onderscheiden zich door de volgende

Kenmerken.

a. *Physiologische.*

I. De huid is het oorspronkelijk, idiopathisch en gewoonlijk het eenig lijdende orgaan; nooit is de ware huidontsteking het voortbrengsel van eenig inwendig ziekteproces. Dat zich de ontsteking der huid, volgens den zamenhang van hare dieper gelegene weefsels, aan de spieren, klieren enz. mededeelen kan, geeft geene reden, om haar niet onder de idiopathische ziekten der huid (onder de Dermatonoses) te mogen rangschikken.

2. De meeste soorten van ontstekingen der huid beperken zich slechts tot enkele grootere of kleinere plaatsen van dit orgaan; phlogosis der geheele huid komt zelden voor.

3. De ontstokene plaats der huid zwelt op en wordt rood gekleurd. Deze roodheid is gelijkmatig, sterk, nu eens helder, dan donker, doch bloedrood, zonder bijmenging van geel of blaauw, en berust, zooals hare niet volkomene verdwijning onder den druk des vingers bewijst, niet op eene eenvoudige overvulling der vaten, maar op de vorming van een nieuw rood, eigenaardig weefsel in de huid.

4. De zwelling is op het gevoel gespannen en vast; de lederhuid schijnt op de ontstokene plaats dikker, en ligt strak en onbewegelijk tegen de onderliggende deelen aan.

5. De warmtegraad der door Phologosis aangedane huid is verhoogd en zoowel voor den lijder als voor den geneesheer merkbaar. De onderzoekende hand en de Thermometer worden een in het oog vallend onderscheid tusschen de ontstokene en gezonde plaatsen der huid gewaar, en de zieken klagen over eene brandende pijn, die somtijds kloppend en stekend wordt.

6. De afscheiding der ontstokene huid is doorgaans geheel onderdrukt; zij is op het gevoel droog, scheidt geen zweet of huidsmeer af, en zelfs de groei der opperhuid, der haren en nagels staat bij den hoogsten graad van ontsteking stil. Slechts bij enkele soorten, voornamelijk bij eenen zekeren graad van verbranding, scheidt de lederhuid — welligt nog meer in het tijdperk van vermeerderden bloedtoevoer, dan in de geheel ontwikkelde Phlogosis — eene heldere, waterachtige, naar de wei van bloed gelijkende vloeistof af, door welke de opperhuid in onregelmatige blazen opgeheven wordt.

7. De neiging tot afzonderlijk staande, omschrevene, zelfstandige vormingen is bij de ontstekingen der huid

zeer gering, en exanthematische vruchten, zooals de meeste Eczematoses die voortbrengen, komen bij haar niet voor. Hoewel ook tot enkele plaatsen der huid beperkt, zijn zij toch meestal van den gezonden omtrek niet scherp afgescheiden, en menigmaal draagt slechts het midden van het aangedane deel der huid het duidelijke kenmerk van Phlogosis, terwijl de buitenste omtrek meer de kenteekenen aanbiedt van eenvoudigen vermeerderden bloedtoevoer, meer weeke en geringe zwelling, onder den vingerdruk verdwijnende roodheid enz. Slechts bij enkele soorten, bij welke ook tevens het onder de huid gelegene celweefsel aangedaan is, b. v. bij Furunculus, vertoont zich eene meer rondachtige gedaante en eene schepere afperking der zwelling, hoewel niet van de roodheid.

8. Met dit gebrek aan afzonderlijk staande, organische vormingen staat het voorzeker ook in verband, dat de ontstekingen der huid, aan geenen bepaalden tijd gebonden, van eenen geheel onbepaalden duur zijn, waardoor zij zich niet slechts van de Dermexantheses, maar ook van vele Eczematoses onderscheiden.

9. Het zenuwstelsel neemt aan de ontsteking, door de gewaarwording van den verhoogden warmtegraad, met eene brandende, stekende, kloppende pijn aandeel. Deze pijn is aanhoudend en gestadig, en vermeerdert door alles, wat de lijdende plaats prikkelt, zooals aanraking, beweging enz.

b. *Anatomische.*

1. Nooit is de opperhuid, doch steeds de lederhuid, en bij vele soorten bovendien nog het onder haar gelegene celweefsel ontstoken.

2. De lederhuid is niet, zooals bij vele Eczematoses, slechts in hare oppervlakkige lagen aangedaan, maar gewoonlijk in hare geheele dikte.

3. Zij blijft ook na den dood rood gekleurd, en deze door de ontsteking verwekte roodheid verdwijnt gedu-

rende het leven niet, zooals bij de Dermaxantheses en Eczematoses. — Zij is gelijkmatig en vertoont zich niet slechts op de oppervlakte, maar ook in het weefsel en op de inwendige zijde der lederhuid.

4. De lederhuid is vaster, dikker en meer gespannen dan in den normalen toestand, en haar weefsel doet zich korrelachtiger en gelijkmatiger dan in de gezonde huid voor.

5. Deze veranderingen scheiden zich niet scherp van den normalen toestand af, maar men neemt in den omtrek der Phlogosis gewoonlijk de kenmerken van bloedsophooping, grooteren rijkdom aan bloed enz. waar.

6. Het onder de huid gelegene celweefsel is daar, waar het aan de ontsteking deel heeft genomen, vast, gespannen, bloedrijk en kan niet verschoven worden; in andere gevallen is het doorgaans opgeloopen.

7. Menigmaal vindt men in het weefsel der huid of in het onder haar liggende celweefsel, de voortbrengselen der ontsteking, zooals etter, uitstorting van lympha enz., over welker vorming en verhouding bij de uitgangen zal gesproken worden.

Deelneming van het geheele organismus.

Wanneer de ontstekingen der huid zich over groote oppervlakten uitstrekken, de personen jong, bloedrijk en prikkelbaar zijn, neemt het geheele vaatstelsel ligt en vroegtijdig aan de terugwerking aandeel; er verheft zich koorts, welke in mindere gevallen erethisch, doch ook dikwijls synochaal is. — Bij vele soorten, bijv. bij de Furunculi, die zich door de oorzaken en plaatselijke verschijnselen als zamengestelde ontstekingen der huid kenmerken, draagt de koorts dikwijls een min of meer gastrisch-roosachtig karakter.

Verspreiding, Mededeeling, Zamenstelling.

Gewoonlijk van een klein punt, hetwelk het meeste door de schadelijkheid getroffen werd, uitgaande, verspreidt zich de ontsteking nu eens meer, dan minder

spoedig, volgens den zamenhang, over de huid, nu eens over grootere, dan weder over kleinere oppervlakten, doch zeer zelden over de geheele uitgestrektheid van dit orgaan. De ontstokene plaatsen hebben meestal geene regelmatige gedaante; slechts wanneer het celweefsel mede aangedaan is (bij het geslacht Phyma) vormen zich omschrevene en rondachtige gezwellen.

Wat de mededeeling aanbetreft, zoo kan de Phlogosis, volgens den zamenhang, op de nabij gelegene slijmvliezen en, wanneer zij dieper indringt, op de spieren, peesvliezen en dgl., ofschoon dit naar verhouding zelden geschiedt, overgaan. -- Sprongsgewijze mededeeling echter — stofverplaatsing — heeft bij de zuivere ontsteking nooit plaats.

Even als in andere organen, zoo is ook in de huid het ziekteproces van Phlogosis zeer tot zamenstellingen geneigd en, zooals reeds vermeld is, gaat zij niet slechts vergezeld met de Eczematoses, maar de Hyperaemia, kan ook in andere ziektevormen, die met eenen werkdadigen vermeerderden bloedtoevoer naar de huid gepaard gaan, zooals in vele soorten der 2de en 3de Klasse, tot ontsteking opklimmen. Op deze wijze ontstaan vele overgangs- en tusschensoorten, zoogenaamde dyscrasische en exanthematische huidontstekingen, Dermapostases en Exantheses met een ontstekingachtig karakter. Nu eens behoudt de Phlogosis, dan de andere ziekte de bovenhand, en de erkenning der vermengde aandoening is dikwijls aan groote zwarigheden onderworpen. Bij vele ziektevormen echter is de zamenstelling zoo innig en duurzaam, b. v. bij den Furunculus met Erysipelas, dat zij als bijzondere soorten of variëteiten der huidontstekingen moeten worden aangemerkt.

Erkenning.

Men heeft de Eczematoses grootendeels voor ontstekingen der huid gehouden, doch de onderscheiding der eenvoudige afscheidingsziekten en der ware Phlo-

goses der huid, schijnt mij toe ligt te zijn. De ontstekingachtige roodheid is eene andere dan die der bloedsophooping; zij verdwijnt niet onder den vingerdruk, is niet zoo omschreven als de areola der Eczematoses en met eene sterkere zwelling en verhoogden warmtegraad verbonden. De pijn is brandend, stekend en kloppend, en vermeërdert merkelijk door de aanraking. Bijna nooit beperkt zich de ontsteking tot de oppervlakkige lagen der huid, maar neemt gewoonlijk de geheele lederhuid en menigmaal het onder de huid gelegene celweefsel in; de huid is deswegens op het gevoel hard en verdikt, en wordt niet zelden onbewegelijk. Terwijl de afscheiding bij de Eczematoses vermeerderd is, vertoont zij zich op de ontstokene plaatsen der huid bijna altijd onderdrukt, en de bij de voorgaande Familie zoo duidelijke neiging tot afzonderlijk staande vormingen, is bij de Phlogoses slechts in eenen zeer geringen graad merkbaar. Bovendien worden de Eczematoses doorgaans door andere oorzaken dan de ontstekingen te weeg gebragt en wanneer de eenvoudige afscheidingsziekten der huid niet met Phlogosis vergezeld gaan, zoo vormen beide ziekteprocessen verschillende uitgangen.

Waardoor zich de ontstekingen der huid van de andere Familiën, voornamelijk van de Typhoïden der huid en van verscheidene Dermexantheses onderscheiden, zal bij de behandeling van deze vermeld worden.

Oorzaken.

Behalve eene gevoelige, ligt kwetsbare huid bestaat er geene bepaalde voorbeschiktheid tot de Phlogoses van dit orgaan; zij komen in elken ouderdom en bij beide geslachten voor, doch het liefste op zoodanige plaatsen der huid, die, gewoonlijk onbekleed, het meeste aan den invloed van uitwendige schadelijkheden blootstaan.

De gelegenheid gevende oorzaken der zuivere ontstekingen bestaan steeds in onmiddellijke huidprik-

kels, en wel nu eens in werktuigelijke, zooals beleedigingen, drukking, kwetsingen en dgl., dan weder in den invloed der luchtsgesteldheid, zooals buitengewone koude, eene ruwe, scherpe lucht, of wel in scheikundige, zooals het vuur, scherpe, bijtende zelfstandigheden enz. — Met andere ziekten zamengestelde, vermengde Phlogoses der huid daarentegen hebben haar ontstaan dikwijls aan eenen anderen, niet de huid onmiddellijk treffenden invloed te danken, en, voornamelijk de roosachtige ontstekingen, toonen dezelfde afhankelijkheid eener eigenaardige luchtgesteldheid, als Erysipelas zelve, en vormen zich, even als deze bij gunstig weder, nu eens na verkoudheid, dan na afwijkingen in de diëet, dan weder na zeer ligte, anders geenerlei spoor nalatende, huidprikkels.

Voorkomen.

De zuivere ontstekingen der huid zijn nooit besmettelijk en, even als de oorzaken, welke dezelve te weeg brengen, vrij onafhankelijk van tijd en plaats. De roosachtige ontstekingen der huid daarentegen komen, benevens zuivere Erysipelas-vormen, het meeste in de lente en den herfst voor en kunnen, wanneer de tot roos aanleiding gevende luchtgesteldheid met den Genius morborum synochalis zamenkomt, wanneer de eerste de overhand heeft, wezentlijk epidemisch worden.

Beloop en Duur.

De ontstekingen der huid, nu eens acuut, dan weder chronisch verloopende, hebben over het algemeen geenen bepaalden duur, en kunnen nu eens in weinige dagen geëindigd zijn, dan weder maanden lang duren. Nogtans verloopen de meeste soorten acuut.

Uitgangen.

De hiertoe behoorende ziektevormen kunnen eindigen:

a. In volkomene genezing — door verdeeling.

Roodheid, pijn en zwelling verdwijnen; verliep de

ontsteking acuut, dan breekt er te gelijker tijd op de aangedane plaats, en was er koorts aanwezig, over het heele ligchaam een rijkelijk zweet uit; was het beloop echter meer chronisch, dan ontbindt zij zich door lysis. Zoowel in het eene als in het andere geval herstelt zich, na den afloop der ontsteking, de opperhuid van het aangedane deel onder eene meer of minder duidelijke afschilfering. Deze gunstige uitgang komt nogtans niet bij alle soorten dezer Familie voor; vele verdeelen zich nooit, andere zelden. — Herhalingen zijn bij enkele, voornamelijk bij de zamengestelde ziektevormen, menigvuldig.

b. In gedeeltelijke genezing. — door pseudo-krisis.

Even als bij andere ontstekingen ontstaat er ook bij die der huid uitstorting eener ziekelijke plastische lympha naar binnen, verliest zich de Phlogosis in hare voortbrengsels en vormt er zich pseudo-krisis. Dit komt in die der huid zelfs menigvuldiger dan in vele andere weefsels voor, en er zijn soorten, die altijd met dezelve eindigen. — Men neemt twee soorten van pseudo-krisis waar.

1. De uitstorting van lympha. — verharding. — Deze uitgang komt naar verhouding zeldzaam en slechts bij zoodanige soorten voor, bij welke, benevens de lederhuid, ook het onder haar gelegene celweefsel is aangedaan. Hij wordt ontleedkundig te weeg gebragt door afscheiding eener witgrijze, vaste, onregelmatig gevormde zelfstandigheid (plastische lympha) in het weefsel der huid en in het celweefsel, en geeft zich door de volgende verschijnselen te kennen: vooreerst, dat de omvang en zamenhang der ontstokene plaats aangroeijen, de pijn en roodheid daarentegen verminderen, en dat de krisis ontbreekt of onvolkomen is. Wanneer zich de verharding eenmaal geheel gevormd heeft, blijft zij gaarne het geheele leven door bestaan en

veroorzaakt, behalve de misvorming, somwijlen hindernissen in de beweging.

2. Verettering. — Deze is een zeer dikwijls voorkomend gevolg der huidontstekingen; bijna alle soorten kunnen in haar eindigen, en zij ontstaat schier altijd, wanneer de ontstokene huid van hare opperhuid of van een gedeelte van hare zelfstandigheid beroofd is, en zoodanige soorten, die gelijktijdig in het celweefsel huisvesten, zooals Pseudo-erysipelas, Furunculus en dgl., gaan ongelijk menigvuldiger tot verettering dan tot verdeeling over. Uit een ontleedkundig oogpunt beschouwd, is de verettering in eene ontbinding van het, in het ontstokene orgaan nieuw gevormde, roode parenchyma, in eene vloeibare dierlijke stof — etter — gelegen, en daardoor onderscheidt zij zich wezentlijk van de afscheiding der etterachtige en andere vloeistoffen op de oppervlakte der lederhuid, zooals die bij de Eczematoses en vele andere veranderingen der huid voorkomt, niettegenstaande men met den microscoop ook in deze, even als in den waren etter, die kogelronde bolletjes bespeurt, welke bijna in alle nieuwe vormingen van ziekelijke weefsels voorkomen en die niet als pathognomonische kenteekenen van de ware ontsteking en hare uitgangen kunnen worden aangemerkt. De verschijnselen echter van de zich in de huid vormende verettering bestaan in eene kloppende pijn op de ontstokene plaats, welke langzamerhand in een gevoel van drukking en zwaarte verandert; voorts in eene donkere roodheid, vermindering van den verhoogden warmtegraad, eene weekere, zuchtige zwelling, waarin men later vochtgolving bespeurt, en eene ontbrekende of onvolkomene krisis. Was de ontsteking wijd uitgestrekt, dan ontstaat er somwijlen duidelijke veretteringskoorts met nalatenden Typus, tusschenloopende huiveringen en vermeerderde afscheiding. Verschijnt de verettering in de gekwetste, van hare opperhuid beroofde lederhuid, bijv. bij verbran-

dingen en gelijksoortige Phlogoses, dan vormen zich geene etterholten, maar in de diepte der ongekwetste lederhuid en in het onder haar gelegene celweefsel ontstaan ettergezwellen, die op de gewone wijze geopend worden. Niet zelden verzakt de etter, of gaat de verettering op dieper gelegene deelen over; menigmaal duurt zij eenen langen tijd voort. Verdwijnt zij echter en volgt er genezing, dan laat zij likteekens na, die bij de verschillende soorten ook verschillend gevormd zijn en somwijlen eene niet onbeduidende misvorming en stoornis in de verrigtingen veroorzaken.

c. In andere ziekten.

Behalve de verdere verspreiding der ontsteking en verettering van de huid op naburige deelen, kan de overgang in andere ziekten daardoor worden te weeg gebragt, dat zich, bij dyscrasische, kwaadsappige voorwerpen de etterende oppervlakten en ettergezwellen in zweren veranderen. Bij eene verdere uitbreiding en te groote afscheiding van deze, ontstaat er ligtelijk uitteringskoorts en ware huidtering (Dermatophthisis). Verharde plaatsen der huid echter dienen somwijlen tot aantrekkingspunt voor dyscrasische afscheidingen, waardoor Scirrhus en Cancer kan ontstaan. Nogtans komen beiden zelden voor.

d. In gedeeltelijken dood — versterving — vuur.

Versterving is verreweg niet zoo menigvuldig het gevolg van ware ontsteking als de Ouden meenden, en mogt zij ook bij de Phlogoses der huid gemeenzamer, dan bij die van andere organen zijn, zoo is de verklaring hiervan toch meer in andere oorzaken, dan in de hevigheid der ontsteking te vinden. Zoodanige huidaandoeningen, die altijd in versterving overgaan, b. v. Anthrax, zijn geene ontstekingen, maar Typhoïden der huid. Bij ware ontstekingen komt deze uitgang voornamelijk onder de volgende verhoudingen voor.

1. Wanneer eenige schadelijkheid, hetzij werktuigelijke of scheikundige, een gedeelte der huid zoo hevig treft, dat haar vaat- en zenuwleven bijna oogenblikkelijk uitgebluscht wordt, zooals dit bij hevige kwetsingen en bij de inwerking van eenen hevigen graad van warmte of koude het geval is. In zoodanige gevallen ontstaat er dikwijls oogenblikkelijk en nog voor de ontsteking, welke zich in den omtrek van de afgestorvene plaats der huid vormt, gedeeltelijke dood en versterving.

2. Wanneer de reeds ontstokene huid, voornamelijk bij personen met eene geringe levenswerkdadigheid; voortdurend op nieuw geprikkeld, en het vaatleven op de ziekelijke plaats eindelijk uitgeput en door overprikkeling verlamd wordt. Dit is voornamelijk het geval bij dermatitis decubitus.

3. Wanneer de huidontsteking met vergiftiging zamengesteld is, en verlammend op het zenuwstelsel werkende, de verhouding van het bloed veranderende, nadeelige stoffen in de ontstokene huid ingevoerd zijn, zooals bij dermatitis venenata.

4. Wanneer door de aanmerkelijke zwelling, volgens de zamenstelling der deelen, eene zoodanige spanning ontstaat, dat in een gedeelte der huid of van het onder haar liggende celweefsel, alle gemeenschap belet, en de toevoer en terugvoer van het bloed verhinderd worden. Dit heeft in vele gevallen van pseudo-erysipelas, Onyxis enz. plaats.

Een hooge graad van hitte of koude en vele bijtmiddelen verwekken koudvuur, sphacelus; in alle andere gevallen vormt er zich heet vuur, gangraena. De huid wordt wankleurig, blaauwrood, groenachtig; hare opperhuid verheft zich tot blazen, die met eene kwalijk riekende, scherpe vloeistof (ichor) gevuld zijn, en laat los; de lederhuid en het celweefsel verweeken tot eene rotachtige massa en vallen met lappen af. In den omtrek echter duurt de ontsteking voort; er ontstaat, wan-

neer het betert, eene grensscheiding tusschen het gezonde en doode, en het laatste wordt eindelijk afgestooten. Is de versterving van eenige uitgebreidheid, dan vergezelt haar koorts met een traag, somwijlen rotachtig karakter. Zij gaat steeds met verlies van zelfstandigheid gepaard, geneest door vorming van vleeschheuveltjes, en laat likteekens achter.

e. *In den dood.*

De Phlogoses der huid kunnen op verschillende wijzen doodelijk eindigen:

1. Door de hevigheid der ontstekingskoorts, uitputting der werkdadigheid, verlamming van het hart. Dit komt zelden, hoewel somtijds bij algemeene verbrandingen en dgl. voor.

2. Door mededeeling der ontsteking aan andere gewigtige organen. Zelden wordt de op deze wijze ontstane ontsteking der slijm- en weivliezen doodelijk; menigvuldiger gaat de ontsteking, voornamelijk wanneer zij tot verettering geneigd, of deze reeds aangevangen is, op de aderen over, en de lijders sterven aan Phlebitis.

3. Door eene bovenmatige verettering en verzwering en de hiermede gepaard gaande uitteringskoorts; voornamelijk bij dyscrasische, zwakke voorwerpen.

4. Door versterving en torpide koorts.

De dood kan deswegens op zeer verschillende tijden, op de eerste wijze reeds na weinige uren, op de derde, eerst na verscheidene maanden volgen.

Voorzegging.

In verhouding tot de ontstekingen van inwendige gewigtige organen zijn de Phlogoses der huid doorgaans, wel is waar zeer onbeduidende gebreken, doch in vergelijking tot andere Dermatonoses behooren zij tot de meer gewigtige ziektevormen. Vele van dezelve kunnen, voornamelijk wanneer zij verwaarloosd zijn, niet zelden het leven in gevaar brengen. Daarentegen zijn de mees-

ten, vroegtijdig en gepast behandeld wordende, minder hardnekkig, dan vele Eczematoses. De voorzegging hangt voornamelijk af:

1. Van de uitbreiding. Over het geheele ligchaam verspreide Dermatitis, b. v. ambustionis, is menigmaal doodelijk.

2. Van de zitplaats. Ontsteking der huid aan het hoofd is altijd bedenkelijker, dan aan de ledematen.

3. Van de oorzaken. Door werktuigelijken invloed verwekte Phlogosis is minder gevaarlijk, dan die, welke door vuur, koude en dgl. is ontstaan.

4. Van de aangedane lagen der huid en van de mededeeling. Het is ongunstiger, wanneer het celweefsel mede aangedaan is, en nog erger, wanneer de aandoening zich op meer belangrijke organen voortplant.

5. Van de zamenstelling. Ware ontstekingen hebben eene betere voorzegging, dan zamengestelde, en zamenstelling met een roosachtig ziekteproces is gunstiger, dan die met vergiftiging.

6. Van het beloop. Acute ontstekingen zijn gevaarlijker; chronische moeijelijker te genezen.

7. Van de aanwezigheid en het karakter der koorts.

8. Van de uitgangen. Verharding is hardnekkig, doch zelden gevaarlijk; eene uitgebreide verettering daarentegen, voornamelijk in het onder de huid gelegene celweefsel en van hevige koorts vergezeld, kan den dood te weeg brengen. Nog erger is versterving, die, zonder zich te beperken, in den omtrek en de diepte toeneemt.

9. Van den ouderdom, de gesteldheid, den overigen gezondheidstoestand enz. der zieken.

Behandeling.

Het is slechts zelden mogelijk, de aanwijzing voor de oorzaken na te komen, omdat de meeste huidontstekingen door verschillenden, spoedig voorbijgaan-

den invloed ontstaan. Nogtans moet alles, wat op nieuw zoude kunnen prikkelen, van de ontstokene huid afgehouden worden; vreemde ligchamen moet men verwijderen, wanneer zich Decubitus wil vormen, de ligging veranderen, de lucht van de lijdende huid afhouden en dgl. meer. Nog andere aanwijzingen voor de oorzaken vorderen de zamengestelde ontstekingen, die menigmaal door schadelijkheden ontstaan, welke niet onmiddellijk de huid treffen.

Aan de ziekte-aanwijzing beantwoordt men door eene ontstekingwerende geneeswijze. Bloedzuigers, bloedige koppen en inkervingen maken, ten minste bij de meer belangrijke Phlogoses, de hoofdmiddelen uit, en bij eene grootere uitgebreidheid, een acuut beloop en ontstekingachtige koorts zijn zelfs aderlatingen noodzakelijk. Dikwijls is het raadzamer, bloedzuigers, bloedige koppen en dgl. in den omtrek der ontsteking, dan op de veranderde huid zelve aan te wenden. Bij eene pas begonnene ontsteking, welke door de huid treffende schadelijkheden ontstond, is, benevens de bloedontlastingen, de koude het werkzaamste middel en zijn — ten minste bij vele soorten, zoodanige geneesmiddelen het geschiktst, welke eene zamentrekking in het vaatstelsel te weeg brengen en alzoo de verdeeling bevorderen, zooals de zuren, Aqua Goulardi en andere loodverbindingen. Is daarentegen het lijden uit inwendige oorzaken ontsproten, heeft het reeds lang geduurd, is de huid op het gevoel vast, strak, hard en onbewegelijk, neemt het onder de huid gelegene celweefsel mede deel in de aandoening, bestaan er sporen van eene pseudo-krisis, dan mag de koude en dgl. niet meer aangewend worden; zij bevordert de verharding en vertraagt de verettering, die men dikwijls niet meer voorkomen kan. Warme omslagen van verweekende en verdoovende kruiden, inwrijvingen met Ungt. neapol. en Ol. hyoscyam. coct. zijn alsdan hier ter regter plaatse, brengen dikwijls

nog verdeeling aan en begunstigen, wanneer de verettering niet meer kan verhoed worden, hare vorming en de ontlasting van het ettergezwel.

De inwendige aanwending van geneesmiddelen is bij zuivere huidontstekingen slechts dan aangewezen, wanneer de hevigheid der koorts die vordert, en alsdan geve men dezelfde ontstekingwerende middelen, als bij de Eczematoses met eene ontstekingachtige koorts. Bij de zamengestelde ontstekingen zijn er echter nog verscheidene andere opgaven, die, naar het onderscheid der zamenstelling, door verschillende inwendige middelen vervuld worden; zoo geve men bij de roosachtige ontstekingen, om de gastrische onzuiverheden te verwijderen, nu eens braak-, dan purgeermiddelen, bij dermatitis venenata ammonium-verbindingen, om de inwerking van het gift op het zenuwstelsel tegen te werken, enz. Dat een ontstekingwerende leefregel de aanwending van ontstekingwerende middelen moet ondersteunen, spreekt van zelve.

Hoewel onder deze behandeling ook de meeste soorten en gevallen van ontstekingen der huid genezen, zoo zijn er toch vele soorten, die dikwijls langen tijd in eenen, het midden tusschen chronische ontsteking en verharding houdenden, toestand verblijven, en voor eenvoudige ontstekingwerende middelen doorgaans niet wijken. Hier, bij vele Perniones, Furunculi en dgl., is het, om spoedig tot het doel te geraken, noodzakelijk, de chronische ontsteking door onmiddellijke huidprikkels tot acute te doen opklimmen, of in verettering te doen overgaan, en er bestaan te dien opzigte gevallen van ontsteking der huid, in welke de prikkelende geneeswijze in aanmerking komt.

De aanwijzingen voor de uitgangen verschillen naar hun onderscheiden voorkomen. Ontstaan er krises, dan worden deze op eene gepaste wijze geleid, terwijl men gedurende de beterschap, wegens het

gevaar van terugkeering, nog eenen bijzonderen leefregel in het oog moet houden.

Verharding vereischt de prikkelende middelen, met welker aanwending men echter, wanneer de ontsteking zeer uitgebreid was en er nog pijn aanwezig is enz., zeer voorzigtig moet zijn. Dampbaden, dampdouches, geestrijke en versterkende baden en wasschingen, Jodiumzalven en dgl. bewijzen nu en dan goede diensten, terwijl hunne werking dikwijls door de drukking en opwekking van andere afscheidingen wordt ondersteund. Menigmaal echter blijven alle middelen vruchteloos; zelfs nieuwe ontsteking verdeelt de verharding niet, maar vermeerdert haar, en alleen het mes van den Heelkundige kan nu en dan, door verwijdering van het schadelijke deel, velerlei bezwaarnissen en het gevaar van ergere ontaarding afwenden.

Verettering, wanneer zij eenmaal aangevangen is, kan niet meer belet en moet bevorderd worden. Meestal zijn de bovengenoemde middelen toereikend; bij niet prikkelbare voorwerpen kunnen echter ook meer krachtige plaatselijke middelen, Ungt. digest., harspleister en dgl. noodzakelijk worden. Wanneer de etter eene vrije uitloozing heeft, zoo als bij beleedigde oppervlakten, en deszelfs afscheiding niet te overvloedig is, bepaalt zich de geneeswijze hiertoe. Heeft de verettering echter in de diepte der lederhuid of in het celweefsel plaats, dan moet het ettergezwel vroegtijdig geopend en ontlast worden. Menigmaal is een ligt drukverband voldoende, om de genezing eener etterholte te bewerkstelligen. Duurt de verettering echter lang voort, wordt zij te rijkelijk, verzwakt zij de zieken, ontstaat er uitteringskoorts enz., dan moet zij door zamentrekkende middelen beperkt worden, en eene meer versterkende behandeling en leefregel de geheele gesteldheid verbeteren. Dit is voornamelijk het geval, wanneer bij dyscrasische voorwerpen de verettering tot verzwering over-

gaat en alsdan moeten de versterkende middelen gepaard gaan met eene aan de aanwezige Dyscrasie overeenkomstige behandeling. Zoodanige veretteringen zijn het ook, bij welke zich gaarne Phlebitis voegt, en men moet derhalve hoofdzakelijk bij haar, deze gevaarlijke zamenstelling in het oog houden en hare eerste sporen volgens de regelen der kunst behandelen.

Ontstaat versterving, dan komen in het algemeen, zoowel plaatselijk als inwendig, de prikkelende middelen te stade; doch naar de verschillende oorzaken der versterving bij de verschillende soorten, kunnen ook andere geneesmiddelen en eene andere behandeling noodzakelijk zijn, van welke later zal gesproken worden. Ten einde de natuur in hare pogingen, om door ontsteking eene grenslijn tusschen het afgestorvene daar te stellen en dit door verettering af te stooten, te ondersteunen, geve men plaatselijk omslagen van aromatische kruiden, Decoct. cortic. peruv. et querc., wijn, Spiritus saponato-camphor. en dgl., zalven met terpentijn, Ammonium en soortgelijke middelen en diene inwendig — tevens op de torpide koorts werkend — Decoct cort. peruv. met kamfer en Naphta, Serpertaria, Valeriana, Moschus, wijn en meer anderen prikkelenden kost toe. Stooten zich de afgestorvene korsten af, dan wordt de terug blijvende etterende oppervlakte, even als elke andere, behandeld. Beperkt zich de versterving echter niet, dan kan, wanneer de zitplaats der aandoening dit gedoogt, slechts de afzetting van het deel het leven redden. Zij is ook menigmaal bij eene diep voortgaande, zeer uitgestrekte verettering, zoo als die voornamelijk bij dermatitis pseudo-erysipelas voorkomt, het laatste hulpmiddel.

Verdeeling.

Ik onderschei 3 geslachten van de Phlogoses der huid: Dermatitis, de uitgebreide, oppervlakkige huidontsteking, Phyma, de omschrevene, afgeperkte, ont-

stekingachtige zwelling der huid, welke niet zelden begint in de smeerkliertjes, en aan welke steeds het onder de huid gelegene celweefsel mede aandeel neemt, en Paronychia, de ontsteking der, de nagels voortbrengende en omgevende, huidweefsels. Elk dezer geslachten heeft, naar gelang der verscheidenheid in gedaante, beloop, oorzaken en zamenstellingen, verschillende soorten en variëteiten.

---

1. Geslacht. Dermatitis.

De Huidontsteking.

S y n o n y m e n. Gedeeltelijk het geslacht Erythema bij Plenk, Willan, Rayer en anderen.

K e n m e r k e n.

Eene levendige roodheid der huid in eene grootere of geringere uitgebreidheid, die, ten minste op haar sterkste punt, onder den vingerdruk niet verdwijnt en zich van lieverlede in den omtrek verliest, zonder omschrevene, wel echter met eene algemeene zwelling, met eene brandende, stekende pijn, die door de aanraking vermeerdert, met eene grootere vastheid, meestal onderdrukte afscheiding en verminderde beweegbaarheid der aangedane plaats; bij eene grootere uitbreiding gewoonlijk met koorts, die menigmaal het ontstekingachtige karakter draagt, vergezeld.

V e r d e e l i n g.

Ik onderschei 5 soorten van dit geslacht, die zoowel met betrekking tot hare verschijnselen, als tot de oorzaken en geneeswijzen, van elkander afwijken. De beide laatste zijn geene zuivere ontstekingen.

---

1. *Soort. Dermatitis simplex.*

De eenvoudige huidontsteking.

Synonymen. Erythema ab attritu, ab igne, a gelu, ab applicatis acribus enz. Plenk. — Gedeeltelijk het Erythema intertrigo van Batem. en voor het grootste gedeelte het Erythème idiopathique van Rayer. — Erythème paratrime et par adustion Alib.

Verschijnselen.

De huid wordt, in eene grootere of geringere uitgebreidheid, helder rood en de zitplaats van eene brandende, stekende pijn. Aanvankelijk verdwijnt de roodheid nog onder den vingerdruk en de huid is op het gevoel week, doch langzamerhand blijft de roodheid, ten minste in het middelpunt harer uitbreiding, tegen den vingerdruk bestand, de huid zwelt, zonder sterk begrensd te zijn, op, is op het gevoel heet, droog, hard en gespannen en voor de aanraking zeer gevoelig. Hare beweegbaarheid over het onderliggende celweefsel is verminderd, doch het laatste zelf niet ziekelijk veranderd; de ontsteking beperkt zich tot de lederhuid. Koorts vergezelt deze soort gewoonlijk niet, en waar zij zich bij prikkelbare personen of bij eene grootere uitgebreidheid verheft, is zij erethisch.

Erkenning.

Deze ziektevorm zoude met Amorpha kunnen verwisseld worden, doch de verschillende oorzaken, de bij het smarten rijkelijk en eigenaardig afscheidende huid, terwijl zij bij Dermatitis droog is, de verweeking der huid bij de Eczematoses enz. maken de erkenning zeker.

Oorzaken.

De eenvoudige huidontsteking ontstaat het menigvuldigst door werktuigelijke schadelijkheden, zooals het wrijven der huid, drukking, kwetsingen en dgl. Doch

ook eene zekere, tot voortbrenging van andere soorten van Dermatitis niet toereikende graad van hitte en koude, vele scherpe stoffen, zooals zuurdeeg, mierikwortel en dgl. kunnen haar te weeg brengen, en zij is het tevens, die verschillende huidziekten, voornamelijk de Eczematoses, vergezelt. De meeste der opgenoemde schadelijkheden veroorzaken primair slechts eenen vermeerderden toevoer van bloed naar de huid, welke eerst later, onder gunstige verhoudingen, tot ontsteking opklimt.

Beloop, Uitgang en Voorzegging.

Het beloop is bijna altijd acuut en de meest gewone uitgang is in verdeeling. Slechts zelden, wanneer de schadelijke inwerking eene kwetsing der lederhuid veroorzaakte, of de ontsteking zich bij andere huidaandoeningen voegde, ontstaat er eene oppervlakkige verettering van weinig belang. De voorzegging is derhalve zeer gunstig en wordt slechts, wanneer de aandoening zich tot het celweefsel uitstrekt, en alzoo meer tot de volgende soort overgaat, bedenkelijker.

Behandeling.

Verwijdering van alle huidprikkels, rust, koude omslagen zijn in eerst beginnende gevallen voldoende; wanneer het lijden heviger is, worden bloedzuigers, baden met loodazijn, Aqua Goulardi, Foment. Schmuckeri en dgl. aangewend en eene ontstekingwerende diëet aanbevolen. Bij eene gekwetste, van hare opperhuid beroofde lederhuid kan men de pijn verminderen door het bestrijken met zachte oliën en zalven, het opleggen van goudglid en dgl. Ontstaat er verettering, dan wordt zij volgens de opgegevene wijze behandeld. Gaat dermatitis simplex in de volgende soort over, dan volge men ook de behandeling van deze.

2. *Soort. Dermatitis pseudo-erysipelas.*

De roosachtige huidontsteking.

—

Synonymen. Gedeeltelijk het Erysipelas phlegmonodes van verschillende schrijvers. — Pseuderysipelas Rust. — Phlegmone telae cellulosae Pauli. — Telomalacia Balling. — Das falsche Rothlauf, die Zellgewebsentzündung.

Afbeeldingen. Tab. VIII. 1.

Verschijnselen.

Deze soort van huidontsteking, welke zich voornamelijk door de deelneming van het onder de huid gelegene celweefsel van de vorige onderscheidt, vormt zich, nu eens van buiten naar binnen, uit dermatitis simplex, dan weder van binnen naar buiten, terwijl alsdan eerst het celweefsel en vervolgens de huid ontstoken wordt. In het eerste geval ontstaat zij met de verschijnselen der eerste soort, en eerst langzamerhand wordt de zwelling aanmerkelijker en vaster, de huid geheel en al onbewegelijk over de onderliggende deelen, de pijn hevig, stekend en over het geheele deel verspreid, de roodheid donkerder enz. Geheel anders is het beloop in het tweede, menigvuldiger voorkomende geval. Het lijden begint hier met eene aanvankelijk zachtere, doch spoedig zeer hevige, stekende, verscheurende pijn in de diepte, die zonder nalating voortduurt, weldra aan uitgebreidheid toeneemt en, zoowel door beweging als aanraking van het ziekelijke deel, aanmerkelijk vermeerdert. Daarbij is de huid gespannen, droog, hare afscheiding geheel onderdrukt, haar warmtegraad verhoogd, doch hare kleur in het begin onveranderd; eerst langzamerhand wordt zij met eene aanvankelijk bleeke, van lieverlede toenemende en eindelijk sterke, donkerroode kleur overdekt. Te gelijker tijd zwelt het lijdende

deel op, deszelfs omvang wordt doorgaans gelijkmatig een vierde tot de helft grooter, en zijne beweegbaarheid houdt geheel op. De zwelling is strak, veerkrachtig en hoewel ook op de oppervlakte glad en gelijkmatig, nogtans in de diepte menigmaal hoekerig en op verschillende plaatsen van eene onderscheidene vastheid. De huid is brandend heet op het gevoel, glanzend, donkerrood, geheel en al onbewegelijk, en de pijn onverdragelijk. Gewoonlijk verheft zich reeds in de eerste dagen der aandoening koorts, welke meestal het synochale karakter draagt.

Erkenning.

De hevigere pijn, de sterke, uitgebreide zwelling, aan welke voornamelijk het celweefsel aandeel neemt, de hevige ontstekingachtige koorts enz. onderscheiden deze soort van de voorgaande. — Hoedanig zij zich van het ware Erysipelas onderscheidt, zullen wij bij hetzelve vernemen.

Oorzaken.

Men neemt pseudo-erysipelas dikwijls bij jeugdige, krachtige, volbloedige voorwerpen waar, doch het komt ook niet zelden bij zwakke, afgeleefde, oude personen voor. Het menigvuldigste vertoont het zich aan de ledematen, voornamelijk de onderste, doch kan voor het overige ook aan alle andere ligchaamsdeelen verschijnen. Alle schadelijkheden, welke dermatitis simplex veroorzaken, kunnen ook dezen, meer belangrijken ziektevorm te weeg brengen, doordat de eerste soort tot de tweede opklimt; men ziet hem echter ook primair, na eenigen werktuigelijken invloed zonder kwetsing der huid, opkomen. Somwijlen ontstaat hij ook door het vatten van koude en de hem vergezellende koorts heeft dan een meer rheumatisch voorkomen. In andere gevallen (en wel voornamelijk bij zwakke en kwaadsappige voorwerpen) is hij slechts het uitwerksel van een dieper wortelend lijden en gaat tot ontsteking en verettering der ban-

den en beenderen over; ja men wil hem in Typhus, scharlaken- en tusschenpoozende koorts enz., als stofverplaatsing en krisis, wezentlijk met goed gevolg waargenomen hebben.

Beloop, Duur, Uitgang.

Het beloop is acuut, doch de ziekte is zelden voor de 2de of 3de week geëindigd en wordt niet zelden wegens hare uitgangen chronisch. Zij kan eindigen:

a. In genezing, terwijl de pijn langzamerhand nalaat, de roodheid en zwelling verdwijnen, de afscheiding der huid wederkeert en de opperhuid in groote platen afschilfert. Te gelijker tijd ontbindt zich de koorts door duidelijke krisis, rijkelijk zweet en bezinksel in de pis.

b. In gedeeltelijke genezing en wel door verschillende pseudo-krises.

1. In verharding. Deze uitgang komt zelden en bijna altijd slechts aan de onderste ledematen voor. Onder de opgegevene verschijnselen blijft er eene wanvormige, harde zwelling van het aangedane deel terug, die door hare zwaarte en vastheid deszelfs bewegingen belemmert. Het onder de huid gelegene celweefsel is op het gevoel hard, ongelijk en knobbelig, en langzamerhand verdikt zich ook de op hetzelve liggende huid, wordt vuil, wankleurig, met schubben bedekt, met kloven bezet enz. Men heeft deze ontaarding nu en dan zelfs als Elephantiasis (spuria) cruris beschreven.

2. In verettering. Menigvuldiger dan in verdeeling gaat pseudo-erysipelas in verettering over. De pijn wordt kloppend, de koorts vermindert in hevigheid, en de vroeger aanhoudende hitte wordt door huiveringen afgebroken; de roodheid wordt steeds donkerder, de zwelling weeker, deegachtig, ongelijk, en hier en daar ontstaan er wankleurige, pijnlooze vlekken, onder welke men vochtgolving bespeurt. Op deze plaatsen breekt de huid langzamerhand door, en er ontlast zich,

uit talrijke openingen, eene aanmerkelijke hoeveelheid dunne etter, die met vlokken en lappen, het overschot van het celweefsel, vermengd is. Tevens verheft er zich met vernieuwde hevigheid koorts, welke echter thans het karakter van uittering draagt.

c. In andere ziekten. Menigvuldiger dan andere soorten van Dermatisis breidt zich deze van de huid en het celweefsel tot de spieren, banden en beenderen uit, en voornamelijk zij, en de door haar te weeg gebragte verettering in het celweefsel, gaat dikwijls met Phlebitis vergezeld. Even als overal kan ook hier de verettering tot eene dyscrasische verzwering overgaan.

d. In versterving. De verettering gaat bijna altijd met sporen van versterving gepaard; de vrijwillige doorboring der huid wordt door haar te weeg gebragt. Bij eene grootere zwelling en spanning, in de nabijheid van peesvliezen, bij zieken van eene slechte gesteldheid en bij eene ongepaste behandeling, ontstaat er echter, ook zonder verettering, somtijds versterving, wordt het aangedane deel blaauw, gevoelloos, de koorts torpide, en stooten zich huid, celweefsel, spieren enz. in verstorvene lappen af.

e. In den dood. Doodelijk wordt pseudo-erysipelas slechts zelden door de hevigheid der synochale koorts, menigvuldiger door de uitteringskoorts, welke de verettering vergezelt, door bijkomende Phlebitis of door versterving.

Voorzegging.

Deze is altijd twijfelachtig, en pseudo-erysipelas eene der gevaarlijkste soorten van de Phlogoses der huid. De ziekte is des te gevaarlijker, hoe uitgebreider zij is, hoe nader hare zitplaats bij het hart ligt, hoe minder mogelijkheid er bestaat om de oorzaken te verwijderen, hoe heviger de haar vergezellende koorts is en hoe langer zij reeds geduurd heeft. Jonge, krachtige voorwerpen staan minder aan gevaar bloot dan zwakke; en het is be-

ter wanneer zich het lijden van buiten naar binnen, dan wanneer het zich in eene omgekeerde rigting ontwikkelt. Eene uitgebreide verettering met uitteringskoorts, versterving of Phlebitis, bedreigen altijd het leven. Verharding is wel is waar niet doodelijk, maar zij brengt eene lastige, meestal ongeneeslijke ontaarding te weeg.

Behandeling.

Deze ziektevorm vordert eene meer inwerkende ontstekingwerende behandeling, dan de eerste soort. Een herhaald aanleggen van een genoegzaam aantal bloedzuigers, warme stovingen met loodwater of met eene Inf. flor. chamom. ℔ ij, Acet. lytharg. ℥ β—℥ j en Tinct. opii. simpl. ℥ β—ʒ vi, verweekende dampbaden, inwrijvingen met Ungt. neapolit. en dgl. bewerken, wanneer zij door eene strenge, algemeene ontstekingwerende behandeling, aderlatingen, diëet, middenzouten enz. ondersteund worden, in het begin der ziekte, nu en dan nog verdeeling. Gaf het vatten van koude en nattigheid tot het lijden aanleiding, dan moet bovendien, door Tart. emetic., Sal. ammon., Liq. ammon. acet. en dgl., de afscheiding opgewekt worden. Vertoonen zich sporen van verettering, dan kan zij niet meer tegengegaan, maar moet bevorderd worden, en nooit mag men de opening van het ettergezwel aan de natuur overlaten, maar men is verpligt, zoodra men vochtgolving bespeurt, groote, diepe insnijdingen te maken, ten einde zich de inhoud der geheele holte zoude kunnen ontlasten. Om de genezing der etterende oppervlakte te bevorderen, wende men, naar den graad van terugwerking, nu eens verweekende, doch ook dikwijls en nog menigvuldiger, opwekkende en prikkelende omslagen en inspuitingen uit een Decoct. querc., salic., chinae of eene Inf. spec. aromatic. aan, en waar de verzwakking groot is, bewijzen zelfs Spir. camph., roode wijn, Tinct. myrrhae en dgl., goede diensten. Door eene gepaste inwendige behandeling en diëet moet men trachten, de uitteringskoorts

voor te komen en de krachten te ondersteunen. Vormt zich verharding, dan zijn prikkelende baden, Jodiumzalven en de drukking, hoewel meestal vruchteloos, aangewezen, en bij versterving geve men plaatselijk de bovengenoemde prikkelende, doch inwendig, om de torpide, rotachtige koorts tegen te gaan, opwekkende geneesmiddelen en de zuren. Phlebitis, dyscrasische verzwering en soortgelijke uitgangen vereischen de hun eigene behandeling. Wanneer echter Pseudo-erysipelas slechts het uitwerksel eener in de gewrichtsbanden, het beenvlies of de beenderen huisvestende aandoening is, of wanneer eene te groote verettering of steeds voortgaande versterving het leven in gevaar brengt, dan is de afzetting van het deel het eenige redmiddel.

3. *Soort. Dermatitis ambustionis.*

De huidontsteking door verbranding.

Synonymen. Combustio. — Ambustio. — Verbrennung. — Brulure. — Burns. — Verbranding.

Ik heb reeds vermeld, dat een verhoogde warmtegraad of eenig ander overeenkomstige invloed, dermatitis simplex zoude kunnen te weeg brengen, en de eerste graad van verbranding der Heelkundigen, de Brulure erythemateuse van Rayer, behoort tot de eerste soort van Dermatitis. Een sterkere graad van hitte enz. verwekt echter eenen eigenaardigen vorm van huidontsteking, welke zich door het ontstaan van blazen of korsten van de andere onderscheidt, en die ik als eene bijzondere soort beschrijf.

1. *Variëteit. Dermatitis ambustionis bullosa.*

De blaasvormige verbranding.

—

S y n o n y m e n. Brulure vesiculeuse et bulleuse Ray. — De 2de graad van verbranding volgens Dupuytren en Dzondi; de derde volgens Chelius. — Die Brandblasen.

V e r s c h ij n s e l e n.

Onmiddellijk na de inwerking der schadelijkheid kleurt zich de huid, onder eene hevig brandende pijn rood, terwijl de haar bedekkende opperhuid zich tot onregelmatige, nu eens kleinere, dan grootere blazen verheft, die nu eens met eene waterachtige, heldere, dan met eene lichtgeelachtige vloeistof gevuld zijn. In den omtrek dezer eerste blazen ontstaan spoedig daarop nieuwe en groote, en de verbranding stelt thans eene meer of minder groote, sterk roode, met blazen bezette vlek daar, welke eene hevige pijn veroorzaakt, en waar ter plaatse niet alleen de huid, maar ook het celweefsel opgezwollen is en de lederhuid niet meer over de onderliggende deelen kan bewogen worden. Eene groote, roode areola omgeeft de plaats. — In vele gevallen, voornamelijk bij verbrandingen door zeer heete vloeistoffen, barsten de brandblazen, bijna oogenblikkelijk na haar ontstaan, en de verbrande huid wordt van hare opperhuid beroofd; in andere barsten zij later en ontlasten haren inhoud. Alsdan wordt pijn en prikkeling gewoonlijk des te heviger; de blootliggende lederhuid is donker rood gekleurd en wordt spoedig met een week, wit, slijmachtig schijnvlies bedekt, en begint in verettering over te gaan. Somwijlen echter barsten de blazen ook niet, hare vloeistof wordt troebel en zij verdroogen tot laagsgewijze korsten. Strekt zich de verbranding over groote oppervlakten der huid, en wel in

de nabijheid van belangrijke organen uit, dan ontstaat er weldra koorts, die in geringere gevallen het eretische, doch ook menigmaal het synochale karakter draagt, en niet zelden hebben er, benevens de huidontsteking, Phlogoses of hevige bloedsophoopingen in inwendige organen plaats.

---

2. *Variëteit. Dermatitis ambustionis escharotica.*

De korstvormige verbranding.

S y n o n y m e n. Brulure gangréneuse Rayer. — De derde graad van verbranding volgens Dupuytren. — De vierde graad volgens Dzondi en Chelius. — Die Brandschorfe.

V e r s c h ij n s e l e n.

Bij dezen ziektevorm heeft de inwerkende schadelijkheid den organischen zamenhang van een grooter of geringer gedeelte van het onder haar gelegene celweefsel en zelfs van nog dieper gelegene deelen verstoord, en het orgaan in eene, nu eens dikkere, dan dunnere korst van eene aschgraauwe, bruine of zwarte kleur herschapen, die meer of minder droog, hard en geheel en al gevoelloos is. In den omtrek van deze korst echter verschijnt hevige ontsteking, die menigmaal met brandblazen verbonden is en bijna nooit op de huid beperkt blijft, maar dieper indringt, doorgaans met den tijd nog toeneemt, en neiging heeft, de brandkorst door verettering af te stooten. Is de verbranding slechts eenigzins uitgebreid, dan neemt men ook hier, even als bij dermat. amb. bullosa, koorts waar, en bij beide variëteiten worden, in meer hevige gevallen, personen met een prikkelbaar zenuwstelsel ligtelijk door kramppijnen en stuipen aangedaan.

Erkenning.

De te weeg brengende schadelijkheden, de vorming van blazen en korsten stellen eenen waarborg voor elke verwisseling met andere ziekten.

Oorzaken.

Het meest ontstaat dermatitis ambustionis door de inwerking van eenen aanmerkelijken graad van hitte. Gevoelige voorwerpen met eene zachte huid branden zich wel is waar, reeds bij 45 tot 50° R., doch alsdan ontwikkelt zich slechts dermatitis simplex, en om de eigenlijke dermat. ambustionis te weeg te brengen, wordt er een warmtegraad van 60 tot 80° en daarboven vereischt. De eerste variëteit vormt zich in het algemeen bij eenen geringeren warmtegraad, dan de tweede, en ontstaat zoowel door vochtige als door drooge hitte, terwijl dermat. amb. escharotica doorgaans slechts door eenen sterken graad van de laatste wordt verwekt. — Nogtans ontstaan beide soorten, behalve door hitte, ook nog door sterke koude, voornamelijk wanneer het bevrorene deel niet langzamerhand, maar plotselijk aan eene warmere lucht wordt blootgesteld. Bovendien verwekken ook eene menigte scherpe zelfstandigheden, de zoogenaamde bijtmiddelen, zooals Cantharides, Acida concentr., Chloruret. antimon., Lapis causticus, Nitras hydrarg. enz., wanneer zij op de huid aangebragt worden, alle verschijnselen van de eene of andere variëteit.

Beloop, Duur en Uitgang.

Het beloop van de verbrandingen is gewoonlijk acuut; ligtere gevallen genezen in weinige dagen, en bij eenen sterkeren graad veroorzaken zij dikwijls spoedig, ja zelfs oogenblikkelijk den dood. Slechts door de uitgangen wordt het beloop somtijds vertraagd. Deze zijn:

a. In volkomene genezing. Bij de eerste variëteit ontstaat zij, terwijl de blazen, zonder te barsten, tot oppervlakkige schubbenvormige korsten verdroogen; of doordien het schijnvlies, hetwelk zich over de ont-

velde lederhuid vormt, tot eene nieuwe opperhuid verhardt. Pijn en zwelling verdwijnen langzamerhand, de opperhuid schilfert af, en slechts blijft er eene roode glanzende plaats op de huid achter, die van lieverlede de natuurlijke kleur weder aanneemt. — Bij de tweede variëteit komt de uitgang slechts dan voor, wanneer de vorming van korsten zich alleen tot de oppervlakkige lagen der lederhuid beperkt. Er vormt zich dan, terwijl alle verschijnselen van ontsteking verminderen, onder de korsten, die vervolgens ook afvallen, eene nieuwe opperhuid. Was er koorts aanwezig, dan verdwijnt deze te gelijker tijd.

b. In gedeeltelijke genezing door verettering. Bij de blaasvormige verbranding geschiedt de verettering op tweederlei wijzen, van welke de eene oppervlakkig is en zich tot de van hare opperhuid beroofde lederhuid bepaalt, de andere zich, ter plaatse der verbranding, tot de diepere lagen der lederhuid en het onder haar gelegene celweefsel uitstrekt. Beide kunnen ieder afzonderlijk en gelijktijdig voorkomen. Bij de eerste vloeit er uit de ontbloote, hoogroode, zeer gevoelige lederhuid eene groote hoeveelheid dunne, gele etter en de genezing geschiedt door vorming van een wit gerimpeld, vast likteeken, hetwelk minder afscheidt en gevoeliger is, dan de natuurlijke huid; bij de tweede echter, die met den derden graad van verbranding, volgens Dzondi, overeenkomt, ontstaat er vochtgolving in het gezwel, dit breekt open, ontlast eenen gelijksoortigen etter als bij pseudo-erysipelas, en niet zelden wordt, terwijl de verettering in het celweefsel voortgaat, de huid in eene groote uitgebreidheid verstoord; de genezing geschiedt hier dikwijls zeer traag, volgt door vorming van vleeschheuveltjes en met achterlating van verhevene, ongelijke, hoekerige, menigwerf zeer misvormende likteekens, die eenen geruimen tijd eene roode, en in de koude, blaauwe kleur behouden.

Alibert (Tab. 37.) heeft zoodanige likteekens, onder den naam van Kéloide fausse, afgebeeld. Bij dermatitis amb. escharotica begint de verettering, waarmede zij hier gewoonlijk eindigt, steeds in de diepte, onder de brandkorsten, welke door haar losgemaakt worden, en verloopt derhalve op de laatst beschrevene wijze. Was er voor den aanvang der verettering koorts aanwezig, dan duurt deze voort; ja, menigmaal verheft zij zich eerst nu en wordt bij eene overvloedige afscheiding zelfs hectisch. — Door eene slechte vochtsmenging kunnen deze etterende verbrandingen ook in zweren veranderen.

c. In versterving. Niet alleen sterven, door de onmiddellijke inwerking van het vuur en gelijksoortigen invloed bij verbrandingen, gedeelten der huid enz. af, maar er kan ook later, onder gelijke verhoudingen als bij de 2de soort, versterving ontstaan en op dezelfde wijze verloopen; nogtans komt deze uitgang zelden voor.

d. In den dood. Dezen ziet men op verschillende wijzen volgen. Bij eene uitgebreide ontsteking ontstaat hij somwijlen door de hevigheid der ontstekingskoorts, of van het zenuwstelsel uitgaande, onder stuipen; menigvuldiger brengt eene te overvloedige verettering of versterving den dood aan, en menigmaal bezwijken de zieken voor het lijden van inwendige organen, hetwelk de verbranding, benevens Dermatitis, te weeg brengt.

Voorzegging.

Deze verschilt zeer, naar gelang de verbrandingen meer of min uitgebreid, in de nabijheid van gewigtige organen, of van dezelve verwijderd, met of zonder versterving zijn, zonder of met hevige koorts verloopen, zich tot de huid beperken of dieper indringen en naar gelang zij dezen of genen uitgang hebben. Van het grootste gewigt is de toestand, in welken zich inwendige, meer belangrijke organen bevinden.

Behandeling.

Dermatitis ambustionis vereischt dezelfde middelen

als de andere soorten van huidontsteking. Koud water, in alle vormen aangewend, matigt bij pas ontstane verbrandingen het beste de ontsteking en verhoedt gewoonlijk de verettering. De blazen der eerste variëteit worden slechts dan geopend, wanneer men haar vrijwillig barsten naauwelijks meer kan voorkomen, pijn en spanning hevig, de blazen groot en ongunstig gelegen, en de zieken zeer onrustig zijn; men snijdt dezelve met het lancet in en zoeke zooveel mogelijk de opperhuid te bewaren. Het losmaken der brandkorst laat men meestal aan de natuur over. Is de lederhuid van hare opperhuid beroofd, dan wordt de koude somwijlen niet verdragen, en in zulke gevallen, of waar er reeds eene oppervlakkige verettering begonnen is, bedekt men de gebrande plaatsen met linnen, hetwelk met versche boter, Ungt. simpl., een smeersel van olie en dojers van eijeren en dgl. bestreken is. Bij hevige pijn en aanvangende verettering bewijzen ook laauwe omslagen van Aqua Goulardi met Tinct. thebaic. goede diensten. Daarbij moet, wanneer de verbranding slechts eenigzins van belang is, eene strenge rust en ontstekingwerende diëet gehouden worden. Is er koorts aanwezig, dan geve men verkoelende zouten, Tamarinde, Pot. River. en ga, wanneer zij synochaal is, of de inwendige organen met ontsteking bedreigd worden, tot aderlatingen over. Zenuwaandoeningen, hevige pijnen, kramp en dgl. vorderen de verdoovende middelen, inzonderheid het Opium. Verettering, versterving enz. worden even als bij de 2 eerste soorten van huidontsteking behandeld. Bij verbrandingen in het aangezigt, aan de vingers en teenen enz., op welke eene sterke verettering volgt, moet men bij de vorming van het likteeken, door een geschikt verband, het gebruik van den helschen steen, en nu en dan zelfs door het mes zorg dragen, dat de misvorming niet te groot worde, en er zich geene vergroeijingen, inkrimpingen en dgl. vormen.

---

4. *Soort Dermatitis venenata.*

De vergiftigde huidontsteking.

—

S y n o n y m e n. Gedeeltelijk het Erythema en Erysipelas a venenis, ab ictu insecti en dgl. van vele schrijvers.

De inwerking van zekere vergiftige zelfstandigheden op de huid brengt in deze, toevallen te weeg, welke in vele opzigten die van ontsteking gelijken, in andere echter van dezelve afwijken en hunnen meer gevaarlijken oorsprong te kennen geven. Zij brengen dermatitis venenata voort, eenen uit ontsteking en vergiftiging zamengestelden ziektevorm, welke zich menigmaal, ten minste bij eenen sterkeren graad, door algemeene verschijnselen van vergiftiging kenmerkt.

V e r s c h ij n s e l e n.

Korten tijd nadat de vergiftigende schadelijkheid hare werking op de huid heeft uitgeoefend, zwelt deze op, wordt rood en begint pijnlijk te worden. De zwelling is gewoonlijk zeer aanmerkelijk, beperkt zich niet tot de plaats, waar het gift ingebragt is, maar verspreidt zich weldra over grootere oppervlakten, over geheele ledematen, het geheele hoofd, enz. Zij doet voornamelijk het celweefsel aan, is niet gespannen en vast, maar week, zuchtig, ja zelfs even als of zij opgeblazen was. De roodheid is bleek, somwijlen naar het roodblaauwe overhellende, de pijn hevig, nu eens brandend, jeukend en bijtend, dan weder stekend, schietend en prikkelend, zich naar het beloop der zenuwen door de deelen verspreidende. De huid is op het gevoel zeer heet, en meestal verheft er zich vroegtijdig koorts, welke dikwijls een erethisch karakter draagt, doch ook menigmaal tot het torpide overhelt en met min of meer hevige zenuwtoevallen verloopt. Hebben echter ster-

kere giften hare inwerking uitgeoefend, dan beperkt zich noch het plaatselijke, noch het algemeene lijden tot de opgenoemde verschijnselen, maar de watervaten van het aangedane deel zwellen strengvormig op, en de ontsteking plant zich op de nabij gelegene klieren en aderen voort. Ter plaatse van de pijn ontstaat een gevoel van doofheid, loomheid of volkomene gevoelloosheid, en ter plaatse van de brandende huid, eene koude als ijs; de huid wordt gemarmerd, blaauw en zelfs zwart. De koorts draagt duidelijk het torpide karakter; hierbij voegen zich angst, brakingen, zenuwtrekkingen, ijlingen, onmagt enz., en menigmaal tevens alle verschijnselen van ontbinding der bloedmassa, zooals bloedingen en bloedvlekken.

Erkenning.

De aard en wijze van ontstaan, het eigenaardige der zwelling, roodheid en pijn en de tot de vergiftiging behoorende verschijnselen, maken de erkenning gemakkelijk.

Oorzaken.

Niet alle giften verwekken, op de huid aangebragt, dermatitis venenata. Verdoovende middelen worden opgeslorpt, zonder eene plaatselijke terugwerking te weeg te brengen, en de hevig prikkelende, scherpe giften werken als bijtmiddelen, verbrandend. De vergiftigde huidontsteking ontstaat hoofdzakelijk door de dierlijke, eene verrotting te weeg brengende, giften, en verscheidene derzelve verwekken haar in eenen verschillenden graad. De ligtste vorm is die, welke wordt veroorzaakt door het steken van bijen en wespen; erger is reeds die door den steek van den schorpioen. De gevaarlijkste vergiftiging der huid echter, wordt voortgebragt door den slangenbeet, ofschoon zich ook hier nog vele verscheidenheden opdoen, naar gelang van de soort der slangen, de luchtsgesteldheid, het jaargetijde, de persoonlijke vatbaarheid van den gebetene enz., en de

beet van verscheidene slangen, b. v. van de ratelslang dikwijls, wegens de aandoening van het zenuwstelsel, zoo spoedig den dood aanbrengt, dat eene Dermatitis zich niet meer geheel en al ontwikkelen kan. Ook de gevolgen van vele kwetsingen bij lijkopeningen kenmerken zich als dermatitis venenata; terwijl in andere gevallen slechts eenvoudige huidontsteking of zelfs niets ontstaat, en weder in andere, door zoodanige verwondingen, ware besmetting te weeg gebragt wordt.

Beloop, Duur, Uitgang.

Het beloop is meestal zeer acuut en de meer gewigtige vormen kunnen in weinige uren den dood veroorzaken. Wanneer er genezing volgt, dan schilfert de huid af, en de koorts ontbindt zich door een rijkelijk zweet. Verettering volgt er over het algemeen zelden, en nog het meeste na kwetsingen bij lijken. Waar zij ontstaat, levert zij eenen dunnen, scherpen etter op, verspreidt zich snel in het celweefsel en verbindt zich gaarne met ontsteking der aderen. Menigvuldiger ontstaat er versterving, die men niet slechts ten gevolge van den slangenbeet en schorpioenensteek, maar ook, na kwetsingen bij lijken, en door den steek van bijen heeft waargenomen. De doodelijke uitgang volgt naar verhouding zelden, alleen wegens de aandoening der huid door versterving, bovenmatige verettering of Phlebitis; menigvuldiger wordt het leven uitgebluscht door den invloed van het in den bloedsomloop gevoerde gift op het geheele bloedvaat- en centraal-zenuwstelsel, en de dood volgt (zoo niet plotselijk en alvorens er eene plaatselijke terugwerking konde ontstaan, hetgeen Zacutus zelfs na eenen bijensteek wil gezien hebben) onder de genoemde verschijnselen van vergiftiging en ontbinding.

Voorzegging.

Deze ziektevorm is altijd gevaarlijk; doch de voorzegging verschilt naar de boven vermelde verscheiden-

heid der giften, naar de zitplaats der aandoening in de nabijheid of op eenen afstand van voor het leven belangrijke organen, naar de uitbreiding en de uitgangen van het plaatselijke lijden, en hoofdzakelijk naar de hevigheid en den aard der algemeene toevallen.

Behandeling.

De aanwijzing voor de oorzaken vereischt de verwijdering van het gift uit de huid en is voornamelijk dan de hoofdzaak, wanneer de vergiftiging nog niet lang geduurd heeft. Naar de verscheidenheid van het gift wordt aan haar ook op eene verschillende wijze beantwoord. Bij den steek van insekten bepaalt men zich gewoonlijk tot het uittrekken van den misschien teruggeblevenen angel; bij sterkere vergiftigingen daarentegen verwijdt men de wond, wascht haar met zuren of zoutwater en onderhoudt hare verettering door Ungt. digest. en dgl. Bij kwetsingen bij lijkopeningen en slangenbeten vertoont zich voornamelijk Ammon. caustic. als bijt- en het gift ontbindend middel werkzaam, en bij den beet van adders wordt het vaste binden des deels, om de opneming van het gift in de bloedmassa te verhinderen, aanbevolen.

De ziekte-aanwijzing vordert eene plaatselijke, het meeste op de Dermatitis werkende, en eene algemeene, aan de vergiftiging beantwoordende behandeling. In het eerste geval bedient men zich ook hier van koude omslagen uit azijn en water, Aqua Goulardi, Foment. Schmuckeri enz.; doch deze zijn slechts in mindere gevallen voldoende; in meer belangrijke moeten bloedzuigers aangezet, kwikzilver ingewreven, zelfs inkervingen gemaakt worden enz. Wordt echter het aangedane deel koud, gevoelloos, vermindert zijne beweegelijkheid, wordt de roodheid meer blaauwachtig, dan moet men tot prikkelende middelen, tot warme, opwekkende stovingen, inwrijvingen met Ammon. liq. en dgl. overgaan. De algemeene geneeswijze verschilt

naar gelang der verschijnselen; bij hevige, meer ontstekingachtige koorts moeten ontstekingwerende, bij gastrische bezwaarnissen antigastrische en bij zenuwtoevallen krampstillende middelen worden toegediend. Ontstaan er verschijnselen van het torpide karakter der koorts, dan komen Valeriana, Angelica, Ammon. liq. succin. Camphora enz. te stade, en bij den slangenbeet heeft Ammon. pur. ook inwendig goede diensten bewezen. Verschijnselen van verrotting vereischen de mineraalzuren.

Aan de aanwijzing voor de uitgangen beantwoordt men even als bij de andere soorten.

---

5. *Soort. Dermatitis decubitus.*

De huidontsteking door het doorleggen.

Synonymen. Decubitus. — Erythema paratrima Alib. — Das Aufliegen, Durchliegen, Wundliegen. — Het doorliggen.

Eene aanhoudende drukking op eene plaats der huid kan dermatitis simplex te weeg brengen; wanneer echter deze oorzaak eene eigenaardig voorbeschikte huid treft, dan verwekt zij eene soort van ontsteking, die zich door eene naar verhouding geringe terugwerking, donkere roodheid en snellen overgang in versterving of vuur van de zuivere Phlogoses onderscheidt, eenen overgang tot de Typhoiden der huid daarstelt, en deze is het, die ik als 5de soort van Dermatitis beschrijf.

Afbeeldingen. Tab. VIII. 2.

Verschijnselen.

Op zoodanige plaatsen, die door de ligging van het ligchaam aan eene aanhoudende drukking blootstaan, voornamelijk aan het heilig- en zitbeen enz. wordt de

huid rood gekleurd. Deze roodheid is meer donker, blaauwachtig, onbepaald en verdwijnt onder den vingerdruk in den aanvang geheel, doch later slechts in haren buitensten omtrek; de haar vergezellende pijn is gering, een dof branden, en de zwelling en hitte zijn onaanmerkelijk; nogtans is doorgaans de bewegelijkheid der huid verminderd en hare afscheiding onderdrukt. Langzamerhand laat de opperhuid los, de lederhuid komt bloot te liggen en er scheidt zich een dunne, kwalijk riekende etter af. Thans doen zich de later te beschrijvene uitgangen voor. In het begin neemt men gewoonlijk geene koorts waar, en eerst bij de uitgangen voegt er zich algemeene terugwerking der vaten bij.

Erkenning.

De donkere roodheid, de geringe pijn, de onbeduidende zwelling en de uitgangen onderscheiden deze soort van dermatitis simplex.

Oorzaken.

Terwijl de eenvoudige huidontsteking door drukking, voornamelijk aan eene weeke, zachte huid voorkomt, hebben voor den waren decubitus vooral die personen eene voorbeschiktheid, wier huid door ouderdom, ziekte enz. in eenen meer torpiden toestand is overgegaan. Afgeleefde voorwerpen staan meer aan hem bloot, dan jonge, en het doorleggen voegt zich voornamelijk bij ziekten met een meer torpide karakter, met eenen eenigzins verlamden toestand der huid; bij waterzuchten, teringen, verlammingen, torpide koortsen, en dgl. meer. Zijne gelegenheid gevende oorzaak bestaat altijd in eene drukking door de ligging des ligchaams, en hij vormt zich des te eerder, hoe harder de ligplaats, hoe ruwer het beddegoed is enz.

Beloop, Duur, Uitgang.

Het beloop is, naar den onderscheidenen graad van voorbeschiktheid, nu eens meer, dan minder acuut of chronisch. De uitgangen zijn:

a. In g e n e z i n g. Roodheid, zwelling en pijn verdwijnen en de opperhuid der aangedane plaats schilfert af.

b. In v e r e t t e r i n g. De opperhuid laat zich los; de lederhuid scheidt eenen etter af, in welken zij zich langzamerhand oplost; het celweefsel en de spieren gaan in verzwering over, ja de vernieling dringt tot de beenderen door; er verheft zich uitteringkoorts, en het vet en de krachten verdwijnen.

c. In v e r s t e r v i n g. De doorgelegene plaats wordt steeds meer blaauwachtig en wankleurig; de pijn verdwijnt en de huid en de onderliggende weeke deelen stooten zich in groene, stinkende, bedorvene lappen af — heet vuur, — of er vormt zich eene drooge, donker gekleurde korst, die ten koste der om- en onderliggende deelen in omvang toeneemt — koud vuur. — Beide zijn menigvuldig en gaan, bij eenige uitgebreidheid, met torpide koorts vergezeld.

d. In den d o o d. Door verettering of versterving aan uitterings- of torpide koorts.

V o o r z e g g i n g.

Deze hangt hoofdzakelijk af van de gesteldheid en de krachten der aangedane personen, van de ziekte, in welke decubitus ontstaat, van zijne uitgebreidheid en uitgangen.

B e h a n d e l i n g.

Men kan het doorliggen voorkomen, door voor een zacht leger zorg te dragen, door de zieke op een reevel te laten liggen, door strenge zuiverheid, dikwijls van ligging te veranderen, geestrijke wasschingen der gedrukte plaatsen en dgl. meer. Dit alles moet nog meer in acht genomen worden, wanneer zich de eerste sporen der aandoening vertoonen. Zoo lang de huid nog slechts rood is, bewijzen omslagen en wasschingen met loodazijn, Aq. Goulardi, het wondwater van Theden, Spir. serpylli en dgl. goede diensten; laat echter de opperhuid los, dan worden opdroogende middelen, Cerat.

saturni, Zink- en aluinzalven met Opium en dgl. aangewend. Ontstaat er verzwering, dan zoeke men door Ungt. digest., door opwekkende en aromatische omslagen en eene gepaste inwendige behandeling, eene goedaardige verettering en genezing te bewerkstelligen, terwijl men bij koud vuur eene overeenkomstige behandeling moet inslaan. In beide gevallen heeft mij de Lapis confortans van Himly (R. Sulph. ferr. ℥ vj. Alum. crud. ℥ iv. Aerugin. praep. ℥ β Mur. ammon. ℥ ij. M. exact. f. ope ignis lapis.) uitstekende diensten bewezen. Vormt er zich heet vuur, dan moet de korst door aromatische stovingen losgeweekt of gespleten en, door eene prikkelende behandeling, de verettering opgewekt worden. De torpide of uitteringskoorts vereischt dezelfde behandeling als bij de andere soorten.

II. Geslacht. Phyma.

Het huidgezwel door ontsteking.

S y n o n y m e n. Gedeeltelijk de geslachten Phyma en Furunculus van verschillende schrijvers. — Inflammations furonculeuses Ray. — Die Entzündungsgeschwulst der Haut.

K e n m e r k e n.

Omschrevene, boven de overige huid verhevene, meestal rondachtige zwelling van eene plaats der huid en van het aan haar beantwoordende en onder haar gelegene celweefsel, met eene ontstekingachtige roodheid, brandende, kloppende, door aanraking vermeerderende pijn, en met de gewone uitgangen van ontsteking. Nu eens met, dan zonder koorts.

Aan eenige soorten nemen de huidklieren onmiskenbaar een levendig aandeel.

V e r d e e l i n g.

Ik onderschei 4 soorten, van welke nogtans verscheidene geene zuivere ontstekingen, maar zamenstellingen der Phlogoses met Erysipelas enz. zijn. Eenige overgangssoorten van het geslacht Phyma tot het huidtyhoid Anthrax, zal ik bij de laatste indachtig zijn.

---

1. *Soort. Phyma simplex.*

Het eenvoudige huidgezwel door ontsteking.

S y n o n y m e n. *Δοθιὴν* Graec. — Furunculus dothien Sauvages. — Met heeft het eenvoudige, door ontsteking gevormde huidgezwel gewoonlijk met den Furunculus verward, tot welken het zich verhoudt even als de zuivere ontsteking tot de roosachtige.

V e r s c h ij n s e l e n.

Nu eens slechts op eene plaats der huid dan weder op meerdere te gelijk en, zoo als het schijnt, uit de smeerklieren ontspringende, verheft zich, onder eene levendige, brandende pijn, eene helder roode, heete, harde zwelling van de grootte eener hazelnoot tot die eener kleine okkernoot, die vast op het onder de huid gelegene celweefsel zit, voor de aanraking zeer gevoelig is, en welker roodheid onder den vingerdruk niet wijkt. Aan hare vrij scherp begrensde grondvlakte wordt zij door eene smalle, roode areola omgeven. Daarbij blijft de geheele toestand meestal ongestoord, en slechts bij zeer prikkelbare voorwerpen verheft er zich somwijlen koorts.

O o r z a k e n.

De aandoening komt gewoonlijk slechts bij kinderen en jonge vrouwen voor, voornamelijk gaarne in het afschilferingstijdperk van velerhanden acuten uitslag,

wanneer, op de te dezer tijd zoo gevoelige huid, schadelijkheden haren invloed uitoefenen. Bij voorwerpen, die eene voorbeschiktheid tot dezen ziektevorm hebben, kan elke huidprikkel denzelven verwekken, en hij komt na den steek van insekten, na de inwrijving van scherpe prikkelende zalven, ja welligt zelfs door den invloed eener buitengewoon ruwe lucht of groote zonnehitte voor.

Beloop, Duur, Uitgang, Voorzegging.

Het beloop is meer acuut, dan bij andere soorten van Phyma, ofschoon zij zich nogtans slechts zeer zelden verdeelt. Gewoonlijk gaat zij in 4 tot 5 dagen in verettering over, terwijl het gezwel donkerder rood, weeker, puntiger, aan haar toppunt geelachtig, doorschijnend wordt, eindelijk barst en eenen dikken, met vlekken van celstof vermengden etter, ontlast. Is dit geschied, dan valt het te zamen; zijne opening wordt met eene kleine korst bedekt en, wanneer deze afvalt, blijft er een klein, witachtig likteeken achter. Slechts zelden verharden zoodanige gezwellen en verblijven als roode, harde, zich menigmaal op de oppervlakte afschilferende uitpuilingen, maanden en jaren lang op de huid, tot dat zij eindelijk op nieuw in ontsteking geraken en verettteren. Uitgangen van meer belang zijn er niet, en de geheele aandoening is zeer onbeduidend.

Behandeling.

Het is doorgaans niet toereikende, het gezwel tot verdeeling te brengen, en men trachte derhalve door omslagen van brood en melk, van lijnzaad, van verweekende kruiden en, bij eene rijkelijke uitbotting, door verweekende baden de verettering te bevorderen. Wanneer de Phymata lang hard blijven, kan men zich van het Empl. diachyl. compos. bedienen. — De opening van het kleine ettergezwel laat men meestal aan de natuur over, doch kan haar ook met het lancet ondernemen. Heeft zich de etter ontlast, dan is alle behande-

ling voorbij. Verharden daarentegen de gezwellen, dan zijn inwrijvingen met Jodium, prikkelende pleisters en dgl. aangewezen.

---

2. *Soort. Fhyma Purunculus.*

De bloedzweer.

Synonymen. *Φύγεθλον* Graec. — Panicula Cels. — Furunculus phygethlon Sauvag. — Der Furunkel, die Eissen, das Hundsübel, das Blutschwär. — Clou, furoncle. — Boil. — De bloedvin.

Afbeeldingen. Tab. VIII. 3.

Verschijnselen.

Er vormen zich voornamelijk aan de billen, de dijen, den buik, op den rug, in den nek en onder de oksels nu eens enkele, dan weder zeer talrijke gezwellen der huid, die aanvankelijk slechts de grootte van erwten hebben, hard, donkerrood zijn, en met een hevig branden en boren gepaard gaan. Eene roosachtige, onder den vingerdruk verdwijnende areola omgeeft hen, en zij zitten met eene breede grondvlakte, diep in het onder de huid gelegene celweefsel, over hetwelk zij daardoor niet kunnen verschoven worden. Terwijl de pijn steeds heviger wordt, nemen zij in omvang toe, bereiken de grootte eener okkernoot, van een hoenderei en daarboven en veranderen meer en meer hunne aanvankelijk halfkogelvormige gedaante in eene kegelvormige; de omringende deelen, welke van het eigenlijke gezwel niet scherp afgeperkt zijn, vertoonen zich rozenrood gekleurd, glanzend en gespannen, en de kleur van de bloedzweer zelve wordt steeds donkerder, blaauwrood en violetkleurig. Hiermede vereenigen zich voortdurend gastrische verschijnselen en niet zelden erethische koorts

met een min of meer roosachtig karakter. Slechts zelden ontstaan de furunculi enkel; dikwijls vele tegelijk, en menigmaal meerdere na elkander.

Erkenning.

Uitgenomen de aanhoudende gastrische bezwaarnissen en den geheel anderen oorsprong onderscheidt zich deze roosachtige soort van Phyma van de vorige, door den donkeren tint, door de eigenaardige rozenrood gekleurde areolae, den grooteren omvang, de spanning en zwelling der omliggende deelen, de hevigere pijn, de dikwijls aanwezig zijnde koorts enz.

Oorzaken.

De bloedzweren vormen zich in elken ouderdom en bij beide geslachten, menigvuldiger in het warme dan in het koude jaargetijde. Zij ontstaan niet, zoo als phyma simplex, alleen door de huid onmiddellijk treffende schadelijkheden, maar in vereeniging met stoornissen in de spijsvertering, na afwijkingen in de diëet en dgl. Zij komen vooral menigwerf voor, wanneer over het algemeen de luchtsgesteldheid het ontstaan van roosachtige aandoeningen begunstigt, en vertoonen zich alsdan somwijlen zelfs min of meer epidemisch. Onder zoodanige verhoudingen wordt deze soort te weeg gebragt door alles, wat anders phyma simplex zoude verwekken; zij ontstaat echter ook door het gebruik van zwaar te verterene spijzen en soortgelijken invloed. Bij personen, die aan onderbuiksaandoeningen lijden, worden furunculi veelal tot gewoonte en niet zelden verschijnen zij in gastrische, roosachtige of galachtige koortsen, in typhus abdominalis, in tusschenpoozende koortsen enz. als krisis.

Beloop, Duur, Uitgang.

Het beloop van eene enkele bloedzweer is meestal langer dan van phyma simplex, gewoonlijk 8, 10 en 14 dagen. De duur der ziekte in haren geheelen omvang is des te minder geheel onbepaald, als er nu eens vele fu-

runculi te gelijk, dan weder weken achtereen, slechts weinige na elkander verschijnen, nu eens koorts aanwezig is, en dan weder ontbreekt. Deze soort eindigt nog zeldzamer, dan de eerste, in verdeeling; haar gewone uitgang is in verettering. Zes tot 8 dagen na haar ontstaan wordt de pijn kloppend, het gezwel puntig, van boven witachtig en vochtgolving merkbaar. Weldra wordt de huid met eene zeer kleine opening doorboord, uit welke een weinig bloederige etter vloeit en aan de doorboorde plaats vertoont zich een prop, die uit verstoord, met etter vermengd celweefsel bestaat. Zoolang deze niet verwijderd wordt, duurt de verettering voort; is hij echter uitgestooten, dan valt de holte te zamen, en het verdere beloop is even als bij de vorige soort. Slechts zeer zelden schijnen ware bloedzweren op dezelfde wijze als phyma simplex te verharden. Gelijktijdig met de verettering der bloedvinnen, verdwijnen gewoonlijk de haar vergezellende gastrische bezwaarnissen door braken of darmontlastingen, en was er koorts aanwezig, dan ontbindt zich deze door de huid. Slechts zelden veranderen furunculi in dyscrasische zweren; daarentegen ziet men bij kleine kinderen, bij eene zeer pijnlijke, rijkelijke uitbotting, stuipen en soortgelijke toevallen ontstaan. Slechts op deze wijze kan de aandoening welligt doodelijk worden. Stofverplaatsingen heb ik nooit waargenomen, ofschoon zij daar, waar de bloedzweren als krisis verschijnen, niet onmogelijk waren.

Voorzegging.

De aandoening is wel is waar meestal niet gevaarlijk, doch zeer pijnlijk, en wanneer zij tot gewoonte is geworden, menigmaal zeer hardnekkig.

Lijkopening.

Men heeft de bloedzweren voor ontstekingen der smeerklieren aangezien, en gemeend, dat de etterprop eene afgestorvene huidklier was. Een naauwkeurig on-

derzoek heeft echter aangetoond, dat de furunculi, hoewel zij ook somwijlen uit de smeerkliertjes ontspringen, toch ware ontstekingen der huid en van het onder haar gelegene celweefsel zijn, en dat de etterprop uit celweefsel bestaat, dat op dezelfde wijze als bij pseudo-erysipelas veranderd is, doch met de smeerklieren niets te maken heeft.

Behandeling.

Bretonneau en Dumeril hebben aangetoond, dat men bloedzweren vóór hare volkomene ontwikkeling kan vernietigen, door dezelve in het begin met den helschen steen te bestrijken, en van deze behandeling mag men gebruik maken, wanneer men tijdig genoeg geroepen wordt. Voor het overige moet men ook hier de verettering niet vertragen, maar door pappen, Empl. diachyl. comp. en dgl. bevorderen, de etterholte met het lancet openen, en haren inhoud volkomen ontlasten. Men gaat met de verweekende middelen voort, zoolang men nog hardheid in den omtrek bemerkt. Behalve deze plaatselijke behandeling moeten echter ook aan de aanwijzing voor de oorzaken en de gastrisch-roosachtige zamenstelling, door inwendige artsenijen beantwoord en, naar derzelver verschijnselen, nu eens braak- dan purgeermiddelen toegediend worden. Is er koorts aanwezig, dan zijn Tart. stibiat., Pulp. tamarind., Crem. tartar., Tart. natronat. en dgl. de meest gepaste middelen; in gevallen zonder koorts daarentegen geve men Inf. senn. composit., Calomel met Jalappa en dgl. Slechts zelden en voornamelijk slechts dan, wanneer nabij gelegene organen, klieren, aderen en dgl. aan de ontsteking deelnemen, draagt de koorts het synochale karakter en vordert aderlatingen en andere ontstekingwerende middelen. Van de ontlastende middelen, de bitterachtige Extracten, van Rheum en dgl. bedient men zich ook, om den aanleg tot het tot gewoonte worden der bloedzweren op te heffen.

3. *Soort. Phyma Hordeolum.*

De gerstkorrel.

Synonymen. *Κριθή* Graec. — Grando; Chalazium var. — Varus orgeolé Alib. — Orgeolet. — Das Gerstenkorn.

Verschijnselen.

Deze de bloedzweer zeer naderende aandoening komt vooral aan de oogleden, doch ook aan de voorhuid der roede en de groote schaamlippen voor. Onder eene vrij hevige pijn en zuchtige zwelling der aangedane huidplooi, aan het oog, voornamelijk aan het bovenste ooglid, tegen den eenen of anderen ooghoek, vormt zich eene kleine, harde, donkerroode verhevenheid van de grootte en gedaante eener gerstkorrel, die, tusschen de uitwendige huid en het slijmvlies gelegen, nu eens meer op deze, dan meer op gene voorkomt. Aan het oog prikkelt zij, voornamelijk in het tweede geval, somtijds den oogbol en vereenigt zich met eene roosachtige ontsteking van het bindvlies; aan de geslachtsdeelen daarentegen veroorzaakt zij slechts eene brandende, jeukende pijn en bij mannen somwijlen ligte Phymosis. Gewoonlijk gaat het Hordeolum, even als de Furunculus, gepaard met gastrische hoofdpijn, verminderden eetlust, beslagen tong en dgl.; koorts daarentegen ontstaat er bijna nooit.

Erkenning.

De gerstkorrel onderscheidt zich van de bloedzweer slechts door hare zitplaats, haren geringeren omvang en hare grootere neiging tot verharding, die welligt daardoor veroorzaakt wordt, dat deze soort meer bestendig uit de huidklieren ontspringt, dan de gewone bloedzweer.

Oorzaken.

De aandoening komt meestal bij volwassenen voor en,

even als de bloedzweer, ontstaat zij minder door onmiddellijk op de huid werkenden invloed, dan wegens stoornissen in de spijsvertering. Personen, die veel prikkekelenden kost en geestrijke dranken gebruiken, lijden veelal aan Hordeolum, en niet zelden wordt het bij hen tot gewoonte en ontstaat het na elke afwijking in de diëet. Bij vrouwen schijnt het somwijlen met stoornissen in de maandstonden in verband te staan.

Beloop, Duur, Uitgang en Voorzegging.

Het beloop is nu eens acuut, dan chronisch; de duur onbepaald. Verdeeling komt, even als bij de bloedzweer, slechts zeer zelden voor; verettering is ook hier de meest gewone uitgang. Dikwijls reeds na weinige, doch menigvuldiger na 6 tot 8 dagen, verheft zich op het kleine gezwel, nu eens op de uitwendige huid, dan weder op de naar het slijmvlies gekeerde oppervlakte, eene helder geelachtige etterpuist, die weldra openbreekt en aanvankelijk met bloed vermengden etter ontlast, tot dat er eene etterprop als bij de bloedzweer uitgestooten wordt, het gezwel te zamen valt en de aandoening afgeloopen is. Menigvuldiger dan bij de tot hiertoe verhandelde soorten van Phyma, komt bij Hordeolum verharding voor. De pijn gaat verloren, zonder dat er verettering ontstaat; het gezwel blijft echter onveranderd als eene roode of parelkleurige verhevenheid, welke als een vreemd ligchaam het oog door de drukking hindert, aan de geslachtsdeelen daarentegen voor eene vijgwrat zoude kunnen worden aangemerkt, zoo men deszelfs oorsprong niet in het oog hield. Zoodanige verhardingen, Chalazia, hagelkorrels, blijven dikwijls het geheele leven door bestaan, houden somwijlen het oog in eene aanhoudende prikkeling en kunnen zelfs, bij kwaadsappige voorwerpen, tot kanker der oogleden ontaarden. Voor het overige is de gerstkorrel over het algemeen eene zeer ligte aandoening, en slechts, wanneer zij eenmaal tot gewoonte is

geworden, door hare menigvuldige wederkeering lastig. Verharding is de ongunstigste uitgang.

Behandeling.

Ligte afvoerende middelen en, naar bevind van zaken, braakmiddelen ondersteunen ook hier de plaatselijke geneeswijze en heffen de voorbeschiktheid tot het gewoon worden van Hordeolum op; stoornissen in de maandstonden moeten in aanmerking genomen worden. Plaatselijk kan men in den aanvang beproeven, de ontwikkeling van Phyma door koude omslagen tegen te gaan, doch men ga hiermede niet te lang voort, daar er anders verharding te vreezen staat. De verettering bevordert men door warme stovingen uit melk en brood, de pit van gebradene appels en dgl., en het ettergezwel ontlaste men even zoo zorgvuldig, als bij de bloedzweer. Ontstaat er verharding, dan kan men welligt door Jodiumverbindingen, den helschen steen en dgl. het gezwel doen verdwijnen of veretteren. Gelukt dit niet, dan blijft alleen over, hetzelve weg te nemen. Aan de teeldeelen worden Hordeola even als Furunculi behandeld.

---

4. *Soort. Phyma Pernio.*

De vorstbuil.

Synonymen. *Χίμετλον* Graec. — Ulcera a frigore pendentia Cels. — Perniunculus Plin. — Pernio var. — Engelure, congelation. — Chilblain. — Die Frostbeule.

Het is reeds aangemerkt, dat de koude nu eens dermatitis simplex, dan weder dermatitis ambustionis kan te weeg brengen; nog menigvuldiger verwekt zij eene eigenaardige soort van Phyma, van welke hier gesproken wordt.

Verschijnselen.

Voornamelijk aan de vingers en teenen, doch ook aan de ooren, den neus en de lippen verheffen zich enkele, nu eens grootere, dan kleinere plaatsen der huid en van het onder haar gelegene celweefsel tot meer vlakke, niet scherp begrensde, onregelmatige gezwellen, die nu eens slechts hevig branden en steken, doch ook dikwijls de zitplaats zijn eener stekende, kloppende pijn, die door de aanraking nog vermeerdert. Zij zijn op het gevoel doorgaans meer zuchtig dan hard; hunne roodheid is nu eens bleek, dan donker, blaauwachtig en zelfs violetkleurig, en niet zelden verheft zich de opperhuid op dezelve tot talrijke kleine blaasjes, die vroegtijdig barsten, eene nu eens heldere, dan bloederige vloeistof ontlasten, en vochtige, witgraauwe ontvellingen achterlaten. De bewegelijkheid der gewrichten, op welke vorstbuilen zitten, is verminderd, en, wanneer de teenen door haar zijn aangedaan, het gaan uiterst pijnlijk. Bij verandering van weder veroorzaken zij meer pijn, dan bij bestendig weder, en wanneer zij door drukking en dgl. aanhoudend geprikkeld worden, verspreidt zich somwijlen, van dezelve uitgaande, over grootere oppervlakten der omgevende huid, eene roosachtige roodheid. Alleen in zoodanige gevallen, en bij vele der later te vermeldene uitgangen gaan zij met koorts vergezeld; in elk ander geval verloopen zij zonder koorts.

Oorzaken.

Personen met eene zachte, niet aan de koude gewone huid, kinderen en vrouwen lijden meer aan vorstbuilen dan anderen; ook schijnen voorwerpen, die gewoonlijk aan zweetende voeten lijden, voornamelijk eene voorbeschiktheid tot haar te hebben. Zij komen hoofdzakelijk aan de reeds genoemde, van het hart verwijderde deelen voor. Wie eenmaal aan vorstbuilen geleden heeft, wordt veelal weder door haar aangedaan, en dikwijls reeds bij eenen warmtegraad der lucht, die wij naauwelijks koud noemen.

Beloop, Duur en Uitgang.

De vorstbuilen verloopen altijd meer chronisch, nu eens met grootere, dan weder met geringere hevigheid te voorschijn tredende, naar gelang het weder is, en duren, eenmaal aanwezig, menigmaal het geheele koude jaargetijde voort.

Zij kunnen eindigen:

a. In verdeeling. Deze uitgang komt dikwijls door behulp der kunst, dikwijls ook vrijwillig met den aanvang van het warme jaargetijde voor. Zwelling, pijn en roodheid verdwijnen en de opperhuid schilfert af. Waren de vorstbuilen ontveld, dan vormt zich eene nieuwe opperhuid. Altijd blijft er eene groote neiging tot herhalingen.

b. In verettering. Uitgenomen de voortdurende afscheiding van ontvelde vorstbuilen, die bij dyscrasische voorwerpen tot zweren van verschillenden aard kunnen veranderen, veretteren niet zelden vorstbuilen ook in hare diepere lagen, in het onder de huid gelegene celweefsel. De roodheid wordt dan zeer donker, de pijn kloppend en de zwelling breekt open. Meestal ontlast zich geen goede etter, maar eene dunne, scherpe vloeistof (ichor) en veelal verandert het ettergezwel in eene pijnlijke, een kwalijk aanzien hebbende zweer. Geneest deze, dan blijven er steeds likteekens achter; somwijlen echter verbreiden zich zulke zweren, door Dycrasiae gevoed, ver en tot op de beenderen uit en verbinden zich zelfs met uitteringskoorts.

c. In verharding. Roodheid en pijn nemen af, doch het gezwel blijft bestaan, terwijl het zelfs nog iets in omvang toeneemt. Van tijd tot tijd echter keeren, ten minste op sommige plaatsen, alle verschijnselen van ontsteking terug.

d. In versterving. Door verwaarloozing der vorstbuilen; wanneer zij door drukking en op andere wijzen kwalijk behandeld worden, kunnen zij zelfs in

versterving overgaan, welke zich nu eens tot de huid beperkt, dan weder dieper voortgaat en het verlies van geheele teenen ten gevolge kan hebben. De verschijnselen zijn dezelfde als die van gewone versterving, en bij eene grootere uitgebreidheid voegt zich ook hier torpide koorts bij.

e. Door verzwering of versterving, wanneer deze tot de dieper liggende deelen overgaan, kunnen vorstbuilen ook doodelijk worden.

Voorzegging.

De vorstbuilen zijn wel is waar zeer pijnlijke, langdurige veranderingen der huid, doch zij veroorzaken meestal, voornamelijk bij overigens gezonde voorwerpen, geen gevaar. Zij worden van gewigt, wanneer zij in dyscrasische zweren veranderen, en nog ongunstiger, wanneer zij in versterving dreigen over te gaan.

Lijkopening.

Opent men eene vorstbuil, dan vindt men de huid rood gekleurd en verdikt; het onder de huid gelegen celweefsel echter, nu eens met eene meer waterachtige, dan weder met eene kaasachtige massa vermengd, hetwelk eene niet geheel zuivere ontsteking in de vorstbuilen verraadt en aan de gesteldheid van het celweefsel bij erysipelas oedematodes doet denken.

Behandeling.

Verharding tegen de koude is een beter behoedmiddel voor de vorstbuilen, dan elke beschutting voor dezelve. Hebben zij nog niet lang bestaan, dan kan men haar tot verdeeling brengen door het dikwijls vlijtig wrijven met sneeuw, het menigvuldige wasschen met ijskoud water, door stovingen met Aqua Goulard., azijn of wijngeest met water en dgl. Is de zwelling echter aanmerkelijk en hard, de pijn hevig, dan zijn bloedzuigers, warme omslagen, zachte verweekende zalven en dgl. noodig. Bij vorstbuilen, die reeds langer bestaan hebben, bewijst het Ungt. oxygenat. (Acid nitric. ʒ j

Axung. porc. ℥ j) buitengewoon goede diensten. Wardrop roemt inwrijvingen van het Liniment. saponat. met Tinct. cantharid., en anderen bevelen Ol. terebenth., Ol. petr., Ammon. liq. met Tinct. opii enz. aan. Zijn de vorstbuilen van hare opperhuid beroofd, dan verbindt men dezelve met opdroogende middelen, Cerat. saturn., Ungt. zinc. en dgl. Vormt er zich verettering in het onder de huid gelegene celweefsel, dan moet deze aanvankelijk door verweekende baden en omslagen bevorderd worden; heeft zich echter de vorstbuil geopend, dan is het doorgaans noodig, de verettering door aromatische omslagen, door Ungt. digestiv., door Myrrha, Camphora, Opium en dgl. te verbeteren. Ook hier heeft mij het Ungt. oxygenat., in gelijke deelen met Ungt. digestivum, goede diensten bewezen, en ik heb dit middel bij verharde vorstbuilen met het beste gevolg aangewend. Versterving vereischt dezelfde middelen als bij de andere soorten, en dyscrasische zweren, Febr. hectica enz. worden behandeld, zooals zulks bij de andere soorten is aangetoond.

III. Geslacht. Paronychia

De vijt.

S y n o n y m e n. Onyxis, Onychia. — Panaris, Panaritium. — Der Umlauf, der Wurm, der Nagelwurm. — Onglade. — Omloop.

De Heelkundigen hebben de benaming Paronychia, als geheel en al overeenkomstig met Panaritium, voor elke ontsteking der vingers en teenen gebezigd en, naar de meer of min diepe zitplaats der Phlogosis, de bekende vier graden der vijt onderscheiden. Bij mij

daarentegen beteekent zij slechts de ontsteking der den nagel voortbrengende en omgevende huid, en de Phlogoses der peesscheeden en van het beenvlies (het Panaritium van den derden en vierden graad) liggen buiten mijn bestek.

Kenmerken.

Roodheid, pijn en zwelling der de nagels voortbrengende en omgevende huid, welke menigmaal met veretering en afstooting der nagels eindigen.

Verdeeling.

Ik onderscheid naar den uitgang der ontsteking twee soorten: paronychia vulgaris en lateralis. De p. maligna van Rayer is van eenen dyscrasischen oorsprong en zal op eene andere plaats worden afgehandeld.

1. *Soort. Paronychia vulgaris.*

De gewone vijt.

Synonymen. Inflammatio matricis unguis. — Het panaratium van den eersten graad. — Onychia matricis. — Der gewöhnliche Nagelwurm.

Afbeeldingen. Tab. VIII. 4.

Verschijnselen.

Menigvuldiger aan de vingers dan aan de teenen ontstaat er in den omtrek der nagels, voornamelijk achter de lunula, nu eens onder eene matige, dan weder onder eene zeer hevige pijn, eene sterke donkere roodheid en ontstekingachtige zwelling, die zich over het geheele eerste lid van den vinger uitbreiden. Menigmaal vertoont de nagel zelf zich rooder dan gewoonlijk gekleurd. Na eenige dagen wordt de stekende pijn meer kloppend en de opperhuid in den omtrek van den nagel, door

vorming van etter op de oppervlakte der lederhuid, tot gele blazen opgeheven. Dikwijls neemt de nagel zelf door de verettering eene gele, naar was gelijkende kleur aan, en de pijn is buitengewoon hevig. Wordt de aandoening aan zich zelve overgelaten, dan barsten de blazen en ontlasten haren inhoud; de nagel echter wordt menigmaal afgestooten en hernieuwt zich weder in eenen korteren of langeren tijd.

---

2. *Soort. Paronychia lateralis.*

De zijdelingsche vijt.

Synonymen. Arctura unguis Plenk. — Unguis in carne Monteggia. — Der in's Fleisch gewachsen Nagel, der seitliche Nagelwurm. — L'ongle rentré dans les chairs. — Nail in the flesh. — De in de huid gegroeide nagel.

Afbeeldingen. Tab. VIII. 5.

Verschijnselen.

Deze ziektevorm komt slechts aan de teenen en hoofdzakelijk aan de inwendige zijde van den nagel des grooten teens voor. Een der scherpe zijdelingsche randen van den nagel drukt zich in de omgevende weeke deelen, welke boven denzelven uitpuilen. Aanvankelijk slechts met eene matige, blaauwachtige roodheid en ligte ontvelling der gedrukte deelen beginnende, wordt de aandoening weinig geacht. Langzamerhand echter wordt de ontvelling erger en de ontstokene, voortdurend geprikkelde lederhuid verheft zich ter aangedane plaatse in de gedaante van een rood, sponsachtig, zeer pijnlijk uitwas. De blaauwachtige roodheid verspreidt zich over het grootste deel van den teen, en de zieken kunnen nog slechts op den hiel loopen. Tusschen den nagel en de weeke

deelen wordt aanvankelijk spaarzaam, doch langzamerhand in eene grootere hoeveelheid, een zeer kwalijk riekende, dunne etter afgescheiden, en de weeke sponsachtige uitwassen, die boven den rand des nagels uitpuilen en in welke deze laatste zich plaatst, nemen steeds in aantal toe. Hunne ligtste aanraking en elke voetstap verwekken de hevigste pijnen. Slechts zelden deelt zich de ontsteking aan den wortel des nagels mede, en nog zeldzamer wordt, terwijl er alhier verettering volgt, de nagel afgestooten.

Oorzaken.

Kneuzingen, plotselijke verwarming der vingers na voorafgegane koude, de steek van naalden en splinters onder den nagel, brengen het meeste de eerste soort te weeg. Somwijlen komt zij echter ook zonder deze kenbare oorzaken, zoo als het schijnt door verhoudingen in de luchtgesteldheid, in vereeniging met andere graden van Panaritium, in menigte voor. Zij gaat dan niet zelden met gastrische verschijnselen en ligte opwellingen van koorts gepaard en schijnt meer van eenen roosachtigen aard te zijn. De tweede soort is steeds het gevolg van die werktuigelijke prikkeling, welke de met eenen zijner zijdelingsche randen in de weeke deelen gedrukte nagel op deze uitoefent. Slechts zelden is aangeborene of verkregene misvorming, te groote bolheid of scheefheid des nagels, schuld aan dezen misstand; gewoonlijk wordt hij door te naauwe schoenen, die de weeke zijdelingsche deelen der teenen over den rand des nagels naar boven, maar den nagel zelven naar beneden drukken, te weeg gebragt.

Beloop, Duur, Uitgang en Voorzegging.

Het beloop der eerste soort is meestal acuut; zij verloopt gewoonlijk binnen de 6 tot 8 dagen, voornamelijk wanneer hare oorzaak in de luchtsgesteldheid gelegen is. Somwijlen is zij echter, zooals de tweede soort altijd, chronisch en duurt maanden lang. Ver-

deeling komt bij de eerste soort zeer zelden, bij de tweede bijna nooit voor. De gewone uitgang is in verettering, met de opgenoemde verschijnselen. Niet altijd eindigt de aandoening met het afvallen van den nagel; hij herstelt zich, voornamelijk bij paronychia lateralis, weder op nieuw misvormd en veroorzaakt dan herhaling van het vorige gebrek. Wordt Paronychia echter verwaarloosd, dan kan de ontsteking op de dieper liggende deelen overgaan, de pezen en beenderen aandoen, zich op de watervaten en aderen overplanten en aldus zelfs den dood ten gevolge hebben. Bij eene gepaste behandeling echter en bij anders gezonde voorwerpen is de voorzegging gunstig en, over het algemeen, beter bij de eerste, dan bij de tweede soort.

Behandeling.

Bij de eerste soort kan men, in het begin, door omslagen van Aqua Goulardi en, in meer hevige gevallen, door het aanzetten van bloedzuigers beproeven, verdeeling te bewerken. Vreemde ligchamen moeten verwijderd en het lijdende deel verschoond worden. Verdeelt zich de ontsteking niet, dan bevordere men de verettering door verweekende omslagen en ontlaste den etter zoo spoedig mogelijk. Laat de nagel los, dan neemt men hem weg en bedekt de ontbloote oppervlakte met was om uitwendige schadelijkheden af te weren en misvormingen voor te komen. Bestaat er eene gastrische zamenstelling, dan vereischt zij de bij de geneeswijze der bloedzweer opgegevene geneesmiddelen.

Ook bij de tweede soort wordt in het begin ontstekingwerend te werk gegaan; vóór alles moet echter de ingegroeide nagel verwijderd worden. In beginnende gevallen is het voldoende, deszelfs rand af te knippen; later echter moet hij in het midden gespleten en de aan de zieke zijde beantwoordende helft, door haar aan den wortel los te maken en vervolgens om hare as te draaijen, verwijderd worden (Dupuytren). Is dit geschiedt, dan

vernietige men de sponsachtige uitwassen met bijtmiddelen of het gloeijende ijzer, bedekke ook hier de oppervlakte met was en ga overigens even als bij de vorige soort te werk.

Deelt zich de ontsteking en verettering aan dieper gelegene deelen mede, zoo moet met eene inwerkende ontstekingwerende geneeswijze aangevangen worden, en Phlebitis en versterving vereischen dezelfde behandeling als bij de andere soorten. Beenversterving en heet vuur kunnen zelfs de afzetting van het lijdende kootje noodzakelijk maken. Verandert Paronychia in eene dyscrasische nagelzweer, dan rigt zich de geneeswijze naar de verscheidenheid der Dyscrasie.

Zevende Familie. Typhoides.

Het bederf der huid.

S y n o n y m e n. Inflammationes septicae, toxicae, malignae var. — Phlegmasiae neuro-paralyticae Autenr. — Neurophlogosen Schönlein. — Inflammations gangréneuses Ray. — Faülen der Haut.

Men heeft de groote Familie der Typhoides, welker zeer talrijke en menigvuldig voorkomende ziektevormen meer de slijm- en weivliezen dan de huid aandoen, en welker kenmerken ik hier slechts kan aanstippen, even als zoo vele andere, met de ontstekingen verward, en Autenrieth en Schönlein hebben zich verdienstelijk gemaakt door het wezentlijke onderscheid, dat tusschen de ware ontstekingen en de hiertoe behoorende ziektevormen bestaat, aan te toonen. Ten einde deze scheiding van de ontstekingen nog sterker te doen uitkomen, en dewijl ik de onderdeelen dezer Familie schier als vereenvoudigde, plaatselijke, in bederf overgaande ziekten behandel, en het ziekteproces zelf voor na met de eigenlijke Typhi aanverwant houde, noem ik dezelve T y p h o i d e s.

Dit ziekteproces heeft in het algemeen en voornamelijk met betrekking tot zijne de huid aandoende vormen, de volgende:

Kenmerken.

1. Alle Typhoides zijn oorspronkelijk plaatselijke, meestal op enkele plaatsen beperkte aandoeningen; in het bijzonder bij die der huid is deze het eerst aangedane orgaan, en de ziekelijke verandering plaatst zich slechts op enkele, dikwijls zeer omschrevene plaatsen derzelve. Die gevallen, in welke zich de zaak anders verhoudt, een inwendig lijden de plaatselijke aandoening voorafgaat, en talrijke plaatsen der huid, door inwendige oorzaken, tegelijk worden aangedaan, naderen reeds meer tot de ware Typhi, en met betrekking tot de huid, tot de typheuse Dermexantheses.

2. Bij alle Typhoides merkt men drie duidelijk van elkander onderscheidene tijdperken op: dat van vermeerderden bloedtoevoer, van ziekelijke voortbrenging en dat van ontbinding. De beide eerste tijdperken verloopen, namelijk in de huid, veelal binnen eenen bepaalden tijd.

3. In het eerste tijdperk wordt de aangedane plaats rood, en haar warmtegraad verhoogd. Deze roodheid is steeds, en voornamelijk in de huid, meer omschreven, donker, blaauwachtig en door aderlijke bloedsophooping veroorzaakt. Zij verdwijnt onder den vingerdruk en gaat nu eens met eene geringe, dan met eene aanmerkelijke zwelling gepaard, die echter nooit, zooals bij de ontstekingen, gespannen en hard, maar week, deegachtig, zuchtig is en voornamelijk uit het onder de huid gelegene celweefsel, dat aan de Typhoides der huid vroegtijdig aandeel neemt, ontspringt. De verhoogde warmtegraad is merkbaarder bij den lijder, dan aan de onderzoekende hand, en de zieken klagen over branden, prikkeling en jeuking.

4. In het tweede tijdperk vormen zich bij alle Typhoides voortbrengsels der ziekte, welke van die der ontsteking wezentlijk onderscheiden zijn, doch onder elkander verschillen naar de aangedane weefsels. Bij de

zuivere Typhoides der huid (Anthrax) worden vloeistoffen afgescheiden, welker hoedanigheid wij nog niet naauwkeurig kennen en die, zich onder de opperhuid ophoopende, blaasjes en blazen vormen.

5. In het derde tijdperk sterft het ziekte-voortbrengsel af, ontbindt zich en werkt verstorend en doodend op de naburige deelen; het gaat in versterving over, die niet op de primair lijdende organen, de huid en het onder haar gelegene celweefsel beperkt blijft, maar spoedig in de vlakte en diepte voortgaat. De vorm dezer versterving, welker oorsprong niet, zooals bij de ontstekingen, in andere verhoudingen, maar in den aard van den uitgang gelegen is, verschilt naar de onderscheidene weefsels en ziektevormen en bestaat nu eens in heet, dan in koud vuur, dan weder, voornamelijk bij de slijmvliezen en etterende wonden, in een taai, rotachtig versmelten der zelfstandigheid tot eene stinkende massa.

6. Met den aanvang der versterving verheft zich bij alle Typhoides, die in vroegere tijdperken nu eens zonder, dan met eene erethische koorts verloopen, torpide koorts, die veel overeenkomst met die der Typhi heeft en menigmaal met de verschijnselen van algemeene ontbinding, zooals de aldus genaamde rotkoorts opkomt. Men vindt deswegens ook zoowel bij de lijken van hen, die aan Typhoides, als die aan Typhus gestorven zijn, het bloed donker en dun, het inwendige vaatvlies rood gekleurd, de spieren week, wankleurig enz.

7. Het zenuwstelsel neemt, zoowel plaatselijk als algemeen, een levendig aandeel aan het ziekteproces der Typhoides. In het begin worden zij, volgens den loop der nabij gelegene zenuwen, dikwijls door kloppende, stekende pijnen vergezeld en later is het aangedane deel dikwijls doof, ongevoelig en gedeeltelijk verlamd. IJlingen, stuipen en andere, uit het centraal-zenuwstelsel ontspringende verschijnselen komen voornamelijk in het laatste tijdperk voor. Welke ontleedkundige verande-

ringen deze deelneming te weeg brengen, weten wij voor het overige niet.

Deelneming van het geheele Organismus.

In de eerste tijdperken gaan de Typhoides der huid gewoonlijk van geene of slechts van eene zachte erethische koorts vergezeld; waar reeds in den aanvang hevige koortsprikkeling aanwezig is, is de ziekte uit inwendige oorzaken ontstaan en nadert meer den Typhus en Exanthema. In het laatste tijdperk daarentegen verloopen, zooals vermeld is, alle Typhoides met torpide of rotkoorts.

Verspreiding en mededeeling.

Nog voor er ontbinding en versterving ontstaat, is het vermogen der Typhoides om zich uit te breiden gering, en blijven zij op enkele meer of min omschrevene plaatsen beperkt. In het tijdperk van heet vuur echter gaan zij, zonder de verscheidenheid der weefsels enz. in aanmerking te nemen, volgens den zamenhang, spoedig in de breedte en diepte voort, en daardoor kan het wel gebeuren, dat een Typhoid der huid zijne verstoringen op het slijmvlies voortplant, en omgekeerd, dat zich bij versterving van het slijmvlies gangreneuse verstoring der naburige huid voegt. Somwijlen neemt men echter ook in dit tijdperk, dat door zijne torpide koorts den waren Typhus nadert, sprongsgewijze uitbreiding en mededeeling waar; bij voorwerpen, die tot nu toe slechts eenen Carbunculus hadden, komen hier en daar meerdere zoodanige gezwellen op; alle wonden van eenen meermalen gekwetste worden door hospitaalversterving aangedaan, terwijl zich deze vroeger slechts aan ééne wond vertoonde, of eene pustula maligna valt te zamen en de zieken sterven aan eene soortgelijke verandering in de inwendige organen.

Zamenstelling.

Alle Typhoides en voornamelijk ook die der huid, treden soms als verschijnselen der ware Typhi op, doch

verbinden zich ook met andere, door Miasmata ontstane of boosaardig gewordene koortsachtige ziekten. Zoo heeft men den Anthrax, behalve bij de pest, bij welke hij als gestadig verschijnsel behoort, bij typhus abdominalis en petechialis en in de kwaadaardige scharlakenkoorts, de hospitaalversterving, behalve bij angina typhosa, met welke zij gewoonlijk hand aan hand gaat, bij dysenteria septica en bij de zoogenaamde zeeuwsche koortsen waargenomen enz. Met zoodanige ziekten echter, op welker ontstaan Miasmata geenen invloed hebben, verbinden zich de Typhoides niet. Hare verbinding is gewoonlijk vrij oppervlakkig en de verschijnselen van elke der beide zamengestelde aandoeningen zijn ligtelijk te erkennen.

Oorzaken.

De Typhoides zijn, even als de aanverwante Typhi, besmettelijke ziekten. Tot bederf overgaande plantaardige of dierlijke ligchamen en hunne uitvloeisels zijn de bron, zoowel van de eene als van de andere. Typhi schijnen te ontstaan, wanneer het Miasma in de geheele massa van vochten opgenomen wordt, Typhoides, wanneer zich deszelfs invloed, hetzij door den aard en de wijze van invoering, hetzij door de ziekelijke voorbeschiktheid van een bepaald orgaan of door andere oorzaken tot een punt vereenigt. Op deze wijze vormen zich ook de Typhoides der huid; zij komen gelijktijdig en op dezelfde plaatsen met Typhi en andere besmettelijke ziekten voor, en Carbunculi ontstaan veelal bij arbeiders in moerassen en riolen, bij vilders en dgl. op zoodanige ligchaamsdeelen, die met rottende zelfstandigheden in onmiddellijke aanraking gekomen zijn; hospitaalversterving voornamelijk in wonden, die aan eene met miasmatische uitvloeisels bezwangerde lucht blootgesteld, of met onzuivere, besmette verbandstukken bedekt geworden zijn. In andere gevallen zijn de in den dampkring aanwezige Miasmata voor zich alleen niet voldoen-

de, en er worden nog meer afgelegene, bemiddelende oorzaken toe vereischt. Als zoodanig kan men alles aanmerken, hetgeen anders slechts eene geringe prikkeling zoude te weeg brengen, en men ziet in gevangenissen, op schepen, in de nabijheid van moerassen enz., voornamelijk bij verzwakte, kwaadsappige voorwerpen, die meer dan andere eene voorbeschiktheid tot Typhoides hebben, niet zelden door insecten-steken, ligte kwetsingen en dgl., belangrijke Carbunculi ontstaan. In alle deze gevallen, waar de oorzaak de huid onmiddellijk treft, verloopen de Typhoides even als de Dermatonoses, terwijl primair slechts die plaats der huid wordt aangedaan, op welke het Miasma den grootsten invloed uitoefende. Wordt daarentegen het Miasma, namelijk door de slijmvliezen, in de geheele massa van vochten overgevoerd, dan ontstaat er Typhus, of de Typhoides der huid ontwikkelen zich ten minste, onder het den Typhus aanverwante algemeene lijden, op verschillende plaatsen te gelijk, en zijn geene idiopathische huidziekten meer, maar verdienen veeleer den naam van typheuse Dermexantheses.

Behalve deze vrijwillige ontwikkeling van de Typhoides der huid, komt er nog eene andere voor, die men gewoonlijk de besmettelijke noemt. Het bloed, en de afgescheidene stoffen van aan miltversterving lijdende dieren, brengen bij menschen de boosaardige puist te weeg, en de door hospitaalversterving voortgebragte brijachtige massa en ichor, doch ook de uitvloeijingen van aan typhus petechialis, dysenteria septica en dgl. lijdende menschen, de hospitaalversterving. De door besmettelijke ziekten voortgebragte stoffen en de door haar veranderde, verstoorde weefsels zijn alzoo in staat bij gezonden op nieuw besmettelijke ziekten te verwekken; doch — en hierin onderscheiden zij zich wezentlijk van de ware besmettingen, zooals wij dezelve bij de andere Klassen zullen leeren kennen — zij brengen juist

niet altijd denzelfden vorm voort. Er ontstaan Typhi door de voortbrengselen der Typhoides en deze door die der Typhi; de pustula maligna is geene miltversterving, en wanneer de stoffen van hospitaalversterving in wonden ook weder dezelfde aandoening te voorschijn roepen, zoo brengen zij toch, op andere plaatsen ingevoerd en bij ongekwetsten, andere Miasmatische aandoeningen voort. Deze stoffen zijn alzoo geene ware geleiders der ziekte, geene smetstoffen, maar zij verhouden zich, even als oorspronkelijke Miasmata, terwijl zij wel is waar steeds besmettelijke ziekten, doch, naar gelang zij hier of daar ingevoerd worden, en dit of dat orgaan meer voorbeschikt vinden enz., verschillende vormen te weeg brengen. Deze soort van oorzaak noem ik die, door aanhoudende blootstelling aan besmetting.

Voorkomen en algemeene verbreiding.

Uit de oorzaken blijkt, dat de Typhoides der huid niet slechts sporadisch, maar ook epidemisch en endemisch voorkomen. Epidemisch zijn zij voornamelijk in den zomer en den herfst bij vochtig, warm weder en aanwezig zijnde middellijke aantrekkingskracht der lucht; voor het overige bestaan zij zelden voor zich alleen en meestal gelijktijdig met andere Typhoides en Typhi onder menschen en dieren: endemisch zijn zij op zoodanige plaatsen, welker dampkring, om welke reden ook, met miasmatische uitvloeijingen bezwangerd is, in te sterk opgevulde ziekenhuizen, gevangenissen, op schepen enz. De geographische lengte en breedte schijnt op deze Familie over het algemeen geenen invloed te hebben, ofschoon ook enkele soorten en variëteiten, met betrekking hiertoe, zeer naauw bepaald schijnen te zijn. Van meer gewigt is de verheffing boven de zee, en even als alle door Miasmata veroorzaakte ziekten, komen ook de Typhoides bij voorkeur in die-

per gelegene plaatsen voor en schuwen luchtrijke, hooge bergstreken.

Beloop, Duur, Uitgang.

De Typhoides der huid verloopen steeds acuut, hoewel ook de duur der onderscheidene Geslachten en soorten, van weinige dagen tot eenige weken verschilt. De beide eerste tijdperken, namelijk bij het geslacht Anthrax, duren vrij lang, terwijl het tijdperk van verstoring daarentegen in deszelfs duur zeer verschilt naar de zitplaats en uitgebreidheid der aandoening, naar de hevigheid der koorts enz. De mogelijke uitgangen zijn:

1. In genezing.

Deze uitgang volgt zelden vrijwillig, bijna alleen door behulp der kunst; door haar kan hij echter in elk tijdperk worden verkregen, en de Typhoides zijn niet, zoo als de Typhi, ziekten, die tot eene ontwikkeling moeten komen, welke men niet kan tegengaan. Ontstaat er reeds in het eerste tijdperk genezing, dan gaat roodheid, zwelling en pijn verloren, en er blijven kleine sporen der ziekte over; volgt zij daarentegen later, door afstooting van het ziekelijke voortbrengsel of door beperking der versterving, dan blijven er likteekens achter. Was er reeds koorts aanwezig, dan ontbindt zich deze door krises, van welke die door de huid het meeste voorkomt.

2. In gedeeltelijke genezing en andere ziekten.

Neigt zich de ziekte eerst in het derde tijdperk tot beterschap, dan blijven er dikwijls zweren over, die door Dyscrasiae onderhouden worden, en likteekens, welke de verrigtingen van het eene of andere orgaan opheffen, of er zijn geheele organen, b. v. het oog, de teeldeelen enz. verstoord geworden. In andere gevallen nam men verlamming der aangedane ledematen, en gelijksoortige stoornissen van het zenuwleven als overblijfsel van de Typhoides der huid waar.

3. In den dood.

De doodelijke uitgang volgt gewoonlijk eerst in het derde tijdperk door de torpide, rotachtige koorts, of door den verderen voortgang der versterving op belangrijke organen.

Voorzegging.

De Typhoides der huid zijn verreweg de gevaarlijkste van alle Dermatonoses en vele van dezelve bedreigen steeds zeer ernstig het leven. Voor het overige hangt de voorzegging niet alleen af van den vorm, maar ook van de zitplaats, de uitgebreidheid, de wijze van ontstaan der aandoening, van het tijdperk, in hetwelk de behandeling aanvangt, en van het karakter en de hevigheid der vergezellende koorts.

Behandeling.

De aanwijzing voor de oorzaken vereischt — als voorbehoedende geneeswijze — gedeeltelijk beschutting voor den ziekmakenden invloed, gedeeltelijk voorkoming zijner gevolgen, wanneer hij reeds op de huid heeft ingewerkt. Beide opgaven komen wel is waar ook bij het vrijwillig ontstaan der Typhoides, maar voornamelijk bij haar ontstaan door voortdurende besmetting in aanmerking. Aan de eerste wordt beantwoord door strenge zuiverheid, door verbetering van den dampkring, door verstoring der Miasmata door Chlorium bevattende middelen, door verwijdering van de aangedane plaats, afzondering der gezonden van de zieken enz., en de tweede vereischt, om de ontkieming der besmettende schadelijkheid in de huid te verhoeden, de aanwending der koude, der zuren, en wanneer zich evenwel de eerste sporen van het Typhoid nog mogten vertoonen, de vernieling derzelve door bijtmiddelen. Zijn er miasmatische stoffen, b. v. het vleesch van aan miltversterving lijdende dieren, door andere organen opgenomen, dan moet hunne verwijdering uit het organismus langs andere wegen, b. v. door een braakmiddel, beproefd worden.

De ziekte-aanwijzing verschilt naar gelang der tijdperken, en vereischt eene plaatselijke en eene algemeene, op de koorts werkende, behandeling.

Met betrekking tot de plaatselijke behandeling doen zich, naar de tijdperken, de volgende opgaven voor:

a. In het eerste tijdperk, den vermeerderden toevoer van bloed te matigen en de vorming van het ziekelijke voortbrengsel te verhoeden;

b. in het tweede, het gevormde ziekelijke voortbrengsel te vernietigen en te verwijderen, voor het, als de verstoring bevorderend, kan inwerken, en

c. in het derde, de versterving te beperken en, door opwekking der terugwerking, losstooting van het afgestorvene te bewerkstelligen.

Aan deze opgaven wordt wel is waar naar hare verschillende vormen, door verschillende middelen voldaan, doch in het algemeen kan men aan de eerste beantwoorden door de aanwending der koude, der zuren, van den aluin en dgl., somwijlen zelfs door eene ligte ontstekingwerende geneeswijze; aan de tweede door het gebruik van bijtmiddelen, het mes en het vuur, en aan de derde door de lijdende plaats te behandelen met rottingwerende middelen, onder welke voornamelijk de zuren eenen hoogen rang bekleeden, en met prikkelende, de ontsteking en verettering bevorderende middelen.

De algemeene, aan de koorts beantwoordende behandeling rigt zich natuurlijk naar het karakter van terugwerking. Ontstekingachtige koorts komt bij de ware Typhoides der huid bijna nooit voor, en deswegens behoeft men naauwelijks van aderlatingen en dgl. gebruik te maken; eene eenvoudige, geringe erethische koorts, zooals die somwijlen in het begin aanwezig is, vereischt slechts eene toeziende behandeling, regeling der diëet, een openhouden der afscheidingen enz.; neemt echter

de koorts het torpide karakter aan, dan moet de prikkelende geneeswijze in aanwending komen, en de gewoonlijk aanwezige toevallen van ontbinding door het inwendig gebruik van rottingwerende middelen, de zuren, China, Serpentaria, ijzermiddelen enz. tegengegaan worden.

Wat de aanwijzingen voor de uitgangen aanbetreft, zoo moet, gedurende de beterschap, eene meer versterkende geneeswijze worden ingeslagen; zweren verschillen naar hare onderscheidene natuur; terwijl verlammingen met prikkelende middelen moeten worden behandeld.

Verdeeling.

De ware, zuivere Typhoides der huid bevatten het geslacht Anthrax met meerdere soorten en variëteiten. Ik geloof echter bovendien ten minste eenige woorden over de hospitaalversterving (Traumatocace), die, even als in alle wonden, ook in die der huid kan voorkomen, en over de Noma, welke uit het slijmvlies ontspringt, doch zich niet zelden aan de huid mededeelt, te moeten aanhalen, en voeg er alsdan nog het geslacht Filaria bij, over welks ziektekundige verhouding ik, daar ik hetzelve nooit gezien heb, geen oordeel kan vellen, doch hetwelk, ten minste in zijn laatste tijdperk, veel overeenkomst met de Typhoides heeft.

I. Geslacht. Anthrax.

Het Negenoog.

Synonymen. *Ἄνθραξ* Graec. — Carbunculus Cels. — Ignis persicus Arab. — Charbon. — Die Brandbeule. — De kool.

Kenmerken.

Onder de verschijnselen van eenen meer aderlijken, vermeerderden bloedtoevoer vormt zich, in het eerste tijdperk, een omschreven gezwel der huid, op hetwelk, in het tweede, blaasjes opkomen, die eene etterachtige, scherpe vloeistof bevatten. In het derde tijdperk veranderen de blaasjes in eene verstorvene korst, de naburige deelen zwellen zuchtig op, er verheft zich torpide koorts en de versterving gaat in de vlakte en diepte verder voort.

Verdeeling.

Er bestaan ten minste 2 duidelijk van elkander gescheidene soorten van dit geslacht, van welke elke meerdere variëteiten telt. Waren ons de verschijnselen en oorzaken van al deze onderdeelen naauwkeuriger bekend, zoo zouden wij welligt verscheidene, als bijzondere soort, moeten afhandelen.

---

1. *Soort. Antrhax carbunculus.*

Het gewone negenoog.

Synonymen. Carbo, Carbunculus. — Pruna Avic. — Furunculus malignus, gangraenosus var. — Charbon Alib. — Das Brandgeschwür; der Carbunkel, Carfunkel; der gutartige Antrhax. — Carboncle. — Carbuncle.

Afbeeldingen. Tab. VIII. 6.

Verschijnselen.

Men kan de drie tijdperken, welke de ziekte doorloopt, dat der vorming van knobbels, der vorming van blaasjes en der versterving noemen.

Eerste tijdperk. Vorming van knobbels.

Op de eene of andere plaats der huid, het meest op den rug, tusschen de schouderbladen, in den nek of aan het zitbeen, doch ook aan de geslachtsdeelen, de oogleden en aan andere deelen, verheft zich, onder eene hevige, brandende pijn, een donkerroode, blaauwachtige, harde knobbel, nu eens slechts van de grootte eener lins of boon, dan weder als eene halve okkernoot en daarboven. Deze knobbel zit op eene breede, diep in het onder de huid liggende celweefsel grijpende grondvlakte, welke op het gevoel minder hard dan de knobbel zelf is, en welke gewoonlijk, reeds bij zijn ontstaan, van eene bleeke, roosachtige roodheid en weeke, zuchtige zwelling omgeven is. Hij neemt spoedig in omvang toe.

Tweede tijdperk. Vorming van blaasjes.

24 tot 36 uren na het ontstaan des knobbels heeft deze de grootte eens daalders, en de zwelling in het celweefsel den omvang eener hand; zijne kleur is donkerblaauw, somwijlen zwart geworden. Thans verheffen zich op de punt des knobbels eenige wankleurige blaasjes van de grootte eens speldenkops tot die eener boon, welke eene bruinachtige, etterige vloeistof inhouden. De zwelling en roodheid van den omtrek neemt toe, de pijn wordt heviger en er verheft zich koorts.

Derde tijdperk. Versterving.

De blaasjes blijven zelden langer dan 24 uren staan, de zwelling onder dezelve wordt brijachtiger, weeker, en de huid steeds donkerder gekleurd. Zij barsten of verdroogen, en vormen in beide gevallen eene donkerbruine of zwarte verstorvene korst, die spoedig, met verminderende pijn en aangroeijende zuchtige zwelling, in omvang toeneemt. Van deze uitgaande breidt zich de verstoring weldra in de vlakte en diepte verder uit, huid en celweefsel stooten zich in verstorvene lappen

af, en tusschen de zich steeds hernieuwende korsten sypelt eene kwalijkriekende, bruin- en etterachtige stof uit, welke de naburige deelen ontvelt; eene nu eens lichtblaauwe, dan donkerroode, verhevene, ontstokene ring omgeeft het afgestorvene; volgens den loop der nabij gelegene watervaten en aderen vertoont zich eene gevlakte, gestreepte roodheid, en de klieren zwellen op. De pijn is nu geheel verdwenen, het aangedane deel koud, doof, somwijlen verlamd. De koorts echter, welke tot dusverre erethisch was, neemt meer en meer het torpide karakter aan, de zieken zijn zeer zwak en afgemat, de tong wordt droog, de pols snel en klein, het hoofd zwaar, de pis ontbonden, en wordt het lijden erger, dan voegen zich hier nog ijlingen, verdoving (sopor), onmagt, bloedvlekken, bloedingen, overvloedige, zeer kwalijk riekende buikvloed, koud, kleverig zweet enz. bij.

Verdeeling.

Behalve dezen hoofdvorm heb ik nog twee variëteiten waargenomen, van welke de eerste een overgang tusschen den Furunculus en Anthrax is, de tweede echter met den Terminthus der ouden schijnt overeen te komen.

---

1. *Variëteit. Anthrax carbunculus benignus.*

Het goedaardige negenoog.

Synonymen. Furoncle guépier Alib. — Furoncle anthracoïde Ray. — Der falsche Carbunkel. — Die gutartige Brandbeule.

Verschijnselen.

Deze ziektevorm onderscheidt zich van het ware negenoog door den langeren duur der eerste tijdperken,

van welke ieder eenige dagen aanhoudt, door de meer levendige, heldere roodheid der primaire zwelling en daardoor, dat er bij het barsten der blaasjes, die gewoonlijk groot en talrijk zijn, geene eigenlijke verstorvene korsten gevormd worden, maar meerdere openingen in de brijachtig verweekte lederhuid terug blijven, door welke het ontbondene, kwalijk riekende celweefsel, met bloed vermengd, wordt uitgestooten. Terwijl de oppervlakkige deelen in versterving overgaan, ontstaat er dieper en in den omtrek weldra verettering; de grensplaats der versterving is donkerder rood gekleurd, gespannen, niet zuchtig, en de koorts blijft meestal erethisch.

---

2 *Variëteit. Anthrax carbunculus Terminthus.*

Het blaasvormige negenoog.

Verschijnselen.

Onder eene hevige, stekende, verscheurende pijn vormt zich een naar verhouding weinig verheven gezwel, ter grootte eener boon tot die eener noot, van eene donkerroode of blaauwzwarte kleur, op welke zich na 12 tot 24 uren de huid tot eene groote, gespannene, donkerblaauwe blaas verheft. Opent men deze blaas, dan ziet men, dat haar inhoud in eene roodachtige scherpe vloeistof bestaat, terwijl haar bekleedsel vrij dik en donker gekleurd is, en de grond door de blaauwroode, losgelatene, ligtelijk bloedende lederhuid wordt gevormd. Wordt zij echter niet geopend, dan blijft zij verscheidene dagen staan, de omtrek wordt bleekrood en zuchtig, de nabij gelegene klieren zwellen op, de pijn vermeerdert, en er verheft zich koorts. Eindelijk barst de blaas en vertoont de onderliggende huid verstorven,

en wanneer de kunst het verder bederf niet tegengaat, zoo verspreidt zich de versterving weldra verder uit en wordt de koorts sleepend.

Erkenning.

De Carbunculus zoude, voornamelijk in zijn eerste tijdperk, met den Furunculus kunnen verwisseld worden, doch de snellere vorming des knobbels, zijne meer donkere kleur, de meer uitgebreide en brijachtige zwelling van het celweefsel, de zuchtige zwelling van den omtrek enz. verzekeren reeds hier de onderscheiding. In latere tijdperken is de erkenning gemakkelijk, daar bij de bloedzweer gewoonlijk noch blaasjes, noch versterving schijnt voor te komen.

Oorzaken.

Men ziet de ziekte in elken ouderdom en bij beide geslachten, doch menigvuldiger bij kinderen en grijsaards. De arme, geringere standen hebben meer dan de gegoede eene voorbeschiktheid tot haar ontstaan. Eene vochtige warme, met Miasmata bezwangerde lucht begunstigt hare vorming en zij is deswegens in den zomer en den herfst menigvuldiger dan in andere jaargetijden, en komt in moerassige, lage plaatsen van warme landstreken, b. v. aan de zuidelijke kusten van Frankrijk, op schepen, in te sterk opgevulde gevangenissen, zieken- vondelings- en weeshuizen enz. meer dan op andere plaatsen voor en is niet zelden epidemisch of endemisch. Onder zoodanige verhoudingen ontwikkelt zich de Carbunculus dikwijls na, anders geheel onbeduidende, huidprikkels, na ligte kwetsingen, den steek van insecten en dgl. Voornamelijk echter schijnt hij gaarne door de besmetting der huid met ontbondene, organische zelfstandigheden te voorschijn geroepen te worden; men wil hem bij lieden waargenomen hebben, die zich in moerassen baden; men ziet hem menigmaal bij voorwerpen, die zich met de reiniging van riolen bezig houden, en zelfs zoude hij, door den bijslaap

met vrouwen, die aan Leucorrhoea lijden, aan de teeldeelen kunnen worden voortgebragt. In andere gevallen vormt hij zich meer uit inwendige oorzaken, door het inademen eener met Miasmata bezwangerde lucht en dgl. Alsdan wordt zijne verschijning altijd voorafgegaan door koorts met groote afneming van krachten, duizeligheid in het hoofd enz., dikwijls ontstaan er gelijktijdig meerdere Carbunculi en hun beloop is sneller en vernielender. Ook gaat de uitbotting van Carbunculi somwijlen van ware Typhi vergezeld; ik zag hen in het tweede tijdperk van Enterotyphus, en de geschiedenis der besmettelijke ziekten maakt van geheele verwoestingen der pestis bellica gewag, die met Carbunculi verliepen.

Wat de variëteiten aangaat, zoo ziet men de eerste voornamelijk bij oude lieden met eene torpide huid, onder verhoudingen, die anders meestal Furunculi te weeg brengen, met gastrische bezwaarnissen en dgl., en de tweede heb ik bij twee voorwerpen van dezelfde voermans-familie, die in eene naauwe, vuile wijk van het ongezondste gedeelte der stad Würzburg woonde, in het jaar 1833 en 1835 waargenomen. In het eene geval zat de Terminthus aan den wijsvinger, in het andere aan den voorarm; eene bepaalde oorzaak kon men echter in beide gevallen niet aantoonen, terwijl het eenige paard van den voerman op beide tijden volkomen gezond, en alzoo eene besmetting van deze zijde niet denkbaar was.

Beloop Duur en Uitgang.

Het beloop van het negenoog is steeds acuut; de ziektevorm zelf doorloopt zijne tijdperken in eenen korteren tijd dan de variëteiten en gaat somwijlen reeds in 2 tot 3 dagen tot versterving over, doch de doodelijke uitgang ontstaat zelden voor den 7^{den}, dikwijls eerst omstreeks den 14^{den} dag. Nog langer duurt het, wanneer de ziekte eene gunstige wending neemt. Het goedaardige negenoog toont voor den 7^{den} dag zelden eenig spoor van

in versterving overgaande verweeking en verettering, en rekt zich dikwijls verscheidene weken uit. Van de beide gevallen van Terminthus daarentegen ging de eerste op den 5^{den} tot 6^{den} dag in versterving over, en eerst na 4 tot 5 weken begon de vorming eens likteekens van de kwaadaardige, tot op de beenderen doordringende verzwering, met stijfheid van den vinger; in het tweede geval echter werd de versterving afgewend en de genezing in 10 dagen bewerkstelligd. De voorkomende uitgangen zijn:

1. In genezing. Alleen de kunst kan de aandoening reeds in hare eerste tijdperken opheffen; aan zich zelve overgelaten, eindigt zij eerst in het derde tijdperk somwijlen in genezing, terwijl de versterving ophoudt, de korsten afgestooten worden, en de terugblijvende etterende oppervlakte door vorming van vleeschheuveltjes geneest. Te gelijker tijd ontbindt zich de koorts door de huid. Altijd laat de Carbunculus diepe, misvormende likteekens achter en niet zelden gaan geheele ligchaamsdeelen, zooals oogleden, geslachtsdeelen en dgl. door hen verloren of worden onbruikbaar.

2. In andere ziekten. Dyscrasiae veranderen de, na het afvallen der korst terugblijvende, etterende oppervlakte in eene zweer.

3. In den dood. In enkele gevallen, in welke de Carbunculi uit inwendige oorzaken ontstonden of als verschijnselen van den waren Typhus voorgekomen waren, zag men hen eensklaps ineen zinken en de zieken onder stuipen of in eene diepe gevoelloosheid sterven. Menigvuldiger wordt de torpide, rotachtige koorts van het derde tijdperk of de terugblijvende verzwering, bij welke zich bij zwakke voorwerpen soms uitteringkoorts voegt, doodelijk.

Voorzegging.

Ofschoon de Carbunculus steeds eene bezwaarlijke ziekte is, zoo is de voorzegging bij hem, in verhouding

tot andere Typhoides, tamelijk gunstig. De hoofdvorm is de belangrijkste, terwijl de tweede variëteit minder gevaarlijk en de derde geheel zonder gevaar is. Carbunculi uit inwendige oorzaken of in vereeniging met Typhi zijn veel erger dan andere. Bovendien hebben nog invloed op de voorzegging het aantal, de zitplaats, de omvang der zwelling, het tijdperk, in hetwelk zij onder behandeling komen, de graad van plaatselijke terugwerking in den omtrek der versterving, de aard der koorts, de ouderdom en gesteldheid der zieken enz.

Behandeling.

De geneeswijze verschilt naar gelang der variëteiten. Bij den hoofdvorm zijn somwijlen in het eerste tijdperk omslagen van ijs, Foment. Schmuckeri, of Acid. muriat. dilut. voldoende, om de ziekte te doen ophouden. Hebben zich echter eenmaal blaasjes gevormd, dan vernietige men dezelve terstond door het gloeijende ijzer of Acid. nitr. en weeke de aldus gevormde korst door het bestrijken met Ammon. caustic. en door baden met in wijn gekookte aromatische kruiden vroegtijdig af. Is de zwelling van het onder de huid gelegene celweefsel aanmerkelijk, dan wordt zij door eene kruissnede gespleten en de wond met Ol. tereb., Ungt. digestiv. en dgl. verbonden, ten einde eene goedaardige verettering te weeg te brengen. Is er reeds versterving ontstaan, dan handelt men op eene gelijke wijze, splijt insgelijks de zwelling door eene diepe kruissnede, ten einde het verstorvene eenen uitweg te banen, en zoekt zorgvuldig de korst, het uitwerksel der verstoring, te verwijderen; ook hier wordt de wond zorgvuldig met in terpentijnolie en dgl. gedoopt pluksel opgestopt, en het geheel bedekt met stovingen van Spec. aromatic, wijn en Aqua oxymuriatica. Benevens deze plaatselijke behandeling wordt de koorts door inwendige middelen tegengegaan. Aanvankelijk zijn somwijlen braak- of ligt afvoerende middelen aangewezen; later echter worden Infus. valerian.

met Acid. Haller., Arnic., Serpentar., en dgl. en bij verschijnselen van ontbinding, China, mineraalzuren, Naphta met ijzer, zamentrekkende wijnen en dgl. noodzakelijk. De op het negenoog volgende verettering vereischt eene meer versterkende behandeling en goede kost, en een overgang in verzwering antidyscrasische middelen.

De eerste variëteit vordert in het begin, behalve de door de gastrische zamenstelling dikwijls vereischt wordende braak- en purgeermiddelen, eene meer ontstekingwerende behandeling, omslagen van Aqua Goulardi, bij hevige spanning bloedzuigers en dgl. Later maakt men ook hier insnijdingen of verwijdt de van zelf gevormde openingen, om het verstorvene celweefsel te verwijderen, en bevordert men de verettering door aromatische omslagen, prikkelende zalven enz.

De tweede variëteit daarentegen wordt in den aanvang even als de hoofdvorm behandeld; in het tweede tijdperk echter is het voldoende, de donkere blaas bij tijds te openen en hare grondvlakte met zamentrekkende zuren te bestrijken. Ten minste week hierop, in het tweede door mij waargenomene geval weldra de pijn, de zwelling verdween, de dunne korst stootte zich los, en de genezing volgde spoedig. In het tweede geval was de blaas aan zich zelve overgelaten geworden, en ontstond er versterving.

---

2. *Soort. Anthrax malignus.*

Het kwaadaardige negenoog.

Synonymen. Anthrax contagiosus, septicus. — Pustula maligna. — Pyrophlyctide sporadique Alib. — Die bösartige, die schwarze Blatter, die bösartige Brand-

beule. — Der Milzbrandcarbunkel. — Bouton malin; puce maligne. — Malignant pustule. — De kwaadaardige puist of kool.

Afbeeldingen. Tab. VIII. 7.

Verschijnselen.

Ook deze ziektevorm doorloopt de drie bij de vorige soort genoemde tijdperken.

Eerste tijdperk. Vorming van knobbels.

Op de eene of andere plaats der huid, meestal op onbedekte deelen, ontstaat een lastig jeuken en steken, en vormt zich eene donkerroode, ronde vlek, ter grootte eener linze, die veel overeenkomst heeft met den steek van insekten (Puce maligne, puce de Bourgogne). Weldra verheft zich op deze de opperhuid tot een, aanvankelijk slechts de grootte eener gerstenkorrel hebbende, bruinachtig gekleurd blaasje, hetwelk of open gekrabd wordt, of van zelve in 10 tot 12 uren barst en zijnen geel- of roodachtigen inhoud ontlast. De jeuking vermindert; doch onder het blaasje heeft zich intusschen een omschreven, tamelijk vast knobbeltje, van de grootte en platte gedaante eener linze gevormd, hetwelk niet pijnlijk, aanvankelijk nog met de huid verschuifbaar, droog en alleen in het middelpunt, waar het blaasje stond, geel-groenachtig of lichtgraauw gekleurd is. Dit tijdperk duurt ten hoogste 24 tot 30 uren en verloopt gewoonlijk zonder koorts.

Tweede tijdperk. Vorming van blaasjes.

Het zich onder het knobbeltje en in deszelfs omtrek bevindende celweefsel zwelt op, en het knobbeltje wordt onbewegelijk; het weeke, veerkrachtige gezwel is nu eens kegelvormig en draagt den kleinen knobbel op zijne punt; dan weder zit het dieper en wordt door het opgezwollene celweefsel, even als door eenen wal omgeven (Pustule maligne proéminente et déprimée volgens Pinel). Te gelijker tijd vormt zich om het knobbeltje eene areola, die nu eens bleekrood, dan weder bruin-

blaauwachtig, oranje- of veelkleurig is, en op welke, na eenen korten tijd, talrijke blaasjes van de grootte eener gerstenkorrel tot die eener kleine boon opkomen. Deze zitten niet, zooals bij den Carbunculus, op den knobbel, maar vormen eenen krans om hem heen; hun inhoud is roodachtig en scherp. De zieken klagen thans over eene lastige spanning en trekking in het aangedane deel, en weldra ontstaat er nu eens met, dan zonder huiveringen, koorts. Dit tijdperk duurt dikwijls slechts 2 tot 3, somwijlen echter ook 24 tot 36 uren.

Derde tijdperk. Versterving.

Het eerste knobbeltje verandert in eene zwarte, harde, ongevoelige, verstorvene korst, die spoedig in omvang toeneemt en weldra ook de met blaasjes bezette areola verslindt. Naar mate de eerste areola door de voortgaande versterving verdwijnt, vormt zich om de korst eene nieuwe, die dikwijls weder met blaasjes bezet, doch menigvuldiger glad is, en deze groeit van den omvang eener linze aan, tot dien van eenen halven gulden, van eenen daalder, en eener vlakke hand, tot dat zich de versterving, door eenen haar omgevenden ontstokenen ring beperkt, of de dood volgt. De huid is in den verderen omtrek rood gekleurd, het celweefsel als opgeblazen; de watervaten, aderen en klieren nemen mede deel aan de aandoening, en het aangedane deel is koud, gevoelloos en onbewegelijk. De koorts echter neemt het torpide of rotachtige karakter aan; de pols wordt klein, week, draadvormig, ontelbaar en tusschenpozend, de tong hoogrood, droog, met kloven bezet, de tanden en de neusvleugels met een zwart vlies bedekt, de dorst onleschbaar, de huid brandend heet en met bloedvlekken bezaaid, de afneming der krachten steeds sterker, het hoofd zwaar en de denkbeelden verward. Er ontstaan onmagt, bloedingen, buikloop, stuipen, verdooving, en dikwijls volgt de dood reeds den derden of vierden, meestal voor den zevenden dag der ziekte.

Variëteiten.

Ook deze ziektevorm geeft zich niet altijd bepaaldelijk door dezelfde verschijnselen te kennen, en schijnt voornamelijk naar de verschillende plaatsen, waar hij voorkomt, velerlei wijzigingen te ondergaan. Zoo waren de in Duitschland door Schröder, Schrader, Hoffmann en anderen waargenomene gevallen over het algemeen van eenen zachteren aard dan die, welke Enaux en Chaussier, Thomassin, Viricel enz. ons uit het zuiden van Frankrijk mededeelen, en op vele plaatsen schijnen Carbunculi endemisch te zijn, die, ofschoon zij zich in de hoofdtrekken als anthrax malignus kenmerken, toch in vele punten schijnen af te wijken en alzoo variëteiten dezer soort zijn. Dit geldt overigens niet van elke endemische pustula maligna; de Malrat in de omstreek van Chastres en Narbonne, de Charbon provençal, de Puce de Bourgogne, de Czorna Krosta in Polen, de vurige blaren, welke Bertin te Guadeloupe gelijktijdig onder dieren en menschen zag heerschen enz. beantwoorden volkomen aan den boven beschrevenen hoofdvorm. Variëteiten daarentegen, uit welke zich, bij een naauwkeuriger onderzoek, welligt zelfs soorten van het geslacht Anthrax zouden kunnen vormen, schijnen mij toe de volgende te zijn, van welke ik echter geene bij ondervinding ken.

---

1. *Variëteit. Anthrax malignus sibiricus.**

De siberische kwaadaardige negenoog.

Synonymen. Carbunculus septentrionalis. — Sibirskaja yazwa. — De Jaswa, Wetrenaja Jaswa (luchtpest); de Wamo, Momo, Naguptan der Tartaren.

Deze ziektevorm is endemisch in Siberië, in de woestijn tusschen Obis en de Kaspische zee, voornamelijk echter in de dalen van het Uralsche gebergte, in de groote Kirgisische woestijn, in de woestijnen van Ischim en Barabinsky en aan de oevers van den Irtisch. Hij komt voornamelijk in laag gelegene, moerassige streken, op het vlakke land en bij zwervende volksstammen voor; hij heerscht in den zomer, en zoowel dieren, in het bijzonder paarden, als menschen worden door hem aangedaan. De ziekte begint eensklaps met het gevoel van den steek eener vlieg en met een klein blaasje, waarbij zich echter terstond eene aanmerkelijke zwelling van het onder de huid gelegene celweefsel voegt. Alle pijn verdwijnt en het gezwel is zoo ongevoelig, dat men het doorsteken kan; er vloeit geen bloed, maar slechts een geelachtig water uit. Den volgenden dag vertoont zich in het midden der zwelling, die dikwijls de grootte eener vuist heeft, eene zwarte punt en de zieke begint koortsachtig te worden. Er ontstaat koud vuur, hetwelk zich spoedig uitbreidt. De zieken worden aangedaan door onleschbaren dorst, onoverwinbare slaperigheid, duizeligheid, angst en benaauwdheid op de borst; zij gevoelen zich zeer vermoeid, duizelig, doch slechts zelden ijlen zij. Na eenige dagen wordt hun de ademhaling moeijelijk en de adem stinkend, onrust en dorst nemen toe en, ontstaat er thans een bovenmatig zweet, zoo is dit een teeken van den nabij zijnde dood, die somwijlen reeds na weinige, bij sterke personen echter menigmaal eerst na 10 tot 12 dagen volgt. Evenwel is ook genezing geen ongewone uitgang. (Gmelin, Pallas, Gebler, Woskressenski.)

2. *Variëteit. Anthrax malignus esthonicus.**

De esthlandsche kwaadaardige negenoog.

—

Synonymen. Pustula livida. — Wil. — Willi többi. — Wessi wil. — Sinni wil. — Die Blaue, die esthische Blatter.

Deze ziektevorm komt voor in Esthland aan den westelijken oever van den Peipus-zee in het Revalsche, Jervensche, Pernausche en Dörptsche district, dewijl deze streken vlak, moerassig en grootendeels met digte bosschen bezet zijn. Hij vertoont zich voornamelijk in den zomer en den herfst. Nu eens begint hij zonder koorts, als een zuiver plaatselijk lijden; dan weder gaat hem koorts vooraf en hij vertoont zich als verschijnsel van dezelve. In het eerste geval verheft zich, meestal op ontbloote ligchaamsdeelen, onder een hevig jeuken en branden, een halfkogelvormig blaasje, dat aanvankelijk helder, doch weldra blaauw, violetkleurig of zwartachtig is, en van de grootte eener gerstkorrel tot die eener erwt en hazelnoot aangroeit. De huid in den omtrek zwelt op, doch verandert niet altijd van kleur; nu eens blijft zij blank, dan weder wordt zij rozenkleurig, of ook donker en blaauwachtig rood. De zieken klagen over eene hevige prikkende pijn in het aangedane deel. Vroeger of later zinkt het blaasje in een of wordt stuk gekrabd en laat alsdan eene, verscheidene lijnen dikke, zamengedrukte, zwarte, harde, verstorvene kern achter, om welke zich de zwelling vergroot en als opgeblazen wordt, die zich naar alle rigtingen uitbreidt en met welker verschijning zich ook koorts verheft. In de ergste gevallen wordt alle roodheid in den omtrek der verstorvene korst bleeker, terwijl deze nog slechts door eene smalle, donkere streep ingesloten wordt en de verdere omtrek wit, vaal bleek

blaauwachtig is; de nabij gelegene aderen, watervaten en klieren nemen mede deel in de aandoening en, ter plaatse der vroeger aanwezige pijn, ontstaat een gevoel van zwaarte en doofheid. De koorts begint met afwisselende huivering en hitte, hoofdpijn, brandende, heete huid, rood aangezigt, hevigen dorst en neiging tot braken; weldra echter wordt de pols klein, zeer menigvuldig en zamengetrokken, de tong droog, er ontstaan angst, ijlingen, een lastig, zeer pijnlijk gevoel in het hartkuiltje en sterke afneming van krachten; het oog wordt troebel en het aangezigt bleek en ontroerd. Onmagt, moeijelijke ademhaling, zuchten, een onvermogen om te slikken, verdooving, ijskoude ledematen enz. zijn de voorboden van den dood, die menigmaal onder stuiptrekkingen volgt. Dezelfde koortsachtige verschijnselen gaan den symptomatischen anthrax malignus esthonicus nu eens een', dan meerdere dagen vooraf, en men ziet door hem niet zelden in het oogenblik der uitbotting den dood volgen, van waar het vertelsel van na den dood uitgebrokene blaauwe blaren afstamt. Deze soort is in haar ontstaan altijd veel gevaarlijker dan de eerste; de gezwellen, welke zich gewoonlijk in grooter aantal aan het hoofd of den hals vertoonen, leggen eene zeer geringe levenswerkdadigheid aan den dag, zijn koud, bleek of geel-blaauwachtig, en gaan zeer snel in versterving over. De dood volgt dikwijls reeds den tweeden of derden dag der ziekte, terwijl hij bij den gewonen anthrax esthonicus meestal eerst tusschen den zesden en negenden dag ontstaat, en niet zelden kan worden afgewend. (Hupel, Winkler, Rinne, Erdmann, Hunnius).

3. *Variëteit. Anthrax malignus bothonicus.* *

De bothnische kwaadaardige negenoog.

—

Synonymen. Furia infernalis Linné. — Skât. — Schuss; Teufelschuss.

Oost- en westelijk Bothnië en Lapland, voornamelijk de uitgestrekte moerassen in den omtrek van Tornea, zijn het vaderland van dezen nog weinig bekenden vorm van Anthrax, welks oorzaak de inboorlingen toeschrijven aan de zoogenaamde Tyren (in elkander gedraaide haren van dieren, welke de toovenaars der Laplanders in de lucht werpen en op menschen en dieren zouden afzenden), doch Linné en Solander aan eenen worm — de Furia infernalis — die, in de moerassen door den wind weggedreven, zich in de huid zoude boren. Blumenbach en Müller hebben betoogd, dat de zoogenaamde Furia infernalis noch in Bothnië, noch ergens anders bestaat, en nieuwere Zweedsche geneeskundigen zagen wel den Skât, doch nooit een dier in de door hem aangedane huid. Linné en Solander zijn alzoo kwalijk onderrigt geworden of hebben eene prop afgestorven celweefsel voor eenen worm aangezien. De Skât begint met eene kleine zwarte vlek, die sterk jeukt en pijn veroorzaakt en spoedig door eene roode areola wordt omgeven. Inwendig onder de huid bespeurt men een onuitstaanbaar, prikkelend, verscheurend gevoel en weldra wordt de plaats brandig, er verheft zich koorts met verwarde reden en onmagt, en gewoonlijk volgt de dood reeds na 1 of 2 dagen, somwijlen na weinige uren. Wordt echter ook de koorts bedwongen, dan blijft er evenwel dikwijls eene onzuivere en kwaadaardige zweer terug, die gedurende vele jaren niet geneest en eindelijk de krachten uitput.

4. *Variëteit. Anthrax malignus hungaricus.**

De hongaarsche kwaadaardige negenoog.

—

S y n o n y m e n. Pemphigus Hungariae gangraenosus. — Pocolwar.

Deze endemische ziektevorm van de lage landen der Theis, die voornamelijk in den nazomer en den aanvang van den herfst bij heerschende zuidewinden menigvuldig voorkomt, werd door Schraud beschreven. De plaatselijke aandoening wordt gewoonlijk voorafgegaan van afmatting, drukking in den omtrek van het hart, angst, verminderden eetlust, bitteren smaak, geelachtige kleuring van het witte oogvlies en het aangezigt met ligte opwellingen van koorts. Vervolgens ontstaat er, onder eene matige jeuking der huid, eene blaas van de grootte eener linze tot die eener hazelnoot, welke door eene breede, roode areola, op welke zich somwijlen kleinere blaasjes bevinden, omgeven wordt en eene wit-gele, rood- en blaauwachtige of achgraauwe, eindelijk zwart wordende vloeistof inhoudt. Thans verandert de jeuking in een zeer pijnlijk branden, de naburige deelen zwellen aanmerkelijk op, de pols wordt klein, er ontstaat eene sterke hitte, die weldra calor mordax wordt, het aanvankelijk bleeke aangezigt neemt eene eigenaardige koperkleur aan, en er ontstaan angst, onrust en ijlingen. De blaas barst en laat eene donkere, verstorvene vlek achter, die door eene opgezwollene, vaalblaauwe areola wordt omgeven en met deze, in het beloop der ziekte, eene glanzend zwarte kleur aanneemt en zoo hard wordt, dat zij bij het aanslaan geluid geeft. Gelukt het, het afgestorvene van het levende te scheiden, dan wordt er eene zwartroode, even als zwam, met openingen voorziene zelfstandigheid afgezonderd, en er blijft eene diepe uitholling terug; dikwijls echter sterft de zieke reeds na 24 uren, meestal den derden of vierden dag.

Erkenning.

De anthrax malignus zoude met den Carbunculus kunnen verwisseld worden, doch de erkenning is niet moeijelijk. Bij den Carbunculus is reeds in het eerste tijdperk het celweefsel aangedaan, en vormt zich een grootere, hardere knobbel, terwijl de pustula maligna in de huid met een blaasje en klein knobbeltje begint, en eerst later het celweefsel mede aandeel neemt. De blaasjes van het tweede tijdperk vormen zich bij de eerste soort op den knobbel, bij de tweede in den omtrek van het knobbeltje, terwijl de zwelling ginds vaster dan hier, en de roodheid bestendiger en sterker is; in het derde tijdperk echter eindigt de Carbunculus in heet, de kwaadaardige blaar in koud vuur. Over het algemeen is het beloop van den anthrax malignus veel sneller, en zijn de hem vergezellende algemeene verschijnselen veel heviger en gevaarlijker dan die van denCarbunculus.

Oorzaken.

De kwaadaardige negenoog (ten minste haar hoofdvorm) ontstaat bij menschen nooit primair en vrijwillig, maar wordt steeds van dieren, die aan de zoogenaamde miltversterving lijden, door voortdurende besmetting, op hen overgedragen. De miltversterving der dieren is echter geen op zich zelven staanden ziektevorm, maar hij vereenigt eene reeks van onder elkander aanverwante, besmettelijke ziekten in zich, deels Typhi, deels Typhoides, die zich bij verschillende diersoorten vrijwillig ontwikkelen en bij menschen de oorzaak van de kwaadaardige puist worden. De voornaamste derzelve zijn:

a. Bij runderen en paarden: de gewone en plotselijk doodende miltzucht (Typhus carbunculosus), de knobbelzucht en de tongblaar.

b. Bij schapen en geiten: de bloedziekte en het wilde vuur.

c. Bij varkens: de gewone miltversterving, het *Rankkorn* en de kwaadaardige keelontsteking.

Bovendien heeft men echter nog vele andere variëteiten en zamenstellingen waargenomen, en Bernt verhaalt zelfs van eene besmettelijke ziekte onder de vogels, die aan de menschen de pustula maligna zoude hebben medegedeeld. Deze ziekten brengen echter de besmettingsstof niet alleen in ziekelijke en normale afscheidingen voort, in de blaren en gezwellen, die bij vele van dezelve opkomen, in de afscheidingen der slijmvliezen enz., maar ook het bloed, het vleesch, de melk, de huid, ja welligt kunnen zelfs de beenderen van aan miltversterving lijdende dieren, zoowel gedurende het leven als na den dood, de kwaadaardige puist te weeg brengen, en men zag haar door wol, huiden, vet en dgl. ontstaan, welke sedert maanden en jaren van de zieke dieren genomen waren. De aandoening deelt zich overigens slechts door aanraking, niet op eenen afstand of door de lucht mede; doch deze aanraking behoeft geene onmiddellijke te zijn, en het is niet onwaarschijnlijk, dat zij door insekten kan worden overgedragen. Eene warme luchtsgesteldheid begunstigt de aandoening, zonder dat de koude haar daarom onmogelijk zoude maken.

De besmettingsstof wortelt bij de menschen zoowel in eene ongekwetste als verwonde huid en in de slijmvliezen. In eene ongekwetste huid ontwikkelt zich door haar, soms weinige uren, menigvuldiger echter 5 tot 6 dagen na hare inwerking, de anthrax malignus; doch men ziet somwijlen ook, terwijl zich bij het eene voorwerp de kwaadaardige puist vormt, bij andere, na denzelfden invloed, slechts huidontsteking, pemphigus, erysipelas gangraenosus en dgl. ontstaan. In wonden wordt, volgens de waarneming van Schröder, een van de ware kwaadaardige negenoog zeer verschillende ziektevorm (vulnus sphacelescens) verwekt, die veel overeenkomst met de hospitaalversterving schijnt te hebben, en welks uitgang meestal

doodelijk is. Moeijelijker plant zich de besmettingsstof over op de slijmvliezen, met welke zij voornamelijk door het genot van vleesch en melk van zieke dieren in aanraking komt. Men heeft zoodanige spijzen herhaalde malen zônder nadeel zien gebruiken. In andere gevallen daarentegen ontstond er kort na hare nuttiging hevige braking, pijn in de maagstreek, onrust, angst en hevige koorts, die weldra het torpide karakter aannam, zich met onmagt, stuipen, ijlingen, gevoelloosheid enz. verbond en in korten tijd, zonder uitbotting, den dood te weeg bragt, of welke op verschillende plaatsen des ligchaams kool-gezwellen, zwellingen der onderkaaksklier en liesklieren, in het kort, verschijnselen deed ontstaan, die aan de pestis orientalis herinnerden en even zoo snel als deze, doodelijk eindigden.

Daar de anthrax malignus steeds door besmetting van dieren ontstaat, ziet men hem ook het meeste bij lieden, wier ambacht hen met dieren of van dezelve afstammende stoffen in aanraking brengt: bij herders, veeartsen, smeden, vilders, looijers, vleeschhouwers, zeepzieders en dgl. Even als de miltversterving, en te gelijker tijd met haar, toont zich de pustula maligna in heete vochtige zomers epidemisch; nog menigvuldiger komt zij in dieper gelegene moerassige streken endemisch voor, en men zoude bij de bovengenoemde plaatsen nog eene menigte streken kunnen voegen, in welke zij in het geheel geene zeldzame verschijning is. Slechts in Engeland schijnt zij, even als de miltversterving, voorzeker ten gevolge der bijna algemeen ingevoerde stalvoeding, weinig bekend te zijn.

Van menschen op menschen schijnt, ten minste de gewone vorm van anthrax malignus, niet te kunnen worden overgeplant, ofschoon ook enkele van de door Thomassin en Hoffmann medegedeelde gevallen bewijzen, dat de korst en etterachtige stof der pustula maligna, op de huid van eenen gezonde aangebragt, hoewel ook

geene kwaadaardige puist, toch dermatitis venenata, erysipelas gangraenosus en dgl. kunnen teweeg brengen.

Of de opgenoemde variëteiten bepaaldelijk dezelfde oorzaken hebben als de hoofdvorm, weten wij niet. Zij komen wel is waar, even als deze, in moerassige streken voor, waar veel veeteelt gedreven wordt en de miltversterving menigvuldig is; zij heerschen, ten minste de 3 eerste vormen, veelal gelijktijdig met de knobbelzucht der paarden en ontstaan (voornamelijk anthrax mal. esth.) vrij dikwijls door overplanting der besmettingsstof van dieren op menschen; doch Cober en Schraud verzekeren, dat de Pocolwar, Gmelin en Gebler, dat de Jaswa enz. zich ook primair bij menschen kunnen ontwikkelen, en wanneer wij hun dikwijls zeer uitgebreid epidemisch voorkomen, en het bij den Pocolwar bijna aanhoudende, bij andere variëteiten zeer menigvuldige ontstaan van algemeene koortsachtige verschijnselen voor de plaatselijke aandoening (een zeer zeldzaam geval bij den hoofdvorm) in aanmerking nemen, zoo is het niet onwaarschijnlijk, dat deze variëteiten van den anthrax malignus bij menschen niet alleen door overdraging van de dieren, maar ook oorspronkelijk en van zelve, door dezelfde miasmatische uitvloeijingen, die bij de dieren de miltversterving verwekken, kunnen ontstaan. Ook is van velen onder haar, b. v. van de pustula livida door Clementz (Diss. de carbunculo contagioso. Dorp. 1835.) voor waarheid verklaard, dat zij zich van menschen op menschen voortplanten, en Alex. v. Humboldt heeft de quarantaine ingesteld, toen hij in het jaar 1829, in de woestijnen van Kirgisien, oostelijk van het Uralische gebergte, eene epidemische ziekte aantrof, die alle kenmerken der pest had, aanvankelijk het vee aangreep, zich echter vervolgens verder onder de menschen uitbreidde, en even zoo verderfelijk voor de Nomaden zelven als voor hunne kudden, en zonder twijfel Jaswa

was. Wegens de vergelijking der aandoening door v. Humboldt met de pest, diende wel de door Schönlein vermeende zamenstelling der oostersche pest (de Anthraxtyphus) met de pustula maligna (het Anthraxtyphoid) in de woestijnen van Azië, naauwkeuriger te worden nagespoord, en welligt werd daardoor de nog bestaande strijd beslist, of Egypte of Konstantinopel, het vaderland der pest ware.

Beloop, Duur, Uitgang.

Het beloop van den anthrax malignus is steeds acuut; dikwijls doodt hij reeds in 3 tot 4, doch menigvuldiger in 5. 7 tot 9 dagen. Zijne uitgangen zijn geheel dezelfde als die der eerste soort.

1. In genezing.

Zelden en slechts door behulp der kunst volgt deze uitgang reeds in het eerste en tweede, meestal eerst in het derde tijdperk. De koorts ontbindt zich alsdan door duidelijke krises, de versterving beperkt zich, en in plaats van de emphysematische zwelling ontstaat er een meer vaste, roodachtige, harde ontstoken ring en weldra eene etterende groef om de korst; deze wordt afgestooten en de terugblijvende etterende oppervlakte geneest door vorming van vleeschheuveltjes. Altijd blijven er diepe likteekens achter en duurt de genezing lang.

2. In gedeeltelijke genezing en andere ziekten.

Even als bij den Carbunculus kan er ook bij de pustula maligna langdurige verzwering met uitteringskoorts terugblijven. Bovendien laat deze soort echter ook somwijlen verlammingen der aangedane deelen des ligchaams, verstoringen van meer of minder gewigtige organen en dgl. na.

3. In den dood.

In zoodanige gevallen, in waar besmettingsstof in het inwendige van het organismus b. v. in de

maag, wordt opgenomen, kan de dood reeds voor het opkomen der puist, onder de verschijnselen eener maagontsteking met hevige torpide koorts, onder onmagt, stuipen enz. volgen. Somwijlen zag men ook de puist in haar eerste of tweede tijdperk ineenzinken of terugtreden, en eenen spoedigen dood ontstaan; ja, Viricel verhaalt een geval, in hetwelk deze uitgang volgde, nadat eene kwaadaardige kool door bijtmiddelen geheel genezen scheen en de opening eene overeenkomstige vorming in de lederhuid aantoonde. Het menigvuldigste echter volgt de dood onder de opgenoemde toevallen in het derde tijdperk; nu en dan zelfs eerst door de opvolgende verettering en uitteringskoorts.

Voorzegging.

De anthrax malignus is veel kwaadaardiger, dan de Carbunculus; aan zich zelven overgelaten, is hij doorgaans in eenen zeer korten tijd doodelijk, en zelfs bij eene gepaste en vroegtijdige behandeling is de voorzegging nog steeds twijfelachtig; zij rigt zich overigens naar dezelfde bepalingen als bij de eerste soort.

Lijkopening.

Men heeft de lijken van aan anthrax malignus gestorvenen, nu eens spoedig, dan weder niet eerder dan anderen tot verrotting zien overgaan. Was de aandoening nog in het tweede tijdperk, dan vertoonde zich de lederhuid onder het blaasje gewoonlijk reeds wankleurig, zwart, en in het derde tijdperk was zij altijd in eene vaste donkere korst veranderd, aan welke grootere of geringe gedeelten der onderliggende weeke deelen mede hadden bijgedragen, en die somwijlen tot op de beenderen doorgedrongen was. Het naburige celweefsel was nu eens met eene kaas- en spekachtige zelfstandigheid, dan weder met eene roode, waterachtige vloeistof doormengd, en zoodanige nederzettingen trof men ook somwijlen, vrij ver van de aangedane plaats verwijderd, aan. De, den Anthrax nabijgelegene vaten

waren uitgezet, met zwart bloed gevuld en, even als de scheeden der naburige zenuwen, rood gekleurd. In de inwendige organen vond men dikwijls geene andere verandering, dan bij elke torpide koorts; dikwijls echter toonden zich het borst- en buikvlies rood gekleurd, de longen overgevuld met bloed, en de borst en buikholte en het hartzakje hielden eene overeenkomstige, nu eens vloeibare, dan kaasachtige zelfstandigheid als het celweefsel in. Lever en milt waren somwijlen sterker met bloed opgevuld, weeker en brozer dan gewoonlijk, doch menigvuldiger normaal; en terwijl de maag en het darmkanaal dikwijls niets veranderd waren, vertoonden zij zich in andere gevallen sterk rood gekleurd, of op sommige plaatsen zelfs min of meer tot versterving overgegaan.

Behandeling.

Aan de aanwijzing om de oorzaken te verhoeden wordt beantwoord door vermijding der aan miltversterving lijdende dieren en van alle van hen afkomstige stoffen, door maatregelen der policie, afzondering der zieke dieren, geheele vernietiging hunner lijken, van den mist, het stroo, strenge schouwing van het vleesch enz. Personen, welke zich van de aanraking met zieke dieren niet kunnen onthouden, veeartsen, herders, vilders en dgl., moeten zich de huid met olie of vet bestrijken, en zich onmiddellijk na de aanraking met eene sterke oplossing van Chloorkalk wasschen. Zoodanige wasschingen moeten ook dan aangewend worden, wanneer er bezoedeling eener grootere oppervlakte der huid met het bloed, den mest, de afgescheidene stoffen van deze dieren plaats had; kan men daarentegen, zooals bij kwetsingen en dgl. eene meer bepaalde plaats der huid aantoonen, in welke de besmettingsstof zoude kunnen zijn ingevoerd, dan wende men op dezelve terstond het Acid. nitr. of de Lapis causticus aan. Werd echter vleesch of melk van een van miltversterving verdacht

dier gebruikt, dan verwijdere men de kiem der ziekte door een vroegtijdig toegediend braakmiddel.

De ziekte-aanwijzing verschilt naar gelang der tijdperken. In het eerste wordt de geheele ontwikkeling der pustula maligna welligt nog tegengegaan door de koude, de oplossing van Chloorkalk of aluin, houtazijn, de zoutzuren en dgl.; doch men gaat altijd zekerder te werk, door het knobbeltje dadelijk weg te snijden of door bijtmiddelen, door Acid. nitric., bijtende potasch en dgl. te verstoren. Deze behandeling is vooral noodzakelijk in het tweede tijdperk; men begrijpe hier echter ook den blaasjeskrans en de areola in de snede. De wond bestrijke men, naar het voorbeeld van Hoffmann, met helschen steen of zamentrekkende zuren, verbinde haar dan met in Aqua oxymuriatica gedoopt pluksel, en ga langzamerhand tot de prikkelende middelen over. Waar de zitplaats der puist of de grootte der zuchtige zwelling de uitsnijding onmogelijk maakt, wende men het gloeijende ijzer of den door Dzondi aangeprezenen Lapis causticus ter harer verstoring aan, doch pelle vroegtijdig de gevormde korsten af, om dit te herhalen, tot dat men eene geheel en al normale etterende oppervlakte verkrijgt. In het derde tijdperk moet men vóór alles, ten einde de middelen zouden kunnen inwerken, de harde korst met het mes vaneensplijten. Is dit geschied, dan wende men ook nu nog de bijtmiddelen aan, die men met een penseel of op plukselwieken in de insnijding brenge, en bedekke tevens de lijdende plaats met stovingen uit aromatische kruiden, China, wijn en dgl. Ook hier is het somwijlen nog noodig, op den steeds nieuw opkomenden blaasjeskrans en de emphysematische areola het gloeijende ijzer aan te wenden. Vertoont zich ontsteking en verettering, vormt zich eene groeve tusschen het verstorvene en gezonde, dan worden deze uitwerksels eener heilzame terugwerking door terpentijn, Bals. Arcaei en dgl. bevorderd. Aan deze

plaatselijke behandeling moeten ook de inwendige middelen beantwoorden. In het begin der aandoening en bij gastrische zamenstelling bewijzen de braakmiddelen goede diensten; vervolgens gaat men echter tot de aanwending der zuren, van Aqua oxymuriat. en dgl. over, nevens welke men in het laatste tijdperk de vlugtige prikkelende middelen, zooals Valeriana, Arnica, Serpentaria met campher en Naphta, bij stuipen Moschus en Castoreum, bij groote zwakte en neiging tot ontbinding China, Tinct. ferri aether. en dgl. toedient. Daarbij wordt wijn tot drank en eene meer prikkelende kost toegestaan.

Aan de aanwijzing voor de uitgangen voldoet men even als bij den Carbunculus.

Dezelfde behandeling vereischen ook wel de verschillende variëteiten, ofschoon vele derzelve in haar vaderland aan andere geneeswijzen onderworpen zijn, b. v. de Pocolwar met paradysappelen, de Jaswa met aderlatingen, Mercurialia, en de uitwendige aanwending van Nicotiana en de Skât in Lapland door vernieling der aangedane plaats der huid met de tanden en omslagen van berkenteer.

II. Geslacht. Traumatocace.

De Hospitaalversterving.

Synonymen. Gangraena nosocomialis. — Typhus traumaticus Olivier. — Hospitalbrand, die Wundfäule. — Pourriture d'hôpital, gangrêne humide des hôpitaux. — Slonghing sore.

Afbeeldingen. Tab. VIII. 8.

De hospitaalversterving komt bij wonden en etterende oppervlakten van alle weefsels en organen voor, en het

is alzoo mijn doel niet, haar hier breedvoerig en in alle opzigten aftehandelen. Daar zij echter niet zelden eene ontvelde of gekwetste huid aandoet en, volgens de waarnemingen van Olivier, wanneer zij onder de opperhuid voorkomt, vele eigenaardigheden heeft, namelijk dat zij bij eene exanthematische vorming, met puisten en blaasjes begint, hetwelk zij in geen ander weefsel doet, zoo geloof ik, haar niet te mogen voorbijgaan.

De aldus genoemde hospitaalversterving kenmerkt zich door aderlijke bloedsophooping en prikkeling eener gekwetste plaats, voornamelijk eener etterende oppervlakte, door afscheiding eener eigenaardige vloeistof, die op de wond gewoonlijk tot een schijnvlies stremt, en door verstoring van dit vlies en het omgevende organische weefsel in eene zeer kwalijk riekende brijachtige massa, die zich spoedig verder uitbreidt en met zuchtige zwelling, blaauwrood gekleurde areola, velerlei zenuwtoevallen en torpide, rotachtige koorts gepaard gaat.

Van de huid ontspringende, legt de hospitaalversterving vele verschijnselen aan den dag, naarmate zij zich, zooals gewoonlijk, op eene ontvelde, afscheidende oppervlakte vormt, of door inenting onder de opperhuid ontstaat.

In het eerste geval begint zij met eene levendige pijn in de wond; de afscheiding van etter wordt spaarzamer, de etter zelf dunner, en op de ontvelde huid vertoonen zich eerst enkele, doch van lieverlede talrijke blaauwroode vlekken, die eindelijk te zamen vloeijen en aan de geheele plaats een wankleurig aanzien geven. Tegen den rand der wond aan, waar zich dikwijls reeds eene nieuwe opperhuid gevormd heeft, komen somwijlen kleine blaasjes op, die hevig steken en branden en vroegtijdig barsten; zijn er vleeschheuveltjes aanwezig, dan worden zij puntiger, kleiner, hunne uiteinden week en door het ontbondene bloed blaauwachtig gekleurd. Tevens zwellen de wondranden op, en eene

donkerroode, breede areola omgeeft dezelve; de pijn is zeer hevig en verspreidt zich dikwijls nu reeds over het geheele deel enz.

In het tweede geval daarentegen, wanneer de besmettingsstof der hospitaalversterving, zooals Olivier aan zich zelven gedaan heeft, onder de opperhuid wordt gebragt, vormt zich den derden dag na de inenting, zonder merkbare pijn, eene door eene roode areola omgevene puist, die na 24 uren barst, haren gelen, vrij dikken inhoud ontlast en eene zweer achterlaat, die door eene breede, hoogroode en harde areola omvat, alle kenmerken der op deze wijze kiemende hospitaalversterving aanbiedt. Dit tijdperk van prikkeling en vermeerderden bloedtoevoer duurt soms 24 tot 36 uren, soms 2 tot 3 dagen, waarop het tijdperk der afscheiding volgt. De ontvelde oppervlakte begint eene eigenaardig riekende, aanvankelijk vloeibare, weldra echter meer vaste zelfstandigheid aftescheiden, die aan de wond vastkleeft en haar weldra met een schijnvlies overdekt. Zij is aanvankelijk doorschijnend, dun, gelei- en witachtig, maar wordt spoedig dikker, geel, bruinachtig en door het ontbondene bloed rood en zwart gekleurd. Zij kan moeijelijk en slechts met gedeelten van de onderliggende deelen worden losgemaakt, en deze vertoonen zich blaauw, ligt bloedend, week en brijachtig. Thans wordt ook de zwelling der wondranden aanmerkelijker en meer zuchtig, zij krullen zich om; de areola wordt sterker gekleurd en breeder; van haar uitgaande loopen er, in de rigting der aderen en watervaten, roode strepen over de omgevende huid, de nabij gelegene klieren zwellen op, de pijn duurt voort, en het aangedane deel wordt zwaar en doof. Was er niet reeds vroeger koorts aanwezig, dan ontstaat zij thans, met vertragenden Typus, heete drooge huid, menigvuldige, weeke pols, hoofdpijn; neiging tot braken, hevige dorst, groote ver-

moeidheid, afmatting en onrust. Het laatste tijdperk — der verstoring — vangt zelden voor den zesden tot den zevenden dag der ziekte, somwijlen nog later, aan. Het schijnvlies verandert in eene brijachtige, vuile, zeer stinkende massa van eene meestal geel-graauwe kleur, die spoedig in dikte toeneemt, zich uitbreidt en de verstoring in den omtrek en de diepte verder doet voortgaan. Gewoonlijk neemt de lijdende oppervlakte thans eene meer roodachtige gedaante aan, hare randen worden slapper, wankleuriger en breiden zich, even als de roode kring, die hen omgeeft, steeds meer naar den omtrek uit; het celweefsel van het geheele ligchaamsdeel wordt zuchtig en als opgeblazen; nu eens verheffen zich uit de grondvlakte der brijachtige massa nieuwe vormingen, die spoedig weder in haar te niet gaan, dan weder zinkt zij trechtervormig in een, en de verstoring dringt dieper tot op de spieren, pezen en beenderen door. De afscheiding eener dunne, kwalijk riekende, dikwijls met bloed vermengde, etterachtige stof is zeer rijkelijk, en niet zelden ontstaan er uit de verstoorde vaten belangrijke, zelfs doodelijke verbloedingen. Somwijlen duurt de pijn met toenemende hevigheid voort, somwijlen echter ook wordt het deel gevoelloos en onbewegelijk. Daarbij wordt de koorts rotachtig en er ontstaan Calor mordax, Purpuravlekken en Vibices, bloedingen en diarrhée, kleine, ontelbare pols, onleschbare dorst, onmagt enz. De denkbeelden blijven gewoonlijk vrij lang ongestoord en slechts somwijlen ontstaan er mussitirende ijlingen, die in eenen doodelijken slaap kunnen overgaan; dikwijls sterven de zieken met het volle bewustzijn.

Wat de oorzaken van Traumatocace aangaat, zoo is ook zij eene besmettelijke ziekte en ontstaat zoowel primair door Miasmata als door aanhoudende besmetting. Zij is het Typhoid der wonden, even als Anthrax dat der ongekwetste huid en welligt is de Vulnus sphacelescens van Schröder eene middelsoort tusschen beide.

Daar wonden en voornamelijk etterende oppervlakten eene groote overeenkomst met de slijmvliezen hebben, verloopt de hospitaalversterving ook met dezelfde verschijnselen als het Typhoid van deze, vormt even als hij weeke schijnvliezen en brengt verstoring te weeg door den overgang en verweeking in eene brijachtige massa, met geene vaste korsten, zooals bij Anthrax. Zij ontstaat primair, voornamelijk door dierlijke Miasmata; haar epidemisch voorkomen wordt dikwijls te weeg gebragt door slecht geluchte, te sterk gevulde hospitalen, in welke vele gekwetsten met etterende wonden, personen, die aan buikloop, tering, kanker enz. lijden, bij elkander liggen, onzuiver gehoudene schepen, gevangenissen enz., of bestaat endemisch, zooals in het Hotel Dieu te Parijs in de 17de en 18de eeuw. Zij vormt zich — door aanhoudende besmetting — vooral dan gaarne, wanneer gewonde personen met dezulke, die aan Typhus of andere besmettelijke ziekten lijden, bij elkander liggen, en bijna alle besmettelijke ziekten in het leger gaan van hospitaalversterving vergezeld. In de meeste gevallen worden de Miasmata door de wond zelve opgenomen, en de ziekte begint als plaatselijk lijden; somwijlen echter geschiedt deze opneming, even als bij Anthrax, door de slijmvliezen, terwijl alsdan de plaatselijke aandoening door verschijnselen wordt voorafgegaan, en het beloop sneller en boosaardiger is. Even als het negenoog komt ook de hospitaalversterving nu en dan als verschijnsel van ware Typhi en andere Typhoides voor; voornamelijk bij aan Petechiaal-typhus lijdende zieken worden kwetsingen veelal door dezelve aangedaan, en Colden en Starr zagen haar in vereeniging met Pharyngocace. (Angina gangraenosa.) Zij wortelt even zoo ligt in de onbelangrijkste scheidingen van den zamenhang, zooals die na oppervlakkige verbrandingen, door blaartrekkende pleisters en dgl. ontstaan, als in de diepste en aanmerkelijkste wonden.

Worden de afscheidingsvoorbrengsels van Traumatocace door werktuigen, verbanden en dgl. in gekwetste plaatsen van anders gezonde voorwerpen overgebragt, dan vormt zich in deze veelal weder hospitaalversterving, en zelfs de uitwaseming van door haar aangedane zweren en dgl., kunnen de aandoening aan gekwetsten, die in hetzelfde vertrek liggen, mededeelen. Doch niet altijd brengt de hospitaalversterving weder zich zelve voort, maar somwijlen, en vooral bij ongekwetsten, verwekken hare uitvloeisels ook Typhus en andere besmettelijke ziekten, en zij is derhalve niet eigenlijk aansteekend, doch deelt zich, even als andere Typhoides, door aanhoudende besmetting mede. In eene droppelvormig vloeibare gedaante is hare besmettingsstof, even als die van den Anthrax, bezwaarlijk te verstoren; in eene veerkrachtig vloeibare daarentegen wordt zij, zooals het schijnt, door eene zuivere lucht en de zuren, ligt vernietigd.

Het beloop van Traumatocace is minder acuut, dan dat van Anthrax; slechts zelden doodt zij reeds tusschen den 7den en 11den dag, meestal eerst tusschen den 21sten eu 28sten, en nu en dan duurt zij zelfs 5 tot 6 en meerdere weken lang. Genezing kan in elk tijdperk volgen, terwijl de afgescheidene stoffen haren eigenaardigen reuk verliezen, het schijnvlies en de brijachtige massa zich afstooten, en er goedaardige verettering ontstaat; evenwel verschijnen er veelal herhalingen, altijd blijven er likteekens achter en niet zelden verandert de opvolgende verettering in eene dyscrasische verzwering. De dood ontstaat somwijlen door verbloeding uit de verstoorde vaten, doch menigvuldiger door de rotachtige koorts onder de opgenoemde verschijnselen.

De hospitaalversterving is eene der ergste zamenstellingen bij wonden en bij eene aanmerkelijke uitgebreidheid, in een vergevorderd tijdperk, in de nabijheid

van gewigtige organen, in te sterk opgevulde gasthuizen, bij zwakke voorwerpen, in vereeniging met Typhus en soortgelijke ziekten; met hevige torpide koorts enz. is zij altijd eene zeer gevaarlijke ziekte. Nogtans kan men van haar, wanneer zij ter geschikter tijd onder behandeling komt, eene betere voorzegging stellen, dan van anthrax malignus.

Wat hare behandeling aanbetreft, zoo kan men, uit hetgeen over hare oorzaken werd aangemerkt, de tegen haar aantewendene voorbehoedende maatregelen afleiden. Om aan de ziekte-aanwijzing te beantwoorden, moet men ook in het eerste tijdperk de koude en zuren, houtazijn, Aq. oxymur., zoutzuur en dgl. aanwenden, en met derzelver gebruik in het tweede tijdperk voortgaan. Doch men moet hier, teneinde hunne inwerking op het nog gezonde mogelijk te maken, het schijnvlies, door hetzelve met geraspte suiker te bestrooijen, wegnemen en, wanneer de genoemde middelen niet spoedig beterschap aanbrengen tot het salpeter- en zwavelzuur en tot de oplossing van den helschen steen overgaan. In het derde tijdperk echter bedient men zich, om de verstoring te beperken en terugwerking te verwekken, van het gloeijende ijzer, met hetwelk men de met koolpoeder bestrooide oppervlakte der zweer toereikend diep wegbrandt. Men ga met de korst even als bij anthrax malignus te werk en bevordere eene goedaardige verettering door Balsamica eu Resinosa, China-omslagen, aromatische kataplasmata en dgl. Niet zelden moet men herhaalde malen tot het gloeijende ijzer terugkeren en zelfs tot de afzetting van het lijdende deel overgaan, die echter, wanneer er eenmaal koorts aanwezig is, slechts zelden van gevolg is, dewijl de op nieuw gemaakte wond veelal weder door Traumatocace wordt aangedaan. De torpide, rotachtige koorts en de uitgangen worden op dezelfde wijze als bij Anthrax behandeld.

III. Geslacht. Noma.

De Waterkanker.

—

Synonymen. Cancer aquaticus, scorbuticus. — Stomacace gangraenosa; Cheilocace. — Stomatite gangréneuse Billard. — Die brandige Mundfäule, der Wasserkrebs. — Gangréne scorbutique des enfans.

Deze, de Traumatocace, Angina septica de gewone Stomacace enz. aanverwante ziektevorm is oorspronkelijk een Typhoid der slijmvliezen, doch deelt zich menigmaal aan de uitwendige huid mede en verdient alzoo, ten minste in het kort, te worden afgehandeld.

Afbeeldingen. Tab. VIII. 9.

Verschijnselen.

Doorgaans ontstaat de waterkanker in den mond. Nu eens wordt hij voorafgegaan door gastrische bezwaarnissen, bleek, opgezwollen aangezigt, vermoeidheid en slaperigheid, dan weder ontbreken alle deze verschijnselen. De zieken klagen over gevoeligheid in den mond, tasten dikwijls naar denzelven, spuwen veel en de adem krijgt eenen walgelijken reuk. Onderzoekt men de mondholte, dan vindt men gewoonlijk op de inwendige zijde van de eene of andere wang, in de nabijheid van den mondhoek, somwijlen echter ook op het slijmvlies der lippen, eene vuilroode, meestal rondachtige vlek, op welke somwijlen een klein, wankleurig blaasje opkomt en spoedig barst, menigvuldiger echter een parelkleurig of aschgraauw vlies zich vormt. Weldra zwelt het celweefsel om deze vlek zuchtig op en geeft haar, terwijl het haar even als een dijk omvat, het aanzien eener ingedrukte onzuivere zweer; de wangen en lippen zwellen insgelijks buitengemeen op en worden roosachtig rood gekleurd, en de speekselvloed, de kwade

reuk enz. nemen toe. Aldus verwijlt het eenen langeren of korteren tijd; de vlek op het slijmvlies heeft de grootte van eenen stuiver, van een vijfje of van eenen halven gulden en in de diepte van het celweefsel voelt men eene harde omschrevene kern; de tong is vuil en de zieken zijn ligt koortsachtig. Eindelijk begint de verstoring; de vlek verandert even als bij Traumatocace in eene stinkende, brijachtige massa, en de verstoring breidt zich in de vlakte en diepte uit ten koste van slijmvlies en celweefsel. Alles wat met de rijkelijk afgescheidene stinkende, etterachtige stof in aanraking komt, de wangen, het tandvleesch, het verhemelte, de tong, de lippen, verandert in eenen wankleurigen, bedorven riekende brij en stoot zich in verstorvene lappen af. Thans wordt ook de zwelling der huid aanmerkelijker, hare kleur blaauwachtig rood, de aangedane helft van het aangezigt zuchtig, en dikwijls ontstaan er op de wang of lip, die aan de binnenzijde door Noma verstoord wordt, ook uitwendig op eene blaauwroode grondvlakte, loodkleurige of bruinachtige blaasjes, die spoedig in verstorvene zweren veranderen en als zoodanig zich naar binnen uitstrekken, terwijl de verstoring van het slijmvlies naar buiten voortgaat. Op deze wijze worden groote deelen van het aangezigt in eene verstorvene, bedorvene, brijachtige massa veranderd en niet slechts de weeke deelen, maar ook de beenderen verstoord. Daarbij verheft zich de aanvankelijk zachte koorts met hevigheid, wordt weldra sleepend en rotachtig en ondermijnt door verbloedingen, bovenmatige diarrhée, onmagten enz. de levenskrachten.

Behalve in den mond komen er ook aan de vrouwelijke geslachtsdeelen verschijnselen voor, welke zeer veel overeenkomst met Noma hebben (Aedoeotitis gangraenosa puellarum Richter en Wigand); doch de uitwendige huid schijnt aan dezelve weinig aandeel te nemen.

Oorzaken.

Men ziet den waterkanker voornamelijk bij slecht gevoede, zwakke kinderen van den geringen stand, die in vochtige, sombere woningen in onzuiverheid en armoede opgroeijen, vroeger aan andere, voornamelijk aan acute exanthemata geleden, en veel kwikzilver gebruikt hebben enz., maar menigvuldiger bij personen, die reeds vroeger aan Scrophulae, Rhachitis, aan Leucophlegmasia geleden hebben, dan bij gezonden. Men heeft hem echter ook bij volwassenen waargenomen en Montgarni beschrijft onder den naam van Fégarite, eene epidemische ziekte, die in het jaar 1810 onder de Fransche troepen in Madrid en Toledo heerschte, en naar alle waarschijnlijkheid Noma was. In vochtige, nevelachtige, moerassige streken, aan de kusten, in vondelings- en weeshuizen, is de ziekte menigvuldiger dan onder andere verhoudingen, en waarschijnlijk is ook zij in staat, de besmetting voortteplanten.

Beloop, Uitgang en Voorzegging.

Het beloop van Noma is acuut; somwijlen volgt de dood reeds in 7 dagen, menigvuldiger in de tweede en derde week, doch het ontbreekt ook niet aan voorbeelden, dat het gebrek eenen stilstand en teruggang maakte en alzoo langer duurde. Genezing, door dat de verstoring zich beperkt, het ontaarde afgestooten wordt, en er verettering volgt, ontstaat slechts zelden. Gewoonlijk blijven er zeer misvormende likteekens achter. De meest voorkomende uitgang is in den dood, onder de verschijnselen van rot-koorts. De waterkanker is eene der gevaarlijkste kinderziekten en des te zekerder doodelijk, hoe later er hulp wordt ingeroepen, en hoe zwakker, ziekelijker en jonger de aangedane voorwerpen zijn. Tot heden toe heeft men van 5 zieken naauwelijks eenen gered.

Behandeling.

Ook bij dit Typhoid heeft de aanwending van

zamentrekkende zuren en andere bijtmiddelen, zoo-als van zwavelzuurkoper, chloorkalk, helschen steen, zoowel op de slijmvliezen als op de secundaire veranderingen der uitwendige huid, nog het meeste gevolg. Helpen deze middelen echter niet, gaat de verstoring steeds verder voort, dan verwijle men niet, het gloeijend ijzer, op dezelfde wijze als bij de hospitaalversterving, aantewenden. Dat ook de inwendige behandeling overeenkomstig moet zijn met die van Anthrax en Traumatocace, behoeft wel naauwelijks te worden aangemerkt.

IV. Geslacht. Filaria. *

De Huid-draadworm.

S y n o n y m e n. Malis Sauvag. — Der Hautwurm, die Wurmbeule, der Fadenwurm.

K e n m e r k e n.

In het celweefsel onder de huid vormt zich, gepaard met zwelling en pijn, een Entozoön, een draadworm, die zich in het tweede tijdperk eenen uitweg naar buiten zoekt. Wordt hij verwijderd, dan geneest de wond even als een eenvoudig ettergezwel; blijft hij daarentegen achterwege, dan verandert zij in eene in versterving overgaande zweer, er ontstaan torpide koorts, velerlei zenuwachtige verschijnselen en de dood kan hiervan het gevolg zijn.

V e r d e e l i n g.

Er bestaan ten minste twee soorten van Filaria, van welke wij echter slechts de eerste naauwkeurig kennen.

1. *Soort. Filaria medinensis.*

De draadworm van Medina.

—

Synonymen. Vena medinensis s. guineënsis. — Dracunculus. — Malis dracunculus Sauvages. — Nharoo in Oosindien. — Der Guineawurm. — Dragonneau filaire. — Guinea worm. — Der Fadenwurm von Medina.

Reeds Galen spreekt over deze aandoening, en Avicenna beschrijft haar (Libr. IV. Fen. 3) vrij naauwkeurig. In den nieuweren tijd hebben zich voornamelijk Lind, Mungo Park, Reynhout, Chisholm, Morehead. en anderen met haar bezig gehouden; doch nog altijd zijn haar aard en voornamelijk hare oorzaken zeer duister.

Afbeeldingen. Tab- VIII. 10. 10a.

Verschijnselen.

Er laten zich 3 tijdperken onderscheiden, dat van de vorming des worms en van prikkeling, dat van uitstooting en dat van versterving en ontbinding, van welke echter het derde slechts dan volgt, wanneer het tweede zijn doel niet bereikt.

Het eerste tijdperk begint met meer of min hevige pijn op de eene of andere plaats der huid. Doorgaans worden die deelen aangedaan, welke niet zeer gespierd zijn, het menigvuldigst de scheenbeenderen en enkels; men heeft echter de Filaria zich ook niet zelden aan de handen en armen, aan den balzak en de dijen, en nu en dan zelfs in de oogleden en de tong zien ontwikkelen. De pijn is in de diepte der huid gelegen, brandend, jeukend, stekend, en de kleur der aangedane plaats in den beginne onveranderd; onderzoekt men haar echter naauwkeuriger, dan voelt men dikwijls in het onderhuidcelweefsel eene koordvormige, bewegelijke zefstandigheid, die echter heden bemerkbaar en morgen niet waar

te nemen is. Van lieverlede zwelt de plaats, onder toeneming van pijn en nu en dan met ligte opwellingen van koorts, op en verheft zich tot een omschreven, naar een negenoog gelijkend, gewoonlijk echter slechts ligt rood gekleurd gezwel. Meestal is er slechts een zoodanig gezwel aanwezig, doch men heeft ook gelijktijdig, nu eens aan hetzelfde, dan weder aan verschillende ligchaamsdeelen 2, 3 en 6 derzelve waargenomen; 40 tot 50 draadwormen echter, zooals Avicenna die bij denzelfden persoon wil gezien hebben, zijn in lateren tijd niet meer bij elkander voorgekomen. Deze gezwellen nemen hunnen oorsprong uit het onder de huid gelegene celweefsel, zijn aanvankelijk klein, bereiken echter van lieverlede de grootte eener okkernoot, van een hoenderei en daarboven; zij veroorzaken eene hevige pijn en zijn niet zelden hinderlijk in de bewegelijkheid van het aangedane deel. Deze tijdruimte duurt nu eens slechts weinige dagen, dan weder meerdere weken en zelfs maanden lang.

In het tweede tijdperk wordt de punt van het gezwel rood gekleurd en de opperhuid verheft zich op haar tot eene geelachtige blaas van den omvang eener erwt tot dien eener hazelnoot. Na weinige dagen barst zij en ontlast eene geelachtige, met bloed vermengde, etterachtige stof. In hare plaats ziet men nu eene kleine opening, welke de lederhuid doorboort en in eene meer of minder ruime holte van het celweefsel voert; voortdurend sypelt er eenige stof uit, en de randen der opening zijn wankleurig, blaauw en groenachtig; de pijn duurt voort. Somwijlen onmiddellijk na het barsten der blaas, doch menigvuldiger eenige dagen later, vertoont zich de worm in de doorboorde lederhuid. Hij komt in de gedaante eener witte, doorschijnende draad van de dikte eener vioolsnaar tot die van eenen stroohalm, dikwijls meerdere duimen lang, door de opening heen en laat zich, met de noodige voor-

zigtigheid, zonder merkbare pijn voor de zieken, uittrekken. Zijne lengte verschilt van 1 tot 12 voet, zijne dikte is gelijkmatig, en slechts door middel eener vrij sterke vergrooting kan men langwerpige en cirkelvormige kringen onderscheiden. Zijn eene uiteinde is meer puntig en laat de opening van den mond zien; de staart daarentegen is tot een klein haakje omgekruld en alzoo dikker dan de kop. De uitwendige bekleedselen van den worm zijn week en worden eerst in de lucht ondoorschijnend, hard en geelachtig; hij heeft een duidelijk darmkanaal ter dikte van een paardenhaar, en het mannetje heeft groote testes, het wijfje sterk ontwikkelde ovaria in het ligchaam. Wordt de worm uitgetrokken, dan valt de holte ineen, het gezwel verdeelt zich, en de kleine opening geneest met een weinig beduidend likteeken. Blijft daarentegen de Filaria in het celweefsel of wordt zij afgescheurd, dan begint het derde tijdperk. Even als de eerste tijdruimte der ziekte verloopt ook de tweede nu eens zonder, dan met eene ligte erethische koorts.

In het derde tijdperk vergroot zich de zwelling aanmerkelijk en verspreidt zich over het geheele ligchaamsdeel, aan hetwelk de worm voorkomt. Zij is bleekrood, gestreept, week en zuchtig. De nabijgelegene klieren zwellen op, de pijn wordt onverdragelijk, het aangedane deel koud, onbewegelijk en stijf. De randen der kleine huidopening gaan in versterving over, krullen zich om, terwijl de opening zelve in eene kwaadaardige, zich spoedig uitbreidende zweer verandert; in het onder de huid liggende celweefsel gaat de verettering verder voort, op geheel tegenovergestelde en verwijderde plaatsen vormen zich dikwijls etterverzamelingen, door welke afgebrokene stukken van den worm, verstorvene lappen celweefsel enz. worden uitgestooten; uitgebreide plaatsen der huid worden ondermijnd en sterven af, en niet zelden dringt de verzwering dieper

tot op de beenderen door. Thans is er aanhoudend koorts aanwezig, welke het torpide karakter draagt, en nu eens in korten tijd, zooals bij Anthrax, onder stuipen, onmagt, verbloedingen en dgl. den dood veroorzaakt; dan weder, meer overeenkomst met uitteringskoorts hebbende, in een langzamer beloop door bovenmatigen buikvloed, nachtzweet en dgl. de krachten verdwijnen en de zieken tot een geraamte afmageren doet.

Oorzaken en Voorkomen.

De draadworm van Medina is een eigendom der warme luchtstreken en is nog nimmer in Europa waargenomen. Het menigvuldigste schijnt hij aan den westelijken kust van Afrika, voornamelijk in noordelijk Guinea, doch ook in Congo en aan den Senegal voortekomen; men treft hem echter ook in Arabië en Perzië (reeds Avicenna noemt Medina en Chavorstan als zijn vaderland) en op vele plaatsen van Oostindiën, namelijk in Deccan en noordelijk Concan aan. Van het Engelsch-Oostindische leger, hetwelk 32 tot 33,000 man sterk was, werden van het jaar 1832 tot 1833, 1984 door Filaria aangedaan. Niet zoo menigvuldig is hij in noordelijk Egypte en Abyssinië en in Amerika, alwaar men hem hoofdzakelijk in Guiana en op de Antillische eilanden heeft gezien. Men hield hem op de laatste plaatsen voor ingevoerd, doch Chisholm heeft wegens Grenada het tegendeel aangetoond. Waar de ziekte steeds aanwezig is, vertoont zij zich zeer ongelijk verdeeld: op vele plaatsen zeer menigvuldig; als het ware endemisch, terwijl zij in andere, weinig verwijderde streken tot de zeldzame verschijnselen behoort; aldus zag haar Reynhout in Guinea, even zoo Morehead in Indië. Zij doet niet, zooals men gemeend heeft, slechts gekleurde menschen aan, maar ook Europeërs, en in het Engelsch-Oostindische leger waren de door haar aangedane Engelschen naar verhouding in grooter aantal, dan de inboorlingen. Zij kan in elken ouderdom en bij beide geslachten voorkomen;

doch ontstaat menigvuldiger bij mannen, dan bij vrouwen en kinderen; de geringe stand lijdt meer van haar dan de hooge. Zij vertoont zich voornamelijk in den regentijd, in Guinea en Oostindiën van April tot Augustus, en wordt in dit jaargetijde niet zelden op enkele plaatsen epidemisch. Morehead behandelde in het jaar 1832, in een dragondersregement, te Kirkee in Deccan, van Maart tot Augustus 211 gevallen (waaronder echter 78 herhalingen der ziekte). Het is echter nog in het geheel niet beslist, welke hare oorzaken zoude kunnen zijn. Dat de worm niet, zooals men vroeger geloofde, overeenkomt met de Gordius aquaticus, en van buiten in de huid komt, maar zich als waar Entozoon in het celweefsel vormt, lijdt geen twijfel meer, maar de voorwaarden tot zijn ontstaan zijn nog een raadsel. Het meest wordt het drinkwater beschuldigd; in Guinea zoude hij verwekt worden door ongefiltreerd bosch- en moeraswater, in Persië door het bronwater, en in Grenada door het, uit den vulkanischen grond ontspringende, zoutrijke welwater. Morehead echter zag in Indië, dat hij onafhankelijk van elke gesteldheid des waters was, en merkt daarentegen aan, dat hij slechts daar voorkomt, waar zich zoogenaamde trapformatie bevindt. De eigenaardigheden in zijne uitbreiding maken eenen zoodanigen zamenhang, met bepaalde bergbestanddeelen, niet onwaarschijnlijk, doch men kan bezwaarlijk de gesteldheid der aarde als eene voldoende oorzaak aannemen, en de vooringenomenheid der ziekte voor een zeker jaargetijde, haar niet zelden epidemisch voorkomen, hare talrijke verschijning aan de onderste ledematen bij de geringe klassen, die veel barrevoets loopen, en dgl. doen nog andere — welligt miasmatische — invloeden vermoeden. Lind en anderen kennen den draadworm ook eene soort van besmettelijkheid toe, welke latere waarnemingen echter niet staven.

Beloop, Duur en Uitgang.

Het beloop van Filaria is nu eens tamelijk acuut, dan weder meer chronisch, en de duur der geheele ziekte, even als die der enkele tijdperken, geheel onbepaald. Vele gevallen loopen in 10 tot 14 dagen ten einde, andere duren maanden lang. Wordt de worm verwijderd, dan ontstaat er doorgaans vroegtijdig genezing; verblijft hij daarentegen, afgescheurd zijnde, in de huid, dan kan de dood, onder de verschijnselen van torpide koorts, onder stuipen, onmagt en dgl. zeer spoedig volgen. Grelot zag dezen uitgang 24 uren na het afscheuren des worms. In andere gevallen duurt echter ook dan nog de kwaadaardige verzwering langer en geneest, nadat zij meer of minder belangrijke verwoestingen aangerigt, en den worm in stukken uitgestooten heeft, met groote likteekens, of zij brengt langzaam, door de uitteringskoorts, den dood aan. Wie eenmaal aan Filaria heeft geleden, bezit eene groote neiging om weder door haar te worden aangedaan.

Voorzegging.

Wordt de ziekte vroegtijdig erkend, dan is de voorzegging, bij eene gepaste behandeling, tamelijk gunstig, en rigt zich voornamelijk naar het aantal der gezwellen, naar de zitplaats des worms, naar zijne grootte enz. Is echter de worm afgescheurd, of, zonder dat hij was uitgetrokken, het derde tijdperk ingetreden, dan wordt het lijden veel gevaarlijker en hangt de voorzegging van de hevigheid der plaatselijke en algemeene verschijnselen af. Het is gunstiger, wanneer er verzwering, dan wanneer er versterving ontstaat, en uitteringskoorts laat ligter genezing toe, dan hevige torpide koorts met stuipen, ijlingen enz. Voor het overige genezen zelfs in dit tijdperk meer zieken van Filaria, dan van anthrax malignus, Traumatocace of Noma, wanneer bij deze ziektevormen het tijdperk van verstoring eenmaal is aangevangen.

Behandeling.

De voornaamste opgave in alle drie de tijdperken is, den worm uit de huid te verwijderen. Voelt men hem, nog voor zich de blaas gevormd heeft, dan snijdt men de huid open, en trekt hem langzaam en voorzigtig uit, door eenen zijden draad of darmsnaar onder hem door te steken. Is hij echter niet te voelen, dan tracht men de vorming der blaas door eenvoudige pappen te bespoedigen, en de hevige pijn door verdoovende inwrijvingen te matigen. Het openen der blaas late men het gevoegelijkst aan de natuur over, en ga ook na hetzelve met de verweekende middelen voort, tot dat de worm voor de opening verschijnt. Vertoont hij zich, dan moet hij uitgetrokken worden, hetwelk men het beste bewerkstelligt, door hem langzamerhand en zonder geweld op een rolletje van hout of gewast linnen op te winden. Men houdt hiermede op, zoodra de worm aan de zachte trekking niet meer volgen wil, en bevestigt het rolletje met kleefpleister aan de huid, om na eenige uren of den volgenden dag de bewerking te vervolgen. Soms laat zich de worm achter elkander uittrekken, soms duurt het ook 8 en meerdere dagen. Is de holte leeg, dan wordt zij met zoutwater uitgewasschen en als eene eenvoudige wond behandeld. Scheurt echter de worm af, dan kan men door insnijdingen, beproeven hem weder op te sporen en geheel uit te trekken. Vangt het laatste tijdperk aan, dan moet men aromatische stovingen maken, de verschillende bederfwerende en verettering bevorderende middelen aanwenden, etterverzakkingen openen, en nog altijd trachten de stukken van den worm te verwijderen. De koorts wordt, naarmate van haar karakter, nu eens als bij Anthrax, dan weder als eene gewigtige uitteringkoorts behandeld. In het uiterste geval is de afzetting aangewezen.

2. *Soort. Filaria Wolosez.*

De draadworm van Nertschinsk.

Synonymen. De Wolosez. — Haarziekte.

Slechts de beide Gmelins, voornamelijk de oudste, hebben ons over deze, in den omtrek van Nertschinsk en onder de Buraten aan de Baikalzee te huis behoorende ziekte eenige mededeelingen geleverd.

Verschijnselen.

De Wolosez doet zich kennen door een pijnlijk gezwel, dat zich weldra in eene zweer verandert, welker zelfstandigheid tot wormen overgaat. Deze zijn zoo dun als haren en bestaan uit ringen; naar den kop toe zijn zij dunner. Hunne lengte bedraagt 5 tot 6 duim; zij zijn witgeelachtig en hebben eene bruine streep op den rug; aan de beide einden zijn zij zwart, en hun mond is even zoo gevormd als die der bloedzuigers. Wanneer deze zweer genezen wil, moeten alle wormen uit haar verwijderd worden; wordt dit verzuimd, dan gaat de verwoesting, even als bij den kanker, verder voort.

Oorzaken.

De bijgeloovigheid der Buraten brengt hen in het denkbeeld, dat de wormen door afgesnedene en in het water geworpene haren ontstaan; zij zouden aan de badenden blijven hangen, en in de huid kruipen. Is echter de beschrijving van Gmelin naauwkeurig, dan kan men wel met zekerheid aannemen, dat een zoodanige worm de lederhuid niet kan doorboren.

Behandeling.

Ten einde de zweren te zuiveren, zette men de zieken 's morgens en 's avonds in warme loog, in welke men zilverkruid gelegd heeft; wanneer al de wormen weg zijn, verdwijnt de pijn.

Derde Orde. Neuronoses der huid.

Zenuwziekten der Huid.

Kenmerken.

1. De huid lijdt als werktuig van het gevoel; haar zenuwleven is primair en idiopathisch verstoord en het gevoelsvermogen ziekelijk veranderd.

2. De zitplaats der hiertoe behoorende aandoeningen moet derhalve ook voornamelijk in die zamenstellende deelen der huid gelegen zijn, welke het gevoel te weeg brengen, in de huidzenuwen en voornamelijk in hare uitbreidingen op de oppervlakte der lederhuid, in de zoogenaamde huid- of gevoeltepeltjes.

3. Even als bij alle zenuwziekten met betrekking tot het gevoel, is de vatbaarheid der huidzenuwen voor prikkels òf ziekelijk verhoogd, òf verminderd en opgeheven. In het eerste geval is de huid pijnlijk, in het laatste gevoelloos.

4. De Neuronoses der huid met verhoogde gevoeligheid verschijnen doorgaans in herhaalde aanvallen met tusschenpoozenden Typhus; deze is nu eens gestadig (Intermittens cutanea, Dermatotyposis), dan weder ongestadig en onregelmatig (Dermatalgia). De gevoelloosheid der huid (Anaesthesia) daarentegen is, zooals alle verlammingen, gewoonlijk aanhoudend.

5. Het vaatstelsel neemt meestal geen, slechts in zeldzame gevallen een gering aandeel in de Neuronoses der huid. Waar eene dusdanige deelneming plaats heeft, geeft zij zich te kennen door de verschijnselen van eenvoudigen Orgasmus in het lijdende deel der huid.

6. De afscheiding, de warmtegraad, de kleur en het weefsel van de door Neuronosis aangedane huid blijven alzoo meestal geheel en al onveranderd, en slechts in zeldzame gevallen, in welke het vaatstelsel secundair eenig aandeel neemt, bij Dermatotyposis, vertoonen zich ligte afwijkingen in den warmtegraad en afscheidingswerkdadigheid.

7. De zenuwziekten der huid bezitten derhalve geen ontleedkundig karakter en slechts ondergeschikte verschijnselen; de stoornissen, welke zij te weeg brengen, bepalen zich tot ééne verrigting; zij oefenen op den geheelen toestand van den persoon eenen geringen invloed uit, en verloopen altijd zonder koorts.

Verspreiding, Mededeeling, Zamenstelling.

De idiopathische zenuwziekten der huid verspreiden zich doorgaans, zonder eene zekere bepaling, over vrij groote oppervlakten der huid; er is nogtans geen geval bekend, in hetwelk de geheele huid was aangedaan. Van eene mededeeling van het ziekteproces op andere zenuwen, op de bewegingszenuwen, het centraal-zenuwstelsel enz. ken ik geen voorbeeld, en wanneer het gevoelsvermogen der huid, in vereeniging met hersenen ruggemergaandoeningen, met zenuwkramp en verlamming der bewegingszenuwen enz. ziekelijk veranderd of opgeheven is, zoo zijn dit geene zamenstellingen van die ziekte met de aandoening der huid, maar deze is een verschijnsel van gene en houdt op, eene idiopathische huidziekte te zijn. Ditzelfde geldt ook van de ziekelijke gewaarwordingen, welke zoo vele andere huidziekten vergezellen; van de Anaesthesia, zooals die bij Lepra voorkomt enz. Ware zamenstellingen van de idiopathische Neuronoses der huid zijn mij niet bekend.

Oorzaken.

Personen met eene zeer gevoelige huid hebben waarschijnlijk, meer dan andere, eene voorbeschiktheid tot ziekten van deze Orde. In vele gevallen vormden zich de zenuwziekten der huid na eenigen, in den dampkring

gelegen invloed, in andere, na werktuigelijken invloed op de huid; menigmaal kon men echter in het geheel geene oorzaak aantoonen.

B e l o o p en U i t g a n g.

Het beloop is altijd meer chronisch, en haastiger bij de vormen met ziekelijk verhoogde, dan bij die met verminderde vatbaarheid voor prikkels; de laatste — de Anaesthesiae — duren, wanneer zij zich eenmaal geheel ontwikkeld hebben, gewoonlijk het geheele leven door. Tot heden heeft men geenen anderen uitgang dan in genezing waargenomen, welke zonder krises volgt; doch, volgens de analogie te besluiten, zouden de op verhoogde en veranderde gevoeligheid berustende ziektevormen in Anaesthesia kunnen eindigen.

V o o r z e g g i n g.

Gevaar wordt door de Neuronoses der huid bijna nooit te weeg gebragt; Anaesthaesia echter is, volgens de tot nu toe gedane waarnemingen, bijna altijd ongeneeslijk.

B e h a n d e l i n g.

De geneeswijze verschilt naar de onderscheidene ziektevormen en vordert nu eens meer de pijnstillende en verdoovende, dan weder meer de prikkelend op het zenuwstelsel werkende middelen. Nu eens volstaat men men met eene plaatselijke, dan weder is ook eene inwendige behandeling noodzakelijk.

V e r d e e l i n g.

De Neuronoses (Neurosen volgens Schönl.) vervallen ten gevolge van verschillende ziekteprocessen in onderscheidene familien, van welke drie, Typosis (intermittens), Neuralgia en Paralysis, de huidzenuwen idiopathisch kunnen aandoen. Daar echter ieder dezer ziekteprocessen slechts e e n e n ziektevorm heeft, zoo geloof ik van hun verschil te mogen afzien en vereenig alle zenuwziekten der huid, ofschoon zij ook tot verschillende ziekteprocessen behooren, tot éene Familie.

Achtste Familie. Neuronoses.

Zenuwziekten der huid.

Synonymen. Neuroses cutaneae. — Neuroses de la peau Ray. — Hyperaesthesiae et anaesthesiae cutis.

De kenmerken der Orde zijn ook die der Familie, en al hetgeen met betrekking tot verspreiding en mededeeling, tot oorzaken, beloop en behandeling gezegd is, kan ook hierop toegepast worden.

Verdeeling.

Deze Familie bevat, zooals reeds vermeld is, drie Geslachten: Dermatotyposis, Dermatalgia en Anaesthesia, van welke ieder tot een ander ziekteproces behoort. Zij zijn allen groote pathologische zeldzaamheden, en slechts van het eerste heb ik een, het eenige mij bekende geval gezien. De beide anderen ken ik slechts uit de beschrijvingen van Rayer, aan welke ik mij derhalve bij hunne korte behandeling houden zal.

I. Geslacht. Dermatotyposis.

De tusschenpoozende huidziekte.

—

Synonymen. Intermittens cutanea. — Febris intermittens larvata in cute. — Die Wechselkrankheit der Haut.

Kenmerken.

De eene of andere plaats der huid wordt de zitplaats eener hevige pijn, welke met herhaalde aanvallen opkomt, eenen regelmatigen Typus houdt, zacht begint, een maximum bereikt en langzamerhand weder afneemt. Zij duren verscheidene uren. De huid toont zich daarbij onveranderd; ter naauwernood is haar warmtegraad iets verhoogd en hare in het tijdperk van toeneming en op de hoogte van den aanval onderdrukte uitwaseming, omstreeks het einde van den aanval iets vermeerderd.

Ik heb deze zeldzame ziekte slechts eenmaal gezien en nergens eene beschrijving van haar gelezen. In stede van alle verdere verklaring zal ik derhalve het mij voorgekomene geval verhalen.

J. H., een geregtsdienaar, oud 31 jaren en van een galachtig temperament, stelde zich in een jaargetijde, dat tusschenpoozende koortsen te Würzburg menigvuldig waren, herhaalde malen aan de natte, koude nachtlucht bloot. Hij werd hierop elken morgen, omstreeks 9 uur, door een prikkelen en branden over de geheele behaarde huid des hoofds aangedaan, hetwelk nagenoeg na verloop van een uur tot eene onverdragelijk hevige pijn opklom, en omstreeks den middag van lieverlede weder verdween. Op de hoogte van den aanval was de gevoeligheid van de aangedane plaats der huid zoo groot, dat de zieke niet kon gaan liggen, en de ligtste aanraking van het haar hem zelfs luid deed schreeuwen. De warmtegraad van het hoofd was daarbij weinig hooger

dan die van het overige ligchaam en het aangezigt was bleek. De pols was geheel normaal, de tong zuiver, alle afscheidingen onveranderd en in de apyrexie, des namiddags, kon niet het geringste ziekelijke verschijnsel bij den lijder worden bespeurd.

De zieke kreeg in mijn bijzijn 4, in het geheel 7 aanvallen, die, in hevigheid en duur, geheel hetzelfde waren, doch telkenmale iets vroeger aanvingen. Eene oplossing van het Extr. trifol. fibr. met Murias ammon. was vruchteloos geweest en hij bekwam nu alle 2 uren een poeijer uit Sulphas Chinin. gr. j β, Murias ammon. gr. VI en Sachr. alb. ℈ β. Reeds de opvolgende aanval was veel zwakker, en de verdere bleef geheel weg.

Ik heb dezen man later meermalen aan verschillende andere, voornamelijk rheumatische aandoeningen behandeld, doch nooit heeft zich weder een spoor van zijne zonderlinge febris intermittens larvata vertoond.

---

*II. Geslacht. Dermatalgia.**

De zenuwpijn der huid.

Synonymen. Neuralgia cutanea. — Hyperesthésie de la peau Ray.

Kenmerken.

Eene ware Neuralgia der huid zoude zich moeten kenmerken door van tijd tot tijd wederkeerende pijnlijke gewaarwordingen, in eene grootere of geringere uitgebreidheid der uitwendige bekleedselen, zonder eenige zigtbare verandering en met nalatenden Typhus. Of zij echter aldus voorkomt, is twijfelachtig.

Rayer verhaalt, wel is waar, dat hij meermalen hevige jeuking der huid, zonder andere uitwendige veranderin-

gen heeft waargenomen, en rekent haar tot de zenuwziekten der huid; maar hij vermeldt niet of deze jeuking bij tusschenpoozen was, en de aanmerking, dat hij haar voornamelijk bij voorwerpen, die aan chronische leveraandoeningen leden, nu eens met, dan zonder Icterus gezien heeft, doet veronderstellen, dat het geene idiopathische zenuwziekte geweest is. Nog minder kan de verhoogde gevoeligheid der huid, zooals die bij aandoeningen van het ruggemerg somwijlen aan de onderste ledematen voorkomt, voor Dermatalgia worden gehouden. Voorzeker is de ware Neuralgia der huid eene zeer zeldzame zenuwziekte, en wij weten niet, of de onmiddellijk pijnstillende middelen, verdoovende wasschingen en dgl., of de bloedvaten der huid prikkelende middelen, mostaardpappen enz. aan haar zouden beantwoorden.

Een de Dermatalgia vergezellend verschijnsel echter is die onaangename, met huivering gepaard gaande gewaarwording, die huidkramp, welke men gewoonlijk de ganzenhuid, cutis anserina noemt, bij welke de huidtepeltjes zich zamentrekken, het bloed uit het rete vasculare terugwijkt, de huiduitwaseming onderdrukt is, en de huid op het gevoel droog, koel, even als marokijnleder is. Zielsaandoeningen en verkoudheid kunnen deze verschijnselen bij de meeste personen te voorschijn roepen, en zij verdwijnen bij hen met de oorzaken, die dezelve te weeg bragten; dikwijls is de cutis anserina ook een verschijnsel van andere zenuwziekten; somwijlen komt zij echter ook idiopathisch, niet zoo spoedig verdwijnende en als wezentlijke huidziekte voor, en er zijn voorwerpen, voornamelijk kinderen en vrouwen met eene zachte huid, bij welke zij, zonder eene bepaalde oorzaak, zeer dikwijls ontstaat en tot gewoonte wordt. Zij heeft geene nadeelige gevolgen en slechts zelden wordt er hulp tegen haar ingeroepen. Ten einde deze huidkramp oogenblikkelijk te doen verdwijnen, zijn

de warmte en geestrijke wasschingen de gepaste middelen; waar zij daarentegen tot gewoonte is geworden, kunnen koude baden de voorbeschiktheid het eerste opheffen.

---

*III. Geslacht. Anaesthesia.**

De gevoelloosheid.

S y n o n y m e n. Anesthésie de la peau Ray.

K e n m e r k e n.

Het gevoelsvermogen is, in eene grootere of geringere uitgebreidheid der huid, idiopathisch, zonder benadeeling van het zenuw-centrum en der bewegingszenuwen en zonder tegenoverstaande veranderingen in de huid, uitgedoofd.

Ik heb nooit eene ware, idiopathische Anaesthesia gezien, en ook Rayer heeft onder deze benaming meestal zulke gevallen gesteld, in welke de gevoelloosheid der huid duidelijk het verschijnsel eener hersen- of ruggemerg-aandoening enz. was. De eenige mij bekende gevallen, in welke de Anaesthesia waarschijnlijk idiopathisch was, zijn de volgende:

Een soldaat verloor plotselijk alle gevoel in den linker arm, doch kon, met hetzelfde gemak als vroeger, alle bewegingen met denzelven ten uitvoer brengen; zijn overige toestand was geheel en al ongestoord. (Mém. de l'Acad. des sciences. 1743.)

De beroemde Condamine kon zich jaren lang achtereen volkomen van zijne hand bedienen, doch had het gevoel in dezelve geheel verloren. (Rayer).

In Bicêtre bevond zich, in het jaar 1808, een 50 jarige man, die, ten gevolge van eenen val op den schouder, aan welken nog meerdere likteekens zigtbaar waren, se-

dert 18 jaren alle gevoel in den regter arm verloren had. Het deel was niet in omvang verminderd, en bragt alle bewegingen met dezelfde kracht en behendigheid ten uitvoer als de gezonde arm. Er ontstond ontsteking met hitte en roodheid der huid zonder de geringste pijn; de zieke kon den arm in kookend water dompelen, zonder dat zich roodheid vertoonde. Overigens viel hem eens een pot met kokende loog op de hand, en er ontstonden wonden, die langzaam genazen. In het jaar 1807 scheurde hij met eene bijl de pleister open en gevoelde eensklaps, gedurende den arbeid, eene kraking in de handen; daar hij echter bemerkte, dat zijn voorarm zich boog, hield hij op te arbeiden, doch begaf zich, daar hij geene pijn voelde, eerst den volgenden dag naar het ziekenhuis. Beide beenderen waren gebroken, zwelling en hitte ter plaatse van den breuk bemerkbaar, en zelfs voelde de lijder bij het zetten derzelve, ofschoon er sterke uitrekkingen toe noodig waren, geene pijn. (Hébreard, Bullet. des scienc. médic. Vol. I.)

Deze drie gevallen bleven ongenezen en ik weet niet welke middelen tegen hen beproefd werden. Ik zoude bij zuiver plaatselijke Anaesthesia, ook zuiver plaatselijke prikkelende middelen aanwenden en, behalve op de Epispastica, voornamelijk op de Electriciteit, het electrische bad, den electrischen borstel en dgl. vertrouwen.

